

**T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI**

**ROMA PRINCIPATUS DÖNEMİ (M.Ö. 27-M.S. 284) BITHYNIA
EYALETİ VALİLERİ (PROSOPOGRAFİK BİR İNCELEME)**

Doktora Tezi

Kamil DOĞANCI

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

**ROMA PRINCIPATUS DÖNEMİ (M.Ö. 27-M.S. 284) BITHYNIA
EYALETİ VALİLERİ (PROSOPOGRAFİK BİR İNCELEME)**

Doktora Tezi

Kamil DOĞANCI

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Ömer ÇAPAR

Ankara-2007

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH (ESKİÇAĞ TARİHİ)
ANABİLİM DALI

ROMA PRINCIPATUS DÖNEMİ (M.Ö. 27-M.S. 284) BITHYNIA
EYALETİ VALİLERİ (PROSOPOGRAFİK BİR İNCELEME)

Doktora Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ömer ÇAPAR

Tez Jürisi Üyeleri:

Adı ve Soyadı

Prof. Dr. Ömer ÇAPAR

11. 11. Coşkun ÖZGÜNEL

Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu

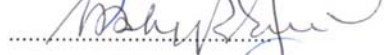
Prof. Dr. Salih Çeçen

Y. Doç. Dr. Sebat Erbuğ

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM	
KAYNAKLARIN TANITIMI.....	18
1.1. Edebi Kaynaklar.....	18
1.2. Nümizmatik Kaynaklar.....	37
1.3. Epigrafik Kaynaklar.....	40
2. BÖLÜM	
ROMA PROVINCIA SİSTEMİ VE EYALETLERDEKİ ROMALI	
YÖNETİCİLER.....	43
2.1. Roma Provincia (Eyalet) Sistemi.....	43
2.1.1. Provincia Terimi.....	43
2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Roma Provincia Sisteminin Gelişimi.....	48
2.1.3. Augustus Döneminde Provincia Sisteminin Reorganizasyonu.....	50
2.1.4. Augustus Dönemi Sonrasında Provincia Sistemindeki	
Değişiklikler.....	54
2.2. Eyaletlerdeki Romalı Yöneticiler.....	58
2.2.1. Eyalet Valileri.....	58
2.2.2. Vali Yardımcıları.....	64
3. BÖLÜM	
ROMA DÖNEMİNDE BITHYNIA EYALETİNİN İDARİ YAPISI.....	69
3.1. Nicomedes IV'in Krallığını Vasiyetle Roma'ya Bırakması	
Sonrasındaki Gelişmeler.....	69
3.2. Lex Pompeia ve Bithynia Eyaletinin Kuruluşu.....	71

3.3. Eyaletin İsmi Üzerindeki Tartışmalar.....	75
3.4. Lex Pompeia’da Yapılan Değişiklikler ve Eyaletin Yönetimi	
Sorunu.....	79
3.5. Eyaletin Sınırları.....	90
3.6. Eyalet Meclisi (κοῖνον τῶν ἐν Βεΐθονία Ελλήνων).....	92
3.7. Bithynia Eyaletinde Roma’nın Uyguladığı Mali, Askeri ve Adli	
Politikalar.....	97
3.7.1. Mali Uygulamalar.....	97
3.7.2. Askeri Politikalar.....	100
3.7.3. Adli Uygulamalar (Bithynia Conventus’u ‘Dioceses’).....	104
4. BÖLÜM	
CIVITATES PROVINCIAE BITHYNIAE.....	107
4.1. Antik Kaynaklara Göre Bithynia’daki Civitates’ler.....	107
4.2. Eyalet Valisinin Tam Denetimi Altındaki Civitates’ler.....	116
4.2.1. Nicomedia.....	116
4.2.2. Nicaea.....	122
4.2.3. Prusa	130
4.2.4. Prusias ad Mare (Cius).....	135
4.2.5. Bithynium (Claudiopolis).....	139
4.2.6. Prusias ad Hypium.....	141
4.2.7. Iuliopolis.....	144
4.2.8. Cretia Flaviopolis.....	145
4.2.9. Caesarea-Germanicopolis.....	146
4.3. Bithynia Eyaletindeki <i>Coloniae</i> Statüsündeki Kentler.....	149
4.3.1. Myrleia (Apamea).....	149
4.4. Bithynia’daki Bağımsız Kentler (<i>Civitas Libera</i>).....	152
4.4.1. Chalcedon.....	153

4.4.2. Byzantium.....	157
-----------------------	-----

5. BÖLÜM

ROMA PRINCIPATUS DÖNEMİNDE BITHYNIA EYALETİ VALİLERİNE PROSOPOGRAFİK BAKIŞ (M.Ö. 27-M.S. 284).....158

5.1. PROCONSUL UNVANLI VALİLER (M.Ö. 27-M.S. 165 ?).....161

5.1.1. Prosopografik Bölüm.....161

5.1.1.1. Thorius Flaccus (M.Ö. 29/28 veya 28/27).....	161
5.1.1.2. Appius Claudius Pulcher (M.Ö. ca. 27/26).....	163
5.1.1.3. C. Marcus Censorinus (M.Ö. ca. 14/13).....	167
5.1.1.4. L. Licinius ...? (M.S. ca. 11/12).....	169
5.1.1.5. M. Ota[cilius Crassus ?] (Augustus Dönemi).....	170
5.1.1.6. M. Granius Marcellus (M.S. 14–15).....	171
5.1.1.7. P. Vitellius (M.S. 17–18).....	175
5.1.1.8. L. Mindius Pollio (M.S. ca. 41–47 ?).....	179
5.1.1.9. L. Dunius Severus (M.S. 42/43 ?).....	182
5.1.1.10. L. Mindius Balbus (M.S. ca. 43-47).....	183
5.1.1.11. C. Cadius Rufus (M.S. 47-48).....	184
5.1.1.12. P. Pasidienus Firmus (M.S. 48/49 ve 49/50).....	188
5.1.1.13. Attius Laco (M.S. 54–55) (?).....	191
5.1.1.14. M. Tarquitius Priscus (M.S. 59–60 ?).....	194
5.1.1.15. T. Petronius Niger (?) (M.S. 61/62 ?).....	197
5.1.1.16. L. Venuleius (?) Montanus (M.S. ca. 63).....	199
5.1.1.17. M. Plancius Varus (M.S. 70-71 ? ve 71–72 ?).....	200
5.1.1.18. M. Maecius Rufus (M.S. 72-73).....	208
5.1.1.19. M. Salvidienus Proculus (M.S. ca. 75–76).....	210
5.1.1.20. M. Salvidienus Asprenas (M.S. ca. 76–77).....	212
5.1.1.21. Velius Paulus (M.S. ca. 79–80).....	214
5.1.1.22. L. Minicius Rufus (M.S. 81–82 ?).....	215
5.1.1.23. A. Bucius Lappius Maximus (M.S. 82–83 ?).....	217
5.1.1.24. Ti. Iulius Ti. F. Celsus Polemaeanus (M.S. ca. 83–84).....	219

5.1.1.25. L. Iulius Marinus (M.S. 88–89 veya 89–90).....	220
5.1.1.26. Tullius Iustus (M.S. 96–97 ?).....	221
5.1.1.27. C. Iulius Bassus (M.S. 98-99? veya M.S. 101/102?).....	222
5.1.1.28. Varenus Rufus (M.S. 105–106).....	226
5.1.1.29. Ancius Maximus (M.S. 108-109’dan önce).....	230
5.1.1.30. P. Servilius Calvus (M.S. 108–109).....	231
5.1.1.31. C. Plinius Caecilius Secundus (leg. pr. pr. consulari potestat.) (M.S. ca. 109–111 veya 111-113?).....	232
5.1.1.32. C. Iulius [---] Cornutus Tertullus (leg. pr. pr.) (M.S. 111? 114– 115 ?).....	239
5.1.1.33. Q. Cornelius Senecio Annianus (Hadrianus dönemi).....	243
5.1.1.34. C. Iulius Severus (M.S. 135?)	244
5.1.1.35. Q. Voconius Saxa Fidus (M.S. 142-143?).....	250
5.1.1.36. Adı Belirlenemiyor (M.S. 124–146).....	253
5.1.1.37. L. Coelius Festus (M.S. 146–147?).....	253
5.1.1.38. Adı Belirlenemiyor (M.S. ca. 156–158).....	254
5.1.1.39. M. Roscius Murena (M.S. ca. 161–162).....	255
5.1.1.40. Adı ve Tarihi Belirlenemiyor.....	256
5.1.1.41. Adı ve Tarihi Belirlenemiyor.....	256

5.1.2. Değerlendirme.....257

5.1.2.1. Bithynia-Pontus Eyaleti <i>Proconsul</i> ’lerinin Kronolojik Listesi.....	257
5.1.2.2. Pontus Bithynia Eyaleti <i>Proconsul</i> ’lerinin Coğrafi Kökenleri.....	260

5.2. LEGATI AUGUSTI PRO PRAETORE UNVANLI VALİLER (M.S. 165-284).....262

5.2.1. Prosopografik Bölüm.....262

5.2.1.1. L. Hedius Lollianus Avitus (M.S. ca. 162/163-164/165 veya 165/166)	262
--	-----

5.2.1.2. L. Albinus Saturninus (M.S. ca. 180).....	265
5.2.1.3. [---] Severus (M.S. ca. 183/184-185/186).....	267
5.2.1.4. M. Didius Severus Iulianus (M.S. ca. 186/187-187/188).....	268
5.2.1.5. L. Fabius Cilo Septimus Catinius Acilianus Lepidus Fulcinianus (M.S. ca. 194).....	272
5.2.1.6. Q. Tieneius Sacerdos (M.S. ca. 197/198-198/199).....	277
5.2.1.7. M. Claudius Demetrius (M.S. ca. 199-202 veya 205-211).....	279
5.2.1.8. Ti. Claudius Callippianus Italicus (M.S. ca. 202–205).....	282
5.2.1.9. Aelius Antipater (Severus zamanında) (M.S. ca. 205-211).....	283
5.2.1.10. C. Cladius Attalus Paterculianus (M.S. 193-214).....	285
5.2.1.11. Caecilius Aristo (M.S. 215/216 ?–217/218).....	286
5.2.1.12. Claudius Aelius Pollio ? (M.S. 218).....	287
5.2.1.13. L. Egnatius Victor Lollianus (M.S. ca. 227-230).....	289
5.2.1.14. C. Furius Sabinus Aquila Timesitheus (M.S. ca. 235-236)....	293
5.2.1.15. M. Aurelius Artemidorus (M.S. ca. 245/246–247/248).....	296
5.2.1.16. Velleius Macrinus (ca 269).....	297
5.2.1.17. M. Clodius Pupienus Maximus (?).....	299
5.2.1.20. D. Caelius Calvinus Balbinus (?).....	300
5.2.2. Değerlendirme.....	303
5.2.2.1. Bithynia-Pontus Eyaletindeki <i>Legati Augusti Pro Praetore</i> Unvanlı Valilerin Kronolojik Listesi.....	303
5.2.2.2. Bithynia-Pontus Eyaletindeki <i>Legati Augusti Pro Praetore</i> Unvanlı Valilerin Coğrafi Kökenleri.....	306
SONUÇ.....	308
KISALTMALAR VE KAYNAKÇA.....	313
ÖZET.....	362
SUMMARY.....	363

ÖNSÖZ

Lisans öğrenimimden sonra Uludağ Üniversitesi Tarih Bölüm başkanı Prof. Dr. Yusuf Oğuzoğlu'nun teşvikleriyle Eskiçağ Tarihi alanında Yüksek Lisans yapmaya karar verdim. Yüksek Lisans tez konum “Nüvizmatik ve Epigrafik Kaynakların Işığında Roma İmparatorluk Dönemi'nde Bithynia'nın Sosyo-Ekonomik Durumu (Augustus'tan Diocletianus'a kadar)” idi. Yüksek Lisans tezimi hazırlarken Prof. Dr. Ömer Çapar'ın büyük desteğini gördüm. Doktora tez konumu da Prof. Dr. Ömer Çapar'ın önerisiyle seçtim. Başlangıçta Bithynia eyaletindeki tüm kamu görevlilerini ele almayı plandım. Ancak kaynak taramasına başladığım zaman konunun çok geniş olduğunun farkına vardım. Bu nedenle tez danışmanım sayın Prof. Dr. Ömer Çapar'ın da onayıyla tez konusunu Bithynia eyaleti valileriyle sınırlandırdık.

Tezimin prosopografik bir çalışma olmasından dolayı çok geniş bir kaynak taraması yapmak zorunda kaldım. Sadece Bithynia eyaleti yazıtlarını değil hemen hemen tüm Roma dönemi yazıtlarını taradım. Özellikle *cursus honorum* yazıtları tezim açısından önemli bilgiler sağladı. Yine aynı şekilde nüvizmatik malzemeleri de gözden geçirdim.

Son yıllardaki teknolojik gelişmeler sonucunda bilimsel araştırmalarda internet kullanımı neredeyse zorunlu hale gelmiştir. Özellikle eskiçağ tarihi araştırmaları açısından internet ortamı birçok nüvizmatik, epigrafik ve edebi kaynağa çok rahat ulaşmamı sağladı. Ayrıca yine üniversitemizin üye olduğu JSTOR adlı periyodik sayesinde *Journal of Roman Studies*, *Journal of Hellenic Studies* vb. gibi süreli yayınlara kütüphaneye gitmeye gerek kalmadan çok rahat ulaştım. Bu süreli yayınlarda kelime taraması yaparak tezimle ilgili yayınlanmış tüm makaleleri görme fırsatı buldum. Ayrıca <http://books.google.com> adlı siteden Türkiye'deki kütüphanelerde bulamadığım bazı kitapları tam metin olarak buldum.

Tez çalışmam boyunca bana cesaret veren, bilimsel yardımlarını esirgemeyen başta sayın Prof. Dr. Ömer Çapar'a, Prof. Dr. Coşkun Özgünel'e, Prof. Dr. Yusuf

Oğuzoğlu'na, Doç. Dr. Turgut Yiğit'e, Yrd. Doç. Dr. Sedat Erkut'a, Yrd. Doç. Dr. Ayşe Gül Akalın'a çok teŖekkür ederim. Ayrıca kütüphanelerde bulmakta zorladığım bazı kitapları bulmamda yardımcı olan Dr. Hülya Boyana'ya Ŗükranlarımı sunarım.

Ankara 2007

Kamil DOĞANCI

GİRİŞ

Tezimiz zaman açısından epigrafik ve nümizmatik malzemenin yoğun olduğu Principatus Dönemiyle (M.Ö. 27-M.S. 284) sınırlandırılmıştır. Coğrafi mekan bakımından ise Bithynia eyaleti seçilmiştir. Kaynakların nitelik ve nicelik olarak çok fazla olması böyle bir sınırlamayı gerekli kılmıştır. Bu çalışmadaki amacımız Bithynia eyaletinde görev yapmış olan valilerin tüm mesleki kariyerlerinin açıklığa kavuşturulması olacaktır. Bu bağlamda kaynakların elverdiği ölçüde bu valilerin Bithynia eyaletindeki faaliyetleri üzerinde de durulacaktır. Ayrıca coğrafi kökenleri, sosyal statüleri, imparatorla ve eyalet halkıyla olan ilişkileri ele alınacaktır.

Son yıllarda Roma eyaletleri hakkında yapılan çalışmaların sayısı hızla artmaktadır. Burada Batı Anadolu ve özellikle Asia eyaleti başı çekmektedir. Buna paralel olarak buralarda gün ışığına çıkarılan yazıtların ve sikkelerin yayınlanmasına da hız verilmiştir. Bithynia eyaleti hakkında bugüne kadar çok az araştırma yapılmıştır. Eyalet hakkında bilgi veren antik edebi kaynaklar arasında Bithynialı Dion Chrysostomos ve imparator Traianus döneminde Bithynia valiliği yapmış olan Genç Plinius'un eserleri ön plana çıkmaktadır. Ancak Genç Plinius ve Dion Chrysostomos hemen hemen aynı dönemde yaşamışlardır. Eserleri de imparator Domitianus döneminin (M.S. 81-96) ortalarından Plinius'un M.S. 113'deki ölümüne kadarki kısa bir dönem hakkında bilgi vermektedir. Bu nedenle Bithynia hakkında yapılmış olan modern çalışmalar ağırlıklı olarak bu dönemi ele almaktadır. Bunun dışında Cassius Dio ve Tacitus'un eserlerinde de Principatus dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia eyaleti hakkında kısa bilgiler vardır. Bithynia hakkında bilgiler içeren birinci elden nümizmatik, epigrafik ve edebi kaynaklar "Kullanılan Kaynaklar" bölümünde ayrıntılı olarak tanıtılmıştır.

Yukarıda sıraladığımız edebi kaynaklar dışında yazıtlar ve sikkeler eyaletteki kentlerin idari durumu ve Roma ile ilişkileri hakkında önemli bilgiler vermektedirler. Ancak Bithynia'da bugüne kadar sistemli arkeolojik kazıların yapılmamış olması yazıt ve sikkelerin kullanımını zorlaştırmaktadır. Bugüne kadar eyaletin önemli kentlerinden biri olan Nicaea (=İznik) sur duvarları üzerinde birtakım çalışmalar

yapılmıştır. Ayrıca Nicaea tiyatrosu kazıları da Yrd. Doç. Dr. Bedri Yalman başkanlığında devam etmektedir. Ancak çok büyük bir alana yayılmış olan kentin diğer bölümlerinde herhangi bir arkeolojik çalışma yapılmamıştır. Bölgede yapılan araştırmalar daha çok yüzey araştırmalarıyla sınırlı kalmıştır. Eyaletin diğer büyük kentleri olan Nicomedia (=İzmit), Prusa (=Bursa) ve Prusias ad Hypium (=Üskübü/Konuralp) kentlerinde de hala kazı çalışmaları başlatılmamıştır. Eldeki bulguların çoğu survey çalışmaları neticesinde yüzeyde bulunan malzemelerden oluşmaktadır. Arkeolojik malzemenin eksikliği Bithynia kentlerinin gündelik yaşamına ilişkin araştırmaları zorlaştırmaktadır.

Burada tez konumuzun içeriğini oluşturacak olgu, olay ve bilgileri daha da netleştirmek adına bölgenin coğrafi ve tarihi konumunu özet olarak vermek yararlı olacaktır. Ayrıca böyle bir yaklaşım, tez konumuzun önceki dönemlerden ayrışıklığını da ortaya koyacaktır. Bithynia coğrafik açıdan kuzeybatı Anadolu'daki dağlık bölgede yer alır.¹ Karadeniz'in güney sahili boyunca uzanmaktadır.² Kuzeyde Pontus Euxeni (Karadeniz), batıda Rhyndacus (=Kocaçay), güneyde ise Sangarios (=Sakarya) ırmağının orta ağızı tarafından sınırlanmıştır.³ Bithynia topraklarının doğuda tam olarak nerede son bulduğunu söylemek oldukça güçtür.⁴ En önemli akarsuları: Rhyndacus, Halys (=Kızılırmak), Sangarios, Billaeus (=Filyos Çayı) ve Parthenius'dur. Sangarius ırmağının batısında Ascanius (=İznik Gölü) ve Apolloniatis (Apollont) gölleri bulunmaktadır.⁵ Doğudan başlayıp Rhyndacus'a

¹ Harland, 2000, s. 190.

² Strab. XII 4.1: Bithynia, doğuda Paphlagonialılar ve Mariadyenler ve bir kısmı Epiktetonlar, kuzeyde Sangarius ırmağının döküldüğü yerlerden Byzantion ve Chalchedon denizinin ağzına kadar Pontus denizi tarafından, batıda Propontis, güneye doğru Mysia ve Hellespontus Phrygia'sı denilen Phrygia Epiktetos ile sınırlanmıştır.”; Wesch-Klein, 2001, s. 251; Işık, 2001, s. 7, 23.

³ Sangarius nehri antik kaynaklarda çok sık geçmektedir. Liv. XXXVIII, XVIII 8: “Sangarius ırmağı Adoreus dağından çıkarak Phrygia'dan geçer, Bithynia yakınlarında Thymbres ile birleşir. Burada suları iki katına çıkarak akar ve Bithynia'ya geçerek Propontis'e dökülür. Ama bu nehir boyunun büyüklüğü ile değil de halka sağladığı balık çeşitliliği ile bilinir...”; Arr. *anab.* I 29.5; Curt. *Hist. Alex.* III I 11-13; Amm. XXII 8.14-15.

⁴ Bosch, 1935, s. 67; Mitchell, 1860, s. 43.

⁵ Liv. XXVIII, XVIII 8; Arr. *anab.* I 29.5; Curt. *Hist. Alex.* III 1.11-13; Mitchell, 1860, s. 43; Işık, 2001, s. 7.

kadar uzanan Olympus (=Uludağ) dağ silsilesi Bithynia'nın güney sınırını belirler.⁶ Pontus Euxenus Bithynia için hayati öneme sahipti. O dönemin en önemli deniz yollarından biri olan İstanbul boğazı Bithynia'nın kontrol sahası içinde bulunuyordu. Bu geçiş noktası o kadar dardır ki kolaylıkla kontrol edilebilirdi ve bu boğazı elinde tutanlar her zaman için önemli olan Karadeniz ticaretini kontrol altında tutabilecek durumdadırlar. Bu nedenle burası tarihin her döneminde iskana uğramış ve burada büyük ve gelişmiş şehirler kurulmuştur. Bu şehirlerin her biri bu karlı ticaretten pay alırdı.⁷ Ayrıca Bithynia bu su yolu geçidi sayesinde Karadeniz kıyılarındaki zengin tahıl yetiştirme alanlarına erişim imkânına sahipti. Bunun dışında Bithynia limanları bazı dönemlerde askeri açıdan önem kazanmışlardır. Özellikle Part savaşları sırasında (M.S. 2. ve 3. yy) Bithynia lojistik bir merkez olarak kullanılmıştır.

Ana yolların eyaletin içinden geçmesi ve sınırdaki eyaletlere lojistik sağlaması nedeniyle Bithynia askeri bakımdan önemli bir coğrafyada idi.⁸ Byzantion (=İstanbul) ile Nicomedia Körfezi arasındaki deniz yolu antik dönemde Byzantion'u kuzeybatı Anadolu'ya bağlayan en önemli yollardan biriydi. Karaya çıkılan iskele genellikle Prainetos (=Karamürsel) iskelesiydi. Nehir havzaları dışında eyaletin iç kısmı büyük ölçüde, üzerinde birkaç geçidin bulunduğu yüksek dağ sistemlerinden oluşan bir görünüm arz etmekteydi. Bu durum eyaletin sınırlı ulaşım imkanlarına sahip olduğunu açıkça göstermektedir. Eyalette batı-doğu doğrultusunda uzanan birkaç yol sisteminin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Avrupa'nın çeşitli bölgelerinden Byzantion'a ulaşan anayol Bithynia'da ikiye ayrılıyordu. Birinci yol, Chalcedon (=Kadıköy), Nicomedia ve Nicaea kentlerinden geçerek Ancyra (=Ankara)-Tarsus-Antiochia (=Antakya) güzergahını takip ederek Kudüs'e ulaşıyordu.⁹ Bu güzergah Bizans döneminde Hacı Yolu olarak adlandırılmıştır.¹⁰ Bu rotayı Bizanslılar öncelikli

⁶ Strab. XII 8.1; Mitchell, 1860, s. 43.

⁷ Bosch, 1937b, s. 5.

⁸ Haris-Ryde, 1980, s. 858.

⁹ French, 1985, s. 16; Kaya, 2000, s. 181.

¹⁰ Hacı Yolu *Tabulara Peutingeriana*'da, *Itinerarium Antonini*'de ve *Itinerarium Burdigalense*'de ayrıntılı olarak tarif edilmiştir. Bütün Bizans yazarlarında, özellikle son devirlerde yaşayanlarda sık sık bahsi geçen bu yol Constantinople, Chalcedon, Dacibyza (=Gebze), Libyssa, Nicomedia, Nicaea, Ancyra, Tarsus, Antiocheia güzergahını takip ederek Kudüs'e ulaşıyordu. M.S. 4. yüzyılda

olarak askeri amaçlarla kullanmışlarsa da¹¹ Romalılar bu yolu Karadeniz'den gelen erzak maddelerini ve askeri birlikleri Anadolu'nun iç kısımlarına nakletmek için kullanmışlardır. Diğer güzergah ise Chalcedon'dan başlayarak sırasıyla Heracleia (=Karadeniz Ereğli'si) ve Tieium kentlerini kateden ve Sinope'de (=Sinop) son bulan kıyı yolu idi. Bu güzergah Sinope'den sonra Euphrates (=Fırat) *limes*'lerine kadar uzanıyor ve daha çok askeri amaçlara hizmet ediyordu. Deniz yolu daha yaygın olarak kullanılmakla beraber Bithynia ile Pontus arasındaki kara iletişiminin sadece bu yol sayesinde sağlanabildiği anlaşılmaktadır. Bithynia'daki yollar M.S. I. yüzyıldan IV. yüzyıla kadar devamlı olarak onarım görmüştür.¹² M.S. IV. yy.ın başlarından itibaren Roma yol sisteminde bir değişiklik başlamıştır. Bununla birlikte Bizans İmparatorluğu döneminde de öncelikle Roma yolları kullanılmaya devam edilmiştir. Hem *Tabula Peutingeriana* hem de *Itinerarium Antonini* bu yolların yeni ihtiyaçlara göre yeniden düzenlendiklerini gösterirler.

Bithynia bulunduğu konum itibariyle prehistorik devirden itibaren yerleşime uğramış bir bölgedir.¹³ Ancak bölgede yeterli sayıda arkeolojik kazı yapılmamış olması bölgenin prehistoryası hakkındaki bilgilerimizi sınırlandırmaktadır.¹⁴ Bölgede bugüne kadar yüzey araştırmalarıyla tespit edilmiş höyükler daha çok İznik Gölü çevresi ve Bilecik ovasında yoğunlaşmaktadır.¹⁵ Trakya'dan göç eden Brygler, Mys'ler, Trer'ler, Galat'lar vb. hep Bithynia üzerinden Anadolu'ya girmişlerdir.¹⁶ Antik kaynaklara göre bu bölgede yaşayanlar eskiden Mysialılar olarak biliniyordu fakat M.Ö. IV. yy.da Trakyalı Thyni'lerin bölgeye gelmesinden sonra burada

Constantinopolis'in imparatorluğun en önemli şehri durumuna gelmesi, Avrupa'dan yola çıkan hacı adaylarının önce buraya gelmeleri ve buradan Kudüs'e gitmeleri bu yolun önemini arttırmıştır. (Miller 1962, s. 2-3, 11; *Itin. Burd.* 573; Salway, 2001, s. 35; Ramsay 1960, s. 216; French 1981, s. 16).

¹¹ İmparator Heraclius (M.S. 610-641) doğuya sefere çıkarken bu yolu kullanarak Constantinopolis'ten Nicomedia körfezindeki Pylae'a deniz yoluyla geçmiş ve ordusunu Bithynia'da toplamıştır. (Greatrex-Lieu, 2002, s. 198).

¹² Marek 2003, s. 58.

¹³ Bosch, 1946, s. 38.

¹⁴ Fıratlı, 1953, s. 15.

¹⁵ Kökten, 1952a, s. 208; Kökten, 1952b, s. 194.

¹⁶ Bosch, 1937b, s. 8. (Phryg'lerin Anadolu'ya ne zaman geldikleri konusu tam olarak çözüme kavuşturulamamıştır. Bu konuda farklı görüşler vardır.)

yaşayanlara Bithynialılar denilmiştir.¹⁷ Yine M.Ö. 480 yılında Persler Bithynia üzerinden boğazlar yoluyla Hellas'a geçmişlerdir. M.Ö. 441 yılından sonra Atina'lı Perikles, Pontus ticareti ile boğazları tamamıyla Atina'nın eline geçirmek için Karadeniz'e askeri bir sefer düzenlemiştir. Bithynia kenti Astakos'a Atina'lı göçmenler yerleştirilmiştir.¹⁸ M.Ö. 410 yılında Alkibiades komutasındaki Atina donanması Chrysopolis'e (=Üsküdar) demirlemiş ve boğaz geçişini denetim altına almıştır.

Herodotos üçüncü Pers satraplığı içinde Βιθυνοί'ları da listelemiştir¹⁹. Bu satraplığın merkezi Dascylium'du.²⁰ Bithyn'ler hem Pers satraplığına karşı özgürlüklerini korumaya çalışmışlar hem de Propontis'teki Grek şehirlerine karşı tepki ve düşmanlıklarını sürdürmüşlerdir.²¹ M.Ö. 400'lerden sonra ise Perslere karşı bağımsızlık mücadelesine başlamışlardır.²² Memnon M.Ö. IV. yy.daki üç Bithynia hükümdarının ismini verir: Doedalses, Botiras ve Bas. Bas İskender'in kendisine karşı hareketini geri püskürtecek kadar güçlenmiştir.²³ Diadokhlar devrinin başlamasıyla (M.Ö. 323) Bithynia'nın otonomisine giden yol açılmıştır. Diadokhlar arasındaki mücadeleleri iyi değerlendiren yerel bir bey olan Zipoetes İskender'in ardıllarından biri olan Lysimachos ile M.Ö. 301 yılından sonra girdiği bir dizi çarpışmanın ardından Bithynia krallığını kurmuştur (ca. M.Ö. 297).²⁴ Zipoetes ve onu takip eden ilk üç Bithynia kralı²⁵ Mısır'daki Ptolemaios devletiyle ittifak yapmak suretiyle Seleukoslar'ın Anadolu'daki büyüyen gücü karşısında krallıklarını başarıyla

¹⁷ Strab. XII 4.4; Grant, 1986, s. 112; Mitchell, 1860, s. 44; Chamoux, 2003, s. 76; Işık, 2001, s. 7.

¹⁸ Bosch, 1937b, s. 15.

¹⁹ Hdt. III 90.2: “καὶ Θρηίκων τῶν ἦν τῆ Ἀσίῃ; Hdt. VII 75: *Θρηίκες...* διαβάντες μὲν ἔς τὴν Ἀσίην ἐκλήθησαν Βιθυνοί.”

²⁰ Xen. *Hell.* III 2.2: “πολλάκις γὰρ οἱ Βιθυνοί...”. Dascylium'da yapılan kazılarda M.Ö. 395 ve M.Ö. 334 yıllarına ait Pers satraplarının sarayının kalıntılarında rastlanmıştır. (Mellink, 1993, s. 132).

²¹ Sahildeki bu Grek şehirleri Karadeniz ve Ege denizi arasındaki deniz ticaretinde önemli bir stratejik yere sahiptiler. (Jones, 1971, s. 419; Haris-Ryde, 1980, s. 858.)

²² Mansel, 1999, s. 472, 478.

²³ Mem. XII; Haris-Ryde, 1980, s. 860.

²⁴ Mem. XII; Diod. XIX 60; Reinach, 1887, s.131 vd.; Jones, 1971, s. 149; Mansel, 1999, s. 472; Doğancı, 2003, s. 75; Işık, 2001, s. 9; Chamoux, 2003, s. 76.

²⁵ Bu üç Bithynia kralı: Nicomedes I, Ziaelas ve Prusias I'dır.

savunmuşlardır. Zipoetes'in yaptıkları halefi Nicomedes I (M.Ö. 279-M.Ö. 250) tarafından devam ettirilmiştir. M.Ö. 278-277'de Nicomedes I Galat'ları Bithynia'ya davet etmiş ve onların yardımıyla kardeşi Zipoetes'i yenmiştir.²⁶ Nicomedes şehir kurmasıyla tanınıyordu.²⁷ Ülkesinin içinde geniş bayındırlık faaliyetinde bulunmuş, Hellenizm kültürünün Bithynia'ya girmesinde önemli rol oynamış ve topraklarını doğuda Heraclea'nın ötesine, güneybatıda ise Prusa dolaylarına kadar genişletecek bir krallığın temellerini atmıştır.²⁸ Nicomedes I başarılı bir diplomattı. Kuzey Birliği'ni kurmuş ve oğlu Ziaelas'a Grek müttefiklerinden başka Ptolemaios ve Makedonyalı Antigonos'un koruyuculuğunu miras olarak bırakmıştır.²⁹ Ziaelas da babasının politikalarını devam ettirmiş ve sahildeki Grek şehirleriyle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır.³⁰ Ziaelas döneminde Bithynia krallığı doğuya doğru genişlemesini devam ettirmiştir.

Prusias I Grek kolonisi Byzantium'u ele geçirme girişiminde³¹ başarısız olduktan sonra kendisini Roma'nın M.Ö. 211'de kayınbiraderi Makedonyalı Philippos V'e karşı açtığı savaşın içinde bulmuştur.³² Bu savaşta Bithynia kralı, Makedonyalı Philippos V ile Roma'ya karşı birleşmiş ve o tarihlerde Roma'nın müttefiki olan Pergamon krallığının topraklarını istila ederek Cius ve Apamea şehirlerini ele geçirmiştir. Philippos V bu şehirleri müttefiki olan Prusias I'a vermiştir.³³ M.Ö. 197 yılında Roma ile Philippos V arasında imzalanan anlaşma gereğince Prusias I'a bu kentleri Pergamon krallığına geri vermesi emredildiği halde

²⁶ Strab. XII 5.1-3; Iust. XXV-XXVI; Liv. XXXVIII 16.1-15; Paus. I 4.5; Chamoux, 2003, s. 76; Magie, 1950, s. 730, nr. 10; Fıratlı, 1965, s. 366.

²⁷ Başkent Nicomedia, Heraclea'nın güneyindeki Bithynium ve Makedonyalılar tarafından yıkılan Nicaea kentleri onun zamanında Bithynia krallığına katılmıştır. (Strab. XII 4.7; Haris-Ryde, 1980, s. 861).

²⁸ Mansel, 1999, s. 472.

²⁹ Mem. XII.

³⁰ Strab. XII 4.2; Doğançlı, 2003, s. 75.

³¹ Polyb. III 2.5: “Ρόδιοι δὴ καὶ Προυσίας ἀναλαβόντες πρὸς Βυζαντίου πόλεμον ἠνάγκασαν αὐτοὺς ἀποστῆναι τοῦ παραγωγιάζειν τοὺς πλῆοντας εἰς τὸν Πόντον.”

³² Haris-Ryde, 1980, s. 861; Ridley, 1987, s. 176.

³³ Polyb. XV, 21; XVII, 5; Liv. XXXII, 34; Strab. XII, s. 563; Chamoux, 2003, s. 100.

kralın bu şartı yerine getirmediği görülür. Neticede bu iki kent Bithynia krallığının bir parçası durumuna getirilmiştir.³⁴ Bu savaş sırasında Prusias da Heraclea'nın ileri karakolları olan Cierus ve Tiejium'u ve geçirmiştir.³⁵ Cius kenti Prusias ad Mare (= Gemlik) adıyla, Cierus da Prusias ad Hypium olarak yeniden iskan edilmiştir.³⁶ Prusa ad Olypum kenti de aynı kral tarafından kurulmuştur.³⁷ Prusias I zamanında Bithynia Krallığı en geniş sınırlarına ulaşmıştır.

Prusias I M.Ö. 197 yılından sonra politikasını değiştirmiş ve Antiochos III'un teklif ettiği anlaşmayı kabul etmeyerek Roma ile müttefik olmuştur.³⁸ Romalıların isteğine uyarak onunla tarafsız olmayı seçmiş ve böylece de Roma'nın müttefiki olan Pergamon ile de ateşkes yapmıştır. Roma'nın Antiochos III'a karşı kazandığı zafer sonrasında Romalı komutan Flaminius başkanlığındaki bir heyet iki krallık arasında uzlaşma sağlamak üzere bölgeye gönderilmiştir. Prusias I Pergamon kralı Eumenes'e daha önce işgal ettiği Pergamon topraklarını geri vermeyi kabul etmiştir.³⁹ Ancak daha sonra Bithynia kralının bu toprakları geri vermek istemeyişi ve Hannibal'ın da olayla ilişkisinden dolayı antik yazarların dikkatini çekmiştir.⁴⁰

Roma M.Ö. 2. yüzyılda Bithynia'nın içişlerine karışmaya başladığında Bithynia krallığı zaten gerileme dönemine girmişti. Prusias I'in ölümü (M.Ö. 182) bu

³⁴ Polyb. XVII 44. 5: “περὶ δὴ τῆς τῶν Κιανῶν ἡλευθερώσεως Τίτον γράψαι πρὸς Προυσίαν κατὰ τὸ δόγμα τῆς συγκλώτου.” ; Liv. XXXIII 30.4: “...de Cianorum libertate Quinctium Prusiae Bithynorum regi scribere.”

³⁵ Polyb. XXV 21.3; XVIII 3.12; XVIII 4.7; Haris-Ryde, 1980, s. 861.

³⁶ Mem. XIX.

³⁷ Strab. XII 4.3: “Προῦσα δὴ ἦπὶ τῷ Ὀλύμπῳ ἱδρυταὶ τῷ Μυσίῳ, πόλις εὐνομουμήνη; Rawson, 1982, s. 360.

τοῖς τε Φρυξίν ὄμορος καὶ τοῖς Μυσοῖς, κτίσμα Προυσίου τοῦ πρὸς Κροῖσον πολεμώσαντος.” ; Plin. *nat.* V 148: “a Cio intus in Bithynia Prusa ab Hannibale sub Olympo condita.”

³⁸ Polyb. XXI 11.1-13; Haris-Ryde, 1980, s. 862.

³⁹ Ridley, 1987, s. 180; Haris-Ryde, 1980, s. 862.

⁴⁰ Polyb. III 3.6: “τοὺς Εὐμήνει συστάντας πρὸς τε Προυσίαν καὶ Γαλάτας πολήμους.”; Liv. XXXIX 5: “de Hannibale Poeno et ... dedentis in hoc quoque foedere adscriptum est.”; Rountree, 2003, s. 106.

gerilemenin zirvesi olmuş ve Roma Senatosu'na Asia politikası çerçevesinde Bithynia hakkındaki planlarını uygulama ortamı yaratmıştır.⁴¹ İlk dört Bithynia kralı istikrarlı politikalar takip etmiş, amaçlarına hizmet ettiğini düşündüklerinde Grek kültürü yanlısı davranmışlardır.⁴² Bu dönem tam bir Grekleşme sürecine sahne olmuştur.⁴³ Bithynia kralları çökmek üzere olan Makedonya ile Roma arasındaki çatışmadan faydalanmaya çalışmışlardır. Rostovtzeff haklı olarak şunu ileri sürmüştür: “*Bithynialılar Büyük Seleukoslar'ın ve Antigonos'ların tehditlerine daha uzun süre karşı koyamadılar... Büyük Makedonya monarşilerinin çökmeye başladığı bu dönemde Makedonyalı olmayan Helenistik monarşiler kendilerine bir saf bulmayı amaçlıyorlardı. Onların bu isteklerine Roma'nın karşı çıkmadığı görülmektedir.*”⁴⁴

Prusias I'nın ölümünden sonra oğlu Prusias II⁴⁵ (M.Ö. 182-M.Ö. 149) Makedonya kralı Perseus ile ittifak yaparak kralın kız kardeşi Apame ile evlenmiştir.⁴⁶ Prusias II sırasıyla Pergamum, Makedonya ve Roma ile ittifak yapmıştır.⁴⁷ Pontus kralı Pharnaces'e karşı Tieum'un kaybedilmesinden sonra Pontus'la savaş halinde olan Pergamum'lu Eumenes II'e katılmış ve Eumenes'in galip gelmesiyle Tieum'u geri almıştır.⁴⁸ Roma'nın Makedonya ile yeniden çatışmaya girdiği tarihlerde kral Prusias II önce tarafsız kalmış fakat Pydna muharebesinden (M.Ö. 168) sonra Romalılar'dan çekindiğinden kuvvetlerini

⁴¹ Haris-Ryde, 1980, s. 858.

⁴² Magie, 1950, s. 1196, nr. 36.

⁴³ Haris-Ryde, 1980, s. 862.

⁴⁴ Rostovtzeff, 1941, s. 262.

⁴⁵ Antik yazarlardan Polybius Prusias II'yi şu şekilde tanımlamaktadır: “*çirkin bir adam ... hem zihinsel hem görünüş olarak kadınsı... Sardanapallus'un gece ve gündüz yaşadığı barbar (vahşi) hayatını yaşayan...*” (Polyb. XXXVI 15).

⁴⁶ Liv. XLII 12.3; XLII 29.3; App. *Mithr.* 2; Haris-Ryde, 1980, s. 862; Badian-Sherk, 1984, s. 19; Braund, 1982, s. 354.

⁴⁷ Bithynia-Makedonya ittifakı M.Ö. 171 yılına kadar devam etmiştir. Fakat bu tarihte patlak veren Üçüncü Makedonya savaşı bu ittifakın da sonu olmuştur. Prusias II öncelikle tarafsız kalmış (Liv. XLII 29.3) fakat M.Ö. 169'da Roma tarafına geçmiştir. (Liv. XLIV 44.8). Daha sonra Prusias Roma Senatosu'nda bir konuşma yapmıştır. (Liv. XLV 44.8).

⁴⁸ Polyb. XXV 2.7: “*ἀποδοῦναι δὲ καὶ Τίον παρὰ τὸν Πόντον, ὄν μετὰ τινα χρόνον Εὐμένης ἔδωκε Προυσία πεισθεῖς μετὰ μεγάλης χάριτος.*”

Roma'yla birleşmiştir.⁴⁹ Attalus II'un Pergamon tahtına geçmesinden sonra bu krallığa saldırmıştır. Prusias'ın bu hareketiyle bir Roma komisyonuna ve Attalus'un bizzat kendisine saldırarak Roma'yı küçük düşürmesi neticesinde Roma Bithynia'yla olan ittifakını sona erdirerek ve Pergamon'a tazminat ödemesini isteyerek Prusias II'ı cezalandırmıştır.⁵⁰ Bu tarihten sonra Bithynia krallığı Roma etkisinden çıkamamıştır.⁵¹

Prusias II'nin ölümü oğlu Nicomedes'e karşı yaptığı bir ihanetin sonucu idi. Nicomedes Roma'da elçi olarak görev yapıyordu. Prusias II diğer elçilere eğer kendisinin Pergamon'a karşı hareketi başarısız olursa oğlu Nicomedes'i öldürmeleri talimatını vermişti.⁵² Bunun üzerine Nicomedes Bithynia'ya bir elçi olarak değil, ordunun başındaki bir isyancı olarak geri dönerek babasını Nicomedia'daki Zeus tapınağında öldürmüştür. M.Ö. 149'da Roma'nın göz yummasıyla ve Pergamon ve Bithynia'luların desteğiyle tahta çıkmıştır.⁵³ Nicomedes II (M.Ö. 149-M.Ö. 127) *epiphanes* unvanını almış, İonia koinon'u ve Priene kenti tarafından onurlandırılmıştır.⁵⁴ Fazlasıyla Roma etkisinde kalmış ve M.Ö. 133'de Pergamon kralı Attalos'un ölümünden sonra Aristonicus tarafından Roma'ya karşı başlatılan isyan hareketinin bastırılmasında önemli rol oynamıştır.⁵⁵ Babası Prusias II'nin İonia ve Batıya karşı olan iyi ilişkilerini devam ettirmeye çalışmış fakat Roma'nın kuzey

⁴⁹ Polybios'un bildirdiğine göre, Bithynia kralı Prusias II'nin Roma elçilik heyetinin karşısına saçlarını kesmiş olarak, pilleus, toga ve calcei giymiş bir vaziyette çıkmıştır. Bu kıyafeti Roma'da yeni azad edilmiş köleler giyiyordu. (Polyb. XXX 18.1-5; Braund, 1982, s. 353; Lintott, 1981, s. 62). Appianos ise Prusias II'nin Roma elçilik heyetiyle değil Üçüncü Makedonya Savaşı'ndan sonra Hellas'daki Romalı bir generalle görüşüğünü belirtmektedir. (App. *Mithr.* 2; Liv. XLV 44.4-21; Braund, 1982, s. 353. Prusias II hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Habicht, 1952, s. 1107-1127.

⁵⁰ Polyb. XXXIII 12-13; App. *Mithr.* 3; Ridley, 1987, s. 181; Haris-Ryde, 1980, s. 863; Sherwin-White, 1977, s. 63.

⁵¹ Haris-Ryde, 1980, s. 863.

⁵² Polyb. XXXII 16: “ἄμα δὲ τοῦ τε Νικομήδους καὶ τῶν περὶ τὸν Ἀντίφιλον, τῶν παρὰ τοῦ Προσίου πρεσβευτῶν, διαμαρτυρομένων μηδὲν εἶναι τούτων.”; App. *Mithr.* 4.

⁵³ Sherwin-White, 1977, s. 63; Haris-Ryde, 1980, s. 863; Işık, 2001, s. 9.

⁵⁴ Haris-Ryde, 1980, s. 864.

⁵⁵ Badian-Sherk, 1984, s. 39; Sherwin-White, 1977, s. 68.

Küçük Asya’da Bithynia ve Pergamon arasındaki dengeyi korumaktaki asıl niyetini anlayamamıştır.⁵⁶

Bu kralın oğlu Nicomedes III (M.Ö. 127-M.Ö. 94) döneminde ise Bithynia’da tam bir ekonomik kaos yaşandığı anlaşılmaktadır. Philhellenizm⁵⁷ geleneği Nicomedes III döneminde de devam etmiştir. Nicomedes III yardımlarından dolayı Grek dünyasının saygınlığını kazanmıştır.⁵⁸ Fakat Bithynia krallığını çöküşten kurtarmak için Hellenizm’den daha fazlasına ihtiyaç vardı: Roma ile ilişkiler krallığı çok etkiliyordu. Roma Senatosu M.Ö. 104’de Nicomedes’den Germen seferleri için Cimbri ve Teuton’lara karşı askeri birlikler istemiştir. Nicomedes III bu isteği *publicani*’lerden borç alıp bunları ödemeyen birçok Bithynia vatandaşının Romalı *publicani*’ler tarafından köle olarak satılması nedeniyle reddetmiştir.⁵⁹ Pontus kralı Mithridates Eupator ile birlikte politik olarak iki krallık arasında yer alan Paphlagonia’yı ele geçirerek ve ganimeti paylaşarak Roma’nın çıkarlarına karşı bir hareket yapması⁶⁰ üzerine Roma Nicomedes’den Paphlagonia’yı terk etmesini istemiş ve o da bu isteği reddetmeye cesaret edememiştir⁶¹

Son Bithynia kralı Nicomedes IV (M.Ö. 94-74) döneminde ise artık krallık tamamen Roma hegemonyası altına girmiştir. Kısa bir süre sonra Pontus kralı Mithridates VI tarafından tahttan indirilerek yerine Nicomedes III’in diğer oğlu tahta geçirilmiştir. Fakat bu oldubitti M.Ö. 91’de Roma Senatosu tarafından geçersiz sayılmıştır.⁶² Senato M. Aquilius başkanlığındaki özel bir komisyonu Asia eyaleti *proconsul*’u C. Cassius ile birlikte Bithynia ve Cappadocia’yı kendi çıkarlarına

⁵⁶ Magie, 1950, s. 315 ve nr. 40.

⁵⁷ Philhellenizm, Hellen (Grek) kültürünü benimsemek anlamına gelir.

⁵⁸ Magie, 1950, s. 1199, nr. 46.

⁵⁹ Polyb. XXXVI 3.1; Haris-Ryde, 1980, s. 864.

⁶⁰ Olasılıkla M.Ö. 107’de. Justin XXXVII 4.3: “Inita deinde cum Nicomede societate Paphlagoniam invadit victamque cum socio dividit.” krş. XXXVIII 5.4; 7.10; Ridley, 1987, s. 270.

⁶¹ Iust. XXXVII 4.3, XXXVIII 5.4; Haris-Ryde, 1980, s. 864; Arslan, 2000, s. 133.

⁶² Mem. XXII 5; Cic. *de Orat.* 3.229: “... et tum iudicavi, cum me consule in senatu causam defendit Africae nuperque etiam magis, cum pro Bithyniae rege dixit.”; Ridley, 1987, s. 270.

uygun olarak yeniden düzenlemek üzere bölgeye göndermiştir.⁶³ Komisyonun teşvikleriyle M.Ö. 88'de Pontus'a saldıran Nicomedes IV ağır bir yenilgi almış ve Bithynia Mithridates VI tarafından istila edilmiştir.⁶⁴ Sulla'nın seferleri sırasında halk çok acı çekmiş, Romalı komutan Fimbria'nın kuvvetleri Nicomedia kentini yağmalamışlardır.⁶⁵

M.Ö. I. yüzyıldaki Roma-Pontus mücadelesinde Roma askeri açıdan Bithynia'da etkin bir politika izlemiştir. Bithynia büyük yolların kavşak noktasında bulunmasından dolayı doğrudan bu savaşların etkilerine maruz kalmıştır.⁶⁶ Bu savaşlar neticesinde M.Ö. 74 yılında Bithynia kralı Nicomedes IV krallığını vasiyetle Roma'ya bırakmıştır.⁶⁷ Senato vasiyeti onaylamış ve Asia valisi M. Iuncus'u yeni eyaleti kurmak üzere görevlendirmiştir.⁶⁸ Daha sonra eyalete M.Ö. 74 senesi consul'u M. Aurelius Cotta vali olarak gönderilmiştir. Nicomedes IV'in vasiyetiyle Roma'ya bıraktığı Bithynia toprakları Prusias II zamanındaki sınırlarıyla hemen hemen aynıydı.⁶⁹ Romalıların son mevcut sınırları korumayı tercih ettikleri anlaşılmaktadır.⁷⁰ Bithynia'nın Roma eyaleti yapılması neticesinde Küçük Asya'da karışıklıklar baş göstermiş, Pontus kralı Mithridates VI Roma'ya karşı savaş açmış ve bir taraftan ana ordusuyla Bithynia'ya girerken diğer taraftan Asia, Cappadocia ve Phrygia'ya küçük birlikler göndermiştir.⁷¹ Ama neticede Roma galip gelmiştir. Böylece Küçük Asya'da sükunetin sağlanmasıyla Roma lejyonları sadece stratejik öneme sahip belirli bölgelerde etkinliklerini sürdürmeye devam etmişlerdir.

⁶³ Mem. XIV 1; Haris-Ryde, 1980, s. 865.

⁶⁴ Freeman, 2003, s. 399; Munro, 1901, s. 56.

⁶⁵ Mem. XXXIV 2; App. *Mithr.* 52-3.

⁶⁶ Bosch, 1937b, s. 23.

⁶⁷ Vell. II V, 1; Eras. *acta*, s. 276, nr. 17; Freeman, 2003, s. 404; Işık, 2001, s. 9.

⁶⁸ Vell. II 42.3: “(Caesar) in Bithyniam perrexit ad proconsulem Iuncum (idem enim Asiam eamque obtinebat)...”; Haris-Ryde, 1980, s. 866; Ward, 1975, s. 267.

⁶⁹ Storey, 1998, s. 25.

⁷⁰ Bosch, 1935, s. 69.

⁷¹ Liv. *perioch.* 77; App. *Mithr.* 14; Eutr. V 5; Arslan, 2000, s. 136; Freeman, 2003, s. 404; Munro, 1901, s. 56. Mithridates Savaşının başlangıç tarihi hakkında iki farklı görüş vardır. Birinci görüş savaşın M.Ö. 74 yılında başladığını kabul eden yaygın görüştür. Diğer görüş ise savaşın başlangıcını M.Ö. 73'e koymaktadır.

Bithynia'da da Bosporus'un güvenliğini sağlamak amacıyla Byzantion'da Roma lejyonu bulunmaktaydı. Eyaletin diğer bölgelerinde principatus devrinde Senato eyaleti olması nedeniyle genelde askeri birlik bulunmamaktaydı.⁷²

Bithynia-Pontus eyaleti sınırlar açısından Roma'nın Küçük Asya'daki büyük eyaletlerinden biri olmuştur. Strabon, Bithynia ile Pontus arasındaki sınırı Heracleia Pontica'nın batısı; Bithynia'nın güneybatı sınırını ise Gallus-Sangarios ırmakları havzası olarak belirtmektedir.⁷³ Roma kendi sistemi içinde yerel idarelere dokunmamış ama bu idarelerin üstünde bir "üst yönetici" olarak eyalete bir vali göndermiştir. Romalılar Küçük Asya'da polis'lerin kendi öngördükleri politika sınırları içerisinde bağımsızlıklarını kısmen korumalarına göz yummuşlardır. Vergi işleriyle direkt olarak ilgilenmemişler, bu işi yerel şehir meclislerine bırakmışlardır.⁷⁴ Polisler böylece, bir yandan Romalılara mali güç sağlarken bir yandan da iç işlerini kendileri idare etmek ve kendi bütçelerini kendileri oluşturmak suretiyle Roma'nın idari yükünü hafifletmişlerdir.⁷⁵

Bithynia'nın Roma imparatorluğunun tipik bir eyaleti olmadığı açıktır. Bithynia Roma'nın Küçük Asya eyaletleri arasında en sakin olanı idi.⁷⁶ Eyalet coğrafi bakımdan komşuları Pontus ve Galatia eyaletlerinden tamamıyla izole bir durumda olsa da, ticaret ve iletişim bakımından son derece stratejik bir noktada olması itibariyle önem kazanmıştır. Ayrıca nüfus bakımından da Roma'nın en kalabalık eyaletlerinden biri idi.⁷⁷ Savaş sahnesi olarak çok ender kullanılan Bithynia topraklarının doğuya uzanan ana iletişim hattı üzerinde yer alması ve gerektiğinde Balkanlar'daki Moesia ve Anadolu'daki Pontus donanması tarafından üst olarak kullanılması yüzünden askeri açıdan önemli bir eyalet haline geldiği anlaşılmaktadır.⁷⁸

⁷² Watson, 1969, s. 144.

⁷³ Strab. XII IV.1.

⁷⁴ Leach, 1986, s. 98.

⁷⁵ Anabolu, 1970, s. 4.

⁷⁶ Haris-Ryde, 1980, s. 858.

⁷⁷ Eras. *acta*, s. 102.

⁷⁸ Langer, 1981, s. 3

Caesar'ın katlinden sonra Roma'nın doğu eyaletlerinin yönetimini M. Antonius, batı eyaletlerinin yönetimini ise Octavianus üstlenmiştir. Antonius'un egemenliği Euphrates ve Armenia'dan İon denizine (=Ege denizi) ve İllyria'ya kadar yayılıyordu.⁷⁹ Ordusunda Bithynia da dahil olmak üzere Küçük Asya'nın hemen her yerinden askerler bulunmaktaydı. Antonius Bithynia'ya gelmiş ve Nicomedia'da doğumgünü şerefine gladyatör dövüşleri düzenlemiştir.⁸⁰ Ancak Antonius M.Ö. 31 yılında Octavianus'la yaptığı Actium Savaşı'nda hayatını kaybetmiş ve böylece Octavianus tek başına tüm ülkeye hakim olmuştur.

Caesar ve Augustus'un almış olduğu önlemler sayesinde Bithynia kentlerinin refahı artmıştır.⁸¹ Romalılar burada yoğun bir yol inşasına başlamışlardır.⁸² Bölge Anadolu'ya geçen bu yolların kavşak noktasında olmasından dolayı bundan faydalanmıştır. Avrupa'dan Asya'ya geçmek isteyen tüccarlar Bithynia yolunu kullanmak zorunda kaldıkları için ticaret gelişmiştir. Roma imparatorluğunun en önemli ve en çok tehlikeye maruz olan sınırları Germen'lere karşı Tuna cephesi ile Parth'lara karşı Euphrates (=Fırat) cephesi idi. Romalılar askerlerini bir yerden bir yere süratle ve tehlikesizce nakil edebilmek için bu iki cephe arasında büyük bir askeri yol inşa etmişlerdir. Bu yol Bithynia'da Nicomedia'dan geçip Ancyra, Caesarea (=Kayseri) ve Tarsus üzerinden tüm Anadolu'yu katederek Suriye'ye ulaşıyordu. Bu yolun üzerindeki en önemli noktalar boğazlarda ve Cilicia geçitlerinde idi ki boğazlara da Bithynia hakimdi. Bu nedenle Roma imparatorluk

⁷⁹ Plut. *Marc. Ant.*, 1992, s. 62.

⁸⁰ Dio Cass. LXXVIII 19.1.

⁸¹ Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁸² Yazıtlar imparator Nero döneminde Bithynia'daki yol yapım faaliyetleri hakkında bilgi vermektedir. Bunlardan bir tanesi M.S. 57-8 yılına tarihlenen ve bir yol yapımı hakkında bilgi veren yazıttır. (*IGR* III 15). Bu yazıt "procurator Iulius Aquila'nın Apameia'dan ... giden yolu onarttığını" kaydetmiştir. (Haris-Ryde, 1980, s. 878).

donanmasından bir filo boğazların güvenliğini sağlamaktaydı.⁸³ Ayrıca Part seferleri sırasında da Thracia'daki Roma lejyonları Bithynia'dan geçmişlerdir.⁸⁴

Principatus döneminde Bithynia şehirleri arasında devamlı mücadeleler olmuştur. Nicaea-Nicomedia, Prusa-Apameia şehirleri arasındaki rekabeti Dion Chrysostomos'un söylevlerinden öğrenmekteyiz. Bu rekabetin başlıca nedenleri şunlardı: belli başlı önemli yapıların, festivallerin ve davaların kendi şehirleri içinde görülmesi yani yargılama bölgesinin bir başka deyişle diocesis merkezi olması iddiası, davaları için başka şehirlere gitmemek, şehre gelenler ve imparatorlar yada eyalet valileri katında daha çok şerefli olmak gibi.⁸⁵ Bunlardan başka Prusa-Apamea arasındaki anlaşmazlığın özel olarak bir nedeni de sınırda Prusa'nın yargılama sahası içinde kalan bazı köylerin yönetimi meselesiydi.⁸⁶ Prusalı Dion Chrysostomos Nicomedia halkına yaptığı bir konuşmada kötü eyalet valilerinin cezalarından kolayca kurtulmak için şehirlerarasındaki sürtüşmeyi kendi lehlerine kullandıklarını dile getirmiştir.⁸⁷ Örneğin Nicaea'luların şikayet ettiği bir vali kolayca Nicomedia'luların desteğini alıp suçlamalardan kurtuluyordu.

Doğudaki diğer Roma eyaletlerinin yönetiminde olduğu gibi Bithynia'da da hem Grekçe hem Latince kullanılmıştır. Ancak doğudaki eyaletlerde hem halk arasında hem de resmi yazışmalarda büyük oranda Grekçe kullanılmıştır. Kamu işleriyle ilgili yazıtlar dışındaki resmi Roma belgeleri bile Grekçe yazılıyordu. Ancak merkezi yönetimin eyaletlerdeki Roma memurları (magistratus) ile olan yazışmaları Latince idi. Ayrıca Romalı memurlar ile koloniler arasındaki resmi yazışmalarda da Latince kullanılmıştır.⁸⁸

⁸³ Ridley, 1987, s. 287; Bosch, 1937b, s. 28.

⁸⁴ Bithynia'da bulunan bir yazıt bu durumu teyit etmektedir. Yazıtta adı geçen Aurelius Antipatros adında kişi 4. İskit lejyonunun bir eri idi. Bu lejyon M.S. 56/57 yıllarında Suriye eyaletine sevk edilmiş ve orada Fırat kıyısındaki Seleuceia'da (Zeugma) uzun süre konaklamıştır. (Şahin, 1982, s. 159a, nr. 1382). *IV. Legio Scythica* hakkında daha fazla bilgi için bkz. Wagner, 1976, s. 143 vd.

⁸⁵ Calp, 1955, s. 143.

⁸⁶ Calp, 1955, s. 146.

⁸⁷ Dion Chr. XXXVIII 36; Marek, 2003, s. 48.

⁸⁸ Aune, 2000, s. 532.

Bilindiği gibi Roma imparatorları birçok defalar Bithynia'ya gelmişlerdir. M.S. 41'de imparator Claudius ve eşi Agrippina Bithynia'yı ziyaret etmişler ve Nicomedia'ya da uğramışlardır. Philhellen (Hellensever) bir üne sahip imparator Hadrianus M.S. 124-5 ve M.S. 129-131'de doğuda Grek dünyasına iki uzun seyahat yapmıştır.⁸⁹ Bu seyahati sırasında deprem sonucu yıkılan Nicomedia kentini yeniden inşa ettirmiştir. Bu yüzden kent ayrıca Hadriane olarak da bilinir.⁹⁰ Hadrianus Nicomedia'dan Sinope'ye geçmiş ve kent limanının genişletilmesini istemiştir.⁹¹ Roma imparatoru olmak için mücadele eden iki komutan Septimius Severus ve Pescennius Niger Nicaea'da savaşmışlardır.⁹² 214'de Caracalla, 218/219 kışında Elagabalus, 233/234 kışında Alexander Severus, 242/243 kışında III. Gordianus da Bithynia'yı ziyaret etmişlerdir.⁹³

İncelediğimiz dönemin (M.Ö. 27-M.S. 284) büyük bölümünde Bithynia kentlerinin refah içinde yaşadıklarını görüyoruz. Bu tabloyu bozan olumsuz bir örnek olarak M.S. 258 yılı ilkbaharında kuzey Karadeniz kıyılarından deniz yoluyla gelen Gothlar, Chalcedon'dan başlayarak Bithynia'nın Marmara kıyısına karadan ilerlemişler ve önlerine çıkan Bithynia şehirlerini yağmalamışlardır.⁹⁴ Ayrıca Goth'ların bu saldırıları M.S. 253 yılının ortak imparatorları P. Licinius Valerianus ve P. Licinius Egnatius'un Sasani saldırılarını durdurma girişimlerini de sonuçsuz bırakmıştır.⁹⁵

Gothlar'ın bu baskını hakkında antikçağ yazarı Zosimos şunları yazmıştır: *"Gothlar pek büyük ve bayındır bir kent olan, zenginliği ve her husuta elverişli konumuyla ün yapmış Nicomedia üzerine yürüdüler; haberin alınması üzerine*

⁸⁹ Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁹⁰ *IGR* III 3 6.20; *CIG* 1720. "Restitutor" sikkeleri için bkz. *RIC II*, nr. 947, 961.

⁹¹ Yourcenar, 1992, s. 127-8.

⁹² Septimus Severus Bandırma dolaylarında çıkartma yaparken, Suriye valisi Niger ordugahını Nicaea'da kurdu. Cius-Nicaea arasında M.S. 193'de yapılan savaşta Niger'in ordusu yenildi.

⁹³ Bosch, 1937b, s. 36.

⁹⁴ *Aur. Vict. Caes.* 33.3; *Eutr.* IX 8; Ridley, 1987, s. 561; Olmstead, 1942, s. 411.

⁹⁵ Kaya, 2000, s. 145; Magie, 1950, s. 704; s. 1566, nr. 28.

buranın halkı daha önce davranarak, eşyalarını, taşıyabildikleri ölçüde yanlarına alıp kaçtılar. (daha sonra) Nicaea, Cius, Apameia ve Prusa'ya yönelip buralarda da benzeri şeyler yaptıktan sonra Cyzicus üzerine yürüdüler; ancak, yağışlardan dolayı kabarık akan Rhyndacus (Kocaçay) ırmağını geçemedikleri için geri döndüler; Nicomedia ve Nicaea'yı ateşe verdiler. Ganimetlerini araba ve gemilere yükleyerek geri çekildiler.⁹⁶

Bithynia'da Commodus dönemiyle (M.S. 180) başlayan Yarışma Şenlikleri ve parlak ekonomik durum yukarıda bahsettiğimiz Goth akınları neticesinde ortadan kalkmıştır.⁹⁷ Bu tarihten sonra Bithynia kentleri bir daha eski görkemli günlerine dönememiştir.

Tezimiz, adından da anlaşılacağı gibi prosopografik bir çalışmadır. Bu konuyu seçmemizin en önemli nedeni bugüne kadar Bithynia-Pontus eyaleti yöneticileri hakkında kapsamlı çalışmaların yapılmamış olmasıdır. Bunun yanında Bithynia-Pontus eyaleti yöneticilerinin kronolojisinde hala önemli boşluklar bulunmaktadır. Bu eksikliklerin hepsini olmasa da bir kısmını tamamlayabileceğimizi düşünüyoruz. Bu çalışma son yıllarda hız kazanan Roma eyaletleri hakkında yapılan çalışmalara katkıda bulunacak ve bu zincirin bir halkasını oluşturacaktır.

Tezimizde Latince ve Yunaca kelimelerin orijinallerinin kullanılmasına dikkat edilmiştir.

Çalışmamızın 1. bölümünde metinde kullanılan edebi, epigrafik ve numizmatik kaynaklar tanıtılacaktır. Bu bölümde adı geçen başvuru kaynaklarımız hakkında kısaca bilgi verildikten sonra, tezimiz açısından önemleri belirtilecektir.

Çalışmamızın 2. bölümünde Roma idari ve siyasi anlayışında *provincia* terimi üzerinde durulacak, sistemin ortaya çıkışı ve başlangıcından itibaren geçirdiği

⁹⁶ Zos. *Hist.* I 35, 1-2.

⁹⁷ Şahin, 1987a, s. 66.

aşamalar anlatılacaktır. Provincia sisteminin tanımlanması çalışmamız açısından son derece önemlidir. Çünkü eyaletlerde ve özel olarak Bithynia'da bulunan Roma memurları ve görevlileri ile bunların yetkileri ve yaptıkları işler böylece anlamlandırılabilir ve değerlendirilebilir.

3. bölümde Bithynia eyaletin kuruluşu ve statüsü sorunu tartışmaya açılacaktır. Bu bağlamda eyaletin kuruluşu ve *lex Pompeia* üzerinde ayrıntılı olarak durulacaktır. Roma *provincia* sisteminin Bithynia eyaletindeki uygulanış biçimi irdelenecektir. Bu bölümde ayrıca eyaletin ismi üzerindeki tartışmalara da değinilecektir. Roma tarafından eyalet şehirleri üzerinde uygulanan resmi kontrol sistemi ve valilerin Bitynia'daki uygulamaları antik kaynaklar ışığında değerlendirilecektir.

4. bölümde Bithynia'daki *civitates*'ler üzerinde durulacaktır. Bu noktada Bithynia sınırları içinde bulunan *civitates*'ler hakkındaki tartışmalara bir açıklık getirilmeye çalışılacaktır. Çünkü Roma eyaletin sorunsuz bir şekilde yönetilebilmesi için zaman zaman eyalet valileri aracılığıyla şehirlerinin iç işlerine müdahale etmekten çekinmemiştir. Bu bölümde ayrıca eyaletteki şehirlerin Grek polis modeliyle benzerlikleri ve farklılıkları ve bunun nedenleri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır.

5. bölümde tezimizin ana konusu olan Bithynia eyaletinde görev yapmış valiler prosopografik açıdan ele alınacaktır. Bu kişilerin prosopografyaları üzerinde durulacak ve kaynakların elverdiği ölçüde detaylı olarak ele alınacaktır. Görevlilerin *cursus honorum*'ları yazıtların da yardımıyla ayrıntılı olarak incelenecektir. Bu noktada bu kamu görevlilerinin kimlik bilgileri, hangi yüzyılda yaşadıkları, nereli oldukları, daha önceki görevleri ve bu görevlerinin nitelikleri vb. ayrıntılı olarak belirtilecektir. Daha sonra bu kişilerin Bithynia eyaletindeki görevleri ve bu görev kapsamında eyaletteki faaliyetleri kaynakların elverdiği ölçüde ele alınacaktır.

1. BÖLÜM

KAYNAKLARIN TANITIMI

1.1. Edebi Kaynaklar

Quintus Asconius Pedianus (M.Ö. 9–M.S. 76)

Romalı gramerçi ve tarihçidir. M.Ö. 9'da İtalya'nın Patavium (Padua) şehrinde doğmuştur. Hayatının son yıllarını Roma'da geçirmiş ve M.S. 76'da burada ölmüştür. Claudius ve Nero zamanında Cicero'nun yayınlanmamış söylevlerini biraraya toplamıştır. Eserleri şunlardır: *In Cornelianam*, *In Milonianam*, *In Orationem in Toga Candida* ve *In Pisonianam In Scaurianam*.

Çalışmamızda eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Quintus Asconius Pedianus, *Commentarii in orationes Ciceronis*, ed. by Albert Curtis Clark, Oxford, 1907.

Marcus Tullius Cicero (M.Ö. 106-M.Ö. 43)

Cicero M.Ö. 106 yılında Arpinum'da (Latium'da) doğmuştur. Ünlü hatip ve düşünür olarak bilinir. İyi bir öğrenim görmüş ve Roma'da avukat olarak çalışmıştır. Devlet kariyerinde *praetor*'luğa (M.Ö. 66) ve *consul*'lüğe (M.Ö. 63) kadar yükselmiştir. M.Ö. 49'deki iç savaşta Pompeius'u desteklemiştir. Caesar'ın Pharsalus'da Pompeius'u yenmesinden sonra Caesar tarafından affedilmiş ve Roma'ya dönmesine izin verilmiştir. M.Ö. 44'de Caesar'ın öldürülmesinden sonra Cicero yeniden siyaset sahnesine dönmüştür. Ancak daha sonra M. Antonius hakkındaki *Philippicae Söylevleri* adlı eseri ölümüne neden olmuştur.

Cicero'nun zamanımıza kadar gelen toplam 58 adet mahkeme ve politika söylevi, günümüze ulaşmış 780 adet mektubu vardır: *ad Atticum* (arkadaşı T. Pomponius Atticus'a); *ad Familiares* (dostlarına yazdığı mektuplar); *ad Quintum fratrem* (kardeşi Quintus'a); ve *ad Brutum* (M. Iunius Brutus'a yazdığı mektuplar). Felsefi yazıları: *De re publica* (Devlet üzerine), *De legibus* (Yasalar üzerine), *De officiis* (Ödevler Üzerine).

Çalışmamızda kullandığımız nüshalar kaynakça bölümünde verildiği için burada yeniden belirtmedik.

Plinius (Yaşlı) (M.Ö.24/23-M.S. 79)

M.Ö. 24/23-M.S. 79 yılları arasında yaşamış Novum Comum'lu (=yukarı İtalya'da bugünkü Como) Romalı politikacı, yazar ve tarihçidir. Hispania, Germania, Gallia ve Africa eyaletlerinde *procurator*'luk yapmıştır. Hitabet, askerlik, biyografi vs. konularında yazdığı eserler günümüze ulaşmamıştır. Günümüze ulaşan tek eseri 37 kitaptan oluşan *Naturalis Historia*'dır. Eser antikçağın bilim, sanat ve uygarlık tarihi hakkında önemli bilgiler veren bir ansiklopedi niteliğindedir.

Çalışmamızda eserin V, XLIII, 148; XLIV, 151; VI, I, 4; V, XLII, 147; V, XLI, 145; V, XL, 142; VIII, LXI, 144 bölümlerinden faydalanılmıştır. Eserin H.R. Rackham-W.H. Jones tarafından yapılan çevirisi kullanılmıştır (Loeb Classical Library, London, 1947).

Quintus Curtius Rufus (M.S. 1. yüzyıl)

M.S. I. yüzyılda yaşamış Romalı hatip ve tarihçidir. Roma dışındaki ülkeler hakkında yazmıştır. On kitaptan oluşan *Historiae Alexandri Magni regis Macedonis* adlı eserinin I. ve II. kitapları kayıptır. III–X. kitaplar bazı eksiklerle günümüze ulaşmıştır. Bilimsel bir tarih araştırması olmayan eser ustaca bir üslupla kaleme alınmıştır. Curtius Rufus, tarihi gerçekliğe değil ilgi çekici olayların ilgi çekici betimlemelerle anlatılmasına önem vermiştir.

Çalışmamızda eserin J.C. Rolfe tarafından yapılan çevirisinden faydalandık (*Historiarum Alexandri Magni Macedonis*, ed. J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1962).

Velleius Paterculus (M.Ö. 20-M.S. 30)

Velleius Paterculus Campania'lı asker bir aileden gelmekteydi. *Tribunus militum*, *praefectus equitum* ve *legatus* rütbesiyle Trakya ve Makedonya'da, daha sonra imparator Tiberius'un emrinde Germania ve Pannonia'da hizmet vermiştir. Eseri *Historiae Romanae Libri Duo* iki kitaptan oluşmaktadır: I. Kitap başlangıçtan M.Ö. 146 yılına kadarki tarihi olayları anlatır. Bu kitaptan günümüze küçük parçalar kalmıştır. İkinci kitap ise Roma tarihinin M.Ö. 146'dan M.S. 30 yılına kadar geçen olaylarını içerir. Bu eser bize kadar ulaşmış en iyi Roma tarihi özetidir. Roma kolonileriyle ve eyalet tarihiyle ilgili verileri bakımından M.Ö. 168'den M.S. 30 yılına kadarki olayların birbirleriyle bağlantılı anlatımının en iyi biçimde verilmiş olması bakımından değerlidir. Velleius eski zamanlar için kaynak olarak Livius'u kullanmıştır. Augustus döneminin anlatımında kendi gördüklerinden yararlanmasının yanı sıra *Princeps*'in anılarını da kullanmıştır. Tiberius dönemini ise yazılı kaynaklara bağlı kalmayıp kişisel yaşantılarından ve kendi gördüklerinden yararlanmıştır.

Eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Velleius Paterculus, *Historia Romana*, ed. F. W. Shipley, Loeb Classical Series, London, 1992.

Diodoros Sicilus (M.Ö. 80-M.Ö. 29)

Iulius Caesar'ın çağdaşı olan Sicilyalı Diodoros hakkında az şey bilinmektedir. *Bibliothèque Historique (Tarihi Kitaplık)* adlı eserin yazarıdır. Bu eser kırk kitaptan oluşan bir genel dünya tarihidir. Diodoros anlatımına mitolojik zamanlardan başlar ve M.Ö. 60 yılına kadar (Caesar'ın Gallia'yı fethine kadar) gelir. Günümüze I.-V., XI.-XX. kitaplar ve diğer kitaplardan parçalar kalmıştır. Bu kitaplar Roma tarihi hakkında, özellikle M.Ö. 480–M.Ö. 302 yılları için bazı yararlı bilgiler vermektedir. Ancak Diodoros'un eseri çoğunlukla Akdeniz dünyasının tarihini bölge bölge, yıl yıl mekanik bir biçimde göstermeye gayret eden, ikinci dereceden kaynaklardan toplanmış bilgilerin sıkıcı ve yanlış bir derlemesi niteliğindedir. Antik çağdaki çoğu tarihçi gibi, Diodoros da pragmatik ve etik bir tarih görüşü sergilemiştir.

Eserin şu edisyonundan yararlanılmıştır: Diodoros, *Bibliotheke*, ed. by C. H. Oldfather, *Diodorus of Sicily*, Loeb Classical Library, London, 1933-1967.

Cassius Dio Cocceianus (M.S. ca. 150–235)

Bithynia eyaleti şehirlerinden Nicaea'da Yunanlı zengin bir ailenin çocuğu olarak doğmuştur. M.S. 180'lerde Roma'ya gelmiş ve burada Senato üyesi olmuştur. En eski devirlerden yaşadığı zamana kadar olan süreyi konu eden 80 kitaptan oluşan *Romaike Historia* (Roma Tarihi) adlı eseri vardır. Eser Aeneas'ın İtalya'ya gelişinden M.S. 229 yılına kadarki olayları ele almaktadır. Cassius Dio'nun kaynak değeri yüksek olan bu eserinden günümüze kalan kısımları M.Ö. 68-M.Ö. 10 yıllarına ilişkin XXXVI-LIV'üncü kitaplardır. M.Ö. 9-M.S. 46 yılları arasındaki olayları ele alan LV-LX'ıncı kitaplar ve imparator Caracalla'nın ölümünden (M.S. 217) Elagabalus'un hükümdarlığının ortalarına kadarki döneme ilişkin LXXIX. ve LXXX. kitaplar fragmanlar halinde günümüze ulaşmıştır.

Cassius Dio, eserinde Bithynia hakkında çok değişik bilgiler vermektedir. Eserin XIX. kitabı Galat'ların Küçük Asia'ya geçişleri ve Bithynia Krallığı ile ilişkilerini ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır. Eserin; LXIX, 11, 2; LXXVIII, 19, 1; LXIX, 39, 3; LXXIX, 39, 5-6; LXXIX, 40, 1-2; LXXX, 18, 1-3; LI, 7; LIII, 12, 4-6; XIX, 63; XXI, 69; XXXVI, 40, 4; XLIII, 20, 1-2; XLVII, 31, 1; LXIX, 14, 4; LXXX, 3, 1 bölümlerini çalışmamızda kullandık.

Çalışmamızda eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Cassius Dio Cocceianus, *Historia Romana*, ed. by E. Carry, Loeb Classical Library, London, 1954.

P. Cornelius Tacitus (M.S. 55-117/120)

Tacitus'un yaşamı ile ilgili bilgiler çok değildir. M.S. 55 veya 56'da Gallia Narbonensis ya da Gallia Cisalpina'da doğduğu tahmin edilmektedir. Tacitus devlet hizmetinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. İmparator Vespasianus zamanında *vigintiviratus* ve *tribunus militum laticlavius* görevlerini üstlenmiştir. 23 yaşındayken

M.S. 78 yılında Britannia valisi olan Agricola'nın kızıyla evlenmiştir. İmparator Titus zamanında *quaestor*'luk görevine atanmış, Domitianus döneminde ise *aedilis* veya *tribunus* olarak devlet işlerinde görev almıştır. M.S. 88'de *praetor* olduğu bilinmektedir. Tacitus M.S. 90-93 yılları arasında, belki de bir valilik görevi nedeniyle Roma'dan uzakta bir eyalette bulunmaktaydılar. Bu eyaletin Gallia Belgica olabileceği tahmin edilmektedir. Nerva döneminde M.S. 97 yılında *consul suffectus* seçilmiş, Traianus'un döneminde ise Asia Eyaletinde *proconsul*'luk görevinde bulunmuştur.

İmparator Traianus döneminde önce biyografi türünde bir eser olan *Agricola* ile yazmaya başlayan Tacitus daha sonra etnografik nitelikteki eseri *Germania* ile devam ederek sonunda kendisini tarih yazarı olarak tanıtan *Historiae* ve *Annales* ile yazarlığının doruğuna ulaşmıştır. *Germania* adlı eserinde Orta Avrupa'daki Germen kavimleri anlatılmakta, yörenin coğrafi özellikleri üzerine bilgi verilmektedir. Traianus döneminde yazdığı üçüncü eseri M.S. 104-109 tarihleri arasında yayımlanan *Historiae* adlı ilk tarih kitabıdır. İmparator Nero'nun ölümünden başlayıp imparator Domitianus'un ölümüne kadarki Roma tarihini ele almaktadır. On dört kitaptan oluştuğu sanılan eserin günümüze ancak ilk dört kitabı tam olarak ve beşinci kitabın da yarısı ulaşabilmiştir. Eserde olaylar yıl yıl anlatılır. Günümüze ulaşan bölümler Galba, Otho ve Vitellius arasındaki başa geçme mücadelelerini ve bu mücadeleler sonucunda yönetimi ele geçiren Vespasianus'un imparatorluğunun ilk günlerini anlatarak M.S. 70 yılına dek gelmektedir.

Annales adlı eserinde Roma imparatoru Augustus'un M.S. 14 yılındaki ölümünden Nero dönemi sonuna kadarki (M.S. 68) dönemi ele almıştır. Eserini imparator Traianus (M.S. 98-117) ve Hadrianus (M.S. 117-138) döneminde yazmıştır. 18 kitaplık eserden I.-V. kitaplar (M.S. 14-37 arası olayları anlatır) ve XI.-XVI. (M.S. 47-66) arası olaylarını anlatır) bölümleri günümüze ulaşmıştır. Tacitus *Annales* adlı eserinde Bithynia'lılar tarafından *proconsul* Cadius Rufus (M.S. 47-48 Bithynia *proconsul*'u) ve Tarquinius Priscus (M.S. 59-60 Bithynia *proconsul*'u) aleyhine açılan davaları nakletmiş ve Roma'nın bu yöneticilere karşı tutumunu ortaya koymuştur. (Tac. *Ann.* XII, 22; XIV, 46). Ayrıca eserin, XVI, 18; XIV, 46; XVI, 33; II, 60 bölümleri de çalışmamızda kullanılmıştır.

Tezimizde yazarın eserlerinin şu edisyonları kullanılmıştır: Cornelius Tacitus, *Annales (The Annals of Tacitus)*, ed. by C.H. Moore and J. Jackson, Loeb Classical Library, London, 1962. Tacitus, *Historiae (The Histories of Tacitus)*, ed. by C.H. Moore and J. Jackson, Loeb Classical Library, London, 1962.

Gaius Sallustius Crispus (M.Ö. 87-M.Ö. 36)

Sallustius M.Ö. I. yüzyılda yaşamıştır. Kuzey İtalya'daki Amiternum'da (San Vittorino) doğmuştur. Halk sınıfından varlıklı bir aileye mensuptu. Felsefe ve edebiyatla uğraşmıştır. M.Ö. 55 ya da 54'te *quaestor*, M.Ö. 52'de *tribunus plebis* olarak görev yapmıştır. M.Ö. 50 yılında ahlak dışı davranışları nedeniyle Senato'dan çıkarılmıştır. M.Ö. 49 yılında Pompeius ile Caesar arasındaki iç savaşta Caesar'ı desteklemiştir. Daha sonra Caesar'ın sayesinde yeniden *quaestor* ve ardından *praetor* olmuştur. M.Ö. 48 yılında Caesar'ın Pharsalus'taki zaferinden sonra yeniden Senato'ya girmiştir. M.Ö. 47'de Caesar'ın yanında askeri hizmetlerde bulunmuş, M.Ö. 46 yılında Africa Nova (Numidia eyaletinin) *proconsul*'ü olmuştur. M.Ö. 44'te Caesar'ın öldürülmesinden sonra kamu işlerinden elini çekmiştir.

Klasik Roma tarihçiliği Sallustius ile başlar. Çünkü Sallustius'tan önce tarih yazarları ya yıllıklar biçiminde ya da anı türünde eserler vermişlerdir. Bugünkü anlamda tarih yazan Sallustius'un eserleri tek tek olayları ya da kişileri ele alan monografiler biçimindeydi. *Bellum Iugurthinum* adlı eserinde Romalılar ile Numidia kralı Iugurtha arasındaki savaşı anlatmıştır. Sallustius'un *de coniuratione Catilinae* adlı eserinin konusu: M.Ö. 63 yılında Cicero'nun *consul*'lüğü zamanında Catilina adındaki soylu sınıftan bir kişinin başlattığı ve başarısızlıkla sonuçlanan ayaklanma girişimleridir. Yazarın *Historiae* adlı eseri beş kitaptan oluşur ve günümüze dört söylev, iki mektup ve bir kaç parça kalmıştır. Sulla'nın ölümünden sonra M.Ö. 78-67 yıllarının olaylarını ele almıştır.

Çalışmamızda şu edisyonlar kullanılmıştır: Sallust, *The Histories*, I-II, translated by Patrick McGushin, Oxford, 1992-1994. Sallustius, *De bello Iugurthino*, *Tercüme*, XIV, 73-74, çev: Samim Sinanoğlu, 1961, s. 4-14.

Polybios (M.Ö. 200-M.Ö. 120)

M.Ö. 200 yılında Megalopolis’de (Arkadia) doğmuştur. Akhaia Birliği’nde önemli görevler almıştır. Daha sonra politik suçlu olarak İtalya’ya getirilmiş ve burada 18 yıl yaşamıştır. Roma’da bulunduğu süre içerisinde P. Cornelius Scipio Aemilianus gibi önemli politikacılarla tanışmıştır. Politikacılığının yanında aynı zamanda bir gezgindir. *Historiai* adlı eseri Yunanlı gözüyle yazılmış 40 kitaptan oluşan bir Roma tarihidir. Eserinde M.Ö. 264-M.Ö. 146/144 yılları arasındaki dönemi ele almıştır. Eserin 1.-5. kitapları (M.Ö. 216 yılına kadar) tümüyle, 6. kitap ise kısmen günümüze ulaşmıştır. Antikçağ yazarlarından Poseidonios, Strabo, Sempronius Asellio, Coelius Antipater, Diodoros ve Appianos vb. Polybios’un eserinden faydalanmışlardır.

Tezimizde eserin şu edisyonunu kullandık: Polybios, *Historiai*, ed. by W.R. Paton, Harvard University Press, Loeb Classical Library, London, 1960.

Plinius (Genç) (M.S. 61/2-113/4)

C. Plinius Caecilius Secundus M.S. 62’de Novum Comum’da doğmuştur. Şehir aristokrasisine mensup, varlıklı ve Flavius’larla sıkı ilişkileri olan bir aileden geliyordu. Plinius’un babası Comum’da *magistratus* idi. Babasını çocuk yaşta kaybedince amcası C. Plinius Secundus onu evlat edinmiş ve senatör olması için elinden geleni yapmıştır. Plinius meslek hayatına 18 yaşındayken merkezi mahkemede avukat (*decemvir stilibus iudicandis*) olarak başlamıştır. Daha sonra Syria’da askeri *tribunus* olarak hizmet etmiş, ardından bir süre *quaestor* olarak görev yaptıktan sonra sırasıyla *tribunus* ve 93 senesinde *praetor*, 100 senesinde de *consul* olmuştur.

Plinius 111-113 yıllarında Bithynia valiliği yapmıştır. Bu görevi sırasında imparator Traianus’a yazdığı mektuplarla tanınmıştır. Bu mektupları *Epistulae* adı altında toplanmıştır. Eser 9 kitap halinde günümüze ulaşmıştır. Bu mektup koleksiyonunun X. kitabı Plinius’un Bithynia valisi iken imparator Traianus’a

yazdığı mektuplar ve imparatorun bunlara verdiği yanıtlar aynı zamanda resmi evrak niteliği taşımakta ve Roma imparatorluk dönemi eyalet yönetimi, siyasal tarih ve hukuk tarihine ilişkin önemli bilgiler vermektedir.

Çalışmamızda eserin şu edisyonundan faydalanılmıştır: Plinius, *Epistulae*, çev: Ç. Dürüşken-E. Özbayoğlu, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, İstanbul, 1999.

Strabo (M.Ö. 64-M.S. 19)

Strabo M.Ö. 64 senesinde Amaseia'da doğmuştur. Varlıklı bir aileye mensuptu. Öğrenim görmek için Roma'ya gitmiştir. Mısır, Hellas, Aithiopia, Armenia, Suriye ve Sardinia'da uzun inceleme gezileri yaparak tüm Akdeniz dünyasını yakından tanıma fırsatı bulmuştur. *Historika Hhyponnemata* (Tarihsel Notlar) ve *Geographika* adlı iki eseri vardır. *Historika Hhyponnemata* adlı eserinden günümüze yalnızca bazı fragmanlar kalmıştır. Eski dünya coğrafyası hakkında bilgi veren *Geographika* adlı eseri XVII ciltten oluşmaktadır. Eserin XII-XIII ve XIV. kitapları Asia Minor hakkında bilgi vermektedir. Eserin XII. kitabı Bithynia eyaletinin sınırları, eyaletteki *civitates*'ler vb. gibi konularda tezimiz açısından önemli bilgiler içermektedir.

Tezimizde eserin şu edisyonları kullanılmıştır: Strabon, *Geographika*, çev. Adnan Pekman, *Antik Anadolu Coğrafyası* (12-13-14), Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 1991. Strabon, *Geographika (The Geography of Strabon)*, English translation by H. L. Jones, Loeb Classical Library, London, 1957.

Ammianus Marcellinus (M.S. 322-400)

Antiokheia'lı (=Antakya) tarihçidir. Roma ordusunda M.S. 354'de Gallia, M.S. 357-360 yılları arasındaki Pers savaşları ve M.S. 363'de imparator Iulianus'un (M.S. 361-363) Pers seferine katılmıştır. M.S. 390 yılında *Res gestae* adlı eserini yazmıştır. Eser imparator Nerva'nın ölümünden (M.S. 98) imparator Valens'in ölümüne kadar olan süreyi ele almıştır. Ancak günümüze sadece M.S. 353-378

yıllarını ele alan bölümler (14-31. kitaplar) kalmıştır. Açık ve tarafsız hükümleri ile antik tarih yazımının son büyük temsilcisi olarak görülmektedir.

Tezimizde eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri*, ed. J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1963-1964.

Arrianus (M.S. 95-M.S. 175)

Flavius Arrianus Nicomedia'lı (Bithynia'da) politikacı ve tarihçidir. Nicomedia ve Atina'da eğitim görmüştür. Önce M.S. 120'de *praetor*, ardından M.S. 129 veya 130 yılında *consul* olmuştur.

En önemli eseri Büyük İskender'in Pers devletine karşı yapmış olduğu seferi anlatan *Aleksandru anabasis*'tir. Bu eser 7 kitaptan oluşmaktadır. Bir diğer eseri Hindistan'ı konu alan *Indike*'dir. 17 kitaplık *Parthika* adlı eseri günümüze ulaşamamıştır. 8 kitaptan oluşan Βιθυνικά adlı eseri tezimiz açısından önemli bir kaynaktır. Eserin ancak bazı bölümleri günümüze ulaşabilmiştir. Bunlar daha ziyade mitoloji, din tarihi, etnoloji, topografya ve coğrafya ile ilgilidirler. Tarihi mahiyette olan yalnız bir tek parçadır.

Tezimizde eserin şu baskısı kullanılmıştır: Arrianos, *Anabasis*, ed. by E.I. Robson, Loeb Classical Library, London, 1923-1933.

Pompeius Trogus (M.Ö. 30-M.S. 14)

Pompeius Trogus, Gallia Narbonensis'teki Voconti boyundandı. Kırk dört kitaplık *Historiae Philippicae* isimli eserinde Roma dışındaki ulusların tarihini ele almıştır. Eserin ağırlık noktası Makedonya devletinin Roma hakimiyeti altına girmesine kadar olan tarihidir. Trogus'un eseri bugün elimizde kısaltılmış biçimiyle bulunmaktadır. "*Iustinus'un epitome*"si diye anılan bu kısaltma M.S. 2. ya da 3. yüzyıldan kalmıştır. Trogus'un eseri bir Roma tarihi değil dünya tarihidir. Onun eserinde bir Roma düşmanlığı sezilmektedir.

Eserin Şu edisyonundan faydalanılmıştır: O. Seel, Teubner, Berlin,1956.

Marcus Iunian(i)us Iustinus (M.S. 3. yŪzyıl)

Iunian(i)us Iustinus M.S. 3. yŪzyılda Pompeius Trogus'un *Historiae Philippicae* adlı eserinin Latince olarak bir epitomunu yazmıŐtır. Bu epitomun orijinaline benzemeyen yŪnleri bulunmakla birlikte, orijinal eserin temel satırları korunmuŐtur. Epitom ortaçağda yaygın bir biçimde okunmuŐtur.

Eserin Şu edisyonu kullanılmıştır: O. Seel, *Justini Epitoma historiae Philippicae Pompei Trogi*, Teubner, 1935, 1972(2)].

Dion Chrysostomos (M.S. 40-120)

M.S. 40 yılında doęmuŐ Prusalı hatip, dŪŐŪnŪr ve yazar olarak tanınmıŐtır. Kentin varlıklı ailelerinden birine mensuptu. İmparator Nerva dŪneminde Roma vatandaŐı olmuŐ ve ‘‘Cocceianus’’ soyadını almıŐtır. Dion Chrysostomos sofist ve yerli bir filozof olmasının yanında imparator Traianus’un mahkeme heyetinde etkin bir hatip olarak gŪrev yapmıŐtır. İmparatorun doęudaki Grek Őehirlerindeki temsilcisi ve aynı zamanda doęum yeri olan Prusa’nın idari, sosyal ve kamu iŐleriyle ilgilenen bir politikacıydı. Bulunduęu konum onun politik yazılarını Traianus’un dıŐ politikası ve Bithynia meseleleri ačısından birinci elden kaynak yapmıŐtır. İyi bir eęitim aldıktan sonra hitabette (retorik) kendini geliŐtirmiŐ ve avukatlık yapmıŐtır. Kısa sŪrede bŪyŪk bir Ūn kazanması ve imparator Domitianus’a ters dŪŐmesi neticesinde 82 senesinde Roma’dan ve Bithynia’dan sŪrŪlmŪŐtŪr. Nerva (96-98) imparator olunca Dion’u affetmiŐ ve Bithynia’ya dŪnmesine izin vermiŐtir.

Dion’un *Oration* adlı eseri, Bithynia’nın Ūzellikle Roma imparatorluk dŪnemindeki politik, siyasal, sosyal ve ekonomik durumu hakkında Ūnemli bilgiler vermektedir. Eserinde Bithynia Őehirlerinden Nicaea ile Nicomedia ve Prusa ile Apameia arasındaki anlaŐmazlıkları ve nedenlerini ačıkça ortaya koymaktadır. Traianus dŪneminde Nicomedia’da *Nicaea Halkı ile Dirlik Ūzerine* adlı sŪylevi (38 numaralı sŪylev) Roma imparatorluk ačaęında Bithynia kentleri, Ūzellikle de

Nicomedia ve Nicaea hakkında önemli bilgiler içermektedir. Dio, Nicaea'da verdiği bir söylevde ise kent yönetimi hakkında bilgiler vermektedir (39 numaralı söylev).

Eserin J. W. Cohoon-H.L. Crosby tarafından yapılan çevirisinden faydalandık. (Dion Chrysostomos, *Orationes*, with an English translation by J.W. Cohoon-H.L. Crosby, Loeb Classical Library, London, 1962.

Memnon (M.S. 1. yüzyıl)

Hakkında çok az şey bilinmektedir. Karadeniz'in güneyinde önemli bir Grek kolonisi olan Heracleia kentinin tarihini yazmıştır. Kitap tiran Clearchus (M.Ö. 364-M.Ö. 353) döneminden başlayarak Roma tarafından ele geçirilişine kadar (M.Ö. 70) kentin tarihini anlatır. Kitaptan elimize ulaşan bölümleri Photius'a borçluyuz.

Tezimizde eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Memnon, *Heracleia Tarihi*, http://www.tertullian.org/fathers/photius_copyright/photius_06bibliotheca.htm.

Titus Livius (M.Ö. 59-M.S. 17)

Augustus döneminin tarih yazarı Livius M.Ö. 59-M.S. 17 yılları arasında yaşamıştır. Patavium'da doğup yine aynı şehirde öldüğü bilinmektedir. İlk eğitimini Padua'da gördükten sonra imparator Augustus tarafından tarihsel anıtların ve belgelerin bulunmasıyla görevlendirilmiştir. Tek eseri *Ab Urbe Condita*'yı yazmaya kendini vermiş olan Livius hiçbir kamu görevinde bulunmamış ve orduda da görev almamıştır. Livius'un *Ab Urbe Condita*'dan başka felsefi ve tarihi nitelikte diyalogları ve mektupları da vardı. Bu eserler günümüze ulaşmamıştır.

M.Ö. 27 yılında yazmaya başladığı *Ab Urbe Condita* adlı eseri yayınlanmaya başlar başlamaz Livius'a büyük ün kazandırmıştır. Eserini zaman zaman ve bölüm bölüm yayınlamıştır. 142 kitaptan oluşan bu eser, yazarın amacını açıkladığı bir *praefatio* ile başlar ve zaman dilimi olarak da Roma'nın kuruluşundan, M.Ö. 9 yılında Drusus'un ölümüne kadarki Roma tarihini kapsar. Livius'un, eserinde asıl incelemek istediği Romalıların yaşantıları, gelenekleri, Roma'nın eriştiği büyüklük,

imparatorluğu kurup geliştiren insanların hem savaştaki hem de barıştaki başarılarıdır.

Eserin yaklaşık dörtte biri (35 kitap) günümüze ulaşmıştır. Bu bölümler: Önsöz; I.-X. kitaplar (Aeneas'tan itibaren M.Ö. 293 yılına kadar olan zaman dilimini içerir); XXI.-XXX. Kitaplar (II. Kartaca savaşını anlatır); XXXI.-XLV. kitaplar (Roma'nın M.Ö. 167'ye kadarki fetihlerini ve Lucius Aemilius Paulus'un zaferlerini anlatır). Ancak bu kitaplardan XLI.-XLV. kitaplarda bazı eksikler vardır.

Tezimizde eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Titus Livius, *Ab Urbe condita*, ed. E.T. Page, Loeb Classical Library, London, 1954-1957.

Eutropius (M.S. 4. yüzyıl)

Eutropius, imparator Valens döneminde yaşamıştır. Yaşamı hakkında çok az şey bilinir. IV. yüzyılın pagan tarihçisi olarak bilinir. Senatör sınıfına mensup idi. 30'lu yaşlarında imparator Constantius döneminde *magister epistularum*⁹⁸ görevini üstlenmiştir. M.S. 363 yılında imparator Iulianus'un Pers seferine katılmıştır. Valens'in hükümdarlığı sırasında *magister memoriae*⁹⁹ görevini üstlenmiş ve imparatorun isteğiyle *Breviarium* adlı eserini kaleme almıştır. Eserin tam adı *Breviarium ab Urbe Condita*'dır. *Breviarium* okuyucuyu Roma tarihi hakkında basit bir üslupla, çok fazla ayrıntıya girmeden ana hatlarıyla bilgilendiren bir eserdir. İkinci elden kaynaklardan dikkatli bir biçimde hazırlanmış ve Roma'nın var olan tarih yazma geleneklerini izleyerek yazılmıştır. Anlatıma Romulus'un zamanından başlanılmış olan bu eserde 5. kitapta Sulla dönemi iç savaşlarına, 6. kitapta Caesar'ın ölümüne kadarki dönem; 7-10. kitaplarda Iovianus'un M.S. 364 yılındaki ölümüne kadarki imparatorluk tarihi anlatmıştır. Kısa ve tarafsız olarak kaleme alınmış olan bu eserin Grekçe'ye çevrisi M.S. 380 yılında Paenius tarafından yapılmıştır.

⁹⁸ *Magister epistularum* adı verilen bu kamu görevlisi imparator adına mektuplara cevap vermek ve yazışmaları gerçekleştirmekten sorumluydu.

⁹⁹ *Magister memoriae* adı verilen bu kamu görevlisi imparatorun herhangi bir konudaki kararlarını yazıya geçirmek ve bunları halka ya da ilgili kişilere iletmekten sorumluydu.

Eutropius'un bu basit anlatımlı eseri ilk kaynaklarda var olan eksikleri tamamlamak bakımından önemlidir.

Eserin şu edisyonlarından yararlanılmıştır: Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*, çev. Çiğdem Menzilcioğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

Herodianos (M.S. 165-255)

Suriyeli bir Grek olan Herodianos muhtemelen bir imparator azatlısı idi (*libertus Augusti*). Sekiz kitaplık tarih eseri *Tes meta Markon basileias historia*'ı (Τῆς μετα Μάρκων βασιλείας ἱστορία) imparator Philippus Arabs (M.S. 244-249) veya imparator Decius (249-251) döneminde yazmıştır. Eser Marcus Aurelius'tan II. Gordianus'un tahta çıkışına kadarki (M.S. 180-238) tarihi olayları ele alır. Herodianos eserinde içtendir ve çoğu kez kaydettiği olaylar hakkında kişisel bilgiye sahiptir. Onun eseri biyografik nitelikte, anlatımı retoriksel ve ahlaki idi. Roma tarihi hakkında sıradan bir kişinin görüşlerini yansıtmaması bakımından önemlidir.

Eserin şu edisyonundan yararlanılmıştır: Herodian, *Historia*, ed. by C.R. Whittaker, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1920.

Gaius Suetonius Tranquillus (M.S. 75-150)

Suetonius'un yaşamı hakkında çok az biliyoruz. Kuzey Afrika'daki Hippo Regius'da doğmuştur. Hukuk eğitimi görmüş ve bir süre imparator Hadrianus'un sekreterliğini yapmıştır. Bu sırada Roma'daki resmi arşiv belgelerini görme şansına sahip olmuştur. Sayısız eserleri arasında *de Viris Illustribus*'dan (ünlü kişilerin, gramercilerin, hatiplerin ve şairlerin biyografileri) parçalar ve *Vitae Duodecim Caesarum* (C. Iulius Caesar ve Augustus'tan Domitianus'a kadar imparatorların biyografileri) kalmıştır. Sekiz kitaptan oluşan bu eser M.S. 120 yılında yazılmıştır. *De Viris Illustribus*'un *de Grammatibus et Rhetoribus* bölümü elimizde

bulunmaktadır. Diğer bölümlerden sadece parçalar kalmıştır. Suetonius sade bir dil kullanmıştır.

Tezimizde eserin şu edisyonundan faydalandık: C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum*, ed. by J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1956.

Eusebius (M.S. 260-339/340)

Caesarea (Filistin'de) piskoposu olan Eusebius "Kilise tarihinin babası" olarak bilinir. M.S. 324 yılına kadarki olayları anlatan *Kilise Tarihi* adlı eseri on kitaptan oluşmaktadır. Bu eser Hıristiyanlığın ilk dönemleri hakkında bilgi vermektedir. İki kitaptan oluşan *Chronicum* adlı eseri ise Latince ve Ermenice çevirileriyle günümüze ulaşmıştır. Eski dünyanın tarihi bakımından önemli bir kaynak olan bu eser evrensel tarihi özetleyen kronolojik bir çizelgedir. Diğer bir eseri *Constantinus'un Yaşamı* adlı eseridir. Dört kitaptan oluşan bu eser ilk Hıristiyan imparatora bir övgü niteliğindedir.

Eserin şu edisyonundan yararlanılmıştır: Eusebius, *Historia Ecclesiastica*, ed. by K. Lake, Loeb Classical Library, London, 1953.

Historia Augusta (M.S. 4. yüzyıl)

M.S. 4. yüzyılın ortalarında yazılmış olabileceği düşünülen biyografik nitelikte bir eser olan *Historia Augusta* M.S. 117-284 yılları arasındaki otuz imparatorun biyografilerinin bir koleksiyonudur. Fakat M.S. 244-253 yılları arasındaki imparatorların biyografileri kaybolmuştur. Suetonius'un biyografi yönteminin örnek alındığı bu biyografiler oldukça güvenilmezdir. Önemsiz anekdotların üzerinde ısrarla durulmuş olup tarihsel düşünceden, eleştiri yeteneğinden ve gerçeğe saygıdan yoksundur.

Eserin şu edisyonundan faydalanılmıştır: *Scriptores Historiae Augustae*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.

Plutarkhos (M.S. 46-120)

Plutarkhos, M.S. 46-120 yılları arasında yaşamış düşünür ve ünlü biyografya yazarıdır. İmparator Claudius döneminde Boiotia'nın kuzeyindeki Chaironeia kasabasında doğmuştur. Ailesinin varlıklı ve kültürlü olması Plutarkhos'a iyi bir öğrenim görme olanağı sağlamıştır. Hellas'ı, Anadolu'yu, Mısır'ı, İtalya'yı ve daha pek çok yeri gezdiği, Roma'da uzun süre kaldığı yazılarından anlaşılmaktadır. En önemli eseri olan *Bioi Parallaloi*'ı (Paralel Yaşamlar) Khaironeia'da yazmıştır. Eser ünlü Romalı ve Grek komutanlarının ve devlet adamlarının yaşamlarını birçok yönleriyle tanıtmıştır. Eser her defasında ünlü bir Hellen ve bir Romalının oluşturduğu 23 çift ve 4 tek politikacı ve askere ait paralel biyografyalardan ve bu kişilerin birbiriyle karşılaştırılmasından meydana gelmiştir.

Tezimizde eserin (Plutarchus, *Bioi Paralleloi*, ed. by B. Perin, Loeb Classical Library, London, 1959) çevirisinden faydalanılmıştır.

Appianus (M.S. 95-165)

Alexandria doğumlu Grek asıllı bir Romalı olan Appianus kamu hizmetinde aktif görevler almıştır. *Romaika* (Roma Tarihi) adlı eseri yirmi dört kitaptan oluşmaktadır. Bu kitaplardan günümüze kalan kısımlar şunlardır: Önsöz, I-V. kitaplardan parçalar, VI. kitap (İspanya'daki savaşlar), VII. kitap (Hannibal savaşı), VIII. kitap (Kartaca savaşları), IX. kitap Illyria savaşları, XI. kitap Suriye savaşları, XII. kitap Mithridates savaşları ve XIII.-XVII. kitaplar M.Ö. 133-35 iç savaşlar. İkinci ve üçüncü dereceden kaynaklara dayanan bu eser tarihi genişlikten ve eleştirel bağımsızlıktan yoksundur. Eserin tamamı hemen hemen askeri tarihe ayrılmıştır. Appianus açık seçik, abartısız ve yapaylıktan uzak yazmıştır.

Tezimizdeki eserin şu edisyonunu kullandık: Appianos, *Historia Romana*, ed. by H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.

Theophanes (M.S. 758–818)

M.S. 758’de aristokrat bir ailenin çocuğu olarak Constantinopolis’de doğmuştur. Buna rağmen bir keşiş hayatı yaşamıştır. Aynı zamanda tarihe de ilgi duymuştur. M.S. 787’deki İkinci Nicaea Konsiline katılmıştır. *Chronographia* adlı eserinde Diocletianus’un tahta çıkışından (M.S. 284) Michael I döneminin sonuna kadarki olayları ele almıştır.

Çalışmamızda eserin şu edisyonundan yararlandık: Theophanes, *Chronographia*, ed. C. De Boor, *Theophanis chronographia*, 2 vols, Leipzig, 1883–85.

Cedrenus, Georgius (M.S. 11. yüzyıl).

M.S. 11. yüzyılda yaşamıştır. Hayatı hakkında çok az şey biliyoruz. Hıristiyan keşiş idi. Σύνψις ἱστορίων adlı eserinde dünyanın kuruluşundan M.S. 1057 yılına kadarki dünya tarihini ele almıştır.

Çalışmamızda eserin şu edisyonundan faydalanılmıştır: Georgius Cedrenus, *Compendium Historiarum ab Orbe Conditā ad Isaacum Comnenum*, ed. Bekker, 2 vol, Bonn, 1838–1839.

Pausanias (M.S. 2. yüzyıl)

Olasılıkla Lydia’da doğmuştur. Pausanias Hellas’a gitmeden önce Anadolu, Suriye, Filistin, Mısır, Makedonya, Epiros ve İtalya’nın bir bölümünü gezmiştir. 10 kitaptan oluşan Περίγησις τῆς Ἑλλάδος (Perihegesis tes Hellados) “Hellas’ın Tasviri” adlı eseri sosyo-ekonomik tarih araştırmaları bakımından önemlidir. Kentlere ilişkin açıklamaları kentin kısa bir tarihiyle başlamakta ve topografik özellikleriyle devam etmektedir. Günlük yaşam, dinsel törenler ve sanatsal yapılar hakkında önemli bilgiler içermektedir.

Tezimizde eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Pausanias, *Descriptio Graeciae*, ed. by W.H.S. Jones, Loeb Classical Library, London, 1964.

Marcus Iunianus Iustinus (M.S. 3. yüzyıl)

M.S. 3. yüzyılda yaşamış tarihçidir. Günümüze ulaşan tek eseri Pompeius Trogus'un *Historiae Philippicae* adlı eserinden yaptığı bir özettir. Iustinus eserinde II. Philippos'tan itibaren Makedonya devletinin tarihini ele almıştır.

Eserin şu edisyonu kullanılmıştır: *M. Iuniani Iustini Epitoma Historiarum Philippicarum Pompei Trogi*, ed. O seel, Stuttgart, 1972.

Flavius Iosephos (M.S. 1. yüzyıl)

M.S. 37-8'de Kudüs'te doğmuştur. Kendisi de Yahudi olan Iosephos Yahudi tarihi yazmıştır. *Bellum Iudaicum* adlı eseri 7 kitaptan oluşmaktadır. Eserinde M.S. 72 yılına kadarki Yahudi ayaklanmalarını ele almıştır. 20 kitaptan oluşan diğer eseri *Iudaike arkhaiologia* (Yahudi Eski Eserleri) ise Yahudi tarih ve kültürünü anlatan kapsamlı bir kitaptır.

Çalışmamızda eserin şu edisyonu kullanılmıştır: Flavius Iosephus, *Bellum Iudaicum*, Ed. H. J. Thackeray, Loeb Classcial Library, London, 1961.

Xenophon (M.Ö. 430-M.Ö. 355)

Atina'lı tarihçidir. Atina'nın Peleponnesos Savaşından yenik çıkmasından sonra Pers tahtında hak iddia eden Kyros'un hizmetine girmiştir. Kunaksa Muharebesinin kaybedilmesi üzerine Hellen askerlerini Hellas'a geri getiren komutanlardan biri idi. Sparta safında savaştığı için Atina'dan kovulmuş ve Korinth yakınlarındaki bir çiftliğe yerleşmiştir. Burada birçok kitap yazmıştır.

Tezimiz açısından iki eseri önemlidir. İlki Kyros'un Pers tahtını ele geçirmek amacıyla yaptığı seferi konu alan *Kyru Anabasis* (Kyros'un Seferi) adlı eserdir. Diğerisi ise *Hellenika* (Hellen Tarihi)'dir. *Hellenika*, Thukydides'in eserinin bir

devamı niteliğindedir. Thukydides'in kaldığı yerden M.Ö. 362'deki Mantinea muharebesine kadarki olayları anlatır.

Şu edisyonlar kullanılmıştır: Xenophon, *Anabasis*, çev: T. Gökçöl, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, İstanbul, 1984. Xenophon, *Hellenika*, çev: S. Sinanoğlu, *Yunan Tarihi I-III*, Ankara, 1963.

Sextus Aurelius Victor (M.S. 320–390)

Sextus Aurelius Victor Romalı tarihçi ve politikacı idi. Aslen Africa'lıdır. 359'da *consul* olmuştur. İmparator Iulianus onu M.S. 361'de Pannonia Secunda'ya *praefectus* olarak göndermiştir. Theodosius zamanında Roma'da *praefectus urbi*'liğe yükselmiştir. Ünlü tarihçi Ammianus Marcellinus'un dostu idi. Biyografik yönü ağır basan bir Roma Tarihi yazmıştır. *Caesares* adlı bu eserde imparator Augustus'tan Iulianus'a (M.S. 360) kadar olan süreyi ele almıştır. Eseri M.S. 361 senesinde yayınlanmıştır.

Çalışmamızda eserin şu edisyonunu kullandık: Aurelius Victor, *Epitome De Caesaribus*, ed. by Franz Pichlmayr, Teubner, Berlin, 1911.

Pomponius Mela (M.S. 1. yüzyıl)

Pomponius Mela güney İspanya'daki Baetia'da doğmuştur. M.S. 1. yüzyılda yaşamıştır. Claudius'un Britanya'yı istilasını sırasında (M.S. 43-44) *De Situ Orbis* adlı coğrafya eserini kaleme almıştır. Antikçağda coğrafya üzerine Latince ile yazılmış tek eserdir. Yaşlı Plinius *Naturalis Historia*'yı yazarken Pomponius'un eserinden faydalanmıştır. Mela'nın diğer eseri ise *de Chorographia* (Haritacılık Üzerine)'dir. M.S. 43 ya da 44 yılında kaleme alınmıştır. M.S. 13. yüzyıldaki keşifler çağına kadar etkisi devam etmiştir.

Çalışmamızda eserin şu edisyonunu kullandık: Pomponius Mela, *de Chorographia*, ed. F.E. Romer, Michigan, 1998.

Zosimos (M.S. 5./6. yüzyıl)

Tarihçi. Doğu Roma imparatoru II. Theodosius (408-450) zamanında yüksek devlet memurluğunda bulunmuştur. M.S. 500'lü yıllarda bir Roma Tarihi yazmıştır. 6 kitaptan oluşan Νέα ἱστορία (*Nea Historia*) adlı eserde Augustus'tan Diocletianus'a kadar olan dönem kısa özet halinde, Diocletianus'tan 410 yılına kadar olan süre ise ayrıntılı bir biçimde ele alınmıştır. Zosimos Roma devletinin çöküşünden Hıristiyan imparatorları sorumlu tutmuş, devletin yıkılmasını eski Roma inançlarından uzaklaşmanın bir cezası olarak görmüştür.

Çalışmamızda eserin şu edisyonundan faydalanılmıştır: Zosimos, *Historia nova*, ed. by James J. Buchanan and Harold L. Davis, Trinity University Press, San Antonio, 1967.

1.2. Nümizmatik Kaynaklar

Sikkeler siyasal, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşam hakkında verdikleri bilgilerle antikçağ araştırmaları için vazgeçilmez kaynaklardır. Tezimiz açısından Roma Dönemi sikkeleri kronoloji, siyasal olaylar, sosyal durum vb. hakkında önemli bilgiler sağlamaktadırlar. Bunların dışında sikkeler, üzerlerinde taşıdıkları tanrı ve tanrıça tasvirleriyle din tarihi çalışmalarına ışık tutmaktadırlar. Ancak sikkeleri kaynak olarak kullanan araştırmacı çok dikkatli olmak zorundadır. Çünkü sikkeler taşıdıkları “propagandacı” özellikler yüzünden nesnel olmaktan oldukça uzaktır.

Roma döneminde imparator ve Senato tarafından bastırılan sikkelerden başka, doğudaki özerk kentler ve yöneticiler tarafından bastırılan sikkeleri de biliyoruz. Roma Principatus döneminde (M.Ö. 27-M.S. 284) bu imtiyaz yalnız Kuzey Hellas, Anadolu, Suriye, Mısır ve bazı Kuzey Afrika şehirlerine verilmiştir. Şehir sikkelerinin ön yüzünde genellikle imparatorun resmi ve unvanlarıyla birlikte ismi bulunurdu. Şehirlere sadece bakır sikke basma hakkı verilmiştir.

Sikkelerin arka yüzündeki resimler önemli olayları belgelemek ve propaganda yapma amacını taşıyordu. Şehir sikkeleri ile belgelenen bu olayların özelliği daha çok yerel karakter taşımalarıdır. Yerel yapılar, şehir surları, tapınaklar vb. veya halkın ticaret ve kazançları, balıkçılık yahut gemicilik gibi işlerle ilgili sikke resimleri de sıkça görülmektedir.

Bithynia’da ilk sikkelerin Bithynia kralları tarafından bastırıldığını görüyoruz. Roma döneminde de birçok Bithynia kentinin sikke bastırıldığını görülmektedir. Bu kentlerin en önemlileri şunlardır: Nicomedia, Nicaea, Prusa ad Olympum, Bithynion, Claudiopolis vb. Yerel krallık, Helenistik ve Roma dönemlerinde basılmış olan bu sikkeler bugün çeşitli kataloglarda toplanmıştır. Bunlar:

- RG* W.H. Waddington-E. Babelon-Th. Reinach, *Recueil General des Monnaies Mineure*, Paris, 1910. (Bu eser Bithynia bölgesi sikkelerini bir bütün olarak ele almaktadır.)
- BMC* *A Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, ed. B.V. Hems-P. Gardner-G.F. Hill vd., I-XXX, London, 1837-1829.
- SNG* *Sylloge Nummorum Graecorum 'Bithynia'*, Sammlung von Aulock, Deutschland.
- BMCPontus* *Catalogue of the Greek Coins in the British Museum*, 13, *Pontus, Paphlagonia, Bithynia and the Kingdom of Bosphorus*, ed. W. Roth, London, 1889.
- RPC* Andrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollè, *Roman Provincial Coinage, Volume I: from the death of Caesar to the death of Vitellius (M.Ö. 44-M.S. 69); Volume II: from Vespasian to Domitian (M.S. 69-96); Supplement I*, British Museum Press, London, 1998.
- Head 1911 B. V. Head, *Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics*, Oxford, 1911.
- Weiser 1983 Wolfram Weiser, *Katalog der Bithynischen Münzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln; Band I: Nikaia*, Köln, 1983.

SNG Copenhagen

Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals: Bosporus-Bithynia, Danish National Museum, Copenhagen, 1944.

1.3. Epigrafik Kaynaklar

Epigrafi taş, metal, tahta gibi değişik malzemeler üzerine yazılmış yazıtları inceleyen bir bilim dalıdır. Bizim çalışmamız özellikle Latince ve Grekçe yazıtların incelenmesi ve değerlendirilmesi bağlamında epigrafi araştırmalarıyla paralel gitmektedir. Epigrafik malzemenin sayıca çokluğu araştırmacıların işini zorlaştırmaktadır.

Epigrafik malzemenin kapsamı içindeki yazıtlar sosyal, ekonomik, hukuk, toplumsal yaşam, dinsel hayat vs. hakkında açıklayıcı bilgiler vermektedirler. Çalışmamız açısından yazıtlar Bithynia eyaletindeki kentlerin yerel idare yapıları ve bu kentlerin Roma ile ilişkilerine ışık tutacak niteliktedir. Ancak yazıtların tek başlarına kaynak olarak kullanılmaları oldukça zordur. Çünkü bu yazıtlar çoğu zaman tek başlarına bir şey ifade etmezler. Sadece bazı olayların parçası durumundadırlar. Kendi başlarına bir bütün değil, bir bütünün parçalarıdır.

Günümüzde yazıtların toplandığı birçok corpus vardır. Bu yazıt corpuslarının bazıları buluntu yerlerine, bazıları da yazıtın diline göre (Latince-Grekçe) bir sınıflamaya tabii tutulmuştur. Biz burada sadece tezimizde kullandığımız yazıtların bulunduğu corpuslar hakkında kısaca bilgi vereceğiz ve tezimizde kullandığımız yazıtları belirteceğiz.

CIL: *Corpus Inscriptionum Latinarum*. Th. Mommsen tarafından 1863'ten itibaren yayınlanmaya başlayan bu corpus Latince yazıtların bir araya toplanmasını amaçlamaktaydı. CIL düzeninde II. ciltten XV. cilde kadar coğrafi dağılım esas alınmıştır. XVI. cilt askeri diplomalara, XVII. cilt miltaşlarına, XVIII. cilt ise şiirlere (*carmina epigraphica*) ayrılmıştır. Birçok cilde zamanla eklemeler yapılmış ve bazı ciltlerin yeni baskıları bulunan yeni yazıtlarla tamamlanmıştır. Eserin III. cildi aralarında Asia Minor'un da bulunduğu Doğu Akdeniz bölgeleri yazıtlarına ayrılmıştır.

CIG: *Corpus Inscriptionum Graecarum*. Grekçe yazıtların toplanmasına 1902'den itibaren Ulrich von Willamowitz-Moellendorf (1848-1931) Berlin'de yeni bir yön verilmiştir. Willamowitz, tüm CIG'lerin tek bir merkezden yenilenmesinin mümkün olmadığını görmüş ve çalışmaların daha çok belirli bir bölge ile sınırlandırılması gerektiğini belirtmiştir. O tarihlerde Viyana Akademisi'nin Asia Minor yazıtlarını toplamayı üstlenmesini dikkate alarak Berlin girişimini kıta Yunanistan'ı, tüm adalar ve Kıbrıs'la sınırlı tutmuştur. *Inscriptions Graecae (IG)* adı verilen bu projeye yayınlanmaya başlanmış ve yayınlanması planlanmış ciltler I'den XV'e kadar Roma rakamları ile numaralandırılmıştır.

Ed. A. Boeckh & J. Franz & E. Curtius & A. Kirchoff & H. Roehl, I-IV, Berlin, 1825-1877-New York, 1977. [Yalnızca 1853'e kadar olan yazıtları kapsamaktadır].

TAM: *Tituli Asia Minoris*. Asia Minor yazıtlarını bir araya toplamak amacıyla ortaya atılan en eski projedir. 1901 yılından beri yayımlanan ve temelde bütün Asia Minor yazıtlarının derlenmesi amacını güden bu corpus fazla geliştirilememiş ve birçok bölge için başlangıç evresinde kalmıştır.

IGR III: *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, ed. René Cagnat et al. 3 vols, Paris, 1901-1927. Vol. 3, fasc. 1-6, with Jules F. Toutain, Pierre Jouguet and Georges Lafaye, Paris, 1902-1906.

IGR IV: *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, ed. René Cagnat et al., 3 vols., Paris, 1901-1927. Vol. 4, fasc. 1-9, with Georges Lafaye, Paris, 1908-1927.

SEG: *Supplementum Epigraphicum Graecum*. Vols. 1-11, ed. Jacob E. Hondius, Leiden, 1923-1954. Vols. 12-25, ed. Arthur G. Woodhead, Leiden, 1955-1971. Vols. 26-41, eds. Henry W. Pleket and Ronald S. Stroud, Amsterdam, 1979-1994. Vols. 42-44, ed. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 1995-1997. Vols. 45-49, ed. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud,

Angelos Chaniotis and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 1998-2002. Vols. 50- , ed.
Angelos Chaniotis, Ronald S. Stroud and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 2003- .

ILS: H. Dessau, Hermann, *Inscriptiones Latinae Selectae*, 3 vols. in 5 parts,
Berlin, 1892-1916.

MAMA: *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, 8 vols., Manchester, 1928-62.

OGIS: Wilhelm Dittenberger, *Orientalis Graeci Inscriptiones Selectae*, 2 vols,
Leipzig, 1903-1905.

FiE: Forschungen in Ephesos, hrsg. vom Österreichischen Archäologischen
Institut, Wien: II, 1906 (=Theater); III, 1923 (=Agora); IV 1, 1932 (=Konzilskirche);
IV 2, 1937 (=Siebenschläfergrotte); IV 3, 1951 (=Johanneskirche); V 1, 1944
(=Bibliothek); IX 1/1, 1981 (=Staatsmarkt).

AE: *L'Année épigraphique*.

2. BÖLÜM

ROMA PROVINCIA SİSTEMİ ve EYALETLERDEKİ ROMALI YÖNETİCİLER

2.1. Roma Provincia (Eyalet) Sistemi

2.1.1. Provincia Terimi

Provincia sözcüğü gerçekte “bir görev” veya “bir kişiye emanet edilen mal” manasına gelmekte olup “providentia” sözcüğünün kısaltılmış bir formudur.¹⁰⁰ Cumhuriyetin ilk yıllarında *provincia* sözcüğü yönetim bakımında bağımsız sınırları belli bir coğrafik alanı değil, bir magistratus’un görev alanını, özellikle *praetor*¹⁰¹ ve *consul*’lerin¹⁰² eylemsel savaş alanını ifade etmek için kullanılıyordu.¹⁰³ Bu kavramın tanımlanabilir bir alana (Kıbrıs veya Bithynia), genel bir bölgeye (Karadeniz ve kıyı şeridi) veya salt bir yere (İtalya sınırları içinde yer alan arazi ve

¹⁰⁰ Long, 1875, s. 964.

¹⁰¹ Başlangıçta sayısı bir olup sonradan onaltıya çıkarılan *praetor*’lar yılda bir seçilirlerdi. En kıdemlileri olan *praetor urbanus* bulunmayan *consul*’lere vekalet ederdi. Roma *praetor*’luk kurumu *lex Licinia Sextia* (M.Ö. 367) ile yaratılmıştır. *Consul*’lerin hukuki yetkileri *praetor*’lara devredilmiştir. *Praetor*’lar halkoyuyla seçiliyor ve hukuk kökenli olmaları gerekmiyordu. *Praetor urbanus* Roma şehrinde yargı yetkisine (= *ius dicebat*) sahipti. M.Ö. 242’den sonra yabancılar arasındaki (*inter peregrinos*) davalara bakmak üzere *praetor peregrinus* adıyla yeni bir *praetor*’luk oluşturulmuştur. (Berger, 1991, s. 647; Sarıgöllü, 1971, s. 61).

¹⁰² Kralların Roma’dan sürülmesinden sonra krallığın bütün yetkileri yıllık (*annuitas*) olarak seçilen eşit yetkiye sahip (*collegitas*) iki *consul*’e devredilmiştir. *Consul*’ler iş başına seçimle gelmiş ve bir yıl için görevlendirilmişlerdir. *Consul*’ler mutlak *imperium* yetkisine sahipti. *Consul*’lerden her biri diğerinin yaptığı fakat kendisinin onaylamadığı bir işi itiraz hakkını (*ius intercedendi*) kullanarak durdurma hakkına sahipti. *Consul*’ler görevleri süresince yaptıkları işlerden dolayı yargılanamıyorlardı. Ancak görevlerinin bitiminden sonra haklarında şikayet olursa yargılanabilirlerdi. Zamanla *consul*’lerin yetkileri daralmış, bir kısmı Senato’ya bir kısmı da başka memurlara verilmiştir. Memurluk yıllarını bitiren *consul*’ler *proconsul* adı altında eyaletlerden birinin yönetimine bakmışlardır. (Demircioğlu, 1987, s. 71-72; Kübler, *RE*, 4; Berger, 1991, s. 412; Sarıgöllü, 1971, s. 61).

¹⁰³ Liv. III 25.9; VI 30.3; XXVII 22.2; XXIV 44.1; XLIV 1.3; XXXVII 2.10; Kaya, 2005, s. 12; Demircioğlu, 1970, s. 443.

tepeler) karşılık olarak kullanıldığı da görülmektedir.¹⁰⁴ Bazen Roma devlet hazinesi bir *quaestor*'un¹⁰⁵ *provincia*'sı olarak ifade ediliyordu.¹⁰⁶ Roma yönetimi altında bulunan İtalya yarımadası dışındaki bir bölgeyi ifade etmek için *Urbana Provinciae* ifadesinin kullanıldığına da şahit oluyoruz. Sözcük bu anlamıyla *provincia* sistemi kurulmadan önce kullanılmıştır.¹⁰⁷ İtalya ve eyaletler olmak üzere kendi içinde iki bölümlü bir organizasyon yapısına sahip Roma devleti Romalılar fetihlerini İtalya sınırlarının dışına genişletinceye kadar bugünkü anlamıyla herhangi bir eyalet kurma girişiminde bulunmamıştır.¹⁰⁸ İlk olarak M.Ö. 241'de Sicilia bir Roma eyaleti olarak düzenlenmiştir.¹⁰⁹ Ardından M.Ö. 235'de Sardunia Roma eyaleti olmuştur. Buralara görev süresi bir yıl olan özel eyalet *praetor*'ları gönderilmiştir.¹¹⁰ Sicilia ve Sardunya eyaletleri M.Ö. 227 yılından itibaren, Hispania Citerior ve Hispania Ulterior eyaletleri ise M.Ö. 197'den itibaren *consul imperium*'una sahip *praetor*'lar tarafından yönetilmeye başlamıştır.¹¹¹ Caesar döneminde ise Gallia Ulterior eyaletinin basitçe *provincia* terimiyle tanımlandığına şahit oluruz.¹¹²

¹⁰⁴ Liv. III 25.9 (bir orduyu); VI 30.3; XXVII 22.2 (bir İtalik kavmi); XXIV 44.1 (Hannibal Savaşı); XLIV 1.3 (bir donanma); XXXVII 2.10 (deniz komutanlığı), Kaya, 2005, s. 12; Demircioğlu, 1970, s. 443.

¹⁰⁵ Cumhuriyet döneminde *consul*'lerin işlerinin artmasıyla bu işleri yapacak yardımcı memuriyetler oluşturulmuştur. *Quaestor*'luk memuriyeti de böyle bir ihtiyaçtan doğmuştur. *Quaestor*'lar cezai işler yanında aynı zamanda devlet hazinesi (*aerarium*) ve arşivinin yöneticileri idiler. (Demircioğlu, 1987, s. 73). Sayıları zamanla ikiden yirmiye yükseltilmiştir. Roma devletinin genişlemesi ve eyaletlerin kurulmasından sonra eyaletin mali işlerine bakmak üzere *quaestor*'ların gönderildiklerini görüyoruz. Eyaletlerdeki *quaestor*'un Roma'daki *aediles curulis*'le benzer yetkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Eyaletin mali işlerini yürütmek ve vergi denetimlerini yapmak *quaestor*'un göreviydi. (Demircioğlu, 1970, s. 444; Sarıgöllü, 1971, s. 61-62; Long, 1875, s. 968).

¹⁰⁶ Kaya, 2005, s. 12; Richardson, 1994, s. 564.

¹⁰⁷ Long, 1875, s. 964.

¹⁰⁸ Demircioğlu, 1970, s. 443.

¹⁰⁹ Cic. *Verr.* II 2; Ridley, 1987, s. 208.

¹¹⁰ *Praetor*, Varro tarafından yargıda ve orduda rehberlik eden adam olarak yorumlanmıştır. 12 Levha Kanunları *consul*'lerden değil sadece *praetor*'lardan söz etmektedir (Liv. VII 3.5-9; Lintott, 1999, s. 104).

¹¹¹ Richardson, 1994, s. 571; Kaya, 2005, s. 13; Ridley, 1987, s. 208.

¹¹² Caes. *Gall.* I. 1.7.

Kural olarak ele geçirilen bir ülke, yapıp ettikleri Senato tarafından onaylanmış bir Romalı komutan ve yine aynı meclisin atadığı bir komisyon tarafından eyalet olarak organize edilmiştir.¹¹³ Buralardaki toprakların 1/3'ü devlet arazisi (*ager publicus*) yapılmıştır. Ancak elde edilen yerlerin hepsinde de aynı modelin uygulandığını söylemek pek de doğru olmayacaktır. Bir eyalet kurulduğu zaman, bu, o eyaletin bütünüyle Roma devletinin bir parçası olduğu manasına gelmemektedir. Eyaletler egemenlik hakkını kaybetmiş olsalar da bunların ulusal varlıklarını korumaya devam ettikleri anlaşılmaktadır.¹¹⁴ Roma'nın uyguladığı *provincia* sistemi ele geçirilen bu yerlere kendi idare sistemini getiriyordu. Fakat Hellas ve Anadolu'da böyle olmamıştır. Çünkü Hellas ve Anadolu medeniyet ve kültür bakımından Romalılar'dan çok üstün idiler. Bu nedenle doğu eyaletlerindeki Romalı yöneticiler buralarda kendilerinden önce bilinen ve uygulanan siyasi ve hukuki geleneksel yapıyı dikkate almak zorunda kalmışlardır.¹¹⁵ Roma eyaletlerdeki şehirlerin iç işlerine fazla müdahale etmemiştir. Ayrıca eyaletlerde vergi ve haraçtan ve eyalet valisinin *imperium*'undan bağımsız şehirler de vardı. Bunlara *civitas liberae* (=hür ve serbest şehirler) deniliyordu.¹¹⁶

Yukarıda belirtildiği gibi ilk olarak *praetor*'ların eyalet valisi olarak atandıkları görülür. Bu düzenlemeden bir süre sonra Roma'daki bir yıllık görev sürelerinin dolmasının hemen akabinde bu görevlilerin eyalet yönetimlerine atanmalarına olanak tanıyan bir takım düzenlemelerin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.¹¹⁷ Cumhuriyet döneminin sonuna doğru ise bir başka görevli memur olan *consul*'lerin görev sürelerinin dolmasının ardından *proconsul* unvanını alarak bir eyaletin valiliğine atandıkları görülmektedir.¹¹⁸ Bu tip eyaletlere *provincia proconsulare* adı verilmekteydi. Eyaletler genel olarak kura ile dağıtılmasına karşılık bu işlemin bazen Senato'daki etkili kişilerin veya imparatorun müdahalesi ile gerçekleştirildiği görülmektedir. *Proconsul*'lerin görev yapacağı eyaletler *consul*'lerin seçiminden

¹¹³ Plut. *Luc.* 35.36; Demircioğlu, 1970, s. 445.

¹¹⁴ Long, 1875, s. 964.

¹¹⁵ Demircioğlu, 1970, s. 448.

¹¹⁶ Demircioğlu, 1970, s. 446.

¹¹⁷ Long, 1875, s. 967-8.

¹¹⁸ Long, 1875, s. 967; Demircioğlu, 1970, s. 449.

önce bir *lex Sempronia* tarafından belirlenirdi.¹¹⁹ Böylelikle ortaya çıkabilecek bütün tartışmaların önlenmesi amaçlanmıştır. M.Ö. 55 yılındaki *Senatus consultum* ile *consul*'lerin veya *praetor*'ların Roma'daki bir yıllık görev sürelerinin dolmasından üzerinden 5 yıllık süre geçtikten sonra herhangi bir eyalete yönetici olmalarına olanak sağlayan bir düzenleme yapılmıştır. Roma'daki bir yıllık memuriyetlerini tamamlayan *praetor*'ların eyaletlere *propraetor* olarak gidebilmeleri için görev sürelerinin bitiminden itibaren en az beş yıl geçmesi gerekiyordu¹²⁰ Bu eyalet valilerinin görev süreleri normalde bir yıl olmasına karşın söz konusu sürenin çoğunlukla uzatıldığı anlaşılmaktadır. Yeni bir vali eyalet topraklarına ayak bastığı zaman kendinden önceki valinin otuz gün içinde eyaleti terk etmesi gerekiyordu. Iulius Caesar döneminde çıkarılan *lex Iulia* ile bir *provincia pro praetore* valisinin görev süresi bir yıl, *provincia proconsulare* valisinin görev süresi ise iki yıl ile sınırlandırılmıştır.¹²¹ Eyalet valileri böyle bir şey ödememiş olmalarına karşın belirli masraflar *aerarium*'un (=Roma devlet hazinesi) dışından karşılanmıştır. Augustus eyalet valilerine görevleri karşılığında maaş bağlayan ilk kişidir.¹²²

İlk eyaletlerin sınırları tam olarak tanımlanamamaktadır. Ancak Geç Cumhuriyet döneminden itibaren eyaletlerin sınırları kesin olarak belirlenmeye başlanmıştır. Augustus Roma devletini bir monarşiye doğru çevirdiği zaman içinde lejyon bulunan eyaletleri de kontrolü altına almış ve onları yönetmek için

¹¹⁹ *Lex Sempronia* (M.Ö. 123/122), pleb *tribunus*'u Caius Sempronius Gracchus tarafından sunulan bir *plebiscite* idi. Senato tarafından *provincia proconsulare*'lere vali olarak atanacak kişilerin seçimini düzenliyordu. Bu yasa Senato tarafından eyaletlere gönderilen valilerin *tribunus*'lar tarafından veto edilmesini "intercessio" yasaklıyordu. Halk *tribunus*'larının sayısı başlangıçta dört iken sonradan ona kadar çıkarılmıştır. Halk *tribunus*'unun görevi; yüksek memurluklardaki aristokratlara karşı pleb sınıfının hak ve menfaatlerini korumak idi. Yetkileri arasında yargıçlık yetkisi de vardı. Halk *tribunus*'u para ve ölüm cezası verebilirdi. (Cic. *prov.* 2.3; 7.7; Cic. *dom.* 9.24. Cic. *Balb.* 27.61; Cic. *ad fam.* I.7.10. Sall. *Iug.* 27.3; Broughton, 1951, s. 514; Sarıgöllu, 1971, s. 62).

¹²⁰ Demircioğlu, 1970, s. 444, 449.

¹²¹ Dio Cass. XLIII 25; Cic. *Phil.* I. 8.3.

¹²² Dio Cass. LIII 15; Suet. *Aug.* 36.

legatus'larını¹²³ kullanmıştır. Sınırları içerisinde lejyon bulunmayan eyaletler ise Senato'nun seçtiği *proconsul*'ler tarafından yönetilmiştir.

Romalılar eyaletleri *praedia populi Romani* (=Roma halkın çiftlikleri) olarak görmüş ve onları öncelikli olarak gelir kaynağı olarak düşünmüşlerdir.¹²⁴ Roma istisnasız bütün eyaletlerden vergi almıştır. Daha önce belirttiğimiz gibi eyalet haline getirilen yerlerin belirli bir kısmı *ager publicus* (=devlet arazisi) yapılarak doğrudan eyalet valilerine bırakılmıştır. Öte yandan vergi toplamada iki yöntem kullanılmıştır. Bazı eyaletlerde üründen belli bir oranda alınan (genelde %10) vergi toplama yetkisi, bu işi devletten ihale yoluyla alan *publicani*'lere bırakılmıştır. Ama çoğunlukla eyaletlerdeki şehirlerin her biri için belirli bir vergi tespit edilmiş ve bu vergiyi toplama işi şehirlerdeki yerel idarelere bırakılmıştır.

Ancak Roma eyaletleri bir gelir kapısı olarak görmenin yanı sıra, siyasi anlamda ele geçirilen yerlerin güvenliğini sağlama alma ve de kurmaya çalıştığı dünya devleti (= *imperium Romanum*) yada Roma Barışını (= *pax Romanum*) sürdürmenin aracı olarak da görmüştür. Çünkü Roma ele geçirilen yerin tamamını eyalet yapmamıştır. 1/3'ünü eyalet olarak organize etmiştir. Aslında çok gelir etmek için tamamını ilhak etmek daha akılcı olmasına karşın, herhalde biraz da siyasi düşüncelerle ele geçirilen yerin bir kısmı devlet malı yapılmıştır. Doğaldır ki, Roma düşüncesi 1/3'lük *ager publicus*'u yaratmakla, tamamını ilhak etmenin (eyalet yapmanın) getireceği ağır yükler ve yükümlülüklerden de kurtulmuş oluyordu.

¹²³ Sözlük anlamı olarak Latince *legare* (göndermek) fiiline dayanmaktadır. Roma lejyonlarına komuta eden generallere *legatus* denilmekteydi. Bu *legatus*'lar imparator tarafından lejyonlarıyla birlikte imparator eyaletlerine gönderilirdi. Görev süreleri genellikle 36 idi ve direkt olarak imparatora karşı sorumluydular.

¹²⁴ Demircioğlu, 1970, s. 446.

2.1.2. Cumhuriyet Döneminde Roma Provincia Sisteminin Gelişimi

Roma'nın *provincia* sistemi zamanla gelişmiştir. Önceleri eyaletlerin durumunu tayin ve tespit eden genel kanunlar çıkarılmamış, her eyalet için ayrı bir *lex provincia* oluşturulmuştur. Eyalet valileri de göreve başlamadan önce bir *edictum provinciale* çıkararak görev süreleri içinde hangi prensiplere göre hareket edeceklerini bir rapor halinde Senato'ya sunmak zorunda idiler. Bu *edictum*'lar daha sonra teamül haline gelmiştir.¹²⁵

Cumhuriyet dönemi boyunca çıkarılan yeni kanunlarla *provincia* sisteminde köklü değişiklikler yapılmıştır. Bu kanunları kronolojik olarak ele almanın Roma Cumhuriyet döneminde *provincia* sistemindeki gelişmeyi net bir şekilde görebilmek için gerekli olduğunu düşünüyorum:

Lex Villia Annalis (M.Ö. 180): *Pleb tribunus*'u Lucius Villius tarafından gerçekleştirilen bu *plebiscite*¹²⁶ *quot annos nati quemque magistratum peterent caperent*'i ve *certus ordo magistratum*'u¹²⁷ belirleyen bir yasadır.¹²⁸ Bu kanun memuriyete seçilebilmek için gerekli minimum yaş sınırını belirlemiştir. Bu kanundan 100 yıl sonra yaşamış olan Cicero zamanında *aedil*¹²⁹ olabilmek için 37, *praetor*'luk için 40 ve *consul*'lük için 43 minimum yaş sınırları öngörülmüştür.

¹²⁵ Demircioğlu, 1970, s. 445.

¹²⁶ Broughton, 1951, s. 388.

¹²⁷ *Certus ordo magistratum* bir başka deyişle *cursus honorum*, Romalı vatandaşların memuriyet sırası anlamına gelmektedir. Yani devlet hizmetine giren bir kişinin en alt kademededen en üst kademeye kadarki memuriyetlerini (tribunus, quaestor, aedil, praetor, consul) ifade eder.

¹²⁸ Tacitus *ann.* XI. 22; Cic. *off.* II. 17.59; Cic. *ad fam.* X. 25.2; Cic. *Phil.* V. 17.47; App. *Pun.* 112; App. *Hisp.* 84.

¹²⁹ Roma'da kisi asil, ikisi pleblerden olmak üzere dört *aedil* vardı. Görevleri sokak ve pazar polisine, Roma'nın zahire işine bakmak idi. Ticareti denetlemek, imar işlerini yürütmek, kamu oyunlarını tertip etmek *aedil*'lerin işi idi. Oyunlar için gerekli masrafi devlet hazinesinden veya kendi imkanları ile sağlamışlardır. Bu hizmetleri daha yüksek memurluklara geçme fırsatı olarak kullanmışlardır. (Sarıgöllü, 1971, s. 61).

Lex Sempronia De Provinciis Consularibus (M.Ö. 123/2): Pleb *tribunus*'u Caius Sempronius Gracchus tarafından gerçekleştirilen bir *plebiscite* (=Roma'da halk meclisinin aldığı kararlar) idi.¹³⁰ Senato tarafından *consul* eyaletlerine vali olarak atanacak kişilerin seçimini düzenliyordu. Bu yasa Senato tarafından eyaletlere gönderilen valilerin *tribunus*'lar tarafından veto edilmesini (=intercessio) yasaklıyordu.¹³¹

Lex Cornelia de Provinciis Ordinandis (M.Ö. 81): Eyaletlerin yönetimini düzenleyen bu kanun Sulla tarafından çıkarılmıştır.¹³² Buna göre *praetor*'lar Roma'da bir yıl adli görevde bulunduktan sonra bir yıllığına bir eyalete vali olarak gönderilecekti. *Consul*'ler¹³³ ise görev yaptığı tüm yıl boyunca Roma'da bulunacak ve memuriyeti süresince bir orduya veya eyalete komuta etmeyecek ve görevini tamamladıktan sonra Senato kararıyla (*senatus consultum*) bir yıllığına bir eyaletin yönetimi kendisine verilecekti. İkinci kez *consul* olabilmeleri için 10 yıl geçmesi gerekiyordu.¹³⁴ Tüm eyalet valileri yetkilerini aştığı takdirde *maiestas*¹³⁵ uyarınca yargılanacakları konusunda uyarılıyorlardı.¹³⁶

Lex Pompeia de Provinciis (M.Ö. 52): M.Ö. 53 senesinin *senatus consultum*'u olan bu kanun, M.Ö. 52 *consul*'lerinden Pompeius tarafından çıkarılmıştır.¹³⁷ Bu kanun Roma'daki memuriyeti sona eren bir *praetor*'un eyaletlerde görev alması için beş yıl geçmesi gerektiğini hükme bağlıyordu.¹³⁸

¹³⁰ Broughton, 1951, s. 514.

¹³¹ Cic. *prov.* 2.3; 7.7; Cic. *dom.* 9.24. Cic. *Balb.* 27.61; Cic. *ad fam.* I.7.10. Sall. *Iug.* 27.3.

¹³² Broughton, 1952, s. 75.

¹³³ Tradisyona göre, ilk pleb *consul*'u M.Ö. 367'de seçilmiş ve M.Ö. 342'den sonra *consul*'lerden birinin pleb olması şartı getirilmiştir. (Lintott, 1999, s. 105).

¹³⁴ Cic. *ad fam.* I 9.13; III 6.1–3; 10.3; Cic. *ad Q. fr.* I 1.9.26. Cic. *Phil.* X. 11.26. Plut. *Luc.* 35. Dio Cass. XXXVI 37; XXXIX 39.

¹³⁵ *Maiestas*, Roma imparatorunun veya Senato'nun mutlak gücünü ifade ediyordu.

¹³⁶ Cic. *Pis.* 50; Cic. *ad fam.* I 9.25; III 6.3; Cic. *Cluent.* 97. 99; Cic. *ad Q. fr.* III 2.3; Ascon. 59, 60, 62.

¹³⁷ Broughton, 1952, s. 234.

¹³⁸ Dio Cass. XL 56; XL 46; Cic. *Att.* VIII 3.3; Caes. *civ.* I 85.9.

Lex Iulia de Provinciis (46 B.C.): Caesar'ın diktatör olarak çıkarttığı bir kanundur.¹³⁹ *Praetor* rütbeli valilerin eyalette bir yıl, *consul* rütbeli valilerin ise iki yıl görev yapacaklarını hükme bağlıyordu.¹⁴⁰

Senatus Consultum de Stipendiis (Augustus Dönemi): Eyalet görevlilerinin maaşlarını belirleyen bir yasadır. Augustus tarafından başlatılmış fakat *Senatus Consultum* ile yasal hale getirilmiştir. Bu kanun Augustus'un Senato ve atlı sınıfı mensuplarının ekonomik durumlarını düzenleyen yasayla bağlantılıdır.¹⁴¹ Bu kanun, senatörlerin bir kez daha aynı göreve gelebilmek için daha önceleri olduğu gibi 1,000,000 *sesterces*¹⁴² değil, 400,000 *sesterces*'lik servete sahip olmaları şartını getirmiştir.¹⁴³ Atlı sınıfından 1,000,000 *sesterces*'lik servete sahip olanlar eğer 40 yaşını geçmedilerse *tribunus* olabiliyorlardı.¹⁴⁴

2.1.3. Augustus Döneminde Provincia Sisteminin Reorganizasyonu

Bilindiği gibi bazen Roma'nın yeni fetihleriyle bazen de büyük eyaletlerin bölünmesiyle eyaletlerin sayısı devamlı olarak artmıştır. Buna ek olarak Augustus döneminde *principatus*¹⁴⁵ sisteminin kurulması ile birlikte eyaletlerin yönetiminde önemli değişiklikler meydana gelmiştir.¹⁴⁶ Roma'da Cumhuriyet dönemi boyunca Senato tarafından seçilen ve *imperium* yetkileri bulunan *proconsul*'ler tarafından yönetilen eyaletler M.Ö. 27'de Senato ve Augustus arasındaki uzlaşma sonucunda bir *senatus consultum* ile Senato eyaletleri ve imparator eyaletleri olmak üzere iki

¹³⁹ Broughton, 1952, s. 294.

¹⁴⁰ Dio Cass. XLIII 25.3; Cic. *Phil.* I 8.19; 10.24; III 15.38; V 3.7; VIII 9.28.

¹⁴¹ Dio Cass. LIV 17.

¹⁴² Sesterces (sestertii) = 4 as (335.9 gram ağırlığındaki Roma sikkesi).

¹⁴³ Dio Cass. LIV 26.3.

¹⁴⁴ Dio Cass. LIII 15. Suet. *Aug.* 36.

¹⁴⁵ *Principatus* kısaca Roma cumhuriyet kurum ve memurlarının aynen kalmakla birlikte Octavianus (=Augustus) karşısında eski önemlerini kaybetmeleri anlamına geliyordu. Bu dönem M.Ö. 27-M.S. 284 arasındaki zamanı kapsamaktadır.

¹⁴⁶ Long, 1875, s. 967; Demircioğlu, 1970, s. 450.

gruba ayrılmıştır.¹⁴⁷ Augustus savaş bölgesinden uzak olan eyaletleri Senato'ya bırakmış, sınırlarda bulunan istikrarsız bölgeler ise imparator eyaleti yapılmıştır.¹⁴⁸ Ancak eyaletlerin bu şekilde kendisi ve Senato arasında paylaşılmasından sonra Augustus *maius imperium proconsulare*¹⁴⁹ yetkisini almıştır (M.Ö. 23).¹⁵⁰ Bu yetki ona tüm eyaletlere müdahale etme hakkı vermiştir.¹⁵¹ Augustus'un *maius imperium proconsulare* yetkisi Roma kentinde de geçerliydi.¹⁵² Bununla birlikte Senato da bazen imparator eyaletlerindeki şehirlerarası anlaşmazlıklara müdahale etmiştir.¹⁵³

Bilindiği gibi Augustus döneminde Senato eyaletlerini on yıl memuriyetten uzak kalmış eski *consul*'ler (*ex-consul*) ile beş yıl memuriyetten uzak kalmış eski *praetor*'lar (*ex-praetor*) arasından seçilen valiler yönetiyordu.¹⁵⁴ Bunlara *proconsul*

¹⁴⁷ Strab. III 5.20: “(Caesar) δίχα διελε παῖσαν τήν χώραν καί τήν μὲν ἀπέδειξεν ἑαυτῷ τήν δὲ τῷ δήμῳ”; Brunt, 1984, s. 432; Millar, 1966, s. 156; Akşit, 1976, s. 50; Ridley, 1987, s. Haris-Ryde, 1980, s. 875; Scullard, 1982, s. 217-222; Demircioğlu, 1970, s. 450.

¹⁴⁸ Suet. *Aug.* 47: “provincias validiores et quas annuis magistratuum imperiis regi nec facile nec tutum erat, ipse suscepit, ceteras proconsulibus sortito permisit.”; Dio Cass. LIII 12.2-3; Strab. XVII 3.25; Kaya, 2005, s. 22; Millar, 1966, s. 156; Freeman, 2003, s. 445-6; Scullard, 1982, s. 217-222.

¹⁴⁹ Tüm eyalet valileri üstündeki hükmetme gücü.

¹⁵⁰ Roma imparatorları gerek gördüklerinde bu yetkiyi kullanmaktan çekinmemişlerdir. İmparator Domitianus Bithynia *proconsul*'u Lappius Maximus'a ve Achaia *proconsul*'leri Avidius Nigrinus ve Armenius Brocchus'dan, imparator Nerva da Bithynia *proconsul*'u Tullius Iustus'dan bazı isteklerde bulunmuşlardır (Millar, 1966, s. 164); Dio Cass. LIII 32.5): “τήν τε ἀρχὴν τὴν ἀνθύπατον ἐσαεὶ καθάπαξ ἔχειν ὥστε μήτε ἐν τῇ ἐσόδῳ τοῦ πωμηρίου κατατίθεσθαι αὐτὴν μήτ αὐθις ἀνανεοῦσαι, καὶ ἐν τῷ ὑπηκόῳ τό πλεῖον τῶν ἑκασταχόθι ἀρχόντων ἰσχύειν ἐπέτρεψεν.”; Haris-Ryde, 1980, s. 875; Brunt, 1984, s. 433; Ridley, 1987, s. 374; Millar, 1966, s. 156; Scullard, 1982, s. 217-222.

¹⁵¹ İmparator Augustus Crete-Cyrene *proconsul*'lerine bazı isteklerini içeren bir *edictum* göndermiştir. İmparator Tiberius Africa *proconsul*'ünden yol inşa etmesini istemiştir. (Brunt, 1984, s. 434).

¹⁵² İmparatorun Senato eyaletlerine müdahalesi sık karşılaşılan bir durum değildir. Ancak olağanüstü hallerde imparatorların Senato eyaletlerine müdahale ettiklerini görüyoruz. (Freeman, 2003, s. 446; Millar, 1966, s. 157).

¹⁵³ Roma Senatosu M.S. 25 yılında imparatorun *legatus*'u tarafından yönetilen Achaia eyaletindeki Lacedaimon ve Messenia şehirleri arasındaki anlaşmazlığa müdahale etmiştir. (Tac. *ann.* IV 3.1-6).

¹⁵⁴ Senato'nun zaman zaman bu kurala uymadığı görülür. M.Ö. 27-M.Ö. 5 yılları arasında birçok *ex-consul*'e bu kural uygulanmamıştır. (Brunt, 1984, s. 431).

deniliyordu. *Proconsul*'ler *imperium* yetkisine sahiptiler ve kararlarında bağımsız idiler. Toplam 12 adet olan Senato eyaletlerinin ikisi *ex-consul*'ler, on tanesi de *ex-praetor*'lar tarafından yönetilmekteydi.¹⁵⁵ Sadece Asia ve Africa'da *ex-consul*'ler bulunuyordu. Her *proconsul*'un biri *quaestor*, üçü *propraetor legat*'ı olmak üzere toplam dört yardımcısı vardı.¹⁵⁶ Senato eyaletleri, sınırları içerisinde Roma lejyonları bulunmayan, genellikle sınırlardan uzak güvenli bölgelerde yer alan eyaletlerdi.

Augustus asker gereksinimini karşılayabileceği eyaletlerin yönetimini üstlenmiştir.¹⁵⁷ İmparator önemli eyaletlere *consul*'lük veya *praetor*'luk yapmış senatörlerden *propraetor legatus*'larını (*legati Augusti pro praetore*) lejyonlarıyla birlikte vali olarak tayin ediyordu. Bunlardan başka bir de üçüncü grup valiler vardı. Bunlar atlı sınıfına mensup *praefectus*'lardı. *Praefectus*'lar ya Iudea gibi çok önemsiz ya da Mısır gibi çok önemli eyaletlere vali olarak gönderilmişlerdir. Birinci durumda, eyaleti yönetmek senatörün itibarını düşürüyordu, ikinci durumda ise imparator bir senatörün aşırı güçlenmesinden çekiniyordu. İmparatora ait eyaletlere herhangi bir *quaestor* gönderilmediği anlaşılmaktadır. Bu eyaletlerde *quaestor*'ların yerinin Caesars tarafından kölelikten azat edilen köleler (=libertini) ile atlı sınıfına mensup (=equites) *procuratores Caesaris*¹⁵⁸ tarafından doldurulduğu anlaşılmaktadır. *Procurator*'lar vergi işlerini eyalet valisinden bağımsız olarak doğrudan imparatora bağlı olarak yürütüyorlardı.¹⁵⁹ İmparator eyaletlerinin yönetimi bir süre *procurator*'lar tarafından yönetilen Cappadocia dışında, imparatorların atadığı *legatus*'lara (*legati Augusti pro praetore*) bırakılmıştır. Aynı zamanda senatör olan

¹⁵⁵ Long, 1875, s. 967.

¹⁵⁶ Akşit, 1976, s. 51.

¹⁵⁷ Bu eyaletler İspanya, Galya ve Syria vb. idi. (Millar, 1966, s. 157; Strab. XVII 3. 25; Long, 1875, s. 968).

¹⁵⁸ *Augusti liberti* (Azatlılar) unvanına sahip olan *procurator*'ların birinci görevi, imparator adına toprakların yada toprağa bağlı her türlü ürünün ekilip biçilmesi yada yetiştirilmesi, gelirlerinin toplanması ve harcanması gibi işler idi. İkinci olarak da eyaletin maliye ile ilgili her türlü işlerinden, vergilerden ve mali hukukla ilgili konulardan sorumluydular. Bu anlamda onlar, valilerin etkinliklerini tamamlayıcı bir misyona sahiptiler. Ancak özellikle Principatus döneminin başlamasıyla *procurator*'lar imparator tarafından Iudea gibi eyaletlere vali olarak atanmışlardır. (Kaya, 2000, s. 195; Demircioğlu, 1970, s. 451-452; Berger, 1991, s. 654)

¹⁵⁹ Akşit, 1976, s. 51.

legatuslar, imparatorun onayını ve talimatını alarak imparatorların temsilcileri olarak faaliyette bulunabiliyorlardı. Bu valilerin görev süreleri bir yıl ile sınırlı değildi.¹⁶⁰ Diğer taraftan imparator eyaletlerini yöneten *legatus*'ların bazıları *ex-consul* bazıları da *ex-praetor* rütbeli idiler. *Ex-consul*'ler sınırları içerisinde Roma lejyonları bulunan eyaletleri yönetmişlerdir. *Ex-Praetor*'ların yönettikleri eyaletlerde ise lejyon yoktu. Ancak imparator eyaletleri arasındaki bu ayırım Augustus zamanında tam bir kesinlik göstermemektedir.¹⁶¹ Öte yandan imparator eyaletleri daha iyi yönetilmişlerdir. Çünkü bu eyaletleri yöneten valilerin hem sivil hem de askeri yetkileri vardı ve imparatorun kontrolü altında idiler.

Dio Cassius eyaletlerin Augustus tarafından şu şekilde bölüştürüldüğünden bahsetmektedir: Africa, Numidia, Asia, Hellas (Achaea) ve Epirus, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta ve Cyrene, Bithynia-Pontus ve Sardinia eyaletleri Senato'ya aitti.¹⁶² Bu noktada Baetica eyaletinin de Senato'ya ait olduğu ifade edilmektedir.¹⁶³ Bunun dışında Tarraconensis, Lusitania, bütün Gallia, Coele Syria, Phoeniaca, Cilicia, Kıbrıs ve Mısır eyaletlerinin ise Augustus'a ait olduğu belirtilmiştir.¹⁶⁴ M.S. 11 yılında Senato Dalmatia'yı (Illyricum) Augustus'a vermiştir.¹⁶⁵ Bunun karşılığında Kıbrıs ve Gallia Narbonensis Senato eyaleti olmuştur.¹⁶⁶ M.S. 15'de ise Achaea ve Macedonia eyaletleri imparator eyaleti yapılmıştır.¹⁶⁷

Augustus öldüğünde geride bıraktığı Roma eyaletleri ve statüleri aşağıdaki tabloda ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir.

¹⁶⁰ Bu kişiler imparator eyaletlerinde ordularıyla beraber görev yapmışlardır. Görev süreleri genellikle 36 ay idi, ancak imparator Tiberius daha uzun süreleri tercih etmiştir. (Millar, 1966, s. 156).

¹⁶¹ Kaya, 2000, s. 187.

¹⁶² Dio Cass. LIII 12.4-6; Ridley, 1987, s. 375; Demircioğlu, 1970, s. 450.

¹⁶³ Dio Cass. LIII 12.4-6; Demircioğlu, 1970, s. 450.

¹⁶⁴ Dio Cass. LIII 12.4-6.

¹⁶⁵ Dio Cass. LIV 34.4; Brunt, 1984, s. 432.

¹⁶⁶ Long, 1875, s. 967; Demircioğlu, 1970, s. 450.

¹⁶⁷ Tac. *ann.* I 76.2; Brunt, 1984, s. 432.

Senato Eyaletleri (Ex-Consul)	Senato Eyaletleri (Ex-Praetor)	İmparator Eyaletleri (Ex-Consul)	İmparator Eyaletleri (Ex-Praetor)	İmparator Eyaletleri (Procurator)
Africa	Hispania Baetica	Hispania Tarraconensis	Lusitania	Raetia
Asia	Gallia Narbonensis	Germania Superior	Gallia Aquitania	Alpes Maritimae
	Sicilia	Germania Inferior	Gallia Lugdunensis	Alpes Cottiae
	Macedonia	Dalmatia	Gallia Belgica	Alpes Poeninae
	Achaea	Pannonia	Sardinia et Corsica	Noricum
	Creta et Cyrene	Moesia	Galatia	Thracia
	Cyprus	Syria	Cilicia	
	Pontus et Bithynia			<u>Praefectus</u>
				Aegyptus

Tablo 1: M.S. 14’de Roma Eyaletleri

2.1.4. Augustus Dönemi Sonrasında Provincia Sistemindeki Değişiklikler

İmparator Claudius valilerin yeteneksizliklerini ve baskıcı uygulamalarını önlemek amacıyla dönük bazı tedbirler almıştır. Valilerin bir eyalete seçilmelerini takip eden Nisan’ın ortasından sonra Roma’da kalmalarını ve ayrıca görevlerini tamamlar tamamlamaz yeni bir göreve atanmalarını yasaklamıştır.¹⁶⁸ Claudius M.S. 59’da Senato’ya *procurator*’ların yetkilerini arttıran bir *dekret*’i kabul ettirmiştir.¹⁶⁹ Bu kararla birlikte *procurator*’lar artık hem imparatorun mülklerini yönetmiş hem de *fiscus*¹⁷⁰ için devlet gelirlerini toplamışlardır. Bu uygulamayla Bithynia gibi Senato

¹⁶⁸ Haris-Ryde, 1980, s. 877.

¹⁶⁹ Tac. ann. XII 60: “Eodem anno saepius audita vox principis, parem vim rerum habendam a procuratoribus suis iudicatarum ac si ipse statuisset ac ne fortuito prolapsus videretur, senatus quoque consulto cautum plenius quam antea et uberius”. Ancak M.S. 6 yılında birçok *proconsul*’un görev süreleri 1 yıl daha uzatılmıştır. Dio Cassius bu kararın alınmasının sebebini belirtmemektir. (Dio Cass. LV 28.2) . Ancak bunun Augustus’un da desteğiyle alınmış bir Senato kararı olduğunu söyleyebiliriz. (Brunt, 1984, s. 431).

¹⁷⁰ İmparatorun şahsi hazinesi *fiscus* olarak adlandırılmaktaydı. Eyaletlerin imparator ve Senato arasında paylaşılmasından sonra oluşturulmuştur. Zamanla imparatora bağlı eyaletlerin sayısının artmasıyla *fiscus* önem kazanmıştır. (Long, 1875b, s. 537-538).

eyaletlerinde valinin gücünün azaltılması ve bu gücü kötüye kullanmalarının önüne geçilmesi amaçlanıyordu.¹⁷¹ İmparator Nero döneminde ise Senato kararıyla *procurator*'lara verilmiş olan bu yetkiler ortadan kaldırılmıştır. Bundan sonra eyalet valisine yönelik mali davalarda önce valinin savunması alınacaktı.¹⁷² Bununla birlikte M.S. 59 yılı Asia *procurator*'u Publius Celer hakkındaki dava *procurator*'ların görevlerini hala kötüye kullandıklarını gösterir.¹⁷³ Celer'in davası ölümüne kadar uzayıp gittiği için mahkum olmaktan kurtulmuştur. Aynı şekilde M.S. 61 yılı Bithynia valisi M. Tarquitus Priscus zorla para almaktan (rüşvet) suçlu bulunmuş ve Senato'dan çıkarılmıştır.¹⁷⁴

Augustus'un izinden giden Tiberius, Senato'ya seçim komitesine (*comitia*) sunulmak üzere aday listesi hazırlama hakkını vermiştir. Ancak Tiberius da Augustus gibi *candidati Caesaris*¹⁷⁵ önerme hakkını saklı tutmuştur.¹⁷⁶ Daha sonraları imparatorlardan Traianus ve Hadrianus yeni bir eyalet politikasının temellerini atmışlardır. Bu dönemde şehirlerin aşırı harcamaları neticesinde mali durumları iyice bozulmuştu. İmparator Traianus bu mali çöküşü önlemek için şehirlere

¹⁷¹ Haris-Ryde, 1980, s. 878.

¹⁷² Tac. ann. XIII 51: "Ergo edixit princeps, ut ... omissas petitiones non ultra annum resumerent; Romae praetor, per provincias qui pro praetore aut consule essent iura adversus publicanos extra ordinem redderent."

¹⁷³ Tac. ann. XIII 33: "Idem annus plures reos habuit. quorum P. Celerem accusante Asia, quia absolvere nequibat Caesar, traxit, senecta donec mortem obiret; nam Celer interfecto, ut memoravi, Silano pro consule magnitudine sceleris cetera flagitia obtegebat."

¹⁷⁴ Tac. ann. XIV 46: "Damnatus isdem consulibus Tarquitus Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum pro consule ipsius meminerant." Priscus M.S. 53 yılında daha önce Africa'da emrinde çalıştığı Statilius Taurus'u suçlamış, daha sonra vatan haini ilan edilerek Senato'dan çıkarılmıştır. Ancak Nero kendisini affetmiş ve Bithynia'ya vali olarak atanmasına izin vermiştir. (Haris-Ryde, 1980, s. 878.)

¹⁷⁵ Resmi bir görev veya memuriyete atanmak üzere imparator tarafından Senato'ya tavsiye edilen adaylara *candidati Caesaris* denilmekteydi. İmparatorun bir kişiyi *candidati Caesaris* olarak Senato'ya tavsiye etmesinden sonra Senato'nun yapacağı iş imparatorun isteğini yerine getirmekten ibaretti. (Kubitschek, RE, III, s. 1469; Berger, 1991, s. 379).

¹⁷⁶ Vell. II 124.3: "Post redditum caelo patrem et corpus eius humanis honoribus, numen divinis honoratum, primum principalium eius operum fuit ordinatio comitorum, quam manu sua scriptam divus Augustus reliquerat.;" Tac. ann. I 15.

corrector'larını¹⁷⁷ göndermiştir.¹⁷⁸ Traianus'un saltanatının sonlarına doğru Bithynia geçici olarak imparator eyaleti statüsüne alınmış ve Genç Plinius *ex senatus consulto* ile eyalete imparator *legatus*'u olarak gönderilmiştir.¹⁷⁹

Hadrianus döneminde Senato tarafından yönetilen eyaletlerde kalıcı askeri garnizonlar olduğuna dair ipuçları vardır. Bununla birlikte bu tür garnizonlar bir veya birkaç yardımcı birlikten oluşuyordu.¹⁸⁰ Yine Traianus zamanında Bithynia-Pontus eyaletine yerleştirilen birlikler (*cohort*) olduğunu biliyoruz.¹⁸¹ Mensuplarının eyalette epigrafik hatıralarını bıraktığı *cohort VI equestris*'i (σπιρα έκτη ίπική) ismen tanıyoruz.¹⁸²

M.S. I. yy. boyunca Romalılar birçok yeni eyalet yaratmışlardır. Aynı zamanda büyük eyaletleri küçük parçalara ayırma eğilimi de söz konusudur. Mesela, Suriye eyaleti 3 küçük parçaya bölünmüştür. Böylelikle hiçbir eyalet valisinin çok büyük askeri güce sahip olamaması öngörülmüştür. Bunun sonucu aşağıdaki tabloda açık bir şekilde görülmektedir. Tabloda eyalet isimlerinin yanında parantez içinde verilen sayılar o eyaletteki lejyonların sayısını göstermektedir. Yanında herhangi bir sayı olmayan eyaletlerde valilerinin emri altında bu dönemde herhangi bir Roma lejyonu bulunmuyordu.

¹⁷⁷ *Municipia*'ların mali yapısını denetlemek üzere imparator tarafından gönderilen memurlara *correctores* denilmekteydi. Özellikle M.S. 3. yüzyıldan sonra bazı imparator eyaletlerine vali olarak atandıklarına şahit oluyoruz. (Premmerstein, *RE*, 4; Berger, 1991, s. 379).

¹⁷⁸ McFayden, 1921, s. 49.

¹⁷⁹ *ILS* 2927; Brunt, 1984, s. 432.

¹⁸⁰ Ritterling, 1927, s. 28

¹⁸¹ Tam bu sırada Bithynia eyaletinin valisi Senato tarafından gönderilen bir *proconsul* değil, imparatorun özel elçisiydi. Bu gerçek, eyalette bulunan askeri birliklerin sayısı ve niteliği üzerinde temel bir değişikliğe yol açmamıştır. Bu dönemde eyalette kalıcı bir Roma lejyonu bulunmuyordu. Eyalette eskiden beri varolan yerel garnizon bu dönemde de varlığını sürdürmüştür. Bu durum *coh. VI equestris* askerlerinin bıraktığı anıtlarla da kanıtlanmaktadır. (Plin. *epist.* X 21).

¹⁸² Ritterling, 1927, s. 28.

Senato Eyaletleri (Ex-Consul)	Senato Eyaletleri (Ex-Praetor)	İmparator Eyaletleri (Ex-Consul)	İmparator Eyaletleri (Ex-Praetor)	İmparator Eyaletleri (Procurator)
Africa	Hispania Baetica	Hispania Tarraconensis (1)	Lusitania	Sardinia et Corsica
Asia	Gallia Narbonensis	Germania Superior (2)	Gallia Aquitania	Alpes Maritimae
	Sicilia	Germania Inferior (2)	Gallia Lugdunensis	Alpes Cottiae
	Macedonia	Britannia Inferior (1)	Gallia Belgica	Alpes Poeninae
	Achaea	Britannia Superior (2)	Raetia (1)	Epirus
	Creta et Cyrene	Dalmatia	Noricum (1)	Mauretania Caesariensis
	Cyprus	Pannonia Superior (4)	Pannonia Inferior (1)	Mauretania Tingitana
	Lycia et Pamphylia	Moesia Superior (2)	Thracia	
		Moesia Inferior (2)	Pontus et Bithynia	<u>Praefectus</u>
		Tres Daciae (2)	Galatia	Aegyptus (1)
		Cappadocia (2)	Cilicia	Mesopotamia (2)
		Syria Coele (2)	Syria Phoenicia (1)	
		Syria Palaestina (2)	Arabia (1)	
			Numidia (1)	

Tablo 2: M.S. 211'deki Roma Eyaletlerinin Genel Görünümü

2.2. Eyaletlerdeki Romalı Yöneticiler

2.2.1. Eyalet Valileri

Roma eyaleti bir valinin eyalet yetkilerinin tamamı veya bir kısmını uyguladığı bir alanı temsil etmekteydi.¹⁸³ Vali hukuki bakımdan deniz aşırı yetkilerle donatılmış bir yönetici idi.¹⁸⁴ Bu yöneticinin eyalet içindeki yetki alanını başlıca dört ana grupta toplamak mümkündür. Bunlardan ilki ve belki de en önemli olanı idari alanda sahip olduğu yetkilerdi. Eyaletin düzgün bir biçimde idare edilmesi, vergilerin toplanması ve Roma'dan gelen özel direktiflerin uygulanmasından eyalet valisi sorumluydu. Bunun dışında adli alanda da bir takım yetkileri olduğu anlaşılmaktadır. Buna göre valinin eyaletliler arasındaki adli davaları dinlemek üzere periyodik olarak eyaleti dolaştığı anlaşılmaktadır. Yine eyalet valilerinin dini bir takım görevleri de bulunuyordu. Bu dini görevler kapsamında göreve başlamadan önce tanrılardan dini alametler aldıkları, *koinon* (eyalet kentlerinin oluşturduğu dini birlik) oyunlarına başkanlık ettikleri ve ödül dağıttıkları anlaşılmaktadır. Bazı valilerin askeri bir otoriteye sahip olduğu da görülmüştür. Bu durumun özellikle imparatorluk eyaletlerinde görev yapan valiler için geçerli olduğu anlaşılmaktadır. Bazı Senato eyaletlerinde garnizon boyutunda konuşlandırılmış az sayıda birlik bulunduğunu biliyoruz.¹⁸⁵

Vali ile ona bağlı olarak çalışan çevresindeki küçük grubun eyalette pek çok önemli görevi yerine getirdikleri bugün kesin olarak bilinmektedir. Eyalet içinde belirli vergileri toplamak, askeri olaylara müdahale etmek ve bazı adli vakalara bakmakla sorumlu farklı statüde özel memurlar da bulunuyordu. Su kemerlerinin yapımı ve bakımı eyalet valisinin kişisel incelemesini gerektirebilecek başka bir önemli kamusal ilgi alanı idi.¹⁸⁶ Valilerin eyaletteki işlere bakmakta isteksiz davrandıkları veya gerekli bilgi ve donanıma sahip olmadıkları durumlarda özel bir

¹⁸³ Langer, 1981, s. 179.

¹⁸⁴ Bosch, 1935, s. 75-76.

¹⁸⁵ Langer, 1981, s. 179.

¹⁸⁶ Plin. *epist.* X 37.

takım görevlilerin yardım etmek veya onların yerine doldurmak maksadıyla Roma tarafından gönderildiği anlaşılmaktadır. Bu görevliler bir sonraki başlık altında ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Hukuk bilgini Ulpianus yerel *magistratus*'luklara seçilmeden önce çıkan bir başvuru tartışmasında, valinin yeni *magistratus*'ların seçildiği toplantılarda tesadüfen hazır bulunduğunu parantez içinde kaydetmiştir.¹⁸⁷ Bu olay çoğu kez geç ikinci yüzyılın kendine özgü bir gelişimi olarak anlaşılmaktadır.¹⁸⁸ Fakat kesin olarak Severus'lardan (M.S. 193-235) epey bir zaman önce valilerin kentlerin yasama yada yürütme organlarının toplantılarına katıldıklarını görüyoruz. Bazen eyalet valileri ziyaret ettikleri kentlerin mali ve idari işlerine doğrudan müdahaleye etmişlerdir. Bu kentlerin yerel politikacıları da valiye kentle ilgili şikayetlerini ve planlarını sunmuşlardır.¹⁸⁹

Vali, *imperium* ve *potestas* ile birlikte eyaletteki bütün *iurisdictio* yetkisine sahipti. Bununla birlikte *ius gladii* veya *merum imperium* (=idam cezası verme yetkisi) ancak bazı özel şartlar altında ve sınırlı sayıdaki eyalet valilerine verilmiştir.¹⁹⁰ M.S. 3. yüzyılda eyaletlerdeki nüfusun hızla artması neticesinde *ius gladii* yetkisinin tüm eyalet valilerine verilmesi kaçınılmaz olmuştur.¹⁹¹ Bu yetkinin tüm valilere verilmesi M.S. 212'deki *Constitutio Antoniniana* ile olmuştur.¹⁹² Öte yandan Dio Cassius' göre, askeri üniforma giyen ve kılıç taşıma hakkına sahip *legati Augusti pro praetore*'ler askerleri cezalandırma yetkisine sahiptiler ve askerlere ölüm cezası verme yetkisine sahip olmayan hiçbir *proconsul*, *propraetor* veya *procurator*

¹⁸⁷ *Dig.* 49. 4. 1. 4.

¹⁸⁸ Abbott-Johnson, 1926, s. 202.

¹⁸⁹ Magie'nin (Magie, 1950, s. 641) "Boule ve demos'un kararları Roma valisi tarafından onaylanmak zorundaydı" şeklindeki ifadesi pek doğru görünmemektedir. Roma onayı olmaksızın doğu kentlerinde yerel kararların örnekleri için bkz. Noerr, 1969, s. 28, n. 66-73.

¹⁹⁰ Ulpianus, *Dig.* I 18.68: " qui universas provincias regunt, ius gladii habent et in metallum dandi potestas eis permissa est."; Gamsey, 1968, s. 51.

¹⁹¹ Özellikle M.S. 1. ve 2. yüzyıllarda *ius gladii* yetkisi birçok eyalet valisine verilmiştir. Ancak Gallia, Lugdunensis ve Bithynia *legatus*'ları M.S. 3. yüzyılın başlarına kadar bu yetkiden yoksundular. (Dio Cass. LXIII; Gamsey, 1968, s. 51.).

¹⁹² Pflaum, 1950, s. 117-125; Gamsey, 1968, s. 51.

kılıç taşıyamazdı.¹⁹³ Sadece *proconsul*'ler θανάτων τοὺς ἀρχομένους (*ius gladii*) yetkisine sahiplerdi ve bu yetkiyi *quaestor*'larına veya yargıçlarına devredemezlerdi.¹⁹⁴ *Ius provocationis* (=temyiz hakkı) Roma vatandaşı olmayan eyaletlilere eyalet valisinin önünde davalarını savunma hakkı veriyordu. Bu davalarda vali birçok durumda *consilium*'unun (=danışma kurulu) verdiği kararlara uyuyordu.

Eyalet valisi istediği takdirde yukarıda belirttiğimiz yetkilerini *quaestor*'lara devredebilirdi, fakat çoğunlukla valiye yetkilerini devretmeleri konusunda bir başvuruda bulunulduğu anlaşılmaktadır. Bu ve başka amaçlarla valinin farklı *conventus*'lar (=mahkeme merkezleri) arasında gidip geldiği bilinmektedir.¹⁹⁵

Gerçekten bir eyalet valisi açısından atandığı memuriyet, imparatorluğun belirli bir bölgesiyle sınırlı bir alan içinde yerine getirmekle yükümlü özel görevler bütünü anlamına geliyordu.¹⁹⁶ Vali, yönetimi kendisine verilmiş eyalet içinde mutlak *imperium* yetkisine sahipti.¹⁹⁷ Ancak Roma Senatosu'nun izni olmadan *provincia*'sının dışına çıkamazdı.¹⁹⁸

Eyalet valisi göstermiş olduğu yönetimden dolayı Senato'ya karşı sorumluydu.¹⁹⁹ Bu hususta *quaestor*'lar ve valiler tarafından tutulan kayıtların belirli bir önem arz ettiği anlaşılmaktadır.²⁰⁰ *Lex Iulia*'nın M.Ö. 61 yılında geçirilmesinden sonra valilerin hesaplarıyla (=rationes) ilişkili kayıtların iki kopyasını yönettikleri eyaletin iki büyük kentine, bir kopyasını (=totidem verbis) da *aerarium*'a vermekle yükümlü kılındıkları anlaşılmaktadır.²⁰¹ Şayet vali eyalet yönetiminde yetkisini

¹⁹³ Dio Cass. LIII 13.6-7

¹⁹⁴ Dio Cass. LIII 14.5.

¹⁹⁵ Long, 1875, s. 966.

¹⁹⁶ Langer, 1981, s.178.

¹⁹⁷ Demircioğlu, 1970, s. 444.

¹⁹⁸ Kaya, 2005, s. 13.

¹⁹⁹ Millar, 196, s. 156.

²⁰⁰ Long, 1875, s. 967.

²⁰¹ Cic. *ad fam.* II 17, 20; Cic. *Att.* VI 7.

kötüye kullanıyorsa bu takdirde eyaletliler Roma Senatosuna ve efendileri olan güçlü Romalılara başvururlardı. *Repetundae* (=rüşvet) ve *peculatus* (=zimmetine para geçirme) ile ilişkili suçlar eyaletliler tarafından yapılan şikayetlerin olağan nedenleri arasındaydı. Bir valinin devletin çıkarlarına ihanet etmesi durumunda bu kişinin imparatora yönelik suçlardan sorumlu tutulabildiği görülmektedir. Bu tip suçların soruşturulabilmesi için *quaestiones* (=soruşturma komisyonu) oluşturulurdu. Buna rağmen suçlu bir valiyi layık olduğu cezaya çarptırmanın yine de kolay olmadığı anlaşılmaktadır.²⁰² Anlaşıyor ki, eyalet valileri aşırı yetkilerle donatılmışlardı, memuriyetleri sırasında yargılanamıyorlardı ve memuriyetten sonra da ancak haklarında şikayet olduğu takdirde mahkeme önüne çıkarılabiliyorlardı. Üstelik yargılanacakları mahkeme senatörlerden oluşuyordu. Bu nedenle yargılanan valiler çok az ceza almışlardır.²⁰³

Augustus döneminde eyaletlerin Senato ve imparator eyaletleri olarak ayrıldığını yukarıda belirtmiştik. Senato eyaletlerine atanan valiler ile imparator eyaletlerine atanan valilerin atanma şekilleri, görev tanımları, görev süreleri vb. farklılıklar gösteriyordu. Şimdi bu farklar üzerinde durmalıyız.

Legati Augusti pro praetore: İmparatora bağlı eyaletler *praetor*'lara özgü bir yetki ile donatılmış olan *legatus pro praetore*'ler tarafından yönetilmekteydi. Görev süreleri genellikle 36 ay idi. *Proconsul* yetkisi imparatorun şahsında toplanmıştı. Gerçekte *legatus*'lar onun temsilcileriydiler. *Consul* veya *praetor*'luk yapmış kimseler veya senatörler arasından bizzat imparator tarafından seçilirler ve yetkiyi direkt olarak imparatorundan alırlardı.²⁰⁴ Öte yandan imparator eyaletleri içinde bulunan lejyon sayısına göre *provincia proconsulare* ve *provincia praetore* olarak ikiye ayrılıyordu. İçinde birden fazla lejyon bulunduran eyaletler *ex-consul*'ler tarafından diğerleri ise *ex-praetor*'lar tarafından yönetilmekteydi.²⁰⁵ Bu temsilciler görevlerini ve yetkilerini imparatorun emrinde kullanıyorlardı. İmparatorun

²⁰² Long, 1875, s. 967.

²⁰³ Demircioğlu, 1970, s. 449.

²⁰⁴ Ridley, 1987, s. 375; Millar, 1966, s. 156-157.

²⁰⁵ Ridley, 1987, s. 375.

gerektiğinde askeri komuta yetkisi ile yasama görevi verebildiği anlaşılmaktadır.²⁰⁶ Cumhuriyet döneminde bir *proconsul*'ün bu yetkileri kendi *legatus*'una devredebildiği görülmüştür. Bu *legatus*'ların emri altında başka *legatus*'lar da bulunuyordu. Mısır, *praefectus* unvanını taşıyan bir atlı sınıfı mensubu tarafından yönetilmiştir. Önceleri Mısır *praefectus*'unun emrinde üç lejyon bulunurken²⁰⁷ daha sonra bu sayı ikiye düşürülmüştür.²⁰⁸ *Procurator*'ların vergilerin denetimini yapmak ve *fiscus*'un çıkarlarını korumak gibi görevleri vardı. Suriye eyaletinin bir parçası olan Iudaea *legatus* yetkilerine sahip bir *procurator* tarafından yönetilmiştir. Senato'ya ait eyaletlerde de *fiscus*'un belirli haklarını üstünde toplayan *procurator Caesaris* bulunmaktaydı.²⁰⁹

Proconsul'ler ve *legatus*'lar arasında küçük biçimsel farklılıklar vardı. Her ikisi de kendilerini eyaletin en üst hukuki mercii ve ordunun başkomutanı yapan tam *imperium* yetkilerine sahiplerdi.²¹⁰ İmparator *legatus*'ları bazen suçluları yargılanmak üzere imparatora göndermişlerdir.²¹¹

Proconsul: Aslında bunlar *ex-praetor* veya *ex-consul*'lerdir. Senato eyaletlerinin yöneticileri olup görev süreleri 12 aydı.²¹² Ancak bazı durumlarda bu sürenin uzatıldığını görmekteyiz.²¹³ Yalnızca zengin eyaletler olan Asia ve Africa *ex-consul*'lerce (*proconsul*) idare edilmişlerdir. *Proconsul*'ler Senato tarafından kura ile seçilip eyaletlere gönderiliyordu.²¹⁴ Askeri elbise giyemezlerdi ve kendilerine eşlik eden *lictor*'ların (=imperium yetkisine sahip olan Roma *magistratus*'larını

²⁰⁶ Long, 1875, s. 968.

²⁰⁷ Strab. XVII 1.12; Ridley, 1987, s. 375.

²⁰⁸ Tac. ann. IV 5; Ridley, 1987, s. 375.

²⁰⁹ Long, 1875, s. 968.

²¹⁰ Tac. ann. II 77.1: "...huic fascēs et ius praetoris, huic legiones datas."; Millar, 1966, s. 177.

²¹¹ Millar, 1966, s. 159.

²¹² Dio Cass. LIII 13.3; Brunt, 1984, s. 431.

²¹³ M.S. 6 yılında birçok *proconsul*'ün görev süreleri 1 yıl daha uzatılmıştır. Dio Cassius bu kararın alınmasının sebebini belirtmemektedir. (Dio Cass. LV 28.2). Ancak bunun Augustus'un da desteğiyle alınmış bir Senato kararı olduğunu söyleyebiliriz. (Brunt, 1984, s. 431).

²¹⁴ Ritterling, 1927, s. 29; Millar, 1966, s. 157.

korumakla görevli idiler) sayısı *ex-praetor* veya *ex-consul* olmalarına göre değişiyordu.²¹⁵ Bunların oturdukları resmi ikametgahlarına *palatia* ya da *praetoria* denilmekteydi.

Proconsul'ler eyalet yönetiminde tam yetkiliydi. Bir eyalet valisinin askeri ve adli olmak üzere iki asli görevi vardı.²¹⁶ Emirleri altındaki memurların çoğunu değiştirme hakkına sahiptiler.²¹⁷ Yol onarımları ya da sınır anlaşmazlıklarına bakma yetkisi de *proconsul*'lerin elinde bulunuyordu. Fakat imparatorlar bu yetkiyi bazen *procurator*'larına bazen de özel *legatus*'larına vermişlerdir. *Proconsul*'ler her yıl eyalet şehirlerine düzenledikleri gezilerle onları ekonomik, hukuki ve idari bakımdan denetlemişlerdir. Vali sahip olduğu *imperium*'u çerçevesinde eyaletin her türlü sorunuyla ilgilenebilme yetkisine sahipti. Özellikle yolların yapımı ve tamiriyle ilgili olanların yanı sıra kıtlık veya benzeri sıkıntı, zorluk ya da istismar karşısında valilerin eyalet kent ya da köylerinin sorunlarıyla ilgilendiklerine işaret eden bilgilere de sahibiz.²¹⁸ Valiler bu tür etkinlikleriyle halka yaptıkları iyiliğin karşılığında kendilerini onurlandıran şeref payeleri almışlardır.²¹⁹

Eğer bir eyalette vergiyi *publicani*'ler topluyorsa, valinin yapması gereken onların vergileri toplayabilmesi için güvenli bir ortam yaratmaktı. Bunun yanında *publicani*'lerin gereğinden fazla vergi almasını önlemek de valinin göreviydi. Verginin bizzat eyalet şehirleri tarafından toplanması durumunda ise valinin görevi şehirlerden toplanan bu vergiyi Roma hazinesine göndermektir. Bu durumda valinin verginin miktarı hakkında söz hakkı yoktu. Zaten toplanmasına da karışmazdı. Sadece bu vergiyi toplamakla yükümlü yerel idareciler üzerinde bir etkisi olabilirdi.

²¹⁵ Millar, 1966, s. 157.

²¹⁶ Kaya, 2005, s. 27; Kaya, 2000, s. 137.

²¹⁷ Demircioğlu, 1970, s. 449.

²¹⁸ Asia Eyaleti'nin ilk valisi M. Aquilius'un yollar yaptığı bilinmektedir. (*CIL* III 7177; *IGR* IV 880; Magie, 1950, s. 1048). Yol yapan veya tamir eden ve kıtlık zamanında müdahale eden Galatia eyaleti valileri için bkz. Kaya, 2000, 181 vd; Kaya, 2005, s. 27.

²¹⁹ Kaya, 2005, s. 27.

Bu direkt vergilerden hariç gümrük resimleri ve eyaletteki askeri birliklerin masrafları gibi dolaylı vergiler de vardı.²²⁰

Valilerin *imperium* yetkisine sahip olmaları, kuşkusuz onların eyaletin her türlü sorunuyla ilgilenmelerini gerektirmiştir. Eyaletteki kolonilerin ve kentlerin organizasyonunda eyalet valisinin rolü büyüktü ve onların asli görevlerinin başında askeri ve adli işler yer alıyordu. Hem Senato hem de imparator eyaletleri valilerinin yardımcıları vardı.²²¹ Valiler askeri işlerle ilgilendikleri zamanlarda idari ve adli işlerin yönetimini büyük olasılıkla yardımcı *legatus*'lara bırakmışlardır.²²² Ayrıca eyalet kentlerinin ya da kolonilerinin kamu yaşamıyla, yerel aristokratlarla, dini işlerle ve halkın ekonomik sorunlarıyla da yakından ilgilenmişlerdir. Eyaleti dahilindeki yerel idarelerin faaliyetlerini kontrol etmek de valinin görevleri arasındaydı.²²³

2.2.2. Vali Yardımcıları

Vali yardımcısı olan *legatus*'lar imparator tarafından atanmış ve eyalet valisinden bağımsız, imparatorun talimatları doğrultusunda hareket etmişlerdir. Buna karşılık valilerin kendileri tarafından seçilen yardımcıları da vardı. *Comites* (=yoldaş) olarak bilinen bu yardımcılar valinin *consilium*'unu oluşturuyorlardı. Valinin yakın meslektaşları olan bu yardımcılar sık sık valiyle birlikte oluyorlar ve gezilerine refakat ediyorlardı. *Comites*'ler hiçbir zaman validen bağımsız hareket

²²⁰ Demircioğlu, 1970, s. 447.

²²¹ Demircioğlu, 1970, s. 444; Kaya, 2005, s. 25.

²²² Kaya 2000, s. 189.

²²³ Plinius, Bithynia-Pontus eyaleti valiliğinin ikinci yılında ziyaret ettiği Roma kolonisi Apamea'nın hesaplarını kontrol etmek istemiştir. (Plin. *epist.* X 47, 48). Yine Plinius'dan önce Bithynia-Pontus eyaleti valisi olan Varenus Rufus eyalet gezisine çıkmadan önce Prusa'da bulunduğu sırada kent halk meclisi toplantısına katılma daveti almıştır. Fakat halk meclisine nasıl davranması gerektiği konusunda ikaz edilmiş ve meclis üyelerinin parasal anlaşmazlık konularını, valinin karışabileceği kuşkusıyla açıkça tartışmamaları anımsatılmıştır. Ancak anlaşmazlık konuları üyelerce çözümlenmezse, bunların eyalet valisi Varenus Rufus önünde görüşülebileceği de belirtilmiştir. (Çapar, 1995, s. 752; Demircioğlu, 1970, s. 445).

edemiyorlardı.²²⁴ Eyaletin güvenliğini sağlayan *stationarius*'lar, gerekli olduğunda vergi toplama işlerini de yürütüyorlardı.²²⁵

Quaestor: Eyalet valisi ile birlikte eyaletin mali işlerine bakmak için bir *quaestor* gönderilirdi.²²⁶ *Quaestor*'un Roma'daki *aediles curulis*'le benzer yetkilere sahip olduğu anlaşılmaktadır.²²⁷ *Quaestor*'un görevi eyaletin mali işlerini yürütmek ve vergi denetimlerini yapmaktı. Roma halkının en eski *magistratus*'u olan *quaestor* da tıpkı eyalet valiliğine atanan *ex-consul* ve *ex-praetor*'lar gibi halk tarafından seçiliyor, eyaletteki görevine ise Senato'da çekilen kura ile atanıyordu. Başka bir ifadeyle vali, eyalet yönetiminde kendisine yardımcı olacak *quaestor*'u seçme hakkına sahip değildi.²²⁸ Roma kentinde olduğu gibi *quaestor*'un *imperium*'u valinin *imperium*'undan bağımsız ancak valininkinin altındaydı. Kural olarak *quaestor*'ların görevleri valininkiyle birlikte sona eriyordu. Eyalette kalmış oldukları süre içinde yapmış oldukları işlerin hesabını validen bağımsız olarak Roma hazinesine vermek zorundaydılar. M.Ö. 59 yılında çıkarılan *Lex Iulia Repetundis* bu tarihten sonra eyaletlerde görev yapacak *quaestor*'ların hesaplarından birer kopyayı iki büyük eyalet kentinde bırakması koşulunu getirmiştir.²²⁹ *Quaestor*'ların görev ve sorumlulukları imparatorluk döneminde de değişmemiştir.

Legatus: Eyalet valisinin *quaestor*'dan başka üç yardımcısı daha vardı ve onlara *legatus* deniliyordu. Çoğu kıdemli senatör olan *legatus*'ların tayinini de Senato yapıyordu.²³⁰ Senato'nun *legatus*'ları tayin ederken valiye danışmış olduğuna ilişkin bir kayıt yoktur. Ancak bazen valiler *legatus*'larını kendi aile üyelerinin arasından, dost ve arkadaş çevresinden seçebilmişlerdir²³¹. Bu *legatus*'lar cumhuriyet

²²⁴ Kaya, 2000, s. 194; Demircioğlu, 1970, s. 444.

²²⁵ Mitchell, 1993, I, s. 233.

²²⁶ Demircioğlu, 1970, s. 444.

²²⁷ Long, 1875, s. 968.

²²⁸ Kaya, 2005, s. 25.

²²⁹ Cic. *ad fam.* V. 20,2; Richardson, 1994, s. 518; Kaya, 2005, s. 25-26.

²³⁰ Kaya, 2005, s. 26.

²³¹ Örneğin Cilicia valisi Tullius Cicero'nun *legatus*'larından birisi kardeşi (Quintus Cicero), birisi de Tullius ailesinden olan akrabası L. Tullius idi. (Thomasson, 1991, s. 15, 18 vd.)

döneminde daha çok askeri işlerde valiye yardımcı olarak atanmışlardır. Fakat imparatorluk dönemi için aynı şeyi söylemek zordur. Zira Asia eyaleti *inermes* (=askerden arındırılmış) bir eyalet olduğu halde eyalet valisi *legatus*'ları eyalette varlıklarını devam ettirmişlerdir.²³² Bithynia eyaletinde imparator eyaleti olduğunda bile (M.S. 162) daimi lejyon garnizonu yoktu²³³. Galatia eyaletinde ise Cappadocia ile birleşmeden önce yalnızca geçici olarak lejyonlar bulundurulmuştur.²³⁴ Anadolu'daki Roma eyaletlerinde bulunan yardımcı birliklerin (=auxilia)²³⁵ komutanlarının *legatus*'lar olduğuna işaret edecek hiç bir kayıt şimdiye kadar bulunamamıştır. Bu nedenle biz imparatorluk dönemi eyalet valilerinin yardımcılarını olan *legatus*'ların eyaletlerdeki en önemli işlerinin adli işler olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim M.S. II. yüzyıla tarihlenmiş olan bir yazıtta görülen *legatus dioeceseos Ephesiaca* unvanı, Asia eyaleti valisinin bir *legatus*'una daimi olarak bir *conventus*'un adli işlerinin yönetimini emanet etmiş olabileceğine işaret etmektedir.²³⁶

Legati Iuridici: İlk önce Flavius'lar zamanında (M.S. 69-96) imparator eyaletlerinde ortaya çıkan bu yardımcı *legatus*'lar imparator tarafından atanmışlardır.²³⁷ Duruşmaların yapılmasında yardımcı olmuşlardır.²³⁸ Plinius, eyalet valiliği görevinde Servilius Pudens adında bir *legatus*'a sahipti ve eyaletten son ayrılışında ağır sorumluluğu Pudens'e devrettiği için endişe duymuştur.²³⁹

²³² Ios. *bel.lud.* II 368; Sherk, 1955, s. 400 vd.

²³³ Kaya, 2003, s. 84 vd.

²³⁴ Galatia Eyaleti'nin güneyinde muhtemelen Antiocheia (=Yalvaç) dolaylarına yerleştirilmiş olan bu lejyonlar, eyaletin bu kesiminde barışı tesis etmek amacıyla Homanad kabilelerine karşı savaşmak için bulundurulmuş ve Homanad kabileleri dağıtıldıktan sonra eyaletten ayrılmışlardır. (Kaya, 2000, s. 108 vd.)

²³⁵ *Auxilia*: Augustus tarafından oluşturulmuş eyalet askeri birlikleridir ve imparatorluk ordusunun daimi bir parçasıydılar (erken dönem hariç). Bunlar ya atlı (*alae*) ya da piyade (*cohortes*) idiler. Bununla birlikte bazı piyade birlikleri ayrıca biraz atlı adama sahipti ve bunlar doğdukları yeri veya kabilelerini yansıtan rakam ve sayılar taşıyorlardı. (Sherk, 1988, s. 259).

²³⁶ Thomasson, 1991, s. 67 vd; Çapar, 1995, 742 vd.

²³⁷ Sherwin-White, 1966, s. 595.

²³⁸ Mommsen, 1887, I, s. 263; III, s. 281–82; Mommsen, 1899, I, s. 228; Vidman, 1960, s. 62.

²³⁹ Plin. *epist.* X 25.

Curatores ve Correctores: Görevleri daha çok mali konularla ilgiliydi. Epigrafik bir kayıttan Iulius Severus'un, imparator Hadrianus tarafından Bithynia'ya *curator* ve *corrector* olarak atanmış olduğunu tespit ediyoruz.²⁴⁰ Görevinin eyaletteki tüm şehirleri kapsadığı görülmektedir. Commodus zamanında M. Aurelius Mindius Mattidianus Pollio Nicomedia, Nicaea ve Prusa'ya özellikle bu şehirlerin içinde bulunduğu ekonomik krizden dolayı gönderilmiştir.²⁴¹

Procurator: *Procurator* terimi aslında küçük bir memur veya malikane bekçisi anlamlarıyla ilişkilidir. İmparatorluk sistemindeki memurlar için kullanıldığı zaman imparatora ait işlerin idaresiyle alakalı memur anlamına gelir. Bundan dolayı hazinenin temsilcisidir.²⁴² *Procurator*'lar hazinenin temsilcisi olarak cezai davalarda suçluların hazineye para ödemek zorunda kaldıklarında devreye girmişlerdir. *Procurator*'lar atlılar ve azatlılar olarak iki sınıfa ayrılıyordu. Bithynia-Pontus eyaletinde M.S. 49–236 yılları arasında 9 tane *procuratores provinciae* saptanmıştır.²⁴³ Hadrianus'un imparatorluğu süresince bunlar askeri kariyerlilerden seçilirken, sonuncular sivil kariyerlilerden gelmişlerdir. Bunlar 200,000 denarius maaş alıyorlardı.²⁴⁴

Genel kural olarak imparator eyaletlerinde vergileri imparator tarafından atanan *procurator*'lar topluyorlardı. Bu nedenle onlara *procurator Augusti* denilmiştir. Görev süreleri de eyalet valisi *legatus*'larının görev süreleri gibi bir yıl ile sınırlı değildi ve görev alanları da, öyle görüyor ki, bir eyaletin topraklarıyla sınırlanmayabiliyordu.²⁴⁵ Bağımsız memurlardı ve sadece imparatora hesap

²⁴⁰ CIG 4033.

²⁴¹ CIL III 340; Christol-Demougin, 1988, s. 18.

²⁴² Brandis, 1896, s. 161 vd.; Hirschfeld, 1905, s. 374 vd. *Procuratores provinciae*'lerin *legatus* veya *proconsul* bulunmadığı zamanlarda vali olarak görev yaptıklarını iddia etmiştir.

²⁴³ Pflaum, 1960, s. 1076-1077; Torchia, 1969, s. 59.

²⁴⁴ Torchia, 1969, s. 59.

²⁴⁵ M.S. 98–102 yıllarında görev yapmış olan C. Cassius Solmallas, hem Galatia'da hem de Lykia-Pamphylia'da *procurator* olarak hizmet etmiştir. (Sherk, 1952, s. 96).

verirlerdi.²⁴⁶ Eyalet valisi onlara müdahale edemez ancak haklarında rapor tutabilirdi. Aynı şekilde *procurator*'lar da eyalet valisinin işlerine müdahale edemez ancak onun hakkında rapor tutabilirdi.²⁴⁷

Bithynia eyaletinde çok farklı statüdeki *procurator*'ların varlığını biliyoruz. Pontus donanmasının *praefectus*'u her ne kadar askeri memur olsa bile *procurator* olarak listelenmiş ve L. Vehilius Gratus Iulianus²⁴⁸ (M.S. 175–76) ile Crispinus²⁴⁹ gibi görevliler de *procurator* olarak kayda geçirilmiştir. Fakat Genç Plinius Gaius Bassus adlı birinden de bununla ilgili bahsetmiştir.²⁵⁰ *Procurator patrimonii [vel] rationes privatae* hazineden ayrı olan imparator malikanelerini idare ediyordu ve Bithynia, Pontus ve Paphlagonia'dan sorumlu idi.²⁵¹ *Procurator ad censum agendum* verginin temelini oluşturan nüfus sayımını yapıyordu. Fakat farklı vergi toplayıcıları değişik bölgelerden sorumlu idiler. %40 liman vergisi sadece Bithynia'dan alınıyordu.²⁵² *Procurator*'lar yazıtlarda yol onarımlarıyla ilgili olarak da görülmektedir. Bunun nedeni bu onarım projelerinin hazine tarafından finanse edilmesiyle ilgilidir. C. Iulius Aquila M.S. 58 yılında *procurator* olarak Apamea (=Mudanya)-Nicaea arasındaki yolun yapımını üstlenmiş görünmektedir.²⁵³

²⁴⁶ Brunt, 1983, s. 63.

²⁴⁷ Plin. *epist.* X 85, 86A; Brunt, 1983, s. 63.

²⁴⁸ *ILS* 1327; Pflaum, 1950, nr. 180.

²⁴⁹ *IGR* IV 150; Torchia, 1969, s. 60.

²⁵⁰ Plin. *epist.* X 21,22.

²⁵¹ Torchia, 1969, s. 60.

²⁵² Torchia, 1969, s. 60.

²⁵³ *CIL* III 346.

3. BÖLÜM

ROMA DÖNEMİNDE BITHYNIA EYALETİNİN İDARİ YAPISI

3.1. Nicomedes IV'in Krallığını Vasiyetle Roma'ya Bırakması Sonrasındaki Gelişmeler

Bithynia kralı Nicomedes IV varisi olmadığından ölmeden önce hazırlamış olduğu vasiyetname ile krallığını Roma'ya bırakmıştır (M.Ö. 74).²⁵⁴ Antik tarihçilerden Sallustius, Nicomedes'in bir oğlu olduğunu ve yasal olarak krallığın da ona kalması gerektiğini, dolayısıyla Nicomedes IV'in bu vasiyetinin geçersiz olduğunu iddia etmiştir.²⁵⁵ Roma Senatosu Pontus kralı Mithridates VI'den gelebilecek yeni bir saldırı tehdidi karşısında Asia eyaleti valisi M. Iuncus'u para yardımını beklemeden yeni eyaleti ilhak etmekle görevlendirmiştir.²⁵⁶ Çok kısa bir süre sonra da M. Aurelius Cotta²⁵⁷ eyaletin ilk valisi olarak atanmıştır. Cotta'nın *imperium*'u M.Ö. 70 yılına kadar devam etmiştir.²⁵⁸ Böylece Bithynia, imparatorluğun bir eyaleti haline getirilmiş²⁵⁹ ve Senato eyaleti statüsüne alınmıştır.²⁶⁰ Ancak bu oldubittiği kabul etmeyen Mithridates VI M.Ö. 74'de

²⁵⁴ Vell. II V 1; App. *Mithr.* 71; Eutr. VI 6; Cic. *de leg. agr.* 2. 40, 50; Harland, 2000, s. 190; Macro, 1980, s. 665; Ridley, 1987, s. 287; Frank, 1927, s. 149; Sherwin-White, 1977, s. 67.

²⁵⁵ Sall. *Hist.* IV 69.9: "Bithyniam Nicomede mortuo diripuerit (sc. Romani), cum filius Nysa quam reginam appellaverat genitus haud dubie esset".

²⁵⁶ Vell. II 42.3: "(Caesar) in Bithyniam perrexit ad proconsulem Iuncum (idem enim Asiam eamque obtinebat)..."; Haris-Ryde, 1980, s. 866; Magie, 1950, s. 320; 1201; Broughton, 1948, s. 64.

²⁵⁷ M. Aurelius Cotta M.Ö. 74 yılı *consul*'u idi. (Badian-Sherk, 1984, s. 89; Ryan, 1994, s. 185) Bithynia'daki valiliği sırasında *quaestor*'u Publius Oppius'u (Broughton, 1952, 597-8) rüşvet aldığı gerekçesiyle görevden almıştır. (Dio Cass. XXXVI 40.3-4). Ancak daha sonra M. Aurelius Cotta'nın Bithynia valiliği sırasında zimmetine para geçirdiğini öne süren C. Carbo da onun aleyhine dava açmıştır. (Broughton, 1952, 145; Ryan, 1994, s. 185).

²⁵⁸ Thomasson, 2001, s. 3; Kaya, 2005, s. 24; Badian-Sherk, 1984, s. 89.

²⁵⁹ Liv. *per.* XCIII: "Nicomedes Bithyniae rex populum Romanum fecit heredem, regnumque eius in provinciae formam redactum est"; App. *Mithr.* 7; Broughton, 1959, s. 526; Bosch, 1935, s. 69.

²⁶⁰ Bu tarihten itibaren Bithynia *praetor* unvanlı valiler tarafından yönetilen bir Senato eyaleti olmuştur.

Bithynia topraklarına saldırmıştır.²⁶¹ Bunun üzerine Senato Aurelius Cotta ve Licinius Lucullus'u görevlendirmiştir.²⁶² Eyaletteki tüm Romalılar Chalcedon kentinde toplanmış ve Bithynia valisi M. Aurelius Cotta da bir donanma ve az sayıdaki askerden oluşan bir kuvvetle Chalcedon'a gelerek mevcut Roma birliklerinin başına geçmiştir.²⁶³ Plana göre Lucullus birliklerin büyük bölümünü yanına alarak Cappadocia içinden geçerek Mithridates'e hücum edecek, Cotta da Heracleia kentine saldıracaktı. Komutanlardan Triarius ise donanmayla Mithridates'in daha önceden Girit ve İspanya'ya göndermiş olduğu gemileri Hellespontos ve Propontis civarında pusuda bekleyecekti.²⁶⁴ Ancak Cotta, Roma generali Lucullus'un komutasındaki destek birlikleri henüz kendisine katılmadan Mithridates'e saldırmış ve ağır bir yenilgiye uğramıştır. Bithynia'daki başarısızlıklar üzerine Senato M.Ö. 67'de Lucullus'u görevden alarak yerine M. Acilius Glabrio'yu atamıştır. Ertesi yıl (M.Ö. 66) ise Pompeius Doğuda özel bir yetkiyle görevlendirilmiştir.

²⁶¹ Badian-Sherk, 1984, s. 88; Ridley, 1987, s. 287; Broughton, 1948, s. 67.

²⁶² Ridley, 1987, s. 287.

²⁶³ Aslında Pontus kralı Mithridates VI M.Ö. 78'de Sulla'nın ölmesinden sonra Asia eyaletini işgal etmek için hazırlıklara başlamıştı. Bu sırada Cotta Bithynia'ya vali olarak atanmış, Mithridates'e karşı yapılan savaşın komutası da Lucullus'a verilmiştir. (Memnon, *FGrHist* 434 F 29.5; Badian-Sherk, 1984, s. 88.)

²⁶⁴ Mithridates VI isyancı Sertorius ile görüşmek ve ona gemi ve para vaat etmek amacıyla donanmasını İspanya'ya göndermişti. (Cic. *De imperio Cn. Pomp.* 9; *Pro Murena* 32; Plut. *Ser.* 23 vd.; App. *Mithr.* 68 ve 112; Magie, 1950, s. 322-323). Donanma İspanya'ya ulaşmadan önce M.Ö. 73 veya 72'de Sertorius öldürülmüştür. Donanma geri dönmüş ve Hellespontos'a doğru yola çıkmıştır. (Badian-Sherk, 1984, s. 88). Triarius Pontus'a dönen bu donanmayı yakalamış ve Tenedos civarında savaşa zorlamıştır. Triarius'un 70 *trireme*'sine karşı Pontus donanmasında 80 *trireme* bulunuyordu. Savaş ilk başlarında Pontus donanması biraz direnmiş fakat daha sonra bozguna uğramıştır. Böylece Mithridates'in tüm donanma gücü batırılmıştır. (Memnon *FGrHist* 434 F 33.1-2; Badian-Sherk, 1984, s. 88).

3.2. Lex Pompeia ve Bithynia Eyaletinin Kuruluşu

Pompeius, Üçüncü Mithridates savaşını zaferle neticelendirdikten sonra (M.Ö. 75-M.Ö. 63) Anadolu'nun haritasını yeniden çizmiş ve bu geniş alanda sükunet ve barışı sağlamak için düzenlemeler yapmıştır. Mithridates'in M.Ö. 63'de intihar etmesiyle Bithynia-Pontus eyaletinin kuruluşunu tamamlamıştır.²⁶⁵ Pompeius'un planı kuzeyde Pontus'tan başlayarak güneyde Syria'ya kadar ulaşan tüm Küçük Asia sahillerini bir hat halinde kesintisiz bir biçimde Roma toprağı yapmaktı. Pompeius'a göre Euphrates'in doğusuna geçmek Roma için gerçekçi değildi ve mali açıdan yararsızdı. Bu plana uygun olarak Pompeius M.Ö. 64/3 yılında Mithridates'in Pontus Krallığının batı kısmını Bithynia'ya ekleyerek Bithynia-Pontus eyaletini kurmuş, Pontus'un bir bölümünü de kral Galatia kralı Deiotarus'a (M.Ö. 105-M.Ö. 41) bırakmıştır.²⁶⁶ Bazı madenleri de içine alan²⁶⁷ kral arazileri (*regii agri*) *ager publicus* statüsüne alınmıştır. Pompeius Bithynia'yı 12, Pontus'u ise 11 kent bölgesine ayırmış ve birçok yeni kent kurmuştur.²⁶⁸ Bithynia eyaletinin Hellenistik kentlerin egemen olduğu bölgeleri içine alması Roma'nın işini kolaylaştırmıştır.²⁶⁹ Çünkü Roma devleti, sınırları içerisine katılacak bölgelerin siyasal, kültürel ve sosyal açıdan ileri bir seviyede olmasına çıkarları açısından dikkat etmiştir.

Pompeius bu düzenlemeleriyle sadece Grek şehirlerini eyaletin idari merkezleri olarak terfi ettirmemiş, aynı zamanda eyalet içinde yeni şehirlerin kurulmasıyla da özellikle ilgilenmiştir. Bu uygulama daha sonraki imparatorlar tarafından da sürdürülmüştür. Pompeius merkezleşme yerine, şehirlerin kendi

²⁶⁵ Macro, 1980, s. 665; Freeman, 2003, s. 405; Frank, 1927, s. 150.

²⁶⁶ Eras. *acta*, s. 276, nr. 17; Kaya, 2000, s. 124; Radice, 1969, s. 18; Ridley, 1987, s. 209, 288; Kaya, 1998, s. 165 vd.; Freeman, 2003, s. 405; Robinson, 1906, s. 255; Fletcher, 1939, s. 23.

²⁶⁷ Strab. XII 3.40; Frank, 1927, s. 150.

²⁶⁸ Pompeius Bithynia-Pontus eyaletinde daha önceden krala ait olan arazinin (*agri regii*) bir kısmını bağlı krallıklara, bir kısmını da yeni kurduğu şehirlere vermiştir. Geri kalan arazi de *ager publicus* yapılmıştır. (Broughton, 1934, s. 212).

²⁶⁹ Kaya, 2000, s. 103.

kendini yönetmesini sağlayan bir yerel idare sistemi getirmiştir.²⁷⁰ Bu görüş daha sonra Augustus tarafından benimsenmiş ve M.S. 1. ve 2. yy.lardaki imparatorlara bir model olarak kalmıştır.²⁷¹

Pompeius'un bu yeni düzenine göre; Bithynia-Pontus'ta eskiden krala ait olan bütün arazi müsadere edilmiş, birçok şehre bağımsızlık verilmiş, Paphlagonia'nın sahil kısmı da dahil olmak üzere Bithynia-Pontus çift eyalet olarak kabul edilmiş ve bir Roma *proconsul*'ünün idaresine verilmiştir.²⁷² Paphlagonia toprakları da bu yeni eyaletinin sınırları içine alınmıştır. Ancak Paphlagonia'daki Pompeiopolis (=Taşköprü)²⁷³ ve Neapolis²⁷⁴ (=Merzifon) kentlerinin toprakları Bithynia-Pontus eyaletine bağlı değildi.²⁷⁵ Pompeius sınırların düzenlenmesinde daha önceki kralların merkezileşmiş bürokrasilerinden kaçınmış ve idareyi yerel otoritelere bırakmıştır. Onun politikasının amacı toprakları küçük bölgelere ayırarak vergilerin düzenli ve güvenli şekilde toplanmasını ve düzenin devamını sağlamak idi.²⁷⁶

Doğudaki işlerini tamamlayan Pompeius M.Ö. 62'de Bithynia-Pontus *lex Pompeia*'sının da aralarında bulunduğu çeşitli kanun tasarılarını onaylatmak için Roma'ya geri dönmüş ve bir yıl sonra M.Ö. 61'de Roma'ya ulaşmıştır.²⁷⁷ Ancak *Lex Pompeia* M.Ö. 62 yılında karara bağlanmasına²⁷⁸ ve ilk barış zamanı valisi C. Papirius Carbo'nun M.Ö. 61'de eyalete vali olarak atanmasına rağmen Pompeius'un muhaliflerinin Senato'da yaptığı engellemeler yüzünden bu kanunların çıkması gecikmiştir. Pompeius ordusunu vaktinden önce terhis ettiği için Senato karşısında tamamıyla güçsüz olduğundan bu konuda bir şey yapamamıştır. Pompeius ve

²⁷⁰ Lintott, 1993, s. 149.

²⁷¹ Macro, 1980, s. 666.

²⁷² Bosch, 1940, s. 92; Macro, 1980, s. 665; Ruge, 1929, s. 507-539. Strabon Pompeius'un Bithynia'da yaptığı düzenlemeler hakkında sessiz kalmaktadır.

²⁷³ Strab. XII 3.40-41.

²⁷⁴ Strab. XII 3.38.

²⁷⁵ Strab. XII 3.38.

²⁷⁶ Macro, 1980, s. 665; Lintott, 1993, s. 149.

²⁷⁷ Bosch, 1940, s. 93.

²⁷⁸ Ameling, 1984b, s. 31.

Crassus'un birlikte M.Ö. 60 yılında Birinci Triumvir'liği meydana getirmesinden sonra Caesar, Pompeius'un taleplerinin yerine getirilmesi için hemen harekete geçmiştir. Senato M.Ö. 59'da Pompeius'un Asia'da yaptığı düzenlemelerin hepsini onaylamak zorunda kalmıştır.²⁷⁹

Ne yazık ki, *lex Pompeia*'nın içeriği hakkında çok şey bilinmemektedir. Bilinenlerin çoğu da yerel meclislere üyelik ve *magistratus* olabilme koşulları ile ilgilidir. *Lex Pompeia*'ya göre *magistratus* olabilme yaşı 30 idi. Augustus döneminde yapılan bir düzenleme ile bu sınırın 25 yaşına çekildiği bilinmektedir. Daha önce bu görevde bulunmuş olanlar yaşları ne olursa olsun otomatik olarak yerel meclis üyesi olabilmişlerdir.²⁸⁰ *Lex Pompeia* bu kişilere Bithynia'da birden fazla kentin vatandaşı olma hakkını vermemiştir.²⁸¹ Yani bir kişi sadece tek bir kentin vatandaşı olabilmiştir.²⁸² Yasada *publicani*'lerin statüsü ve yargı ile ilişkili düzenlemeler de vardı.

Pompeius, *Lex Pompeia* ile Bithynia eyaleti şehirlerini siyasi ve idari bakımdan yeni bir yapılanmaya tabi tutmuştur. Şehir anayasaları Grek polis modeli örnek alınarak oluşturulmuş fakat bu model üzerinde yapılan bazı değişiklikler Roma'ya bu şehirler üzerinde dolaylı bir kontrol olanağı sağlamıştır. Eyalet 12 şehir belediyesine ayrılmış ve bunların her birine tabi olan arazi ile beraber kendilerini bağımsız olarak idare etme hakkı verilmiştir.²⁸³ Pompeius tek tek kentlerin memurluklarını da bizzat saptamış, kentsel yönetimi tüm ayrıntılarına kadar

²⁷⁹ Bosch, 1940, s. 95.

²⁸⁰ Plin. *epist.* X 79; Frederiksen, 1965, s. 195.

²⁸¹ Tarn, 1927, s. 74; Leach, 1986, s. 98; Lintott, 1993, s. 149.

²⁸² Fakat bu kanun imparator Traianus döneminde bazı ayrıcalıklı kişilere uygulanmamış ve bazı senatörler çifte vatandaşlık statüsü kazanmışlardır (Plin. *epist.* X 144). İmparator Traianus'un yakın dostu olan Dion Chrysostomos aynı anda Prusa, Nicomedia ve Apamea şehirlerinin vatandaşı idi. Burada zengin ve nüfuz sahibi kimselere vatandaşlık bağışlanması ile ilişkili Hellenistik döneme özgü bu uygulama Roma döneminde de varlığını devam ettirmiştir. (Bennett, 1997, s. 66; Lintott, 1993, s. 149; Tarn, 1927, s. 74). Tabi burada onun Traianus'un yakın dostu olduğunu göz önünde tutmamız gerekir. Dion'un babasına Roma vatandaşlığı hakkını veren imparator Claudius'tur. (Dion Chr. XLI 6; Walton, 1929, s. 42).

²⁸³ Bosch, 1937b, s. 25.

örgütleyerek özellikle *Arkhonlar Kurulu*'nu her kentin en yüksek yönetim organı olarak düzenlemiştir. Buna göre her yıl *birinci arkhon* ve bunun yanı sıra dört *arkhon* seçilmekteydi.²⁸⁴ Birinci *arkhon*, bu *Arkhonlar Kurulu*'nun başkanıydı. Bu yönetim yapısını yazıtlar yardımıyla birçok Bithynia kentinde görmekteyiz.²⁸⁵ *Lex Pompeia*'ya göre Bithynia'daki birçok kentte varlıklı vatandaşların oluşturduğu bir *Boule* (şehir meclisi) ve ayrıca halk meclisi bulunuyordu.²⁸⁶ Nicomedia²⁸⁷, Kios²⁸⁸, Prusias ad Hypium²⁸⁹, Bithynium²⁹⁰, Prusa²⁹¹ ve Nicaea²⁹² kentlerinde *boule* bulunduğunu yazıtlar yardımıyla kesin olarak saptayabiliyoruz. Fakat bu şehir meclisi üyeleri halkın oylarıyla değil, ya yerel bir *ensor* ya da imparatorun teveccühü ile bu göreve geliyorlardı.²⁹³ Ayrıca bu meclislerinin üye sayısı da sınırlandırılmıştı. Ancak imparator tarafından zaman zaman bu sayının değiştirilebildiği görülmektedir.²⁹⁴

Lex Pompeia hazırlanış açısından bazı ayrıntılardan yoksundur. Örneğin Chalcedon serbest bir şehir olarak, Apamea ise bir Roma kolonisi olarak politik organizasyon ve yasal haklar bakımından diğer Bithynia kentlerinden farklı görünmektedir. Ne var ki, Pompeius'un yaptığı düzenlemeler uzun bir emniyetsizlik ve keyfi hareket döneminden sonra özellikle doğu eyaletlerine huzur ve sükun getirmiştir.²⁹⁵ *Lex Pompeia* daha sonraki imparatorlar tarafından zamanın şartlarına

²⁸⁴ Ameling, 1984b, s. 31.

²⁸⁵ *IGR* III 60, 63, 65, 67; Magie, 1950, s. 449-450; Haris-Ryde, 1980, s. 876.

²⁸⁶ Lintott, 1993, s. 150.

²⁸⁷ Dörner, 1941, nr. 23, 24.

²⁸⁸ *IGR* III, nr. 22; *CIG* 3726.

²⁸⁹ Dörner, 1952, nr. 1, 3, 4.

²⁹⁰ *IGR* III, nr. 74, 75; *CIG* 3804.

²⁹¹ Dörner, 1941, nr. 26.

²⁹² *CIG* 3754.

²⁹³ Plin. *epist.* X 70; X 122; X 39.

²⁹⁴ Plin. *epist.* X 112; X 113. Normalde yerel meclislerdeki üye sayısı her şehirde aynı idi. Fakat özellikle Flavius'lar döneminde Prusa ve Bithynium şehirleri meclislerindeki üye sayısı artmıştır. (Dion Chr. XLV 7-9; Plin. *epist.* X 39)

²⁹⁵ Bosch, 1940, s. 92.

uygun olarak bazı değişikliklere uğratıldıysa da gerçekte temel esasları *Principatus devrinde* de geçerliliğini korumuştur.²⁹⁶

3.3. Eyaletin İsmi Üzerindeki Tartışmalar

Eyalet ilk kurulduğunda ismi *provincia Bithyniae* idi. Bu noktada herhangi bir tartışma yoktur. Ancak daha sonraki bazı dönemlerde eyaletin ismi bazı nedenlerle değişikliklere uğramıştır. Şimdi bu değişikliklerin nedenleri üzerinde duracağız.

M.S. 1. yy.ın sonlarındaki kayıtlarda eyaletin ismi *Pontus et Bithynia* olarak geçmektedir. Aynı dönemde tarihçi Tacitus'un ise *praetor* ya da *proconsul Ponti et Bithyniae* ibaresini değil de *praetor* ya da *proconsul Bithyniae* şeklindeki bir ifadeyi kullandığına tanık oluyoruz.²⁹⁷ İmparatorluk döneminin başlarında eyalet yalnızca Bithynia olarak adlandırıldığı için Tacitus'un burada bir yanlışlık yaptığını düşünebiliriz. Pompeius'tan başlayarak Pontus'un bir bölümünü içine alacak şekilde genişleyen bu Senato eyaletinin salt "Bithynia" olarak adlandırıldığı anlaşılmaktadır.²⁹⁸ G. Wesch-Klein'a göre imparatorluk çağında söz konusu eyalet iki farklı şekilde kayıtlarda geçmesine karşın, bu ismin doğru okunuşu *Bithynia et Pontus* değildir. Eyalet ismi *Pontus et Bithynia* olarak okunmalıdır.²⁹⁹ Ancak Bithynia'nın eyaletin büyük bir kısmını oluşturduğu bir ortamda, söz konusu ismin Pontus ile başlaması şaşılacak bir durum arz etmektedir. Bu tarihten itibaren tek bir vali (*propraetor*) tarafından yönetilen bu iki idari bölge *Bithynia-Pontus* gibi birleşik

²⁹⁶ Dio Cass. XVII 20.2. Traianus zamanında Bithynia valiliği yapmış olan Plinius birçok defa *Lex Pompeia*'ya göre karar vermiştir. (Plin. *epist.* X 79; X 112; X 114; Dio Cass. XXXVII 20; Macro, 1980, s. 673; Lintott, 1981, s. 59).

²⁹⁷ Tac. *ann.* I 74.1: "Nec multo post Granium Marcellum praetorem Bithyniae..."; Tac. *ann.* XVI 18.2: "... proconsul tamen Bithyniae et mox consul..."; Plin. *epist.* IV 9.2: "...sortitusque Bithyniam.."

²⁹⁸ *AE*, 1987, 922: "Epitynchano / adiutor(i) tabul(ar)ii prov(inc)iae / Bithyniae heredes / annis LXI"; Drager, 1993, s. 238-240.

²⁹⁹ Wesch-Klein, 2001, s. 251.

bir isimle anılmaya başlanmıştır.³⁰⁰ Strabon ve Plinius bölgeyi “Bithynia” olarak tanımlarken, Ptolomeios’un söz konusu toprakları “Bithynia-Pontus eyaleti” olarak nitelenmesi bizim açımızdan son derece dikkat çekicidir.³⁰¹

Nero döneminde (M.S. 54-68) Roma kentleri ile ilişkili olarak kaleme alındığı anlaşılan bir yazıtta L. Licinius C[---] isimli bir kişiden bahsedilmektedir.³⁰² Bu şahsın *procos. Bit[hyniae]* sözcüklerinden de anlaşılacağı üzere, yaklaşık olarak M.S. 11 /12 yılında Bithynia valisi olarak tayin edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu noktada Augustus döneminde *proconsul Bithyniae* ifadesinin eyalet valilerini tanımlamak için kullanılan resmi bir terim olduğu kabul edilmektedir. M. Ota[cilius?]'dan Bithynia *proconsul*'u olarak bahsedilmesi bu görüşü destekler nitelikte bir veridir. *Legatus Mn. Ota[cill Crassi? Proco(n)s(ulis)] in Bithynia pro [praetore]* gibi bir formulasyon kullanılmıştır.³⁰³ [M. Aedi]us Celer isimli bir başka kişinin M.S. 14–15 yıllarında *[leg(atus) M(arci) Grani] a(u)unculi sui (in) provincia [Bithynia]* olarak görev yaptığı anlaşılmaktadır.³⁰⁴

Augustus döneminde Bithynia valilerinin *proconsul Bithyniae* unvanıyla anıldığına yukarıda değinmiştik. M.S. 2. yy.ın birinci yarısından itibaren bu görevlilerin *legatus Augusti pro praetore Ponti et Bithyniae* unvanıyla anılmaya başladığı saptanmıştır.³⁰⁵ Benzer tipte değişikliklerin eyalet isimlerinde de yapıldığı anlaşılmaktadır. Bu durumda söz konusu değişikliğin ne zaman gerçekleştirildiği sorusu gündeme gelir. Eyaletin *Pontus et Bithynia* ismini alabilmesi için önemli bir gelişmenin meydana geldiğine hiç şüphe yoktur. Bu noktada Bithynia eyaletinin isminde bir değişiklik yapmayı gerektirebilecek iki önemli hadisenin meydana geldiği anlaşılmaktadır. Bir defa Pontus krallığında Pythodoris'in ölümü ile Palemo

³⁰⁰ Jones, 1971, s. 156; Tarn, 1927, s. 68; Arslan, 2000, s. 149; Bosch, 1935, s. 70; Brandis, 1897, s. 525.

³⁰¹ Strab. XII 4; Plin. *nat.* V 148; Ptol. *geogr.* V; Bosch, 1935, s. 69-70.

³⁰² *CIL* VI 41070.

³⁰³ Wesh-Klein, 2001, s. 251-2.

³⁰⁴ Alföldy, 1969, s. 149-153; Thomasson, 1984, s. 363; Wesh-Klein, 2001, s. 252.

³⁰⁵ Thomasson, 1984, s. 243-251; Remy, 1989, s. 23-25. Bithynia valisi Iulius Severus'un *proconsul Bithyniae* olarak gösteren yazıtlar için bkz. *CIG* 4033; *IJR* III 174, 175; *ILS* 8826; *CIG* 4034

II'nin tahta çıkışı arasında kalan zaman diliminde bir boşluk yaşanıp yaşanmadığı tam olarak bilinmemektedir. Krallığın bu dönemde teorik olarak Bithynia valisine tabi kılınmış olması da mümkündür. Neticede krallığın vasal bir devlet sıfatıyla imparator Nero tarafından imparatorluk topraklarına katılmış olduğu düşünülmektedir. Palemo II'nin tahttan tam olarak hangi tarihte feragat ettiği tam olarak bilinmemekle birlikte bunun en erken M.S. 63 yılında gerçekleşmiş olabileceğini söylemek mümkündür. Krallığın o dönemde Galatia'ya veya başka bir eyalete bağlanıp bağlanmadığı ise bilinmemektedir. Bu noktada Pontus krallığının dağılmasından sonra eyaletin doğudaki sınırlarının ne kadar genişlediğini söylemek oldukça güçtür. Ancak krallığın daha sonraki dönemde Vespasianus tarafından kurulan Galatia-Cappadocia eyaletinin bir parçası haline getirildiği anlaşılmaktadır.³⁰⁶ Eyalet isminde meydana gelen değişikliği, değişen sınırlarla bağdaştırmanın ise bizi hatalı bir yola sevkedeceği muhakkaktır. Bu noktada Pontus sözcüğünü Bithynia isminin önüne getirmekle yapılan isim değişikliğinin propaganda maksadıyla yapıldığı görülmektedir.³⁰⁷

Eyaletin *Pontus et Bithynia* ismiyle resmen ilk ne zaman adlandırılmaya başlandığı sorusunu cevaplayabilmek için var olan epigrafik malzemenin daha yakından incelenmesi gerekmektedir. Bu noktada *Pontus et Bithynia* isminin yazılı kaynaklarda Nero döneminden itibaren gözükmeye başladığı saptanmıştır.³⁰⁸ Ancak M.S. 1. yy.da Roma'nın bu bölgedeki *quaestor*'lara düzenli olarak *Pontus et Bithynia* eyaletinin *quaestor*'u unvanı verdiği görülmektedir.³⁰⁹ M.S. 60 yılında eyalette *quaestor* olarak görev yapan M. Plancius bu duruma bir örnek teşkil eder.³¹⁰ Claudius döneminde görev yaptığı anlaşılan meslektaşı M. Opsius Navius Fannianus'un da benzer şekilde *quaestor provinciae Ponti et Bithyniae* sıfatını

³⁰⁶ Wesch-Klein, 2001, 253 .

³⁰⁷ Wesch-Klein, 2001, s. 254.

³⁰⁸ *CIL* VI 1402; Tac. *hist.* IV, 24-25; Wesch-Klein, 2001, s. 253-254.

³⁰⁹ *ILS* I 983: "...quaestori Ponti et Bithyniae..."; *ILS* I 981: "...quaestori pro pr(aetore) Ponti et Bithyniae..."; *CIL* VI 1402: "... q(uaestori) provinc(iae) Ponti et Bith[y]niae..."; *ILS* I 1038; *CIL* III 6813; *ILS* I 1048; *CIL* X 6006; *CIL* XI 6009: "... quaestori pro pr(aetore) Ponti et Bithyniae..."; *AE*, 1973, 500: "... q(uaestori) Ponti et Bithyniae...".

³¹⁰ *CIL* VI 1402; Tac. *hist.* IV, 24-45; Şahin, 1997, s. 72-73;

taşıdığı görülmektedir.³¹¹ Tüm bu veriler, söz konusu isim değişikliğinin krallığın dağılmasıyla ilişkilendirilmesi gerektiğine dair görüşün geçersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bunun dışında Pontus'daki krallığın lağvedilmesinden önce *legatus pro praetore provinciae Ponti et Bithyniae* unvanını kullanan hiçbir *proconsul*'un bulunmadığı anlaşılmaktadır.³¹² Polemo II'nun tahttan feragat etmesinden dolayı eyaletin çift isimle anılmaya başlaması mümkün gibi gözükmektedir. Bu tip bir söylemle Bosphorus'dan (=İstanbul Boğazı) Armenia'ya (=Ermenistan) kadar uzanan bütün Karadeniz kıyı şeridinin artık Roma toprağı olduğunun ifade edildiği çok açıktır. O dönemdeki politik durum göz önünde bulundurulduğu takdirde bu hakikatin ne sebeple özellikle gündeme getirildiği anlaşılacaktır. M.S. 62 yılında Romalı general Caesennius Paetus tarafından Armenia kralı Tiridates I (M.S. 56-59 ve M.S. 62-72) ve Parth kralı Vologaeses I'e (M.S. 51-78) karşı girişilen bir sefer hayal kırıklığı yaratmıştır. Böyle bir başarısızlığın Roma'da hazmedilmesi mümkün değildi. Bir yıl sonra Romalı komutan Domitius Corbulo (M.S. 7-67) muazzam bir kuvvetle Ermenistan'a yürümüştür. Corbulo, Tiridates'i krallıktan feragat etmeye zorlamış ve neticesinde Nero'nun bu krallığı Corbulo'ya hediye olarak verdiği anlaşılmıştır. Bu parlak zafer Polemo'nun krallığının Roma eyalet sistemi içine dostça entegre edilmesiyle tamamlanmıştır. Neticede Bithynia eyaletinin isminin *Pontus et Bithynia* şeklinde değiştirilmesi Roma eyalet toprağının Pontus Euxinus boyunca genişlediğini belgelemek amacını güdüyordu.

M.S. 3. yy.a ait edebi ve epigrafik belgelerde artık iyice yerleşmiş olması gereken *Pontus et Bithynia* ifadesi yerine bazen *Bithynia* bazen de *Bithynia et Pontus* formülasyonunun tercih edildiği görülmektedir.³¹³ *Legatus pro praetore Ponti et Bithyniae* unvanını en son L. Fabius Cilo'da (yakl. M.S. 193/194) görüyoruz.³¹⁴ Prusa kentinde L. Egnatius Victor Lollianus'un şerefine dikilen bir heykel üzerindeki yazıtta *Bithynia et Pontus* eyaletinin valisi olarak görev almış kimselerin isimleri

³¹¹ EA, 27, 115-119; PIR² O 127; CIL X 3872.

³¹² RG, s. 398-399, nr. 13-15; SNG Copenhagen, 468; Imhoof-Blumer, 1902, s. 502; App. civ. V, 98; RIC I, s. 68, nr. 85.

³¹³ CIL VI 1408: "... leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) povinc(iarum) Pann(oniae) et Moe/siae sup(erioris), Bithyn(iae) et Ponti..."; Hist. Aug. Did. Jul., I, 1-2, 3: "... Bithyniam deinde rexit...".

³¹⁴ CIL VI 4693.

zikredilmektedir.³¹⁵ Septimus Severus'un (M.S. 193-211) yönetimi altındaki Nicomedia kentinin *Bithynia et Pontus* eyaletinin en önemli metropolisi olarak sunulması da bu durumla uyumlu gözükmektedir.³¹⁶

Cassius Dio eyaletin ismini pek çok defa sadece Bithynia olarak zikretmiştir.³¹⁷ Burada gerçekte eskiçağ üslubunu takip eden bir dil kullanımına başvurulmuş olması mümkündür. C. Claudius Attalus Paterculianus'un Bithynia valisi olarak zikredildiği yazıtta Bithynia ismi konusunda dikkatsiz davranıldığı kabul edilmesi gerekir. Benzer bir durum M.S. 3. yy.ın ortalarında Roma'da ismi bilinmeyen bir senatör için yaptırılmış *titulus honorarius* veya *sepulcralis*'deki bir yazıt için de geçerlidir. Bu şahsın *Bithyn[ia---]* eyaletinin *curator*'u olduğu tahmin edilmektedir.³¹⁸ Bu noktada Pontus isimli bağımsız bir eyalet kurulduktan sonra bu bölgenin bundan böyle *Bithyniae et Pontus* ya da salt Bithynia olarak adlandırılıp adlandırılmadığı gündeme gelmektedir. L. Fabius Cilo'nun farklı bir memuriyet adıyla nitelenmesi³¹⁹, yine benzer biçimde, Claudius Attalus Paterculianus³²⁰ ve L. Egnatius Victor Lollianus³²¹ için uygun görülen unvanlarda yalnızca Bithynia isminin geçiyor olması böyle bir olasılığı akla getirmektedir.

3.4. Lex Pompeia'da Yapılan Değişiklikler ve Eyaletin Yönetimi Sorunu

Caesar Bithynia'da bulunduğu sırada eyaletin dahili organizasyonunda önemli birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu değişikliklerden en önemlisi *publicani*'lerin kaldırılması olmuştur. Bu tarihten itibaren kentler artık doğrudan eyalet valisine vergi ödemeye başlamışlardır. Propontis (=Marmara Denizi) kıyısındaki Apamea ve Pontus Euxenus kıyısındaki Heracleia'daki Roma kolonileri

³¹⁵ Corsten, 1991, s. 27; Wesch-Klein, 2001, s. 255-256.

³¹⁶ *IGR* III 6; *CIG* 3771; Wesch-Klein, 2001, s. 254.

³¹⁷ Dio Cass. LXXX, 3, 1; LXXIX, 39, 1-5; LXXIX, 40, 1; LXXX, 2, 4.

³¹⁸ Wesch-Klein, 2001, s. 256.

³¹⁹ *ILS* I 1141-2; *CIL* VI 1408-9.

³²⁰ *IGR* IV 414-5; *AE*, 1896, 106.

³²¹ *CIL* XIII 1807; *ILS* 1330.

de Caesar tarafından kurulmuştur. Ayrıca Heraclea ile Pontus bölgesindeki Sinope kentlerine “özgür kent” statüsü verilmiştir. Ancak daha sonra doğunun hakimi olan Antonius birçok bölgeyi Paphlagonia krallarına ve küçük hanedanlıklara vererek ve Pontus’un doğu sınırında küçük bir krallık oluşturarak Caesar’ın ve Pompeius’un yaptıklarının büyük bir kısmını değiştirmiştir. Daha sonra çeşitli kral ve hanedanların ölmesi veya görevden alınmasıyla Pompeius’un düzenlemeleri küçük değişikliklerle yeniden kurulmuştur. Bununla beraber, Pompeius’un düzenlemelerinin ana hatları geçerliliğini korumuştur. Buna karşın şehirlerin çoğu tekrar Bithynia-Pontus eyaletiyle birleşmek yerine Galatia veya Cappadocia’ya dahil edilmişlerdir.³²²

Augustus’un gerçekleştirdiği *Pax Augusta* (=Roma Barışı) Küçük Asya’da evrim süreci Bizans dönemine kadar devam eden köklü bir yeniden yapılandırmayı beraberinde getirmiştir. İmparatorluk ve Geç Antik dönemde eyaletlerdeki statü değişiklikleri, ilhaklar, sınır değişimleri ve yeni düzenlemeler Armenia ve Parth sınırındaki karışıklıklarla ilişkili olmalıdır.³²³

Augustus’un Roma İmparatorluğunu yeniden organize etmesinden sonra Bithynia *proconsul* valiler tarafından yönetilen bir Senato eyaleti olmuştur.³²⁴ Ancak bir istisna olarak M.Ö. 16-M.Ö. 13 yılları arasında Marcus Agrippa’nın bir *imperium maius* ile bütün doğu eyaletleri üzerinde hükmetme yetkisine sahip misyonu göze çarpmaktadır.³²⁵ Bunun dışında Augustus genellikle Senato’nun Bithynia-Pontus eyaletini yönetmesine izin vermiştir.³²⁶ Bu dönemdeki *proconsul*’ler *praetor* rütbeli idi. Yani Bithynia-Pontus eyaleti Senato’nun *praetor* eyaleti idi.³²⁷ Bu eyalet ikinci sınıf muamelesi görüyordu. Çünkü yasaya göre *ex-consul*’ler tarafından yönetilmesi gerekirken *ex-praetor*’larca yönetilmiştir.³²⁸ M.S. 54’ten Vespasianus döneminin

³²² Jones, 1940, s. 69.

³²³ Marek, 2003, s. 44.

³²⁴ Dio Cass. LIII 12; Suet. *Aug.* 47; Tac. *ann.* I 74; Robinson, 1906, s. 257; Radice, 1969, s. 18

³²⁵ Marek, 2003, s. 48.

³²⁶ Sherk, 1955, s. 403.

³²⁷ Kaya, 2003, s. 84.

³²⁸ Marek, 2003, s. 47.

sonuna kadar eyalette vali olarak sadece iki *proconsul* görüyoruz.³²⁹ Diğerleri *propraetor* idi. Bütün imparatorluk dönemi boyunca bu memuriyet imparatorluğun eyaletlerine yönetici olarak seçilen senatörlerin kariyer basamağındaki düşük derecede bir memurluktu. Bu yüzden Bithynia-Pontus eyaleti valilerinin pek çoğu genç idiler.³³⁰ B. Iulius Marinus gibi az sayıdaki yaşlılarınsa geride bırakmış oldukları kariyerleri çok parlak değildi. Pek çoğu için Bithynia-Pontus görevlendirildikleri ilk eyaletti. Pek azı başka eyaletlerde tecrübe kazanıp bu eyalete gelmişti. Bunlara örnek olarak Plinius'un ardılı olan ve Gallia Narbonensis'deki valiliğinin ardından Bithynia-Pontus'a gelen Tertullus'u; Severus döneminde Girit, Cyrenaica ve Galatia'da görev yapmış olan Fabius Cilo'yu³³¹ ve Severus Alexander dönemi (M.S. 222-235) Bithynia-Pontus eyaleti valilerinden biri olan Egnatius Victor'u gösterebiliriz.³³² Marcus Aurelius döneminde (M.S. 161-180) ise Claudius Demetrius³³³ ve Saturninus önceden Achaia *proconsul*'u idiler.³³⁴ Didius Iulianus ise Belgica, Dalmatia ve Aşağı Germania'da valilik yapmıştı.³³⁵

Augustus'un iktidarının ilk yıllarında Bithynia politik bakımdan yeni bir yapıya kavuşturulmuştur. "Bithynia Birliği" denilebilecek "Koinon" adlı bu yapıyı gerçekte Augustus ve Roma tapınımına adanmış dini bir organizasyon veya eyaletin tamamını kapsayan bir yönetim modeli olarak tanımlamak mümkündür. Koinon, eyaleti ilgilendiren politik nitelikli bütün olayların konuşulduğu bir zemin haline gelmiştir. Ancak kentlerin birlik içinde basit bir yönetim modeli olarak mevcudiyetlerini devam ettirdikleri anlaşılmaktadır.

³²⁹ Bu *proconsul*'lerden biri Nero'nun gözdelelerinden Petronius Arbiter idi. (Tac. *ann.* XVI 18; Jameson, 1965, s. 58.

³³⁰ Marek, 2003, s. 47.

³³¹ *CIL* VI 1408-9; *CIL* VI 312; *CIL* XIV 251; *CIL* III 4642; Dio Cass. LXXVII, 4, 2-5.

³³² *CIL* VI 2001; *CIL* III 6058; *IG* VII 2511; *CIG* 3516; *IGR* IV 1501; *CIL* III 14195; *CIG* 3517; *CIL* III 468; *CIL* VI 1405.

³³³ *TAM* IV, 1, 25; *CIG* 3771; *IGR* III 6; *IGR* III 44.

³³⁴ *CIL* X 4750.

³³⁵ *ILS* I 412; *CIL* VI 1401; *Hist. Aug. Did. Iul.* I, 1-9; *Hist. Aug. Did. Iul.*, II, 1-3; Marek, 2003, s. 47.

İmparatorluk devrinin başından itibaren önce Parth, sonra Sasaniler'den kaynaklanan tehdit ve tehlikeler imparatorların doğu sınırı üzerindeki ilgisinin gittikçe artmasına neden olmuştur. Claudius döneminde imparatorluğun doğusunda yürütülen savaşlar yüzünden baş gösteren tahkimat sorununu koordine etmek üzere *procurator*'ların sık sık Bithynia eyaletinde göründüklerine tanık oluyoruz.³³⁶ İmparator Nero M.S. 64 senesinde eski Pontus eyaletinin büyük bir kısmını tekrar Bithynia eyaletine katmıştır.³³⁷ Hirschfeld ve Stein, Bithynia-Pontus eyaletinin imparator Cladius ve Nero döneminde Iunius Cilo ve C. Iulius Aquila'nın, imparator Vespasianus döneminde de Antonius Naso'nun *procurator*'lukları ile geçici olarak imparatorun idaresine geçirildiğini öne sürmüşlerdir.³³⁸ Vespasianus'un (M.S. 69-79) Küçük Asya'nın doğusunun güvenliğini sağlama gibi kapsamlı bir plan üzerinde çalıştığını biliyoruz. Onun asıl amacı doğuya gidecek lejyonların güvenliği idi.³³⁹ Nero'nun iktidarının başlarına tarihlenen bir sikke bu görüşü destekler niteliktedir.³⁴⁰ Bu bronz sikkenin arka yüzünde *procurator Ponti et Bityhniae Iunius Cilo* yazısı, ön yüzünde ise Waddington koleksiyonundaki bir sikkede de gördüğümüz “Νέρων Καίσαρ Κλαύδιος Σεβαστός” ifadesi yer almaktadır.³⁴¹ Bu ikinci tip hemen hemen bilinen bir arka yüzdür, fakat etrafında ἐπί ‘Ιουνίου Χίλωνος ἐπιτρόου yerine ἐπί Αττίου Λάκωνος ἀνθυπάτου ifadesi yer almaktadır. Atticus Laco'nun bu dönemde eyaletin *proconsul*'u olduğunu kesin olarak biliyoruz.³⁴² İlginç olan nokta sikkede Iunius Cilo'nun isminin geçmesidir.³⁴³ Nero döneminin başlarında Nicaea tarafından darp edilen iki bronz sikke hem Iunius Cilo'yu hem de Attius Laco'yu onurlandırmaktadır.³⁴⁴ Küçük olan sikkenin dikkat çekici yanı arka yüzünde Iunius Cilo'dan bahsederek başlaması ve daha sonra Attius Laco'ya değişmesidir. Diğer

³³⁶ *ILS* 9199; Tac. *Ann.* XII, 21; *PIR*² A 854; Marek, 2003, s. 48; Heichelheim, 1944, s. 176 vd.; Stumpf, 1991, s. 181–184.

³³⁷ Wesch-Klein, 2001, s. 252-3.

³³⁸ Stein, *RE*, X, s. 167, no. 81; *PIR*² I, s. 165, nr. 854; s. 273, nr. 1359; Heichelheim, 1944, s. 177.

³³⁹ *ILS* 8904; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

³⁴⁰ Seltman, 1928, s.100; Bosch, 1935, s. 83.

³⁴¹ *RG*, s. 402, nr. 30; Heichelheim, 1944, s. 176.

³⁴² *RG*, s. 402, nr. 36-38.

³⁴³ Heichelheim, 1944, s. 176.

³⁴⁴ *RG*, s. 402, nr. 36; *BMC Pont.*, s. 154, nr. 16.

tarafından büyük tip, Attius Laco ile başlamakta ve sonradan Iunius Cilo'ya dönmektedir. Bu da göstermektedir ki bu iki yüksek Roma memuru eyaletlerinde aynı zamanlarda *procurator* ve *proconsul* gibi hareket etmişlerdir.³⁴⁵ Ancak Nero zamanında eyalette kalıcı görevi olan hiçbir Roma birliği bulunmamaktaydı.³⁴⁶

Seltman'ın Nero'nun saltanatının başlarında Senato eyaleti statüsünde olan Bithynia-Pontus'un *proconsul* ve *procurator*'ların "ikili kontrol"ünde olduğu şeklindeki tezi sadece bu küçük Nicaea sikkesine dayanmaktadır.³⁴⁷ Onun bu görüşü elbette yeni kanıtlarla pekiştirilmiştir.³⁴⁸ Bosch'a göre Iunius Cilo M.S. 53–55 tarihinde ikinci kez eyaletin *procurator*'u olurken, Attius Laco da M.S. 54/55'de Bithynia-Pontus eyaleti *proconsul*'ü idi.³⁴⁹ Bithynia-Pontus eyaleti imparator Vespasianus döneminde de M.S. 78'de kısa bir süreliğine imparator eyaleti statüsüne getirilmiştir.³⁵⁰

Iulius Bassus'un Bithynia-Pontus valiliğinden sonraki dönemde (M.S. ca. 100–101) basılan Bithynia sikkelerinde herhangi bir vali ismine rastlanmamaktadır.³⁵¹ Kimi araştırmacılar bunu Bithynia-Pontus eyaletinin imparatorluk yönetimine dahil edilmesiyle ilişkilendirmek istemişlerdir. Ancak söz konusu katılım kesin olarak genç Plinius'un göreve başladığı tarihte (M.S. ca 109?) gerçekleşmiştir. Plinius göreve başlayınca kadar Bithynia-Pontus Senato'nun *praetor* eyaleti olarak kalmıştır.³⁵² Başka bir ifadeyle bu eyalete vali olabilmek için *praetor* unvanına sahip olma koşulu aranmıştır. Bununla beraber Bithynia-Pontus

³⁴⁵ Heichelheim, 1944, s. 177.

³⁴⁶ Ios. *bel. Iud.* II 368; Sherk, 1955, s. 403.

³⁴⁷ Seltman, 1928, s. 100.

³⁴⁸ Dessau, 1924, s. 191; 195; Dessau, 1930, s. 578.

³⁴⁹ Bosch, 1935, s. 83.

³⁵⁰ McElderry, 1913, s. 118.

³⁵¹ Bosch, 1935, s. 88.

³⁵² Syme, 1982, s.

eyalet valileri *proconsul* unvanı sikkeler üzerinde ismi geçen bütün valilerin Grekçe ἀνθιπατος unvanını taşıyor olmasıyla doğrulanmıştır.³⁵³

Roma imparatorlarından Traianus (M.S. 98-117) eyaletlerin yönetimiyle yakından ilgilenmiş³⁵⁴ ve M.S. 109 civarında Bithynia'yı imparator eyaleti haline getirmiştir.³⁵⁵ Bu durum imparator Antoninus Pius (M.S. 138-161) dönemine kadar sürmüştür. Bu dönem boyunca eyalete vali olarak imparatorun *legatus*'ları (*legati Augusti propraetore*) gönderilmiştir. Bu *legatus*'lar, *praetor*'lar arasından seçilmiş olup *proconsul* rütbesiyle valilik görevine atanmışlardır.³⁵⁶ İmparator Traianus döneminde özellikle kritik durumlarda imparatorluk valilerinin Senato tarafından görevlendirilen valilerin yerlerini aldıkları görülmektedir. Nitekim Plinius M.S. 109'da imparator Traianus tarafından seçilmiş ve özel görevle Bithynia'ya gönderilmiştir.³⁵⁷ Plinius Senato'nun onayıyla "*legatus Augusti pro praetore consulari potestate*" unvanıyla eyalete gelmiştir. Bunun anlamı Bithynia-Pontus'un M.S. 109 senesinde geçici olarak imparator eyaleti olması demektir. Aslında Bithynia valilerinin normal olarak Senato tarafından kura ile seçilmesi ve atanması gerekirdi ve eyalette ancak 1 yıl görev yapabilirdi. Plinius ise imparatorun onu görevde tutmasıyla M.S. 17 Eylül 109 veya 110 ile 18 Eylül 111 veya 112 yılları arasında en az 2 yıl eyalette kalmıştır.³⁵⁸ Öte yandan Senato eyaleti olarak Bithynia'ya sadece *ex-praetor*'lar gönderilmesine karşın Plinius *ex-consul* idi. Senato eyaletlerini bazı özel amaçlar için imparatorun yönetimine vermek daha önceden de bildiğimiz bir uygulamaydı.³⁵⁹ Ayrıca Plinius direkt olarak imparator Traianus ile ilişki kurmuş, Senato'yu dikkate almamıştır.³⁶⁰

³⁵³ *RG*, s. 398-9, nr. 13-21; Weiser, 1983, s. 197, nr. 6; Imhoof-Blumer, 1901, s. 502, nr. 1; *SNG Copenhagen*, 468; *RPC I* 2031.

³⁵⁴ Hall, 2000, s. 1326.

³⁵⁵ Sherk, 1955, s. 403; Robinson, 1906, s. 257; McElderry, 1913, s. 118.

³⁵⁶ Kaya, 2005, s. 24.

³⁵⁷ *ILS* 1018; Griffin, 2000, s. 118; Ridley, 1987, s. 470.

³⁵⁸ *ILS* 2927; *CIL XI* 5272; Sherwin-White, 1985, s. 82; *ILS* 1018; Griffin, 2000, s. 118.

³⁵⁹ Griffin, 2000, s. 118.

³⁶⁰ Hammond, 1938, s. 127.

Bithynia'nın bu dönemini iyi analiz edebilmemiz için öncelikle şu sorulara cevap bulmamız gerekiyor. Traianus bunca eyalet arasında neden sadece Bithynia'ya kendi özel temsilcisini atamıştır? Plinius özel olarak imparator tarafından seçilen bir vali olarak kendinden öncekilerden farklı neler yapmıştır? İmparator Traianus neden Plinius'u tercih etmiştir? Plinius'un mektuplarında nesnel anlamda bu soruların cevaplarıyla ilgili bazı ipuçları bulabiliyoruz. Plinius'un vali olarak eyalete gönderilme sebeplerini mali, politik ve adli olmak üzere üç ana başlık altında toplayabiliriz.³⁶¹ Traianus, Plinius'un her şeyden önce tüm kentlerin hesaplarını incelemesini istemiştir.³⁶² İmparatorun bundaki amacı şehirlerin mali durumunda görülen düzensizlikleri ve bozuklukları tespit etmektir.³⁶³ Bilindiği gibi özellikle inşaat programlarındaki aşırı savurganlık sonucu ortaya çıkan mali sorunlar şehirler arasındaki rekabetin bir sonucuydu.³⁶⁴ Traianus diğer bir mektupta da eyalet hakkında konuşmakta ve Plinius'un eyalete birçok şeyi düzeltmek için -özellikle hukukun uygulanması- gönderildiğini belirtmektedir.³⁶⁵ Traianus yerel idarelerin uygulamalarındaki bu suiistimal ve gevşekliğin önüne geçmek istemiştir. Bununla birlikte bu tür suiistimler sadece Bithynia eyaletine özgü değildi.³⁶⁶ İmparatorluğun doğu bölümünün bir türlü iyileşemeyen bir hastalığıydı. Cicero da Cilicia eyaleti valiliği sırasında (M.Ö. 51-M.Ö. 50) aynı savurganlık ve bozulmayla karşılaşmıştır. Nitekim Plinius'un mektuplarında çok sık olarak rastladığımız şehirlere yeni kamu yapılarının inşası bu savurganlığa tipik bir örnek olarak verilmiştir. Plinius'un mektuplarında örneğin Prusa'ya yeni bir hamam inşası³⁶⁷, Nicomedia'ya sukemeri³⁶⁸, Nicaea'ya tiyatro ve gymnasium, Claudiopolis'e hamam yapımı³⁶⁹ ve Nicomedia'daki kanal projesi³⁷⁰ gibi birçok yeni inşaat programlarını

³⁶¹ Radice, 1962, s. 160.

³⁶² Plin. *epist.* X 18.

³⁶³ Ridley, 1987, s. 470; Griffin, 2000, s. 119; Sherk, 1955, s. 403.

³⁶⁴ Dion Chr. XXXVIII 52.

³⁶⁵ Plin. *epist.* X 32.

³⁶⁶ Griffin, 2000, s. 119.

³⁶⁷ Plin. *epist.* X 23; X 70; Radice, 1962, s. 160.

³⁶⁸ Plin. *epist.* X 37; Radice, 1962, s. 160.

³⁶⁹ Plin. *epist.* X 39; Radice, 1962, s. 160.

³⁷⁰ Plin. *epist.* X 41; X 61; Radice, 1962, s. 161.

görüyoruz. İmparatorun özel temsilcisinin bir görevi de şehirlerin ekonomik olarak altından kalkamayacakları inşaat projelerini kontrol altına almak olmuştur.

Plinius'un özel yetkilerle bizzat imparator tarafından Bithynia eyaletine atanmasının nedenleri hakkında ileri sürülen bir diğer görüş imparatorluğun askeri dikkatinin doğuya odaklanmasıyla eyaletin öneminin arttığı şeklindedir.³⁷¹ Bu aşamada Bithynia limanlarının kuzeydoğuda bulunan eyaletler için gerekli erzak ve askeri birliklerin karaya çıkma noktası olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Plinius M.S. 110-111'de eyalette en az iki yardımcı birliğin aktif görevde olduğunu açıkça belirtmektedir.³⁷² Yazıtlar bize bu birliklerin adının *Cohors VI equestris* olduğunu söyler. Fakat birliklerin eyalete geliş tarihiyle ilgili tatmin edici bilgiler vermezler.³⁷³ Avrupa'dan gelen askeri birliklerin güvenli şekilde doğuya sevk edilebilmesi için Bithynia'da kara ve deniz kuvvetlerine ihtiyaç duyulduğu açıktır. Bu nedenle bu dönemde eyalette yoğun bir askeri trafik görüyoruz.³⁷⁴ Ayrıca eyaletteki yardımcı askeri birlikler hakkında Plinius somut bilgiler vermektedir.³⁷⁵ Bununla ilgili olarak mali *procurator*'lara ve eyalet valilerine askeri koruma verildiğini belirtir. Ayrıca tüm önemli eyalet memurlarının korumaları da vardı.³⁷⁶

Buradaki asıl sorun Plinius gibi askeri kariyerden gelmeyen ve daha önce herhangi bir eyalet yönetmemiş bir kişinin bu göreve atanmasıydı. Ne var ki, Cornutus Tertullus da daha önce Senato eyaletleri olan Crete-Cyrene³⁷⁷ ve Gallia

³⁷¹ Plinius'un imparatora yazdığı bazı mektuplar Traianus'un Parth seferi hazırlıkları hakkında ipucu vermektedir. (Plin. *epist.* XVII; XVIII; Levick, 1999, s. 236; Longden, 1931, s. 19; Walton, 1929, s. 50).

³⁷² Plin. *epist.* X,21; X 106; Sherk, 1955, s. 403.

³⁷³ Bu *cohort* için bkz. *IGR* III 1396; *SEG* II 666 (M.S. III. yy.a aittir); Plin. *epist.* X 106.

³⁷⁴ Doğuya giden lejyonlar Bithynia üzerinden geçiyordu. IV. Scy. Λούκιος Βαλέριος Λονγιδίου lejyonu bunlardan birisidir. (Spiedel, 1980, s. 730). Bu askeri trafik için kanıtlar için bkz. Dörner, 1952, nr. 4 ve 10; *ILS* 8879, *IGR* III 60, 62, 68; Sherk, 1955, s. 404.

³⁷⁵ Plin. *epist.* X 27.

³⁷⁶ Dio Cass. LVII 23. M.S. 23'de Asia mali *procurator*'unun emrinde askerler vardı (Sherk, 1955, s. 404).

³⁷⁷ *CIL* XIV 2925: "... legato pro praetore provinc[iae]/ Cretae et Cyrenarum..."; Remy, 1989, s. 47.

Narbonensis’de valilik yapmıştır.³⁷⁸ Buraya kadar anlattıklarımıza bakıldığında Bithynia’nın özel bir durumu olduğunu tespit saptayabiliyoruz. Çünkü doğudaki eyaletlerden sadece Bithynia’ya böyle farklı bir muamele yapılmıştır. Bunun nedenini belki de Bithynia’da değil, imparatorun askeri görüşlerinde aramak daha mantıklı görünmektedir. Peki Bithynia’nın imparator Traianus’un tüm dikkatini buraya çevirmesine neden olan önemi ne idi? Traianus döneminin ilk yıllarında Bithynia valileri Iulius Bassus ve Varenus Rufus’un görevi kötüye kullanma suçundan yargılandıklarını biliyoruz. Bu iki dava Plinius’un söylediği gibi bir örnek oluşturuyordu ve bu yüzden önemliydi.³⁷⁹ Ayrıca Augustus’tan Traianus’a değin uzanan süreçte “görevi kötüye kullanma” davalarında Bithynia önemli bir yer tutuyordu.³⁸⁰ İmparator Traianus, Varenus Rufus davasına bizzat karışmak zorunda kalmıştır. Bithynia’lılar M.S. 103 yılı başlarında Iulius Bassus’a karşı açtıkları davada Varenus Rufus’u avukat olarak tutmuşlardır. Ancak bundan üç sene sonra bu kez eyalet meclisi Varenus Rufus hakkında dava açmıştır. Varenus Rufus daha önce görülmemiş bir şekilde eyaletten tanık çağırma için izin istemiştir. Eyaletli davacıların karşı çıkmasına rağmen Senato bu isteği kabul etmiş, bunun üzerine her iki taraf da destek istemek için o zaman Dacia’da (=kabaca bugünkü Romanya) olan Traianus’a başvurmuştur. Traianus ise Bithynialıların’ı Senato’ya geri göndermiştir.³⁸¹ Rufus’un Bithynia’dan yeni tanık istemesinin nedeni olasılıkla eyalette kendisini seven dostlarının olduğuna inanmış olmasıdır. Bithynia’dan yeni gelen temsilcilerin Rufus’un lehine konuşmaları üzerine Traianus Dacia’dan dönüşünde M.S. 107 senesinin başlarında “Hiçbir taraf şikayet etmeyecek, olayı bizzat kendim araştıracağım” demiştir. Ancak bundan sonra Varenus Rufus davasının nasıl bir seyir izlediği ve ne şekilde sonuçlandığı hakkında hiçbir kayda rastlayamıyoruz. Plinius’un ilk mektuplarından da açıkça anlaşılacağı gibi imparator Traianus daha Plinius’u eyalete gönderirken onun ne gibi yolsuzluklarla karşılaşacağını kuşkusuz biliyordu.³⁸²

³⁷⁸ *CIL* XIV 2925: “...proco(n)s(uli) provinciae Narbo[nensis]...”.

³⁷⁹ Plin. *epist.* VI 29.10–11.

³⁸⁰ Brunt, 1990, s. 90 vd.

³⁸¹ Plin. *epist.* V 20; VI 5.3; VI 5.5; VI 13.2.

³⁸² Griffin, 2000, s. 120.

Plinius'dan sonra eyalete “*legatus Augusti pro praetore consulari potestate*” unvanıyla Cornutus Tertullus vali olarak atanmıştır.³⁸³ İmparator Hadrianus (M.S. 117-138), Traianus'un Bithynia'ya Senato tarafından atanan valilerin yerine imparatora karşı sorumlu olan *legatus*'ları atama politikasını devam ettirmiştir.³⁸⁴ İmparator Bithynia'ya vali olarak Galat kökenli, zengin ve soyunun hem Kral Deiotarus hem de Pergamon krallarından birine dayandığını iddia eden Ancyra'lı (=Ankara) Gaius Iulius Severus'u göndermiştir.³⁸⁵ Cassius Dio'daki bir kayıt³⁸⁶ imparator Hadrianus'un M.S. 134'de Iulius Severus'u Bithynia *corrector*'u atamasıyla ilgilidir. Daha önceden Achaia *proconsul*'lüğü yapmış olan Severus, Plinius ile aynı *imperium*'a sahip olarak görünmektedir.

Bu dönem boyunca Asia ve Bithynia eyaletlerinde *curator*'ların sayısında bir artış gözlemlenmektedir.³⁸⁷ Genel olarak *curator*'lar mali yetkilerle (λογισταί) donatılmış olarak imparatorlar tarafından şehirlere gönderilirdi. Nicomedia, Nicaea ve Prusa'ya ortak bir *curator* atandığını biliyoruz.³⁸⁸ Böylelikle Bithynia bu tarihte geçici olarak imparator eyaleti olmuştur.³⁸⁹ Nitekim bunu telafi eder şekilde Pamphylia eyaleti Bithynia karşılığında Senato'ya verilmiştir.³⁹⁰ Eyaletin statüsündeki bu değişiklik büyük ölçüde eyaletin giderek bozulan ekonomik durumuyla açıklanabilir.³⁹¹

³⁸³ *ILS* 1024; *CIL* XIV 2925: “... *legato propraetore divi Traiani [Parthici] provinciae Ponti et Bith[yniae]*...”; Haris-Ryde, 1980, s. 896; Remy, 1989, s. 47.

³⁸⁴ Haris-Ryde, 1980, s. 896; Ridley, 1987, s. 490.

³⁸⁵ Dio Cass. LXIX 14.5; *IGR* III 174, 175; Haris-Ryde, 1980, s. 896.

³⁸⁶ Dio Cass. LXIX 14.4.

³⁸⁷ Haris-Ryde, 1980, s. 896.

³⁸⁸ *SEG* IV 520; Haris-Ryde, 1980, s. 896.

³⁸⁹ Ridley, 1987, s. 490.

³⁹⁰ Dio Cass. LXIX 14.4; Ridley, 1987, s. 490.

³⁹¹ Yourcenar, 1992, s. 132.

Bithynia-Pontus imparator Traianus'tan Antoninus Pius'a değin imparatorun *legatus*'ları tarafından yönetilen *praetor* eyaleti olmuştur.³⁹² Antoninus Pius (M.S. 138-161) Bithynia-Pontus eyaletinin yönetimini Senato'ya geri vermiştir. Onun zamanından Marcus Aurelius'a (M.S. 161-180) kadarki dönemde eyalet yeniden *praetor*'lar arasından seçilip *proconsul* olarak tayin edilen valilerce yönetilmiş ve Senato'nun *praetor* eyaleti olmuştur.³⁹³

İmparator Marcus Aurelius döneminde Amastris'in (=Amasra) doğusunda kalan Paphlagonia yerleşmelerinden Abonuteichos, Sinope ve Amisos Galatia *legatus*'unun yönetimine verilmiştir. Böylece Bithynia-Pontus eyaleti önemli ölçüde küçülmüştür.³⁹⁴ Bu bölünmenin niçin ve ne kadar sürede gerçekleştiğini bilmiyoruz. Zaten geç ikinci ve üçüncü yüzyılda Kuzey Anadolu eyalet düzenine ilişkin tablo kesinliğini kaybetmektedir.³⁹⁵ M.S. 162 senesi civarında imparator Marcus Aurelius Bithynia-Pontus'u kalıcı olarak imparator eyaleti statüsüne getirmiş ve eyaleti kendi atadığı *legatus*'lar aracılığıyla idare etmeye başlamıştır.³⁹⁶ L. Hedijs Rufus Lollianus Avitus *legatus pro praetore Augusti* unvanıyla eyalete vali olarak gönderilmiştir.³⁹⁷ Bithynia-Pontus artık *provincia Caesaris* olarak adlandırılmıştır. Bu tarihten sonra da Bithynia-Pontus eyaleti imparatorun *praetor* eyaleti olarak kalmıştır.³⁹⁸ Bithynia'nın imparator eyaleti olmasından sonra da Senato'nun eyalete olan ilgisinin devam ettiğini görüyoruz.³⁹⁹ Örneğin Nicomedia kenti Senato'dan izin alarak imparator Commodus için bir festival düzenlemiş ve onun adına bir de tapınak yaptırmıştır.⁴⁰⁰

³⁹² Kaya, 2005, s. 24.

³⁹³ Brandis, 1897, s. 527-529; Kaya, 2003, s. 84; Hammond, 1938, s.128; Kaya, 2005, s. 24.

³⁹⁴ Marek, 2003, s. 46.

³⁹⁵ Marek, 2003, s. 46.

³⁹⁶ Magie 1950, s. 1487, nr. 54; Millar, 1966, s. 160; Kaya, 2003, s. 84; Kaya, 2005, s.24; Haris-Ryde, 1980, s. 896.

³⁹⁷ *IGR* III 84; *PIR*² H 39; Marek, 1985, s. 146-149; Remy, 1989, s. 99; Magie, 1950, s. 1533, nr. 7.

³⁹⁸ Kaya, 2003, s. 84 vd.

³⁹⁹ Senato M.S. 25 yılında bir imparator *legatus*'unun yönetiminde olmasına rağmen Achaea'daki rakip kentler Lacedaimon ve Messenia temsilcilerini sorguya çekmiştir. (Millar, 2002, s. 280).

⁴⁰⁰ Dio Cass. LXXII 12.2; Millar, 1966, s. 160.

İmparator Marcus Aurelius'un Bithynia-Pontus'u imparator eyaleti yapmasının en önemli nedeni Karadeniz boyunca uzanan deniz yolunun ticari ve askeri açıdan bu dönemde aşırı önem kazanmasıdır. Parth kralı Vologases ile Roma arasındaki gerilim bununla ilgili diğer önemli faktördü. Doğu sınırındaki bu askeri hareketlilik Bithynia'dan geçen anayolu ve Karadeniz limanlarını her geçen gün daha önemli kılmıştır.⁴⁰¹

Nihayet Bithynia-Pontus eyaleti M.S. 269'e değin senatör kökenli *legatus pro praetore*'ler tarafından yönetilmiştir.⁴⁰² Eyalete atlı sınıftan valilerin gönderilmesi Diocletianus'un (M.S. 284-305) tahta çıkmasından önce başlamıştır.⁴⁰³ Gerçekten eyalette atlı sınıftan ilk valilere M.S. 279 ve M.S. 282-3 yıllarında rastlıyoruz.⁴⁰⁴

3.5. Eyaletin Sınırları

Eyaletin sınırları meselesi üzerinde önemle durulması gereken bir konudur. Çünkü Bithynia-Pontus eyaletinin sınırlarını saptamak kimi durumlarda kolay olmamış ve olmamaktadır. Antik kaynaklar çoğu zaman birbiriyle çelişmektedir ve coğrafi terimlerde bir belirsizlik vardır. Apamea ve Prusa eyaletin sınır şehirleriyken, Rhyndacus üzerindeki Apollonia kenti Asia eyaleti sınırları içerisinde görünmektedir. Bithynia'nın batı sınırı Propontis'in Bosporus'tan Rhyndacus'a kadar olan kıyı kesimini içine almış görünüyor. Nasıl ki Mysialılar'ın yerleştiği Olympus Dağının güney yamaçları Asia eyaletini Bithynia'dan ayırmıştır, öylece Dascylitis Gölü de Bithynia'yı Byzantium kenti topraklarından ayırmıştır. Olympus Dağının kuzey yamaçları ve Prusa kenti Bithynia'nın daha sonra Sangarius nehrine kadar genişleyen güney sınırını belirlemiştir. Güney sınırına yakın diğer kentler ise şunlardır: Prusa'nın yanında Hadriani, Sangarios nehrinin kollarından biri üzerindeki

⁴⁰¹ Marek, 2003, s. 51.

⁴⁰² *CIG* 3747, 3748; *IGR* III 39, 40; Petersen, 1955, s. 49.

⁴⁰³ Senatör kökenli valilerin yerine atlı sınıftan valilerin atanması uygulaması öncelikle Arabia, Cilicia, Lycia-Pamphylia, Bithynia-Pontus, Macedonia, Dalmatia ve Numidia gibi düşük rütbeli *praetor*'lar tarafından yönetilen eyalelerde başlamıştır. (Petersen, 1955, s. 56).

⁴⁰⁴ Petersen, 1955, s. 49.

Leucae ve Galatia eyaleti sınırındaki Bithynium (Claudiopolis).⁴⁰⁵ Bithynia eyaleti batıda Mysia ile güneyde de Phrygia ve Galatia ile komşu idi.⁴⁰⁶ Bithynia eyaleti kenti olan Iuliopolis Galatia eyaleti ile olan sınırı belirliyordu.⁴⁰⁷ Sınırlar konusunda bir çalışma eyaletin sınırlarının belirlenmesindeki zorlukları şöyle açıklamaktadır:

“Principatus döneminde Orta Sangarios vadisi Bithynia eyaleti sınırları içerisindeydi ve Polybios’un eserinden yararlanan Livius’un Tembris ve Sangarios’un Bithynia yakınında birleştikleri ve sonra yoluna Bithynia sınırları içinde devam ettiği şeklindeki ifadesi bize Bithynia krallığı sınırlarının da eyaletin sınırlarıyla aynı olduğunu göstermektedir. Asia Minor’un en önemli ırmaklarından biri olan Sangarios Phrygia’daki Adoreus dağından çıkar, Bithynia’yi geçtikten sonra Karadeniz’e dökülür ve erken zamanlarda Bithynia’nın doğu sınırını oluşturuyordu. M.Ö. 74’te eyaletin doğu sınırı kesin olarak belirlenmiştir. Bu sınır dağ sisli tarafları tarafından belirlenen Anadolu platosundan geçer ve Bithynia’yi dağlık Paphlagonia bölgesinden ayırır. Eyaletin Pontus Euxinus sahilindeki en doğudaki kenti Tieum, ve iç bölgedeki en doğudaki kenti Creteia’dır. Bithynia territoria’sı içindeki Heracleia bağımsız bir kent olarak durmaktadır. Pontus Euxinus (Karadeniz) Bithynia’nın kuzey sınırını oluşturmaktadır. Bu sınır doğuda Sangarios’un denize döküldüğü yerden ve Tieum’dan batıda Byzantium ve Chalcedon boğazına (İstanbul Boğazı) kadar uzanmaktadır.”⁴⁰⁸

Eyaletin sınırları belirlenirken eski Bithynia krallığının sınırları genişletilmiştir.⁴⁰⁹ Pontus’un batısı yeni kurulan Bithynia eyaletine eklenmiştir. Bithynia’nın Paphlagonia ile olan sınırında da zaman zaman değişiklikler yapılmıştır. İç Paphlagonia Pompeiopolis’in güneyindeki dağlık bölgeydi ve batıya doğru Siberis nehrine⁴¹⁰ ve Bithynia’daki Bithynion-Claudiopolis’in topraklarına değin uzanıyordu. Kısa bir zaman sonra Neocaludiopolis ve Pompeiopolis bölgeleri İç

⁴⁰⁵ Magie, 1950, s. 453; Fıratlı, 1965, s. 366.

⁴⁰⁶ Storey, 1998, s. 23.

⁴⁰⁷ Kaya, 2000, s. 136.

⁴⁰⁸ Jones, 1971, s. 152.

⁴⁰⁹ Kaya, 2005, s. 17.

⁴¹⁰ Plin. nat. V 149.

Paphlagonia hanedanlarına verilmiş ve bu hanedanların yönetimi imparatorluğa tekrar katıldıkları M.Ö. 5 yılına kadar devam etmiştir.⁴¹¹ Principatus Dönemi'nin (M.Ö. 27-M.S. 284) ilk yüz yılında ise Pahlagonia'daki Hadrianopolis'in toprakları içerisinde bulunan Kimistene ve Karzene adlı yerler Bithynia-Pontus eyaletine eklenmiş ve eyaletin bu yeni bölgesi *Caesareis proseilemeniatai* olarak adlandırılmıştır.⁴¹²

3.6. Eyalet Meclisi (κοῖνον τῶν ἐν Βεῖθονία Ἑλλήνων)

Koinon sözcüğü en basit anlamıyla üye kentlerin delegelerinden oluşan bir kurumsal yapı anlamına gelmektedir.⁴¹³ Bityhnia-Pontus eyaletinin κοῖνον τῶν ἐν Βεῖθονία Ἑλλήνων'u (eyalet meclisi) ve burada görevli memurlar hakkında çok az şey bilinmektedir.⁴¹⁴ Kentlerin eyalet *koinon*'una gönderdikleri temsilcilere *koinoboulos* denilmekteydi.⁴¹⁵ *Koinoboulos*'lar kentlerdeki *boule*'ler (=kent meclisi) tarafından kendi üyeleri arasından seçilmişlerdir. Bu isme Prusias ad Hypium ve Nicomedia'da bulunan yazıtlarda rastlanmıştır.⁴¹⁶ Bu konuda elimizde yeterli kaynak olmasa da eyalet meclisinin yılda bir kez Nicomedia kentinde toplanmasına özen gösterildiği anlaşılmaktadır.⁴¹⁷ Zira bu kentte M.S. 3.yy ın başlarına kadar bir imparatorluk kültürünün bulunduğu ve buna bağlı olarak kutlanan bir festival çerçevesinde birtakım oyunların düzenlendiği saptanmıştır.⁴¹⁸ Eyalet Meclisinin yönetim, devlet idaresi ve zaruri belgelerin saklanması için bir arşive ihtiyaç duyması

⁴¹¹ Anderson, 1900, s. 153.

⁴¹² Mitchell, 1993, s. 92; Kaya, 2005, s. 17.

⁴¹³ Dräger, 1993, s. 238-240;

⁴¹⁴ Bithynia şehirlerinde *ensor*'lar (τιμηταί) meclis üyelerinin ve vatandaşların kayıtlarını tutuyorlardı. (Plin. *epist.* X 79; X 112; X 114; *IGR* III 60, 64, 66; Macro, 1980, s. 662; Jones, 1940, s. 239).

⁴¹⁵ *IGR* III 60; Sherwin-White, 1966, s. 526; Magie, 1950, s. 1295; Langer, 1981, s. 23.

⁴¹⁶ *IGR* III 60, 61, 67, 69; Dörner, 1952, nr. 5, 10 (Prusias ad Hypium); *IGR* III 7 (Nicomedia).

⁴¹⁷ *IGR* III 6; Wilson, 1962, s. 107.

⁴¹⁸ Dräger, 1993, s. 238; Haris-Ryde, 1980, s. 876. Nicomedia'daki Bithynia *koinon*'u imparatorluk kültürünü düzenli olarak festivallerle kutlamıştır. Bu törenleri, kültürün *sebastophant* veya *hierophant*'ı yönetmiştir. (*OGIS* III 63, 69).

gibi nedenlerden dolayı söz konusu merkezin Nicomedia olması akla daha yakın gelmektedir.⁴¹⁹

Bithynia *koinon*'unun dinsel ve politik görevlerini yürüten σεβαστοφάντες (kültün başrahibi) ve ἀρχων memuriyeti hakkındaki bilgilerimiz de çok azdır. Ἀρχων büyük olasılıkla idari bir görevdi ve *koinon*'un başkanıydı. Saptanabilen 4 *archon*'un ismi de Roma (adoptive) isimdir.⁴²⁰ Üçüncü bir unvan olan *Bithyniarch*⁴²¹ açıkça *Pontarch* ve *Asiarch*'ın karşılığı olup bu memuriyetlerin önemi hala tartışılmaktadır.⁴²²

Bithynia *koinon*'unun gelişimi ile ilgili olarak elimizde nispeten daha fazla bilgi bulunmaktadır. Nicomedia kentinde Roma ve Augustus'a adanmış bir tapınak inşa edilerek, burası eyalet kültürünün merkezi haline getirilmiştir.⁴²³ M.S. 1. yy. boyunca Bithynia'luların valilerine kötü yönetiminden dolayı dava açmak konusunda son derece etkin bir biçimde çalıştıkları anlaşılmaktadır.⁴²⁴ Bu noktada "Bithynialılar" kavramının "koinon Bithyniae" ile ne derece özdeşleştirilebileceği şu an için pek de netleşmeyen bir olgudur. Genç Plinius'un eyalet meclisinden sadece bir kez bahsettiğinin not edilmesi gerekir.⁴²⁵ Bithynia-Pontus eyaletinde şehre inisiyatif kazandıran resmi unvanlar elde etmek için şehirler arasında büyük bir mücadele yürütüldüğü bilinmektedir. Eyaletin en önemli iki kenti Nicaea ve Nicomedia πρωτεύα unvanı için mücadele etmişlerdir.⁴²⁶ Bithynia eyaletinde resmi kent unvanlarını ilk olarak Claudius döneminde (M.S. 41-54) görmekteyiz. Bu dönemde Nicomedia μητρόπολις unvanını alırken, aynı zamanda birlik içinde en

⁴¹⁹ Bosch, 1935, s. 72.

⁴²⁰ Magie, 1950, s. 1607.

⁴²¹ Magie, 1950, s. 1608; Dörner, 1952, no. 5; Haris-Ryde, 1980, s. 876.

⁴²² Haris-Ryde, 1980, s. 876.

⁴²³ Dio Cass. LI, 20, 7-8; *SEG* XIV 613.

⁴²⁴ Tac. *Ann.* I, 74; Plin. *epist.* IV 9.16; Rutledge, 2001, s. 11; Sherwin-White, 1966, s. 274-9.

⁴²⁵ Plin. *epist.* VII 6.1.

⁴²⁶ Wilson, 1961, s. 94.

itibarlı kent konumuna yükselmiştir.⁴²⁷ Nicaea ise aynı dönemde πρώτη τῆς ἐπαρχείας unvanıyla anılmaya başlamıştır.⁴²⁸ μητρόπολις sıfatıyla anılan Nicomedia, πρώτη τῆς ἐπαρχείας unvanını taşıyan Nicaea'ya göre daha itibarlı bir kent konumunda görünmektedir. Bu iki kent için uygun görülen unvanlar öyle anlaşılıyor ki aslında imparatorun bu kentlere gösterdiği saygının bir göstergesi idi.⁴²⁹ İmparator Hadrianus *koinon* aracılığıyla tüm eyalet kentlerine Sabina ve imparator kültürünü⁴³⁰ onurlandıran sikkeler basma izni vermiştir. Fakat Nicaea gibi bazı şehirler Roma'ya olan sadakatlerinin yanında kendi şehirleriyle ilgili olan tanrıları ve kahramanları korumaya devam etmişlerdir.⁴³¹

Romalılar Nicomedia'ya başkent unvanı verdikleri için, Nicaea'lıların bu dönemde bastıkları sikkeler üzerinde 'Ρώμην μητρόπολιν Νεικαιοῖς πρώτοι Βιθυνίας καὶ Πόντου lejandına yer verdikleri görülmektedir.⁴³² Burada Nicaea, kent unvanına dayanarak eyalet *koinon*'undaki en yüksek kıdeme sahip olduğunu iddia etmiştir. Bu tür girişimlerin Nicomedia'lıların üstün konumunu sarsmayı başaramadığı çok açıktır. Öyle ki bu durum Nicomedia'lıların *koinon* içindeki konumlarını tasdik ettirmelerine ve sahip oldukları kent unvanını πρώτοι Βιθυνίας καὶ Πόντου çerçevesinde genişletmelerine neden olmuştur. Nicaea'lıların başarısızlığına karşın alınan bir kararla iki kent arasındaki tartışmalara bir son verildiği anlaşılmaktadır. Traianus veya Hadrianus döneminde Nicaea kentine μητρόπολις unvanı verilmiş⁴³³ ve Nicaea bu unvan sayesinde Nicomedia kenti ile aynı konuma yükselmeyi başarmıştır. Heracleia Pontica da bu dönemde bastığı sikkeler üzerine μητρόπολις unvanını koymak suretiyle Nicomedia ve Nicaea kentleriyle rekabete girmiştir. Dolayısıyla kıdem ile ilişkili tartışmaların bu dönemde çok sık tekrarlandığını tahmin etmek o kadar güç değildir.⁴³⁴ Sonuç olarak

⁴²⁷ Dräger, 1993, s. 239.

⁴²⁸ *IGR* III 37.

⁴²⁹ Dräger, 1993, s. 239.

⁴³⁰ *RG*, s. 239, nr. 29; *RIC* II, s. 396; Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁴³¹ Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁴³² *RG*, s. 406, nr. 61; Dräger, 1993, s. 240.

⁴³³ Dräger, 1993, s. 240.

⁴³⁴ Dräger, 1993, s. 240.

Nicomedia ve Nicaea kentleri arasındaki unvan tartışmasına son vermek için imparator Claudius Bithynia-Pontus eyaletindeki kentlere resmi unvanlar bağışlamıştır.⁴³⁵

Bithynia kentlerine ait sikkelerde sikkeyi basan kentin ismine hemen her zaman rastlamak mümkün olduğu için, böyle bir ismin olmadığı sikkelerin *koinon* ile ilişkili olması gerektiğini söyleyebiliyoruz. Bu sikkelerin tamamı kesin olarak imparator Claudius dönemine tarihlenmektedir. *Koinon* ile ilişkili ilk gümüş sikkeler üzerinde COM BIT yazısı okunurken altın sikkeler üzerinde KOINON BEIΘYNTIAΣ lejandına yer verilmiş olup altın sikkeler imparator Hadrianus döneminde basılmıştır.⁴³⁶

Bithynia *koinon*'unun hangi kentte toplandığı konusu üzerinde de tartışmalar sürmektedir. Ancak sikkeler üzerinde yapılan incelemeler neticesinde *koinon* merkezinin Nicomedia olduğu fikri ağırlık kazanmaktadır.⁴³⁷ Claudius döneminin başlarında Bithynia'da basılan sikke tipleri ile ilişkili belirli bir şablon oluşturmak oldukça güçtür. M.Ö. 63'den sonra sekiz Bithynia kenti birbirlerinden bağımsız biçimde sikke basmıştır.⁴³⁸ Augustus'un M.Ö. 29 yılında *Bithynia Koinon*'unu yeniden kurmasından sonra eyalet valisi Thorius Flaccus'un çeşitli kentlere en az bir defa sikke basmaları için yetki verdiğini biliyoruz. M.Ö. 27 ile M.S. 41 yılları arasında Apamea, Nicaea ve Nicomedia kentlerinde küçük ve çok düzensiz sikke basımı gerçekleştirilmiştir. Sonuç olarak Claudius dönemi öncesinde eyaletin önde gelen iki kenti Nicomedia, Nicaea ve *koinon* tarafından düzenli olarak sikke basıldığına dair elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır.⁴³⁹ Bazı araştırmacılar söz konusu *koinon* serilerinin Nicomedia'da basılmış olduğunu kabul etmektedirler.⁴⁴⁰ Gerçekten de bu sikkelerin teknik açıdan yurttaşlık monogramı taşıyan kent sikkeleriyle eşdeğer nitelikte olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıca

⁴³⁵ Dräger, 1993, s. 238-240.

⁴³⁶ Nicols, 1990, s. 103.

⁴³⁷ Magie, 1950, 1296-7, nr. 57; Langer, 1981, s. 31.

⁴³⁸ Kentlerin bastıkları sikkeler için bkz. *RG*.

⁴³⁹ Nicols, 1990, s. 103.

⁴⁴⁰ *RG*, s. 512-572.

söz konusu *koinon* sikkelerinin Nicomedia’da daha erken bir tarihte basılan sikke örnekleriyle oldukça benzerlik gösterdiği de saptanmıştır.⁴⁴¹

Kent meclisleri eyalet valilerinin gözetiminde yerel idareyi kontrol etmeyi sürdürmüşlerdir. Zengin vatandaşlar başrahiplikleri Roma adına yerine getirmişlerdir. *Koinon* ve imparatorluk kültü aracılığıyla eyaletin Roma’ya sadakati sağlanmıştır.⁴⁴² Eyalet meclislerinin eyalet valisi ile ilişkili olarak kendilerine gelen şikayetleri Senato’ya götürmeye veya yapmış olduğu güzel bir hizmet karşılığında bu makama minnettarlığını sunmaya hakları vardı. Bu noktada Bithynia *koinon*’unun özellikle ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Buna göre *koinon*’un senatör kökenli bir dizi valiyi Roma Senatosu’na şikayet ettiği, ancak bazı davaların şantaj nedeniyle düştüğü anlaşılmaktadır. Bu tür davalar ile ilişkili olarak kaleme alınan belgelerde davayı açan taraf olarak Pontuslular’ın değil de daima Bithyni veya βίθυνοί’un gözükmesi bizim açımızdan son derece ilgi çekici bir durum arz etmektedir.⁴⁴³ Söz konusu belgelerde yazarın gayri ciddi bir üslup kullandığını söylemek oldukça güçtür. O dönemde Pontus’ta kurulmuş bir *koinon*’un varlığı bilindiği için söz konusu birliğin mevcut davaları tebliğ etmek üzere Roma’ya elçi gönderilmesi hadisesine müdahil olmadığı daha mantıklı görünmektedir.⁴⁴⁴

⁴⁴¹ Nicols, 1990, s. 104.

⁴⁴² Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁴⁴³ Tac. *Ann.* I 74, 1-3; Plin. *epist.* IV 9, 16

⁴⁴⁴ Bosch, 1935, s. 73.

3.7. Bithynia Eyaletinde Roma'nın Uyguladığı Mali, Askeri ve Adli Politikalar

3.7.1. Mali Uygulamalar

Roma'nın Bithynia eyaletindeki mali politikasının amacı, imparatorluk vergilerinin düzenli olarak toplanmasını sağlamak ve eyalet kentlerinin finansal yapısının iyileştirilmesini sağlamaktır. Özellikle M.S. 2. ve 3. yüzyılda Bithynia kentlerinin içine düştüğü ekonomik istikrarsızlık Roma'yı harekete geçmeye zorlamıştır.

Bithynia Roma eyaleti olmadan önce M.Ö. 81'de Iulius Caesar'ın burada bazı ekonomik faaliyetler yürüttüğünü biliyoruz.⁴⁴⁵ Geç Cumhuriyet döneminde Bithynia'nın bir Roma eyaleti olarak düzenlenmesinden sonra tamamen Roma tarafından belirlenen bir mali sistem uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde Romalı *publicani*'lerin ve tefecilerin eyaletteki insafsız mali politikalarına şahit oluyoruz. Özellikle III. Mithridates Savaşında (M.Ö. 73-M.Ö. 63) yoğun tahribata uğramış olmasına rağmen birbirinden farklı nitelikteki pek çok verginin halktan zorla alındığı görülmektedir.⁴⁴⁶ Aynı olarak toplanan vergilerin depolanması ve nakliye masrafları da eyalet halkından tahsil edilmiştir. M.Ö. 64'de çıkarılan *Lex Pompeia* ile *publicani*'lere vergilerin ödenmesinde kişiler yerine yerel topluluklar sorumlu tutulmuştur. Eyalet valisi de bu sürece dahil edilmiştir.⁴⁴⁷

Augustus eyalet vergi sistemini yeniden düzenlemiş ve *publicani*'lerin vergi toplama uygulamasını kaldırmıştır. Bu düzenleme vergi sistemini daha basit bir yapıya büründürmüştür. Bu yeni düzenlemeyle birlikte *tributum soli* (toprak vergisi) ve *tributum capitis* (kafa vergisi) olarak adlandırılan vergilerin toplanması kentlere

⁴⁴⁵ Suet. *Caes.* 2; Langer, 1981, s. 46.

⁴⁴⁶ Cic. *de leg. agr.* II 15.40.

⁴⁴⁷ Cic. *ad fam.* XII 65; Langer, 1981, s. 48.

devredilmiştir.⁴⁴⁸ Kentlerdeki *boule*'ler de vergi toplama işini kendi üyeleri arasından seçtikleri *dekaprotoi* komitesine devretmişlerdir.⁴⁴⁹ Bu komite tamamen Roma'ya özgü bir kurumdu. Bunun neticesinde Roma imparatorluk hazinesi her yıl önemli miktarda vergi geliri elde etmiştir. Bu düzenlemelere rağmen sınır bölgeleri ve liman kentlerinde *portorium* (=liman vergisi) gibi bazı dolaylı vergilerin varlığını devam ettirdiğini görüyoruz. Commodus dönemiyle birlikte *portorium* vergisi bizzat imparatorun *procurator*'ları tarafından toplanmıştır.⁴⁵⁰ Vergiler belirli bir miktara göre değil yüzdeye göre alınıyordu. Bu oran da genellikle %10 idi.⁴⁵¹ Ancak *tributum soli* ve *tributum capitis* gibi vergiler ve vergi oranları her dört yılda bir *ensor* tarafından yeniden düzenlenmekteydi.⁴⁵² Toplanan vergilerin Nicaea'ya nakledilmesini sağlamak *boule*'nin göreviydi.⁴⁵³ Eyaletin *metropolis*'i Nicomedia olmasına rağmen toplanan vergilerin Nicaea'ya gönderilmesinin başlıca sebebi Nicaea'nın eyaletin en kolay ulaşılabilen noktasında olmasıdır.

Nicomedia Karadeniz'e geçiş imkanı tanıyan yolları kontrol eden stratejik bir mevkiide yer alıyordu. Kentin bastığı sikkelerde yer alan boynuz ve gemi dümeni denize olan bu bağlılığı açıkça göstermektedir.⁴⁵⁴ Prusias ad Hypium kenti de Dia limanını kontrol altında tutarak deniz ticaretinden pay almak istemiştir.⁴⁵⁵ Prusa kenti aynı şekilde Apamea'yı deniz çıkış yolu olarak görmüş ve bu kentle iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştır. Bu deniz ticaretinin emniyetli bir şekilde yürütülebilmesi için Roma'nın bazı güvenlik tedbirleri alması gerekmiştir. Bu amaçla M.Ö. 64'de Pontus kralından devralınan donanmayı idare etmekle sorumlu *praefectus classis Ponticae* devreye girmiştir.⁴⁵⁶ *Praefectus Ponticae* adlı bu görevli eyalet valisinden bağımsız

⁴⁴⁸ Stevenson, 1939, s. 151.

⁴⁴⁹ *Dig.* L 14.8. Bithynia'da ilk *dekaprotos*'lara Prusias ad Hypium'da M.S. 3. yüzyılın başında rastlıyoruz. (*IGR* III 61 ,63, 69; Dörner, 1952, nr. 10). Cius'da (*CIG* 3732).

⁴⁵⁰ *AE*, 1928, nr. 97.

⁴⁵¹ *Dion Chr.* XXXVIII 26.

⁴⁵² Stevenson, 1939, s. 149-150; Langer, 1981, s. 52.

⁴⁵³ *Dion Chr.* XXXVIII 26.

⁴⁵⁴ *BMC Pont.*, s. 181, nr. 14.

⁴⁵⁵ *IGR* III 1427.

⁴⁵⁶ Magie, 1950, s. 562.

olarak hareket ediyordu. Emrindeki donanmanın görevi Karadeniz kıyı şeridinin güvenliğini sağlamak ve bu sayede deniz ticaretinin sağlıklı bir şekilde yapılabilmesine yardımcı olmak idi. Deniz ticaretinin güvenli bir şekilde yürütülmesini sağlayan çok sayıda görevlinin bulunması ve limanların kullanımından elde edilen gelirlerin kentler ve bir *procurator* tarafından toplanılmasına yönelik çeşitli düzenlemelerin yapılmış olması Roma ile eyalet arasındaki deniz kaynaklı ticaretin ne kadar önemli bir boyutta olduğuna işaret etmektedir.⁴⁵⁷

M.S. 2. yüzyılda tüm Küçük Asia eyaletleri gibi Bithynia da büyük bir ekonomik krizin içinde bulunuyordu.⁴⁵⁸ Bithynia'daki bu ekonomik durumu düzeltmek amacıyla Senato ve imparatorlar bazı önlemler almışlardır. İlk olarak M.S. 102 yılı eyalet valisi Iulius Bassus ve 106 yılı eyalet valisi Varenus Rufus hakkında *repetundae* (=rüşvet alma) suçlamasıyla dava açılmıştır.⁴⁵⁹ İlk davanın ardından imparator Traianus, C. Antius Iulius Quadratus'u *corrector* olarak bölgeye göndermiştir. Bu türdeki davaların açılma belki de eyalet valilerine bir mesaj verme amacı güdüyordu. Quadratus'tan sonra M.S. 111'de Plinius⁴⁶⁰ ve 114'de C. Iulius Cornutus Tertullus eyalete gönderilmiştir.⁴⁶¹ Ancak tüm bu önlemlere rağmen M.S. 134'de C. Iulius Severus'un aynı ekonomik problemleri çözmek üzere eyalete gönderilmesi problemin henüz bir çözüme ulaşmadığını göstermektedir.⁴⁶² Bithynia eyaleti valisi Plinius'un bu konuda aktif bir siyaset izlediğini biliyoruz.⁴⁶³

Ulpianus *proconsul*'lere kutsal yapıların ve kamu yapılarının onarım gerektirip gerektirmediklerini görmek ve bitmemiş projelerin tamamlanmasına yardım etmek için kentleri ziyaret etmelerini tavsiye etmiştir.⁴⁶⁴ Bir *proconsul* ziyaret

⁴⁵⁷ Langer, 1981, s. 52.

⁴⁵⁸ Plin. *epist.* X; Dion Chr. XXXVIII-LXVIII.

⁴⁵⁹ Iulius Bassus hakkındaki dava için bkz. Plin. *epist.* IV 9; VI 29; Magie, 1950, s. 1456-1458. Varenus Rufus'un davası için bkz. Plin. *epist.* V 20; VI 5; VI 13; VI 29; VII 6; VII 10.

⁴⁶⁰ Sherwin-White, 1966, s. 80-84.

⁴⁶¹ *CIL* XIV 2925; *ILS* 1024.

⁴⁶² *IGR* III 174; *ILS* 9962; *IGR* III 175; Dio Cass. LXIX 14.4.

⁴⁶³ Plin. *epist.* X 47.

⁴⁶⁴ *Dig.* I. 16. 7. 1.

ettiği herhangi bir kentin kamu hesaplarını şahsen inceleyebilirdi. Plinius Bithynia-Pontus valiliğinin ikinci senesinde Roma kolonisi Apamea'ya gitmiş ve onların hesaplarını (*rationes*) incelemek istemiştir. Apameialılar genel olarak böyle bir incelemeyi kendilerinin de istediklerini ama Plinius'dan önceki hiçbir eyalet valisinin kentin kendi işlerini kendi yönetmesi yolundaki statüsünden dolayı herhangi bir inceleme yapmamış olduğunu işaret etmişlerdir.⁴⁶⁵ Bu durum şehirlerin hesaplarının büyük bir çoğunluğunun herhangi bir zamanda eyalet valilerinin teftişine açık olduğunu göstermektedir. Plinius'un bu konudaki tereddüdü ve imparator Traianus'un tutumu da bu görüşü desteklemektedir.⁴⁶⁶ Plinius'dan yaklaşık 5 yıl önce Bithynia-Pontus valisi olan Varenus Rufus bu konu ile ilgili bir örnek teşkil etmektedir. Rufus eyalet gezisinde Prusa'da bulunduğu sırada, şehrin ileri gelenlerinden biri olan Dio Chrysostomos kendisini halk meclisinin bir toplantısına davet etmek istemiştir. Ancak Dio Chrysostomos bu daveti gerçekleştirmeden önce şehir meclisini Rufus'un huzurunda mali konuları tartışmalarını konusunda uyarmıştır. Eğer bu tür sorunları onun önünde tartışılırsa Rufus'un bu sorunları araştırmak isteyebileceğini söylemiştir.⁴⁶⁷ Konuşmasının devamında eğer sorunu kendi aralarında çözemezlerse Rufus'un önünde alenen görüşebileceklerini belirtmiştir.⁴⁶⁸ Bu örneklerden de anlaşılacağı üzere şehirlerin mali uygulamaları üzerinde eyalet valisinin tartışmasız bir kontrolü vardı.

3.7.2. Askeri Politikalar

Bithynia-Pontus eyaleti imparator Nero dönemine kadar sıradan bir Senato eyaleti olarak görülmektedir. Ancak bu dönemde özellikle imparatorluğun doğusundaki gelişmeler neticesinde Bithynia'nın askeri açıdan ne kadar önemli bir eyalet olduğu anlaşılmıştır. Bithynia topraklarından geçen askeri birlikler eyaletin sosyo-ekonomik durumunu da etkilemiştir.

⁴⁶⁵ Plin. *epist.* X. 47.

⁴⁶⁶ Plin. *epist.* X. 48.

⁴⁶⁷ Dion Chr. XLVIII 1 vd., özellikle XLVIII 2: ζητησει γαρ αυτοσ τα δημοσια \ καν υμεισ κωλυειν θελητε.

⁴⁶⁸ Dion Chr. XLVIII 3 (Varenus'un geri dönüşü), ve XLVIII 9 (δημόσια χρήματα).

Bithynia'nın askeri açıdan önem kazanmaya başlamasından sonra eyalette imparatorun gönderdiği *procurator*'ların sayısında bir artış göze çarpmaktadır. Bithynia-Pontus eyaleti Senato'nun yönetiminde olduğu dönemlerde bile imparatorlar buraya *procurator*'larını göndermekten çekinmemişlerdir. Bu *procurator*'ların eyaletteki görevi öncelikli olarak askeri idi. Bithynia'nın doğuya giden Roma lejyonlarının geçtiği bir güzergah olması buradaki ulaşım altyapısının önemi arttırmıştır. Bu nedenle M.S. 58'de eyalete gönderilen C. Iulius Aquila'ya Apamea-Nicaea arasında yol inşa etme görevi verilmiştir.⁴⁶⁹ Aquila yol inşasında askeri birliklerden faydalanmıştır. Bu yol yapma çalışmaları M.S. 58'de Corbulo'nun Armenia topraklarına yaptığı seferlerle ilişkilidir. Bu seferler sırasında Bithynia toprakları askerlerin geçiş koridoru olarak kullanılmıştır. Ayrıca Nicomedia'dan Apamea'ya kadar uzanan bu yol askeri birlikler için erzak maddelerinin nakledilmesinde kullanılmış olmalıdır. Yine Vespasianus döneminde M.S. 78 yılında eyalete *procurator* olarak gönderilen L. Antonius Naso da yol inşasıyla uğraşmıştır.⁴⁷⁰ Naso imparatorluk yolları için ayrılan fonu kullanmada Senato valisinden bağımsız olarak hareket etme yetkisine sahipti. Bu dönemde Bithynia'da basılan ve yol yapımında çalışan işçilere maaş olarak dağıtılan sikkeler üzerinde Antonius Naso ismine yer verilmiştir.⁴⁷¹

Iunius Cilo isimli diğer bir *procurator* yine askeri nitelikli bir görev için M.S. 53/54'de Bithynia'ya gönderilmiştir.⁴⁷² Aynı tarihlerde Parth kralı Volagases I Armenia topraklarını işgal etmiştir. Roma'nın vassal kralı Adamistus bu gelişme karşısında kaçmak zorunda kalmıştır.⁴⁷³ İmparator Claudius bu kritik dönemde Bithynia'yı savaşa hazırlayan Cilo'nun görev süresini iki yıl daha uzatmıştır.⁴⁷⁴ M.S. 55'de Corbulo'nun eyalete *procurator* olarak tayin edilmesinden sonra Cilo'nun görevi sona ermiştir.

⁴⁶⁹ *CIL* III 346; *IGR* III 15.

⁴⁷⁰ *CIL* III 6993; *ILS* 253; Magie, 1950, s. 570-571.

⁴⁷¹ *RG*, s. 236, nr. 7-8.

⁴⁷² Dio Cass. XXXIII 6; Tac. *ann.* 21.

⁴⁷³ Tac. *ann.* XII 50.

⁴⁷⁴ Bosch, 1935, s. 83-84.

Bu dönemde doğudaki durum henüz kritik bir aşamaya gelmemiş olmakla birlikte imparator Vespasianus'un doğuya bazı seferler yaptığını biliyoruz. Bu gelişmeler Bithynia eyaletini askeri açıdan çok daha önemli bir pozisyona taşımıştır. Plinius'un M.S. 111 yılında eyalete *legatus Augusti pro praetore* olarak gönderilmesi Traianus'un Parth seferiyle ilişkili olmalıdır. Ancak Traianus'un M.S. 113 yılına kadar Roma'dan ayrılmadığı ve 114 yılından önceki bir tarihte askeri bir operasyona girişmediği bugün kesin olarak bilinmektedir. Armenia topraklarında Roma aleyhine olan gelişmeler M.S. 110'da Parth kralı Pacorus II'un ölmesinden sonra ortaya çıkmıştır. Pacorus'un küçük oğlu Axidares Roma'nın da desteklediği Armenia kralı idi. Parthamasiris ise Parth tahtının varisiydi ve Armenia üzerinde hak talep ediyordu. Parthamasiris'in bu hareketi Corbulo'nun M.S. 66'da Parthlara karşı kazandığı zafer sonrasında imparator Nero'nun doğuda oluşturduğu düzeni ciddi bir biçimde tehdit ediyordu. İşte tam böyle bir ortamda imparator Traianus Plinius'u eyalete göndermiştir. Bu noktada Plinius'un görevi eyalette bozulan düzeni yeniden tesis etmek ve Bithynia topraklarının emniyetini sağlamak idi. Plinius'un eyaletteki faaliyetleri neticesinde Bithynia'ya uzanan yollar emniyet altına alınmıştır. Byzantium kenti küçük bir garnizonla tahkim edilmiştir. Eyaletin doğu sınırındaki Iuliopolis kenti için de aynı uygulamanın gerektiği Traianus'a bildirilmiştir.⁴⁷⁵ M.S. 113'de Plinius'un öldüğü tarihte Parth savaşı artık kaçınılmaz bir hal almıştır. Bunun üzerine imparator Traianus Plinius'un yerine *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla Bithynia'ya Cornelius Tertullus'u göndermiştir.⁴⁷⁶

Parth savaşıdan hemen sonra M.S. 165 yılında imparator Marcus Aurelius Dacia savaşı hazırlıkları nedeniyle Bithynia'yı kalıcı olarak imparator eyaleti yapmıştır. Bunun nedeni Tuna nehri üzerinde konuşlandırılan askeri birliklere erzak sağlanmasında Bithynia'nın lojistik bakımdan önemli bir mevkiide bulunması idi. Bu tarihlerde kıyı kentlerinin bastığı sikkeler üzerinde savaş gemilerine ait tasvirlerle rastlıyoruz.⁴⁷⁷

⁴⁷⁵ Plin. *epist.* X 77.

⁴⁷⁶ *CIL* XIV 2925; *ILS* 1024; Langer, 1981, s. 67.

⁴⁷⁷ *RG*, s. 526, nr. 74, 75; *BMC Pont.*, s. 133, nr. 33; *RG*, s. 253, nr. 45; *RG*, s. 408, nr. 74.

İmparator Caracalla döneminde de Bithynia toprakları doğuya sevk edilen askeri birliklerin geçiş noktası olmuştur. Caracalla kış mevsimini Nicomedia'da geçirdikten sonra M.S. 215 yılında Parth seferine çıkmıştır. Daha sonra ordusunun geçiş güzergahında bulunan Prusias kentinde konaklamıştır.⁴⁷⁸ Bu esnada Prusias kenti orduya buğday yardımında bulunmuştur.⁴⁷⁹

Tüm bu savaşların ve imparatorların yaptığı ziyaretlerin getirdiği ağır harcamalara rağmen Severus'lar döneminde Bithynia eyaletinin mali durumunun diğer eyaletlerden çok daha iyi olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedenlerinden biri eyalet topraklarından geçen askeri birliklere ödenen maaşların gelir olarak eyalete geri dönmesidir. Bir başka neden ise askeri birliklerin geçiş noktası olmasından dolayı eyaletin ulaşım koşullarında ciddi bir iyileşme sağlanmış olmasıdır.

Sonuçta imparator Claudius döneminden itibaren askeri önemi ön plana çıkmaya başlayan Bithynia-Pontus eyaletinin bu özelliği M.S. 3. yüzyılın sonuna kadar artarak devam etmiştir. Eyalet toprakları doğuya yapılan askeri seferlerde ordunun ikmal merkezi olarak kullanılmıştır. Askeri hareketliliğin bu derece yoğun olduğu bir Senato eyaleti düşünülmemeyeceği için özellikle savaş zamanlarında Bithynia imparator eyaleti yapılmış, savaş sonunda tekrar Senato'ya iade edilmiştir. Ancak yukarıda da belirttiğimiz gibi M.S. 165 yılında Bithynia-Pontus kalıcı olarak imparator eyaleti statüsüne alınmıştır.

⁴⁷⁸ Dio Cass. LXXVII 18; *CIL* VI 2103.

⁴⁷⁹ *IGR* III 1412.

3.7.3. Adli Uygulamalar (Bithynia Conventus'u 'Dioceses')

Bir mahkeme Latince'de *conventus*, Grekçe'de ise ya *ἀγορά δικών*, *ή ἀγοραῖος* ya da *ή ἀγοραία* kelimeleriyle tanımlanmıştır.⁴⁸⁰ Her Roma eyaleti *conventus* (*diocesis*) denilen idari ve adli bölgelere bölünmüştür. Bütün eyaletlerde yasama yetkisi yasaların uygulayıcısı olarak da karşımıza çıkan valilere verilmiştir.⁴⁸¹ Valinin bir *edictum*'a dayanan sivil yargı yetkisi, onun veya bir temsilcisinin bu mahkeme bölgelerine her yıl düzenli olarak gelmesini gerektirmiştir. Vali bu mahkeme bölgelerinin her birinde davalara bakmış ve ayrıca diğer sorunlarla da ilgilenmiştir.⁴⁸²

Asia eyaleti M.Ö. 90'lı yıllardan itibaren, *conventus* ya da *diocesis* denilen mahkeme bölgelerine (*iuridicus*) ayrılmıştır. Bu *conventus* merkezlerinde kurulan geçici mahkemelerde Asia eyaleti valisi ya da *legatus*'lardan birisi, belirlenen bir zamanda *conventus* sınırları içerisindeki davalara bakmıştır. Özellikle eyaletin adli işleriyle uğraşmak valilerin çok zamanını alıyordu.⁴⁸³ *Ex-praetor* rütbeli *legatuslar*, büyük olasılıkla *legati iuridici* olarak bu görevi yerine getirmişlerdir. Aynı uygulamayı Bithynia'da da görmekteyiz. Bithynia valisi Genç Plinius'un eyalet kentlerini dolaşarak, özellikle vergilerin toplandığı büyük merkezlerde mahkemeler kurmuş olduğunu biliyoruz.⁴⁸⁴

Yaşlı Plinius *proconsul* eyaletlerinden sadece Baetica ve Asia'da *conventus* merkezi bulunduğu bahsetmektedir.⁴⁸⁵ *Africa proconsularis* de benzeri bir mahkeme sistemine sahipti.⁴⁸⁶ İmparator eyaletleri içinde Mısır ve Cilicia'da

⁴⁸⁰ *Conventus* hakkında genel bilgi için bkz. Kornemann, 1900, s. 1173; Çapar, 1995, s. 731-755.

⁴⁸¹ Long, 1875, s. 968.

⁴⁸² Sherk, 1988, s. 258.

⁴⁸³ Kaya, 2000, s. 137.

⁴⁸⁴ Lintott, 1981, s. 60; Kaya, 2000, s. 191; Mitchell, 1993, s. 64, nr. 31.

⁴⁸⁵ Plin. *nat.* V 9 (Asia); III 7 (Baetica); III 18 (Hispania Citerior); III 139 (Dalmatia); IV 117 (Lusitania).

⁴⁸⁶ *ILS* 8842.

conventus olduğu kesin olarak kanıtlanmıştır.⁴⁸⁷ Ancak Africa örneğinde görüldüğü gibi buradaki mahkemeler Plinius tarafından kaydedilmemiştir.⁴⁸⁸ Bu nedenle Plinius'un Bithynia-Pontus'daki herhangi bir *conventus* merkezinden bahsetmemesi bir geçerliliğe sahip değildir. Gerçekten münferit mahkeme merkezleri Asia ve Africa gibi *proconsul* eyaletleri için sağlam bir şekilde kanıtlanmıştır.⁴⁸⁹

Bithynia-Pontus eyaletinde mahkeme düzenleme uygulamasının ilk kez ne zaman başladığını ve standart bir prosedür haline geldiğini bilmiyoruz. Ancak Flavius'lar döneminden itibaren kesin olarak tüm *proconsul* eyaletlerinde *conventus* sisteminin uygulandığını söyleyebiliyoruz.⁴⁹⁰ Dion Chrysostomos, Prusa şehrinin kazanmış olduğunu iddia ettiği üç önemli imtiyazdan biri olarak mahkeme düzenleme hakkını göstermiştir.⁴⁹¹ Keza Bithynia-Pontus valisi Genç Plinius eyalet gezisi sırasında Prusa'da mahkeme düzenlemek üzere olduğunu açıkça belirtmiştir.⁴⁹²

Roma otoritelerinin eyalet halkına bir anlamda adalet getirdikleri gezici mahkemelerin varlığı, eyalet başkentinden çok uzaklarda yaşayan davacılar için bir avantaj idi. Ancak mahkemelerin düzenleniş şekli eyaletliler arasında bazı memnuniyetsizlikleri de beraberinde getirmiştir. Dion Chrysostomos Apameia'da verdiği söylevde bir kasabanın mahkeme statüsünden elde ettiği avantajları sıraladıktan sonra mahkemelerin yıllık süresinin halkın adalet elde etme uğruna bir yerden bir yere durmaksızın (*πανταχού*) sürülmüş olmaktan gücenik olmasından dolayı değiştirilebilir olduğunu zikretmiştir.⁴⁹³ Başka yerde aynı konuşmacı Prusa'nın mahkeme merkezi statüsü kazanmış olmasına ve bunun sonucunda diğer

⁴⁸⁷ Burton, 1975, s. 97; Çapar, 1995, 731 vd.

⁴⁸⁸ Plin. *nat.* V 148; Cic. *ad. fam.* III 8.6 ve XV 4. 2 (Mısır).

⁴⁸⁹ Burton, 1975, s. 97.

⁴⁹⁰ Burton, 1975, s. 100.

⁴⁹¹ Dion Chr. XL 10; XL 33; XLV 6 ve 10. Diğer iki imtiyaz genişletilmiş bir meclis ve de bazı bina projeleri için izin idi.

⁴⁹² Plin. *epist.* X. 58. 1 : “*Conventum incohaturus*”.

⁴⁹³ Dion Chr. XXXV 15 vd.

eyalet şehirlerinin hukuk davalarının görüleceği yer olmasına eyaletteki diğer şehirlerin tepki gösterdiklerini anlatmıştır.⁴⁹⁴

Bithynia-Pontus'daki valiliği sırasında Genç Plinius'dan Dion Chrysostomos'a karşı yerel bir siyasi rakip tarafından açılan bir davaya bakması istenmiştir. O gün Prusa'yı terk etme niyetinde olan Plinius ayrılışını geciktirmeyi ve davayı hemen dinlemeyi önermiştir. Fakat daha sonra bazı nedenlerden dolayı davaya Nicaea'da gelecek mahkeme toplantısında bakmaya karar vermiştir.⁴⁹⁵

Eyalet evrak-ofislerinin (*tabularia*) varlığı Africa'nın Kartaca ve Asia'nın Ephesos şehirlerinde kesin bir şekilde kanıtlanmaktadır. Bunlar eyalet *procurator*'larının yararı için kurulmuş ve *procurator* heyetlerinde görevli *tabulari* ve *commentarienses*'ler tarafından yönetilmiştir.⁴⁹⁶ Bithynia-Pontus eyaletinde imparator Traianus zamanında valiye ait hiçbir örgütlü merkezi kamu arşivi yoktu. Plinius eyalet valiliği süresince ortaya çıkan sorunlarda imparator kararları ve emirnameleri ile önceki *proconsul*'lerin buyrultularını elde edebileceği bir eyalet arşivinden bahsetmemektedir.⁴⁹⁷ Ancak bu eyalet valililerinin hiçbir kayıt tutmadıkları anlamına gelmemelidir. Kesin olarak *proconsul*'ler görev yıllarına ait kendi evraklarını (*commentarii*) tutmuşlardır. Fakat büyük ihtimalle bu kayıtlar da *proconsul* ile birlikte eyaleti terk etmiştir.⁴⁹⁸

⁴⁹⁴ Dion Chr. XL 33.

⁴⁹⁵ Plin. *epist.* X 81.1 vd.

⁴⁹⁶ Hirschfeld, 1905, s.59 vd.

⁴⁹⁷ Sherwin-White, 1985, s. 604 vd.

⁴⁹⁸ Plin. *epist.* VI 22.4.

4. BÖLÜM

CIVITATES PROVINCIAE BITHYNIAE

4.1. Antik Kaynaklara Göre Bithynia'daki Civitates'ler

Bithynia kuzeybatı Anadolu'da yer alan dağlık bir bölgedir. Kuzeyinde Pontus Euxenijs, batısında Hellespontus⁴⁹⁹ ve Rhyndacus⁵⁰⁰, güneyinde ise Sangarios nehri tarafından sınırlandırılmıştır. Bithynia topraklarının doğuda tam olarak nerede son bulunduğunu söylemek oldukça güçtür. Kıyı kesiminde Bithynia'nın Heracleia topraklarına kadar uzanması mümkün görünmemektedir.⁵⁰¹ Heracleia kentinin kültürel açıdan Paphlagonia veya Pontus bölgelerinden birine verilmesi daha uygun olsa da bu kenti farklı bir yere koymak gerekir. M.Ö. 3. yy.ın ortalarında Bithynia kralı Ziaelias tarafından fethedilen Cretia-Flaviopolis ve Paphlagonia sınır bölgesindeki Bithynium kentleri Bithynia sınırları içinde idi.⁵⁰² Özellikle ulaşım zorlukları yüzünden kentlerin anayollar üzerinde değil de daha çok kıyı şeridi üzerinde kurulmuş olduğu görülmektedir. Bu kentlerin ekonomileri de çoğunlukla ticarete dayanıyordu.

Hellenistik ve Roma dönemi boyunca şehirler, aralarındaki karşılıklı kıskançlık ve artan lüksün teşvikiyle daima yeni binalar yapmışlar veya eskilerini görkemli bir şekilde yeniden inşa etmişlerdir. Bu dönemde bir yerleşim birimine *civitas* denebilmesi için bazı şartları yerine getirmiş olması gerekiyordu. Öncelikle bu yerde sütunlu caddeler ve marketler (halk pazarları), su kemerleri ve çeşmeler, tapınaklar, gymnasium, hamamlar, stadium, hipodrom, tiyatro, odeon gibi yapıların olması gerekiyordu. Bunlara çeşitli idari işlerin yürütüldüğü magistratus kurullarının daireleri, kayıt dairesi, hazine binası, boule ve demos gibi yapılar da eklenebilir.

⁴⁹⁹ Strab. XII 3.2.

⁵⁰⁰ Plin. *nat.* V 142: "... Horisius et Rhyndacus, ante Lycus vocatus; oritur in stagno Artynia iuxta Miletopolim, recipit Maceston et plerosque alios, Asiam Bithyniamque disternans."

⁵⁰¹ Xen. *an.* VI 4.1; Strab. XII 3.2; *IGR* III 79.

⁵⁰² Meyer, 1897, s. 517; Brandis, 1897, s. 524 vd.; Bosch, 1935, s. 67.

Ayrıca *strategos* ve *grammateis* gibi görevlilerin bulunması da şarttı.⁵⁰³ Halk toplantıları için genellikle tiyatro kullanılırdı ve nadiren özel toplantı salonu vardı. Bundan başka savunma zorunluluğu, şehir surlarını da gerektirmiştir.⁵⁰⁴

Şehirlerin sahip olduğu kamu binalarının ancak çok küçük bir bölümü eyalet dışından sağlanan mali destekle yapılmıştır. Bunların büyük çoğunluğu kamu gelirleriyle veya vatandaşların bağışlarıyla finanse edilmiştir.⁵⁰⁵ Bazen normal olarak diğer hizmetlere tahsis edilmiş olan para bina yapımına kaydırılmış olmalıdır. Bu şekilde Traianus döneminde Prusa genellikle yağ alımı için kullandığı parayı yeni hamamlarının yapımı için harcamıştır.⁵⁰⁶ Yeni meclis üyelerinden alınan giriş ücreti gibi yeni gelir kaynakları da kullanılmış olmalıdır.⁵⁰⁷ Bu uygulama kent sorunları ile ilgilenmeyen varlıklı insanları meclise girmeye teşvik amacı güdüyordu. Bazı kentlerde bu uygulama M.S. 2. yüzyılın başına kadar devam etmiştir. Ancak Genç Plinius'un Bithynia-Pontus valiliği sırasında bu uygulama yasaklanmıştır.⁵⁰⁸ Alternatif olarak borçlanma veya olağanüstü bir vergi toplanmış olabilir. Fakat bu şekildeki bir uygulama yaygın değildi ve Principatus döneminde yasaklanmıştır.⁵⁰⁹ Neticede yapıların büyük çoğunluğu gönüllü veya gönülsüz yurttaş bağışlarıyla yapılmıştır. Varlıklı bir adam bir binanın tamamını veya binanın tüm maliyetine yetecek parayı verebilir veya miras bırakabilirdi. Fakat çoğu kez büyük ölçüde bir yapının projesine başlanıldığında bir bağış listesi yapılmış ya hediyeler ya da vaatler alınmıştır. Kamu binalarının yapımı geçici olarak atanan özel komisyon üyelerine (*ἐπιμεληταί, ἐργεπιστάται*) bırakılmıştır.⁵¹⁰

⁵⁰³ Magie, 1950, s. 1315, nr. 21; Kaya, 2000, s. 171.

⁵⁰⁴ Jones, 1940, s. 236.

⁵⁰⁵ Şehirlerin gelirleri üç önemli kaynaktan sağlanmıştır: kentlerdeki kamu görevlilerinin göreve atanmadan önce vaat ettikleri bağışlar (*summa honoraria*), verilen borçlardan alınan faiz geliri ve miras. (Comparette, 1906, s. 171).

⁵⁰⁶ Plin. *epist.* X 23.

⁵⁰⁷ Plin. *epist.* X 112; X 113.

⁵⁰⁸ Plin. *epist.* X 113.

⁵⁰⁹ Jones, 1940, s. 237.

⁵¹⁰ Yapımına başlanan binaların yarım bırakılması şehirleri mali açıdan zor durumda bırakıyordu. Bu nedenle imparator Traianus yapımına başlanan bir bina bitirilmeden yenisinin yapılmasını

Civitas (çoğul civitates) Cumhuriyet döneminde “Roma yurttaşları” anlamında kullanılan bir terimken, imparatorluk döneminden itibaren Grekler’deki “polis” sözcüğünün yerine kullanılmaya başlanmıştır.⁵¹¹ Biz tezimizde *civitas* sözcüğünü bu ikinci anlamıyla kullandık. Antik kaynaklar Bithynia’daki *civitates*’ler hakkında farklı bilgiler vermektedirler. Strabon’a göre imparator Tiberius döneminde (M.S. 14-37) Bithynia ile ilintili Pontus şu kentlerden oluşuyordu: Heracleia, Tios, Amastris, Abonoteishos, Sinope ve Amisos.⁵¹² M. Antonius doğudaki birçok bölgeyi birbirinden ayırmıştır. Buna göre söz konusu bölge Pontus Polemoniacus ve Pontus Galaticus olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Bu toprakların bir daha asla Bithynia-Pontus eyaleti ile birleşmediğini ifade etmek gerekir. Sözü geçen bölgenin bu şekilde tanzim edilmesi sonrasında Eupoteria-Magnapolis, Caberia-NeoCaesarea, Zela, Megalopolis-Sebasteia ve Phazimos-Neapolis kentlerinin Bithynia-Pontus eyalet birliğinden ayrıldığı anlaşılmaktadır.⁵¹³

Strabon’un eserinde Cretia-Flaviopolis, Prusias, Iuliopolis ve Caesarea-Germanice gibi Bithynia kentlerinin isimleri geçmez.⁵¹⁴ Caesarea-Germanice, Germanicus tarafından kurulmuş bir kentti. Strabon’un eserini kaleme aldığı tarihte bu yerleşimin çoktan kurulduğunun bilinmesine karşın yazarın kentin varlığından henüz haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Bu kent Plinius’un eserinde Dascylium ve Apamea-Myrleia⁵¹⁵ kentlerinin arasındaki bir yerleşim olarak zikredilmektedir.⁵¹⁶ Cretia-Flaviopolis⁵¹⁷, Flavius’lar döneminde kurulmuş yeni bir kent olup Plinius’un

yasaklamıştır. Ayrıca yeni bina yapımı için şehirlere izin alma zorunluluğu getirmiştir. (Comparette, 1906, s. 174-175).

⁵¹¹ Long, 1875c, s. 291.

⁵¹² Strab. XII 3.

⁵¹³ Bosch, 1935, s. 71.

⁵¹⁴ Strab. XII 8.9.

⁵¹⁵ Strab. XII 4.3; “...ταύτην καὶ Μύρλειαν ἀστυγείτονα πόλιν...”.

⁵¹⁶ Plin. *nat.* V 143: “ in ora Dascylos, dein flumen Gelbes et intus Helgas oppidum, quae Germanicopolis, alio nomine Booscoete, sicut Apamea, quae nunc Myrlea Colophoniorum ...”; Ptol. *geogr.* V 1.

⁵¹⁷ Ptol. *geogr.* V 1.

bu kentin varlığından haberdar olmadığı anlaşılmaktadır. Prusias ad Hypius⁵¹⁸ ve Iuliopolis kentlerinin kuruluşu Vespasianus dönemine kadar gitmektedir.⁵¹⁹ Ptolomaios söz konusu iki kentin Bithynia-Pontus eyaleti içinde olduğunu ifade etmiştir.⁵²⁰ Iuliopolis ise hem Yaşlı Plinius hem de Genç Plinius tarafından Bithynia kentleri arasında gösterilmiştir.⁵²¹ Vespasianus döneminde söz konusu iki kent ile ilişkili olarak M. Salvidenus Aspernas (Caesarea-Germanice) ve M. Plancius Varus (Iuliopolis, Bithynion-Claudiopolis) adlarındaki *proconsul*'lerin isimlerinin anıldığı görülmektedir.⁵²²

M.S. 77'de eserini yazan Yaşlı Plinius *Historia Naturalis* adlı eserinde Bithynia'da 12 şehir olduğunu belirtmiştir.⁵²³ Pontus sınırını Heraclea'nın biraz ötesinde kabul edince bu şehirler batıdan doğuya doğru şu şekilde sıralanmaktadır: Caesarea-Germanice, Apamea, Prusa, Prusias ad Mare, Nicaea, Nicomedia, Prusias ad Hypium, Iuliopolis, Bithynium-Claudiopolis, Creteia-Flaviopolis, Chalcedon ve Byzantium.⁵²⁴ Nicomedia eyaletin başkenti idi. Chalcedon ve Byzantium *civitas libera* (hür ve özgür) statüsündeki kentlerdi. *Civitas libera* statüsündeki bu kentler bir dereceye kadar farklı bir yönetim sistemine sahiptiler. Bosporus'un Avrupa yakasında olmasına rağmen Byzantium kenti idari açıdan Bithynia'ya bağlı idi.⁵²⁵ Genç Plinius'un mektuplarında adı geçmesine rağmen bir *civitas libera* olan Amisus kenti Bithynia eyaleti sınırları içinde değildi.⁵²⁶ Apamea yerleşmesi *coloniae* olarak

⁵¹⁸ Plin. *nat.* V 148: "...quae prius Olbia et Prusias, item altera sub Hypio monte.".

⁵¹⁹ *RG*, s. 603, nr. 2-5 (Prusias ad Hypius); *RG*, s. 385, nr. 2 (Iuliopolis).

⁵²⁰ Ptol. *geogr.* V 1.

⁵²¹ Plin. *nat.* V 143: "...nunc sunt XII civitates inter quas Gordiu Come, quae Iuliopolis vocatur."; Plin. *epist.* X 77: "Dispice an etiam Iuliopolitanis simili ratione consulendum putes, quorum civitas, cum sit perexigua..."; Plin. *epist.* X 78: "Iuliopolitanis succurrendum eodem modo putaverimus, onerabimus nos exemplo; plures enim eo quanto infirmiores erunt idem petent.".

⁵²² Bosch, 1935, s. 69.

⁵²³ Plin. *nat.*, V 143.

⁵²⁴ Plin. *nat.* V 143; Murray, 1886, s. 196; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁵²⁵ Plin. *epist.* X 77.

⁵²⁶ Plin. *epist.* X 92: "Amisenorum civitas libera et foederata beneficio indulgentiae tuae legibus suis utitur.".

farklı statüye sahipti.⁵²⁷ Gerek politik gerekse vatandaşlarına sunduğu haklar bakımından eyalet geri kalanıyla tamamıyla farklı bir niteliğe sahipti.⁵²⁸

Harita 1: Civitates Provinciae Bithyniae

Burada Bithynia'daki kentlerin kuruluş dönemleri ve statülerine değinmek gerekir. Chalcedon, Cius⁵²⁹ ve Heracleia eski Grek kentleriydi. Deniz kıyısında kurulmuş olan bu kentler Bithynia krallık döneminden önce sikke basma hakkına sahip idiler.⁵³⁰ Bithynia krallık döneminde ise bunlara ek olarak Nicomedia, Nicaea, Apamea, Prusa, Bithynion, Cretia ve Prusias kentlerini görüyoruz. Ancak bu kentlerin hiç biri krallık döneminde sikke basmamıştır.⁵³¹

Cumhuriyet döneminde Roma Senatosu yeni kurulan eyaletlere siyasi ve ekonomik açıdan yararlanılması gereken birer unsur olarak bakmıştır. Bu dönemde

⁵²⁷ Plin. *epist.* X 47/48; Plin. *nat.* V 143: "...sicut Apamea, quae nunc Myrlea Colophoniorum."; Plin. *nat.* V 149: "...ceterum intus in Bithynia colonia Apamena,..."; Ptol. *geogr.* V 1.

⁵²⁸ Sherwin-White, 1973, s. 320; Erdemir, 2004, s. 175.

⁵²⁹ Strab. XII 4.3: "... ἐν ᾧ Προυσιᾶς ἔστιν ἡ Κίος πρότερον ὀνομασθεῖσα..."; Plin. *nat.* V 144: "...annes Hylas et Cios cum oppido eiusdem nominis..."; Ptol. *geogr.* V 1.

⁵³⁰ *RG*, s. 290-297, nr. 1-44 (Chalcedon); *RG*, s. 311-315, nr. 1-20 (Cius); *RG*, s. 345-355, nr. 1-61 (Heraclea).

⁵³¹ *RG*, s. 218-233, nr. 1-42.

lex Pompeia ile *civitas* (polis) statüsü verilen Nicomedia, Nicaea, Prusa ve Bithynium kentleri sikke basmışlardır.⁵³² Bununla birlikte Chalcedon ve Cius gibi eski yerleşimlerden birkaçına sikke basımı ile ilişkili bir takım sınırlamalar getirilmiştir.⁵³³

Principatus döneminde ise Roma'nın eyaletlere bakış açısı haricen değişmiştir. İmparatorlar, Cumhuriyetin eyaletleri bir sömürü unsuru olarak gören politikasını terk etmiş ve eyalet kentlerinin ekonomik bakımdan kalkındırılması ve idari açıdan geliştirilmesi için çaba harcamışlardır. Bithynia'da bu süreç Apamea kentine Caesar tarafından *colonia* statüsü verilmesiyle başlamıştır.⁵³⁴ Augustus döneminde Gordiu Come isimli bir köyün Iuliopolis adı altında kent olarak ortaya çıktığına tanık oluyoruz.⁵³⁵ Ancak bu kentin para bastığına dair elimizde herhangi bir kanıt bulunmamaktadır. Tiberius döneminde Apamea dolaylarında Caesarea Germanice isimli yeni bir kent kurulmuştur.⁵³⁶ Söz konusu yerleşimin geçici de olsa hemen sikke basımına giriştiği tespit saptanmıştır.⁵³⁷ İmparator Claudius'un eyaletin daha iç kısmındaki Bithynium kenti için oldukça uğraş verdiği anlaşılmaktadır.⁵³⁸ Bithynium ise imparatora olan minnettarlığını ifade etmek için ismini Claudiopolis şeklinde değiştirmiştir.⁵³⁹ Caesar'ın öldürülmesinden (M.Ö. 44) sonra patlak veren iç savaş döneminden itibaren sikke basmayan Prusa kentinin Nero döneminden itibaren yeniden sikke basımına başladığı anlaşılmaktadır.⁵⁴⁰ Prusa kenti imparator

⁵³² *RG*, s. 268, nr. 1-2 (Bithynium-Claudiopolis); *RG*, s. 397-8, nr. 2-10 (Nicaea); *RG*, s. 514-5, nr. 1-9 (Nicomedia); *RG*, s. 576, nr. 1 (Prusa).

⁵³³ *RG*, s. 288-290 (Chalcedon); *RG*, s. 309-310 (Cius).

⁵³⁴ Haris-Ryde, 1980, s. 873; Macro, 1980, s. 675.

⁵³⁵ Plin. *epist.* X 77.

⁵³⁶ Plin. *nat.*, V 143: "...et intus Helgas oppidum, quae Germanicopolis..."; Imhoof-Blumer, 1901, s. 599; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁵³⁷ Caesarea Germanice bundan sonra da aralıklarla sikke basmaya devam etmiştir. *RG*, s. 281, nr. 1 (Tiberius); *RG*, s. 281, nr. 2 (Vespasianus); *RG*, s. 281, nr. 3-4 (Hadrianus); *RG*, s. 281-2, nr. 5-9 (Pescennius Niger); *RG*, 282, nr. 10-12 (Septimus Severus); *RG*, s. 283, nr. 16 (Caracalla)

⁵³⁸ Marek, 2003, s. 45; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁵³⁹ Marek, 2003, s. 45.

⁵⁴⁰ *RG*, s. 577, nr. 5-6.

Traianus'dan imparator Gallienus (M.S. 253-268) dönemine kadar bir dizi kent sikkesi basmıştır.⁵⁴¹

Vespasianus döneminde Prusa, Tiejum ve Sinope gibi birbirinden oldukça uzak bir mesafedeki kentlerde bulunan mil taşları imparatorun eyaletteki ulaşım ağına ne derece önem verdiği bir işaretidir.⁵⁴² Yine bu dönemde Cretia kenti Flaviopolis ismini almıştır.⁵⁴³ Iuliopolis ve Prusias kentleri de sikke basmışlardır.⁵⁴⁴ M.S. 2. yy.dan itibaren Bithynia kentlerinde büyük miktarda sikke basılmış olması eyaletteki refah seviyesinin yükseldiğini göstermektedir. Eyaletteki bütün kentler M.S. 3. yy 'ın ikinci yarısına kadar sikke basmaya devam etmişlerdir.⁵⁴⁵

Şehirlerde imparatorun özel onayıyla veya yerel *ensor*'lar tarafından seçilen⁵⁴⁶ varlıklı insanların oluşturduğu bir *boule* (meclis) bulunuyordu.⁵⁴⁷ Bu meclisin üyelerine *bouleutai* denilmekteydi. *Lex Pompeia*'da yerel meclisteki senatörlerin *ensor*'lar tarafından bu görevi ömür boyu üstlenmek üzere seçildikleri ve bu kişilerin ancak belirli nedenlerden ötürü görevlerinden azledilmelerinin mümkün olduğuna işaret eden bir takım maddeler yer almıştır.⁵⁴⁸ *Boule* kentin resmi

⁵⁴¹ *RG*, s. 577-8, nr. 7-16 (Traianus); *RG*, s. 578, nr. 17 (Marcus Aurelius); *RG*, s. 579-583, nr. 18-58 (Commodus); *RG*, 584, nr. 61-65 (Pertinax); *RG*, s. 585-7, nr. 68-84 (Septimus Severus); *RG*, s. 588-590, nr. 93-108 (Caracalla); *RG*, s. 590-1, nr. 109-118 (Geta); *RG*, s. 591-2, nr. 119-123 (Macrinus); *RG*, s. 592, nr. 124-128; *RG*, s. 593-4, nr. 135-137 (Severus Alexander); *RG*, s. 601, nr. 185-185 (Gallianus).

⁵⁴² Şahin, 1981, s. 150a, nr. 1008.

⁵⁴³ Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁵⁴⁴ *RG*, s. 603-614, nr. 1-79 (Prusias); *RG*, s. 385-393, nr. 2-60 (Iuliopolis).

⁵⁴⁵ Bithynia eyaleti kentlerinin bastıkları sikkeler için bkz. *RG*, s. 603-614, nr. 1-79 (Prusias ad Hypius); *RG*, s. 576-601, nr. 1-187 (Prusa); *RG*, s. 397-511, nr. 1-873 (Nicaea); *RG*, s. 514-572, nr. 1-421 (Nicomedia); *RG*, s. 247-264, nr. 1-123 (Apamea); *RG*, s. 268-279, nr. 1-72 (Bithynium); *RG*, s. 281-287, nr. 1-41 (Caesarea Germanice); *RG*, s. 290-308, nr. 1-118 (Chalcedon); *RG*, s. 311-332, nr. 1-138 (Cius); *RG*, s. 333-340, nr. 1-43 (Cretia Flaviopolis); Bosch, 1935, s. 91.

⁵⁴⁶ Plin. *epist.* X 70; X 122; X 39; Dion Chr. XLV 9.

⁵⁴⁷ Nicomedia (Dörner, 1941, nr. 23, 24); Cius (*IGR* III, nr. 22; *CIG* 3726); Prusias ad Hypium (Dörner, 1952, nr. 1, 3, 4); Bithynium (*IGR* III, nr. 74, 75; *CIG* 3804); Prusa (Dörner, 1941, nr. 26); Nicaea (*CIG* 3745)

⁵⁴⁸ Langer, 1978, s. 24.

yönetim organıydı.⁵⁴⁹ Burası kent siyasetinin şekillendiği ve vatandaşlık sorunlarının görüşüldüğü bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Boule'nin diğer bir görevi de kentten toplanan vergilerin eyalet valisine ulaştırılması idi.⁵⁵⁰

Bithynia'da ele geçen *cursus* yazıtları kentlerdeki kamu görevlileri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Mesela Prusias kentindeki en düşük kamu görevlileri Augusteia Antoninia oyunlarının *agnothetes*'i ve *dekaprotos* idi.⁵⁵¹ *Dekaprotos*'un görevi öncelikli olarak finansal konularla ilgiliydi.⁵⁵² Bu görevlinin yaptığı işler kentin finansal işleriyle ilgilenen *agoronomos* tarafından denetlenmekteydi. *Agoronomos* kentin mali işlerini yürüten en üst makam idi. Bu görevi başarıyla yürüten kimseler bir üst göreve, yani *grammateus* veya *boule* sekreterliğine getirilmişlerdir.⁵⁵³ Bu memuriyetleri yerine getiren kişiler *boule* üyesi olurlardı. *Boule* içindeki diğer bir memuriyet ise *poleitographon* idi. Bu görevlinin kayıt tutan bir memur veya *grammateus*'a bağlı bir çeşit sekreter olduğunu söyleyebiliriz. Ayrıca çok ayrıcalıklı bir memuriyet olan *ensor* (*timetes*) şehir yönetimindeki en yüksek makam idi. *Boule* üyelerini seçmek, üyelikten çıkarmak, vatandaş listelerini gözden geçirerek gereken düzeltmeleri yapmak vb. gibi önemli görevleri yürütüyordu.⁵⁵⁴ Eyalet şehirlerindeki en yüksek memuriyet ise *archon*'luk idi. Prusias ad Hypium'da bulunan yazıtlar bunu açıkça ortaya koymaktadır.⁵⁵⁵ Nicaea ve Nicomedia kentlerinde *archon*'luk makamında oturan kişinin *protos archon* sıfatıyla anıldığını görüyoruz.⁵⁵⁶ Nicomedia, Prusa, Cius ve Claudiopolis kentlerinde de *gymnasiarch*'lar bulunmaktaydı.⁵⁵⁷

⁵⁴⁹ Dörner, 1952, nr. 2 (Prusias); *CIG* 3726 (Cius); *CIG* 3804 (Bithynium).

⁵⁵⁰ Abbott-Johnson, 1926, s. 113.

⁵⁵¹ *IGR* III 60, 61, 63, 67; Dörner, 1952, nr. 5, 10.

⁵⁵² Abbott-Johnson, 1926, s. 94-95; *IGR* III 60.

⁵⁵³ *IGR* III 69.

⁵⁵⁴ Plin. *epist.* X 112; X 114; *IGR* III 60.

⁵⁵⁵ *IGR* III 65, 67.

⁵⁵⁶ *IGR* III 7; Dörner, 1941, nr. 126; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 30.

⁵⁵⁷ Schneider-Karnapp, 1938, nr. 20; Dörner, 1941, nr. 126.

Şurası bir gerçektir ki, Roma normal koşullar altında kentleri yerel idarede serbest bırakmıştır. Ancak gerek gördüğünde de müdahale etmekten çekinmemiştir. Özellikle Flavius'lar döneminde kentlerin özgürlükleri genişletilmiş ve yerel yönetimdeki etkinlikleri daha da arttırılmıştır.⁵⁵⁸ Ancak Antonin'ler döneminde özellikle şehirlerin içine düştükleri mali krizler nedeniyle yerel yönetimlerin yetkilerinde kısıtlamaya gidilmiştir.⁵⁵⁹ Yerel aristokratik bir sınıfı bünyesinde barındıran Grek polisleri Roma ve Bithynialılar açısından eyaletteki politik ve sosyal hayatın merkezi konumunda idiler. Romalılar Helenistik kültürü benimsemiş olan Bithynia kentleri üzerinde bazı oyunlar oynayarak onları kendi menfaatlerine paralel bir çizgiye getirinceye kadar kültürlerini değiştirmeye çalışmışlardır.⁵⁶⁰ Ancak Grek kültürünün Roma sonrası da kesintisiz devam ettiğini göz önüne aldığımızda Romalıların bunda tam başarı sağladıklarını söylemek mümkün değildir.

⁵⁵⁸ Comparatte, 1906, s. 167.

⁵⁵⁹ Comparatte, 1906, s. 167.

⁵⁶⁰ Langer, 1981, s. 180.

4.2. Eyalet Valisinin Tam Denetimi Altındaki Civitates'ler

4.2.1. Nicomedia

Strabon'a göre Nicomedia kenti Bithynia krallarından biri tarafından kurulmuş ve ismini de ondan almıştır.⁵⁶¹ Strabon bu kralın ismini vermese de onun bahsettiği bu Bithynia kralı Nicomedes I olmalıdır.⁵⁶² Nicomedes yeni şehri, Hellenistik krallardan biri olan Lysimachus'un yağmaladığı Astacus'un yerine kurmayı planlamış fakat sonradan fikrini değiştirerek Propontis'in (Marmara Denizi) kuzeydoğu ucundaki *Sinus Astacenus* denilen yerde kurmaya karar vermiştir.⁵⁶³ Lysimachus tarafından yıkılan Astacus kentinin halkı da yeni kurulan bu şehre transfer edilmişler ve buranın ilk vatandaşları olmuşlardır.⁵⁶⁴ Nicomedes I Zipoetium'un yerine Nicomedia'yı başkent yapmıştır.⁵⁶⁵

Nicomedia Bithynia'nın krallığı M.Ö. 74'te Roma'ya katılmasından sonra Senato valilerinin ikamet ettikleri yer olmuştur.⁵⁶⁶ Roma Cumhuriyet döneminde zenginleşen kent diğer Bithynia şehirlerini geride bırakmıştır.⁵⁶⁷ Kentin bu zenginliği 4 temel nedene dayanmaktaydı: eyaletin başkenti olması⁵⁶⁸, şehrin etrafındaki verimli araziler, Avrupa'yı doğuya bağlayan ticaret yolunun üstünde olması ve limanı.⁵⁶⁹ Nicomedia limanı M.S. 2. ve 3. yüzyıllarda savaş gemilerine bir üs olarak daha da önem kazanmıştır. Her türlü kötü hava şartlarında bile gemiler için güvenli bir demirleme yeri olan bu liman kent için son derece önemliydi. Kent körfeze hakim

⁵⁶¹ Strab. XII 4.2.

⁵⁶² Plin. *nat.* V 148.

⁵⁶³ Strab. XII 4.2: κατεσκάφη δ' ὑπὸ Λυσιμάχου· τοὺς δ' οἰκώτορας μετώγαγεν εἰς Νικομ-
ώδειαν ὁ κτίσας αὐτῶν.

⁵⁶⁴ Paus. V 12; Strab. XII 4.2; Haris-Ryde, 1980, s. 860.

⁵⁶⁵ Strab. XII 4.2; Mitchell, 1860, s. 44.

⁵⁶⁶ Wilson, 1961, s. 107.

⁵⁶⁷ Dion Chr. XXXVIII-XXXIX; Paus. V 12.

⁵⁶⁸ Nicomedia'nın eyaletin metropolis'i olduğunu sikkeler üzerinde açıkça görüyoruz. (*RG*, s. 519, nr. 29-31; *RG*, s. 520, nr. 32-35.)

⁵⁶⁹ App. *civ.* V 139.

bir durumdaydı ve limanı kullanan gemilerden vergi alıyordu.⁵⁷⁰ İç bölgelerle olan ticaretinde de Sophon (=Sapanca) gölü kente büyük avantaj sağlamıştır. Plinius bu göl üzerinden ticareti yapılan malları şu şekilde sıralamıştır: “marmora (=mermer), fructus (=meyve), ligna (=kereste), materiae (=gemi yapımında kullanılan bir çeşit kereste)”.⁵⁷¹ Göl üzerinden yapılan bu taşımacılık hem ucuz hem de kolaydı. Fakat bu ağır malları limana taşımak için 15 km.’den daha fazla uzunlukta bir karayolu taşımacılığı gerekiyordu. Bu da çok masraflı bir işti. Bunun için Nicomedia’lılar gölü direkt olarak denize bağlayacak bir proje hazırlamışlar ancak bu proje hiçbir zaman gerçekleşmemiştir.⁵⁷²

Nicomedia sadece ticari bir geçiş noktası olarak kalmamış kendisi de üretim yapmıştır. Kentin geniş toprakları ihraç edilecek mallar üretmiş olmalıdır. Hatta Nicaea ile karşılıklı alım-satım yapıldığını biliyoruz.⁵⁷³ Kuzey yönündeki toprakları verimli idi. Burada arpa, buğday, fasulye, darı, susam, incir, üzüm ve zeytin yetiştirilmekteydi.⁵⁷⁴ Sikkelerinde görülen tanrıça Demeter betimlemeleri bununla ilişkilidir.⁵⁷⁵ Kentte nakliyecilerin de önemli bir ağırlığı vardı.⁵⁷⁶ Nicomedia’nın Bithynia’nın başlıca deniz kenti olma konumuna Nicaea bile meydan okuyamamıştır.⁵⁷⁷

19. yüzyılda Nicomedia’ya gelen Perrot burada liman kalıntılarını görmüştür. Aynı gezin kum ve çamur altında kalmış büyük taş bloklardan oluşan bir dalgakıran

⁵⁷⁰ Dion Chr. XXXVIII 22, 32.

⁵⁷¹ Plin. *epist.* X 41.

⁵⁷² Plin. *epist.* X 41; X 61; Moore, 1950, s. 97.

⁵⁷³ Dion Chr. XXXVIII 22.

⁵⁷⁴ Xen. *an.* VI 4.6.

⁵⁷⁵ *RG*, s. 519, nr. 31: İmparator Domitianus döneminde (M.S. 81-96) basılan ve üzerinde Demeter betimlemesi bulunan bu sikkenin ön yüzünde ΑΥΤ ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΥ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ ΓΕΡ arka yüzünde ise Η ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΚΑΙ ΠΡΩΤΗ ΒΙΘΥΝΙΑΣ yazısı yer alır. İmparator Commodus döneminde basılan sikkelerde de Demeter betimlemelerine rastlıyoruz. (*RG*, s. 532, nr. 120, 121, 123).

⁵⁷⁶ *IGR* III 4.

⁵⁷⁷ Dion Chr. XXXVIII 22.

ve rıhtım kalıntılardan bahsetmektedir.⁵⁷⁸ Ayrıca dağ yamacında Genç Plinius'un mektuplarında geçen ve şehrin alt kesimlerine suyu dağıtmak amacıyla kullanılmış olan su kemerinin kalıntılarını görmüştür.⁵⁷⁹ Perrot şehrin devasa kanalizasyon sisteminden çok etkilenmiştir. Şehrin körfeze bakan dağ yamacında kurulduğu göz önüne alındığında bunun önemi daha iyi anlaşılır. Kentin yukarıdaki bölümünde bugün İstanbul Arkeoloji Müzesinde sergilenen sayısız antik malzemeler –sütunlar, lahitler, heykeller, mimari kalıntılar- bulunmuştur. 1938'de yeni yapılacak kağıt fabrikasının yerinde Alman Enstitüsü tarafından kazılar yapılmıştır.⁵⁸⁰ Bu kazılar sonucunda burasının içinde büyük bir hamam barından bir mahalle olduğu belirlenmiştir. Ayrıca burada sur kalıntılarına da rastlanmıştır. Daha sonra yapılan kazılarda da kentin doğu ve batı nekropollerini ve M.S. 2. yy.da yapılmış bir nymphaeum açığa çıkarılmıştır.⁵⁸¹

Kentin topraklarının sınırlarını tespit etmek oldukça zordur. Libyssa kesinlikle Nicomedia sınırları içindeydi.⁵⁸² Cedrenus'a göre güneydeki Drepena imparator Constantinus tarafından kent statüsüne getirilmeden önce Nicomedia'nın bir köyü idi.⁵⁸³ Doğuda Nicomedia toprakları Sophon gölüne kadar uzanıyordu.⁵⁸⁴ Sangarius nehrinin doğusundaki Adapazarı ovası Nicomedia toprakları dışında kalıyordu. *Regio* Tarsia olarak bildiğimiz bu bölge Nicomedia'dan Heracleia Pontica'ya giden yol üzerinde Adapazarı ovasında bulunuyordu. Bosporus'tan gelip Küçük Asia'ya giden tüm karayolları Nicomedia'dan geçiyordu. Boğazın Avrupa tarafından gelip Ionia'ya, Phrygia'ya, Galatia'ya, Paphlagonia'ya, Pontus'a ve Cappadocia'ya gitmek isteyen bir kişi mutlaka Nicomedia'dan geçmek zorunda idi.

⁵⁷⁸ Perrot, 1872, s. 2; Wilson, 1961, s. 110.

⁵⁷⁹ Plin. *epist.* X 37.

⁵⁸⁰ Dörner, 1941, s. 26.

⁵⁸¹ Mellink, 1960, s. 69.

⁵⁸² Eutropius: "*Hannibal apud Libyssam in finibus Nicomedensium sepultus est.*" (Eutr. IV 4.2.)

⁵⁸³ Ced. I 517.

⁵⁸⁴ Plin. *epist.* X 41: "... in Nicomedensium finibus."

Kent, Pompeius'un düzenlemelerinden sonra da Bithynia eyaletinin başkenti olarak bu üstünlüğünü devam ettirmiş ve sikke basmaya başlamıştır.⁵⁸⁵ Ayrıca bu dönemde *boule* (şehir meclisi) kalıcı hale gelmiştir. Kentte bir *konion* (eyalet meclisi) binası da yer almıştır.⁵⁸⁶ Bu dönemde Nicomedia *neokoros* (=Augustus'un tapınak bekçisi) unvanını kullanarak Asia kentlerine rakip olmayı hedeflemiş ve Nicaea ile birlikte "Roma'nın dostu ve müttefiki" olmuştur.⁵⁸⁷ Bu nedenle kentte Roma ve Augustus için bir tapınak inşa edilmiştir.⁵⁸⁸ Nero döneminden itibaren Nicaea ve Nicomedia kentlerinde κοινὸν Βιθυνίας'ın katıldığı kutlamalar gerçekleştirilmiştir.⁵⁸⁹ Augustus Nicomedia'da "Roma ve Augustus" kültü kurulmasını onaylamıştır.⁵⁹⁰ Kent Bithynia *koinon*'unun merkezi olarak⁵⁹¹ Claudius döneminden Hadrianus dönemine kadar kendi adına sikke bastırmıştır.⁵⁹² Nicaea ile unvanlar için yapılan rekabet⁵⁹³ Nicomedia için kazançlı olmuş, kent Flavius'lar döneminde metropolis unvanı yanında πρώτη πόλις unvanını da elde etmiştir.⁵⁹⁴ İmparator Traianus zamanında kente bir su kemeri ve forum inşa edilmiştir.⁵⁹⁵ Yine aynı dönemde ticari amaçlarla Nicomedia'da bir kanal inşa projesine kalkışılmıştır.⁵⁹⁶ Nicomedia'daki Lacus Sunonensis'i (Sapanca Gölü) bir kanalla

⁵⁸⁵ *RG*, s. 514, nr. 1-4 vd. Bu sikkeler üzerinde, Pompeius'un düzenlemelerinden sonra eyalete vali olarak gönderilen C. Papirius Carbo'nun (M.Ö. 62-59) ismini görüyoruz. Ancak kentin eyaletin metropolis'i olduğunu gösteren ilk sikkelere Claudius döneminde rastlıyoruz. (*RG*, s. 516, nr. 14)

⁵⁸⁶ Jones, 1971, s. 159; Magie, 1950, s. 1231, nr. 34; Macro, 1980, s. 665.

⁵⁸⁷ Ridley, 1987, s. 387; Jones, 1971, s. 324, n. 67; Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁵⁸⁸ Dräger, 1993, s. 238.

⁵⁸⁹ Dräger, 1993, s. 238.

⁵⁹⁰ Dio Cass. II 20.7: "τοῖς δὲ δὴ ξένοις Ἑλληνάς ..."; Haris-Ryde, 1980, s. 875.

⁵⁹¹ Dio Cass. LI, 20.6; *CIG* 1720, 3428.

⁵⁹² *RG*, s. 235, nr. 1-5 (Claudius); *RG*, s. 236, nr. 7-8 (Vespasianus); *RG*, s. 237, nr. 12-13 (Titus); *RG*, s. 238, nr. 19-21 (Domitianus); *RG*, s. 239, nr. 27-28 (Traianus); *RG*, s. 239-240, nr. 29-33 (Hadrianus).

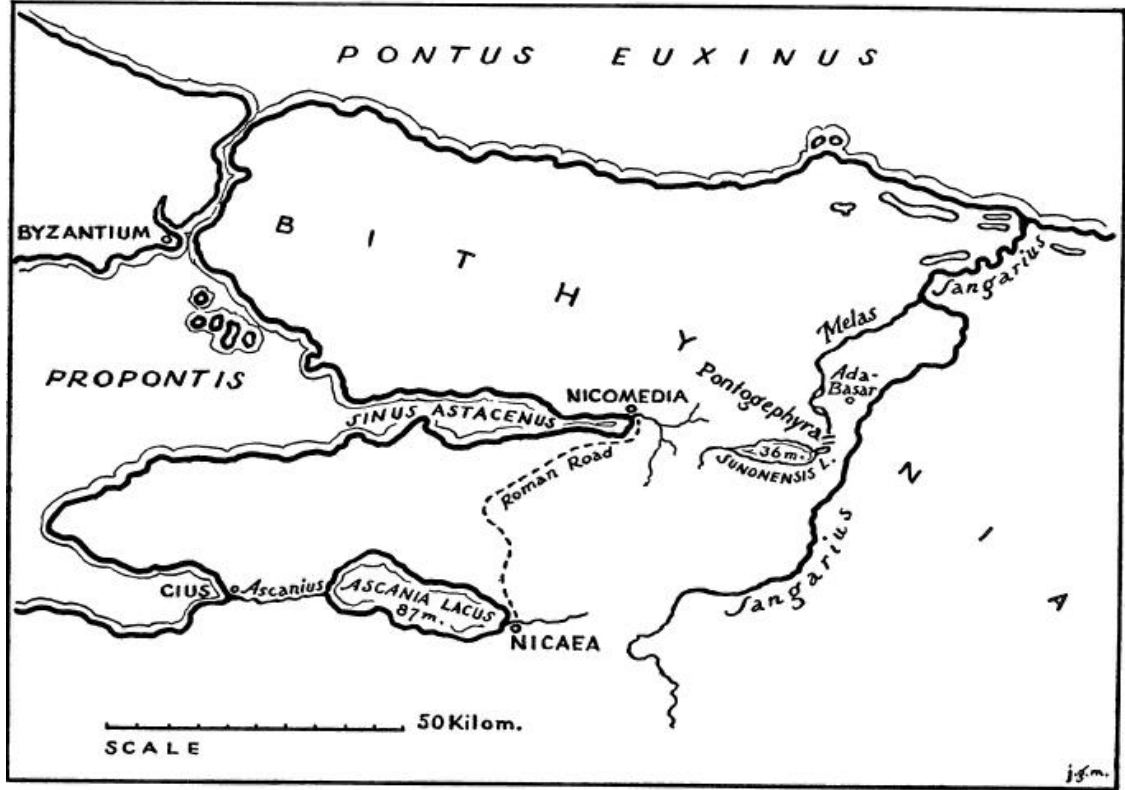
⁵⁹³ M.S. I. yüzyılın sonra ve II. yüzyılın başlarında yaşamış olan Dion Chrysostomos, Nicomedia hakkında önemli bilgiler vermiştir. Nicomedia kenti Nicaea ile rekabet etmiş ve şehir halkı üstünlüklerini devam ettirmek için görkemli binaların yapımı için uğraşmışlardır. (Dion Chr. XXXIX); Dräger, 1993, s. 239.

⁵⁹⁴ *RG*, s. 519, nr. 30-31; Wilson, 1961, s. 107.

⁵⁹⁵ Plin. *epist.* X 37-38, 49-50; Ridley, 1987, s. 477; Radice, 1962, s. 160.

⁵⁹⁶ Plin. *epist.* X 41; X 61; Radice, 1962, s. 161-162.

Propontis'e bağlayacak olan bu proje için eyalet valisi Plinius imparator Traianus'dan onay istemiştir.⁵⁹⁷ Antonin'ler döneminde de büyük hamam kompleksi yapılmıştır.⁵⁹⁸

Harita: Bithynia valisi Plinius'un Nicomedia Kanal Projesi

Bugün olduğu gibi antik dönemde de Nicomedia sık sık depremlere maruz kalmıştır. M.S. 120'de Nicomedia'yı yerlebir eden depremden⁵⁹⁹ sonra Hadrianus yıkılmış olan kente yeni binalar, çarşılar (τετραπλατεῖαι) ve surlar yapılmasında yardım etmiştir.⁶⁰⁰ Şehir Hadriane adını almış ve olasılıkla bu dönemde Hadrianus adına bir tapınak yapılmıştır.⁶⁰¹ Fakat Antoninus Pius dönemine kadar sikkelerde şehrin *neokoros* olduğuna dair herhangi bir kanıt yoktur.⁶⁰² Koinon sikkelerinde

⁵⁹⁷ Plin. *epist.* X 41; Moore, 1950, s. 97.

⁵⁹⁸ Ridley, 1987, s. 498.

⁵⁹⁹ Euseb. *Chron.* II 165.

⁶⁰⁰ *IGR* III 3; Mitchell, 1987, s. 351; Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁶⁰¹ *IGR* III 3, 6, 20; *CIG* 1720. "Restitutor" sikkeleri için bkz. *RPC II*, nr. 947, 961; Haris-Ryde, 1980, s. 895; Mitchell, 1987, s. 351.

⁶⁰² *RG*, s. 522, nr. 47: "ΜΗΤΡΟΠΙ ΚΑΙ ΠΙΡ ΝΕΩΚΟΡΟΥ ΝΙΚΟΜΗΔΕΙΑ".

tasvir edilen Hadrianus tapınağı kente değil eyalete ait idi.⁶⁰³ Depremlerden sonra Nicomedia'ya yardım eden diğer imparatorlar Marcus Aurelius ve Commodus'tur.⁶⁰⁴ Kenti ikinci kez *neokor*'luğa götüren Commodus tapınağı olmuştur.⁶⁰⁵ Fakat aynı tapınak daha sonra Septimius Severus'a adanmıştır.⁶⁰⁶ Üçüncü imparatorluk tapınağı imparator Elagabalus adına yapılmış ve her üç tapınak birlikte onun sikkelerinde yer almıştır.⁶⁰⁷ M.S. 214'de kente gelen imparator Caracalla'nın⁶⁰⁸ yaptırdığı hamam kompleksi⁶⁰⁹ M.S. 258'deki Goth istilasında yıkılmıştır.⁶¹⁰ Ancak kent Diocletianus tarafından yenilenirken Caracalla Hamamları da saray, basilika, circus, darphane ve mühimmat deposuyla birlikte daha büyük ölçekte yeniden onarılmıştır.⁶¹¹

⁶⁰³ *RG*, s. 239, nr. 239.

⁶⁰⁴ Aur. Vict., *Caes.* XVI 12; Malal. XII 289; Ridley, 1987, s. 512

⁶⁰⁵ *RG*, s. 537, nr. 162: "...ΔΙC ΝΕΩΚΟΡΩΝ". Bithynia M.S. 165'den itibaren imparator eyaleti olmasına rağmen kent Commodus için bir tapınak inşa etmek için Senato'dan izin istemiştir (Dio Cass. LXXIII 12.2; Macro, 1980, s. 683; Millar, 1966, s. 160).

⁶⁰⁶ *RG*, s. 538, nr. 169-172.

⁶⁰⁷ *RG*, s. 552; nr. 278.

⁶⁰⁸ Dio Cass. LXXVII 12; Ridley, 1987, s. 539.

⁶⁰⁹ *CIL* III 324; Prok. *aed.* V 3.7.

⁶¹⁰ Zos. *hist.* I 35.1-2; "Gotlar, gelişmiş bir kent olan ve zenginliğiyle ün yapmış Nicomedia üzerine yürüdüler. Gothlar'ın geldiğini önceden haber alan kent halkı daha önce davranarak eşyalarını yanlarına alıp kaçtılar. Gothlar onların geride bıraktıklarını yağmadıktan sonra Nicaea, Cius, Apamaea ve Prusa üzerine yürümüşler ve buraları da yağmalamışlardır."; (Şahin, 1987, s. 21; Ridley, 1987, s. 558, 561, 562; Olmstead, 1941, s. 411).

⁶¹¹ *CIL* III 324; *Not. Dig. part. orient.* XI.

4.2.2. Nicaea

Nicaea kenti Ascanius Gölünün (=İznik Gölü) doğu ucunda ve Sangarius ırmağının 25 km. batısında kurulmuştur.⁶¹² Kenti çevreleyen surlarının toplam uzunluğu 16 stadion⁶¹³ idi ve 4 kapısı vardı. Kentin çevresi 165 stadion olup ve dörtgen şeklinde idi. Caddeleri dik olarak birbirini kesmekte idi. Öyle ki *gymnasion*'un ortasına konan bir taştan dört kapı da görülebiliyordu.⁶¹⁴ Buraya yerleşen ilk halk Makedonyalı Bottiaelılar olmuş ve onların kurdukları Olbia kenti yerli Mysia'lılar tarafından yıkılmıştır.⁶¹⁵ Daha sonra Büyük İskender'in haleflerinden Antigonus burayı M.Ö. 4. yy.ın üçüncü çeyreğinde Antigoneia adıyla yeniden kurmuştur.⁶¹⁶ Bu yerin daha önceki adı Ancore veya Helicore idi.⁶¹⁷ Antigonus'un M.Ö. 301'de ölmesiyle Antigoneia'yı ele geçiren Lysimachus buraya ilk karısının adına izafeten Nicaea ismini vermiştir.⁶¹⁸ Daha sonraki zamanlarda Sangarius ve Cybele'nin Nicaea adındaki kızlarına Dionysos'un aşık olduğu ve onun adına izafeten bu şehri kurduğu söylenmiştir.⁶¹⁹ Dionysos ile ilişki sikkeler de başlangıçtan beri görülmekte olup Nero zamanındaki sikkelerde Dionysos κτίστης olarak geçmektedir.⁶²⁰ Commodus döneminde ayrıca Serapis ve Artemis-Hecate tapınımları ortaya çıkmıştır.⁶²¹ Heracles de sikkelerde κτίστης olarak görülmektedir. Dion Chrysostomos Heracles'i şehrin kurucusu olarak gösterirken, Dionysos'u πρπάτωρ olarak betimlemiştir.⁶²² Sikkelerde tasvir edilen bir diğer κτίστης da Asclepius olmuştur.⁶²³

⁶¹² Strab. XII 4.7; Mitchell, 1860, s. 43.

⁶¹³ Bir uzunluk ölçüsü birimi olan Roma *stadion*'u 185 metre idi.

⁶¹⁴ Strab. XII 4.7.

⁶¹⁵ Plin. *nat.* V XLIII 148.

⁶¹⁶ Strab. XII IV 7.

⁶¹⁷ Merkelbach, 1985, s. 1 vd.

⁶¹⁸ Strab. XII IV 7.

⁶¹⁹ Mem. XXVIII 9.

⁶²⁰ *RG*, s. 397,nr. 1, 5; Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁶²¹ Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁶²² Dion Chr. XXXIX 8; *RG*, s. 405, nr. 54-55.

Lysimachus'un M.Ö. 281'deki ölümünün ardından Nicaea çok kısa bir süreliğine bağımsızlığını kazanmıştır. Fakat çok geçmeden kral Nicomedes tarafından Bithynia krallığına katılmıştır. Birinci Mithridates Savaşı sırasında kent Mithridates VI tarafından ele geçirilmiştir. Ancak Sulla'ya karşı başarısız olan Mithridates VI Roma'yla yaptığı anlaşma uyarınca Asia ve Bithynia'dan çekilmiştir.⁶²⁴ Üçüncü Mithridates Savaşı sırasında (M.Ö. 74-M.Ö.63) tüm Bithynia kentleri Mithridates VI'in eline geçmiştir. Bunun üzerine Lucullus komutasında harekete geçen Roma ordusu başarılı savaşlar yapmış (M.Ö. 72) ve yardımcı kumandanlardan Triarius ve Barba Prusias'ı, Prusa'yı ve Nicaea'yı geri almıştır.⁶²⁵

Nicaea bulunduğu konum itibarıyla antikçağda önemli bir ticari potansiyele sahip kent olarak görünüyor. Ascanius Gölü özellikle ağır yüklerin taşınmasında kullanılmıştır. Göl taşımacılığının antik çağda ne kadar önemli olduğunu ve avantajlarını Plinius'un Sophon Gölünü denize bağlama projesinde açıkça görmekteyiz.⁶²⁶ Ascanius Gölünün batı ucuyla Cius limanı arasındaki mesafe 15 km'dir. Fakat buradaki arazi düzdür ve fazla güç gerektirmez. Bu yüzden deniz taşımacılığı Nicaea için önemli idi. Sangarius nehri de hem kuzeye hem güneye giden doğal bir yol işlevi sağlamıştır. Nicaea'dan ırmağın kaynağına doğru uzanan vadi Phrygia'ya ve tüm güney Anadolu'ya giden yoldur ve bir çıkış yolu olması nedeniyle uzun mesafe ticareti için önemli idi. Bu yol ticari bakımdan öncelikle Cius'a daha sonra da Nicaea'ya refah getirmiştir. Irmağın aşağı kısımları da gemi ulaşımına uygun olması nedeniyle benzer bir amaca hizmet etmiş ve Pontus Euxenius'a ulaşım sağlamıştır. Kent denizden uzak olmakla birlikte hem Propontis'e hem de Pontus Euxenius'a ulaşabiliyordu.⁶²⁷

⁶²³ *RG.* s. 410, nr. 83-90; Wilson, 1961, s. 92.

⁶²⁴ Şahin, 1987, s. 3.

⁶²⁵ *App. Mithr.* XI 77; *Mem.* XXVIII 5-11.

⁶²⁶ *Plin. epist.* X 41.

⁶²⁷ Wilson, 1961, s. 91.

Nicaea, M.Ö. 4–3. yy.lardan itibaren Cius üzerinden yaptığı ticaret ve özellikle Ascanius’un doğusundaki verimli topraklardan elde ettiği ürünler sayesinde refahını arttırmaya başlamıştır. Kent ticari ve haberleşme faaliyetleri için Cius’u liman olarak kullanmıştır.⁶²⁸ Nicaea’nın Cius’la olan ticareti Ascanius Gölünün güneyi boyunca uzanan bir yol üzerinden gerçekleşmiştir. Bu rotanın doğu kesimi Sangarius vadisi, Phrygia ve Galatia ile iletişimi sağlamıştır. Kuzeydeki dağ silsilesinden geçen diğer bir yol Nicaea’yı Nicomedia’ya bağlamıştır.⁶²⁹ Bu yollar üzerindeki ticaret verimli düz topraklarla birleşince, Nicaea’ya büyük bir zenginlik ve refah kazandırmıştır.⁶³⁰ M.Ö. 57-56’da eyalet valisi Memnius’la birlikte kente gelen şair Catullus Nicaea ovasını “verimli ve sıcak” olarak betimlemiştir.⁶³¹ Ancak şehrin mali durumu her zaman iyiye gitmemiştir. Kent, Cicero’nun arkadaşı T. Pinnus’tan 8 milyon *sesterces* borç para almak zorunda kalmış⁶³² ve Mithridates savaşlarındaki tutumu nedeniyle Pompeius tarafından cezalandırılmıştır.⁶³³

Nicaea, Strabon tarafından *metropolis* olarak adlandırılmakla⁶³⁴ birlikte resmi olarak bu unvanı kullanmamıştır. Bithynia Krallığı’nın başkenti olan Nicomedia Romalı valilerin ikamet ettikleri yer olmuştur. M.Ö. 29 senesinde Augustus, Nicaea’da Tanrıça Roma ve Iulius Caesar için bir tapınak yapılmasına izin vermiştir.⁶³⁵ Romalı iş adamları ve imparatorluk memurları doğrudan doğruya eyalet valisinin gözü önünde çalışmayı istemediklerinden dolayı başkentten sonra ikinci derecede önemli olan kentte toplanmışlardır. Romalı bir grubun Nicaea’da bulunduğu Cassius Dio tarafından açık bir şekilde belirtilmektedir.⁶³⁶ Romalı vatandaşlar için Nicaea’da Divus Iulius kültü ve Roma tapınağı, Bithynia birliğinin

⁶²⁸ Storey, 1998, s. 35.

⁶²⁹ Magie, 1950, s. 305.

⁶³⁰ Storey, 1998, s. 36.

⁶³¹ Catull. XLVI: “*Linguntur Phrygii, Catulle, campi Nicaeaeque ager uber aestuosae: ad claras Asiae uolemus urbes.*”; Thomson, 1997, s. 5.

⁶³² Cic. *ad fam.* XIII 61.

⁶³³ App. *civ.* V 139

⁶³⁴ Strab. XII 4, 7.

⁶³⁵ Dio Cass. LI 20.6; Strab. XII 4.7; Amm. XXVI 1.3; Suet. LII; Ridley, 1987, s. 387.

⁶³⁶ Dio Cass. LI 20; *CIL* III 12223, 14402b.

idaresi altındaki Nicomedia kentinde ise Roma ve Augustus için bir tapınak inşa edilmiştir.⁶³⁷ İmparator Commodus döneminde şehir surları dışında bir Apollon tapınağı yaptırılmıştır.⁶³⁸ Nero döneminden itibaren Nicaea ve Nicomedia kentlerinde tüm eyalet kentlerinin (κοινὰ Βιθυνίας) katıldığı festivaller düzenlenmiştir.⁶³⁹

Nicaea'da da diğer Bithynia kentlerindeki gibi benzer bir yerel yönetim organizasyonu vardı. Kentte *boule* ve *demos*'un varlığını biliyoruz.⁶⁴⁰ Nicaea'da en yüksek magistrat'lık *archon*'lar kuruluydu. Kurulun başkanı *protos Archon* idi. Bunun altında iki *archon* daha bulunuyordu.⁶⁴¹ İznik müzesinde M.S. 3.yy.a tarihlenen bir yazıt kentte *protos archon*'luk görevinde bulunmuş Onesimos adlı kişiden bahsetmektedir.⁶⁴²

Nicaea ile komşusu Nicomedia arasındaki rekabet antik dönem yazarlarının ilgisini çekmiştir.⁶⁴³ Hatip Dion Chrysostomos'un XXXVIII numaralı söylevi bu iki şehir arasındaki rekabetin birbirleriyle olan ilişkilerini zayıflatması ile ilgilidir. Dion iki şehir arasında her bakımdan bir denge olduğunu vurgulamaktadır. Her ikisi de mahkeme merkezidir (*conventus*). Yönetim bakımından toprakları ayrı ise de ticari bakımdan çıkarları çatışmamaktadır. Hatta birbirleriyle ticaret yapmaktadırlar.⁶⁴⁴ Fakat aradaki rekabet bazen her iki kent için de zararlı olmuştur. Kentlerden bir tanesi kendisine zararı dokunan bir eyalet valisini imparator karşısında hesap vermeye çağırdığında ilgili vali hemen iki kent arasındaki rekabetten yararlanarak diğer tarafı tutmuş, böylece kendisini haklı çıkaracak tanığı kolayca elde edebilmiştir. Bu konuda Dion şunları söylemektedir: “*Bunlar ne zaman kamu*

⁶³⁷ Dräger, 1993, s. 238.

⁶³⁸ *Chron. Paschal* 491, 5; Şahin, 1987, s. 15.

⁶³⁹ Dräger, 1993, s. 238.

⁶⁴⁰ Langer, 1978, s. 57.

⁶⁴¹ Sherk, 1992, s. 233; Ameling, 1984b, s. 24-25.

⁶⁴² “...ἄρζα[ντ]α τὴν μεγίστην ἀρχὴν ἐ[π] ἀρχόντων.” (Şahin, 1979, nr. 61; Sherk, 1992, s. 223).

⁶⁴³ Rigsby, 1996, s. 445; Macro, 1980, s. 683.

⁶⁴⁴ Dion Chr. XXXVIII.

meseleleriniz söz konusu olsa, sizi enayi yerine koymakta, çocuk muamelesi yapmaktadırlar”.⁶⁴⁵ Ayrıca Nicaea’da suç işleyip Nicomedia’ya kaçan kişiler (veya tam tersi) buradan sığınma hakkı elde etmişer ve işledikleri suçun cezasını görmemişlerdir.⁶⁴⁶ Dion Chrysostomos’a göre iki kent arasındaki rekabet unvanlar ile ilgili idi. Πρώτη πόλις unvanı Nicaea tarafından Claudius döneminden Domitianus dönemine kadar kullanılmış görünmektedir.⁶⁴⁷ Fakat daha sonra Nicomedia tarafından alınmış olmalıdır.⁶⁴⁸ Nicaea sikkeler üzerinde bu unvanı kullanmayı bırakmış fakat yazıtlar üzerinde kullanmaya devam etmiştir.⁶⁴⁹ Ancak Hadrianus dönemine ait bir yazıt üzerindeki πρώτη βιθυνίας καί Πόντου μητρόπολις κατά τὰ κρίματα τών αὐτοκρατόρων ifadesi daha sonra silinmiştir.⁶⁵⁰ Nicaea bu başarısızlığını yazıtlarda şu ifadeleri kullanarak gidermiştir: χρυσέα πόλις, ευσεβείς ευγενείς, Λαμπροτάτη καί μεγίστη καί άριστη πόλις.⁶⁵¹ Bununla birlikte Nicaea hiçbir zaman Nicomedia kentinin unvanlarını elde edememiştir.

Antik dönemde Nicaea’da birçok depreme tanık oluyoruz. Eusebius’un M.S. 34 senesine tarihlendirdiği büyük Nicaea depreminde şehrin büyük bölümü yıkılmıştır.⁶⁵² Olasılıkla bu depremden sonra yapılan basilika Claudius sikkelerinde ön plana çıkmaktadır.⁶⁵³ Flavius’lar döneminde günümüze kadar varlığını sürdüren yeni surlar inşa edilmiştir.⁶⁵⁴ Genç Plinius mektuplarında Nicaea hakkında önemli bilgiler vermiştir.⁶⁵⁵ Bithynia valiliği sırasında Nicaea’daki kötü planlanmış ve iyi yönetilmeyen inşaat projelerini sıralamıştır.⁶⁵⁶ Bu binalardan ilki olan tiyatrunun yapımına çok para harcanmış ancak yumuşak bir zemin üzerine oturtulduğu için

⁶⁴⁵ Dion Chr. XXXVIII 37; Şahin, 1987, s. 9.

⁶⁴⁶ Dion Chr. XXXVIII 41-42.

⁶⁴⁷ Sherk, 1992, s. 233.

⁶⁴⁸ RG, s. 519, nr. 31; Wilson, 1961, s. 94.

⁶⁴⁹ IGR III 37; RG, s. 201, nr. 519; Schneider-Karnapp, 1938, s. 45, nr. 11.

⁶⁵⁰ Schneider -Karnapp, 1938, s. 45, n. 11; IGR III 37.

⁶⁵¹ IGR III 40 (M.S. 269)

⁶⁵² Euseb. Chron. II, 148-9.

⁶⁵³ RG, s. 400, nr. 27.

⁶⁵⁴ IGR III, 37, CIG 3759.

⁶⁵⁵ Plin. epist. X 31, X 39/40, X 83/84.

⁶⁵⁶ Plin. epist. X 39.

duvarlarında çatlaklar oluşmuş idi.⁶⁵⁷ Bir diğer örnek ise yangında zarar gören *gymnasium*'un yenisinin yapılması olmuştur. Plinius'un ifadelerini göz önünde tutarak şunu söyleyebiliriz ki, bu inşaat projeleri halka büyük bir fayda sağlamamış, aksine mimarların cebinin dolmasını sağlamıştır. *Gymnasium* gereksiz yere öncekinden çok daha büyük ölçekli yapılmıştır. Plinius döneminde inşa edilen bu yapılar M.S. 120'deki depremde yıkılmıştır.⁶⁵⁸ İmparator Hadrianus M.S. 124'te şehri ziyaret ettiğinde ve Doğu Kapısını yeniden inşa ettirmiş⁶⁵⁹ ve Patrocleus adındaki *procurator*'unu diğer inşaat işlerini yürütmesi için görevlendirmiştir.⁶⁶⁰

Nicaea, Romalı generaller Septimius Severus ve Pescennius Niger arasındaki iç savaşta önemli rol oynamıştır. Septimius Severus ve Pescennius Niger M.S. 194 yılında Roma imparatorluğu için savaşa tutuşunca Niger karargah olarak Byzantion'u seçmişti. Bu sırada Hellespontus üzerinden Anadolu'ya geçen Severus'un generali Claudius Candidus, Cyzicus yakınlarında Niger'in generali Asellius Aemilianus'u yenince Nicomedia'nın da içinde bulunduğu birçok Bithynia kenti Severus tarafına geçmiş ve ona elçiler göndererek her türlü yardıma hazır olduklarını bildirmişlerdir.⁶⁶¹ Buna karşın Nicaea sırf Nicomedia'ya olan nefreti yüzünden Niger'in yanında kalmıştır. Cius ile Ascania Gölü arasındaki dar boğazda (Garsak Boğazı) yapılan savaşta Niger'in ordusu yenilmiş ve Nicaea'ya sığınmıştır.⁶⁶² Neticede Septimus Severus, Niger'i Issos yakınlarında kesin yenilgiye uğrattıktan sonra⁶⁶³ onun yanında yer alan birçok kenti cezalandırmıştır.⁶⁶⁴ Nicaea'nın onursal unvanları da yazıtlardan kazanmıştır.⁶⁶⁵

⁶⁵⁷ Radice, 1962, s. 161.

⁶⁵⁸ Euseb. *Chron.* II, 165; Mitchell, 1987, s. 351.

⁶⁵⁹ *IGR* III 37; *Chron. paschal* 475; Şahin, 1987, s. 15.

⁶⁶⁰ *IGR* III 1545; Dessau, *ILS* 8867; Mitchell, 1987, s. 351.

⁶⁶¹ Herod. *Hist.* III 2.7-10; Şahin, 1987, s. 15-16.

⁶⁶² Dio Cass. LXXIV 6.4-6; Ridley, 1987, s. 532.

⁶⁶³ Dio Cass. LXXIV 7. 2-8; *RIC* IV 1.94; Ridley, 1987, s. 532.

⁶⁶⁴ Dio Cass. LXXIV 8.4; Ridley, 1987, s. 532.

⁶⁶⁵ Şahin, 1987, s. 18.

Şehrin mali durumu zaman zaman imparatorları kaygılandırmıştır. Bu nedenle imparatorların M.S. 2. yy.ın sonuna doğru, 3. yy.ın başlarında ve M.S. 261'de Nicomedeia'ya ve Nicaea'ya *curator*'larını gönderdiklerini görüyoruz.⁶⁶⁶ Bunlardan sonuncusu M.S. 258'de Gothlar'ın şehri yağmalamasından⁶⁶⁷ sonra ortaya çıkan mali kriz nedeniyle gönderilmiştir. Bu Goth istilasından sonra Nicaea kenti surları yeniden inşa edilmiştir. Kent surlarının resmine Nicaea'da ilk kez Goth istilasından sonra basılan sikkeler üzerinde rastlamaktayız.⁶⁶⁸ Bu sikkelerin arka yüzlerinde Nicaea surlarının resmi ve **Nikaiewn aristwn megiston** yazısı bulunmaktadır.⁶⁶⁹ Gallienus, Macrinus ve Quietus dönemi sikkelerinde görülen kale resmi⁶⁷⁰, Goth yıkımından sonra askeri tahkimatların yeniden inşa edildiğini göstermekte idi.⁶⁷¹ Askeri tahkimatların yapımı M.S. 269'a kadar sürmüştür.⁶⁷² Bunlara ek olarak M.S. 4. yy.daki iki önemli deprem (M.S. 362 ve M.S. 368) şehrin büyük bölümünü harabeye çevirmiştir.⁶⁷³

Nicaea'nın Bithynia dışındaki şehirlerle iyi ilişkiler kurduğunu biliyoruz. Nicaea ile yapılan anlaşmalar birçok şehir tarafından sikkeler üzerinde gösterilmiştir.⁶⁷⁴ Bu sikkeler M.S. 3 yy.ın ilk yarısına tarihlendirilmiştir. Üç tanesi önemli ticaret kenti olan bu şehirler şunlardır: Byzantium, Amisus⁶⁷⁵, Mysia'daki Hadriani ve Cyzicus.

⁶⁶⁶ *SEG* IV 520; *CIL* V 4341; *CIG* 3747.

⁶⁶⁷ Ridley, 1987, s. 558; Magie, 1950, s. 704; s. 1566, nr. 28; Kaya, 2000, s. 145; Olmstead, 1941, s. 411. Nicaea'ya yapılan Goth baskının 258 yılına tarihlenmesi hakkında bkz. Weiser, 1983, s. 87.

⁶⁶⁸ Valerianus (*RG*, s. 503, nr. 818); Gallienus (*RG*, s. 507, nr. 846-848; Weiser, 1983, nr. 255); Macrianus (*RG*, s. 510, nr. 867-8; Weiser, 1983, nr. 263); Quietus (*RG*, s. 511, nr. 872).

⁶⁶⁹ Weiser, 1983, s. 88-91.

⁶⁷⁰ *RG*, s. 507.

⁶⁷¹ *IGR* III 40.

⁶⁷² *Zos. hist.* I 50.

⁶⁷³ *Amm.* XVII 4.1-8; XXII 13.5.

⁶⁷⁴ Wilson, 1961, s. 97.

⁶⁷⁵ M.S. geç 2. yy ve erken 3. yy.a tarihlenen sikkeler aracılığıyla Nicaea ile Amisus arasındaki ticari ilişkilerin canlılığı iyi bilinmektedir. Bu sikkelerde ΣΑΓΑΡΙΣ ve bir gemi görülmektedir.

Nicaea kentinin toprakları Ascanius Gölünün çevresindeki bölge ve güneydoğuya doğru Gölpazarı ovasının hemen hemen tümünü içine alacak şekilde eyalet sınırına kadar uzanan yerleri kapsamakta idi. Yazıtlarda Nicaea toprakları içinde Bizans ve Roma dönemi öncesinde kurulmuş olan çok sayıda küçük yerleşmenin izlerine rastlıyoruz.⁶⁷⁶ Hıristiyanlığın Hacı Yolu üzerindeki bu yerleşimler ilgili yol ile bağlantılıdır. Bu yola yakın ve Artemis tapınağının fazla uzağında olmayan bir yerde yerel bir *emporion* (pazaryeri)'dan bahseden bir yazıt bulunmuştur.⁶⁷⁷ Buluntu yeri Taraklı'nın 9 km kuzeydoğusundaki Mahmutlar olan bu pazaryerinin kurulduğu alanın adı Lamneis olmalıdır.⁶⁷⁸ Diğer bir *emporion* Gölpazarı yöresinde saptanmıştır.⁶⁷⁹ Atıcılar'da (Doğancılar) bulunan bir başka yazıtta *emporiarh*'tan söz edilmiştir.⁶⁸⁰

Depremlerden sonra yıkılan binalardan kalan taşlar daha sonraki yapıların inşasında yeniden kullanılmıştır. Bu malzemenin çoğu Iustinianus tarafından M.S. 4. yy.daki depremde yıkılan surların onarımında kullanılmıştır.⁶⁸¹ Bu tahkimatın yapımı için kullanılan malzemenin ana kaynağı, kalıntıları bugün hala şehirde insitu olarak bulunan tiyatro binası idi. İhtimal ki, bu tiyatro Genç Plinius'un sözünü ettiği tiyatro değildi.⁶⁸² Çünkü Plinius'un sağlam değil diye eleştirdiği tonozlar bu tiyatroda bugün bile ayaktadır. Vespasianus, Hadrianus ve Claudius II tarafından inşa edilen şehir kapıları da halen göze çarpmaktadır. Küçük bir limana açılan göl tarafına bakan dördüncü kapı ise tamamen yıkılmıştır.

⁶⁷⁶ Kökten, 1952a, s. 208.

⁶⁷⁷ *Iin. Burd. 573*: “*Artemis (mutatio) XII milia*”.

⁶⁷⁸ Wilson, 1961, s. 102.

⁶⁷⁹ Wilson, 1961, s. 102.

⁶⁸⁰ Wilson, 1961, s. 102.

⁶⁸¹ *Amm. XXII, 9, 5*; Bosch, 1937b, s. 39.

⁶⁸² *Plin. epist. X, 39*.

4.2.3. Prusa

Antikçağda Bithynia bölgesinde bulunan önemli kentlerden biri olan Prusa (Bursa) Mysia Olympus'unun (Uludağ) kuzeybatı yamaçlarında kurulmuştur.⁶⁸³ Nicaea ile arasında Ascanius gölü vardır.⁶⁸⁴ Bursa yöresinde Helenistik dönem öncesi yerleşimine ilişkin hiçbir iz yoktur. Ne antik kaynaklar ne de arkeolojik malzeme böyle bir yerleşimi doğrulamaktadır. Ancak bu alanda yeterli arkeolojik kazıların yapılmamış olduğu gerçeği de göz önüne alınmalıdır.

Antik kaynaklarda Prusa'dan ilk olarak Strabon ve Yaşlı Plinius söz etmiştir. Bu iki antik kaynak Prusa'nın kuruluşuyla ilgili farklı görüşler sunmuşlardır. Yaşlı Plinius kentin Hannibal tarafından kurulduğunu belirtmiştir.⁶⁸⁵ Strabon ise kentin kuruluşunu Kroisos'a karşı savaşan kral Prusias'a dayandırmaktadır.⁶⁸⁶ Ancak Lydia kralı Krosios ile Prusias'ın yaşadıkları dönem arasında yaklaşık 300 yıl vardır. Bu nedenle Strabon'un bu görüşü hatalıdır. Tarihi bir perspektif içinde bu görüşleri incelediğimizde birinci görüşün daha makul ve kabul edilebilir olduğu görünmektedir. Bu dönemde Romalılar'dan kaçan Hannibal'in, Prusias I'in yanına sığınmış olması da bu tezi ön plana çıkarmaktadır.⁶⁸⁷ Diğer taraftan Strabon'un ileri sürdüğü "kentin Kroisos'a karşı savaşan Prusias tarafından kurulduğu" iddiası öncelikle bu iki şahsiyetin yaşadıkları zaman arasındaki anakronizma nedeniyle gerçekçi değildir. Netice itibarıyla Prusa kentinin Hannibal'in tavsiyesi üzerine M.Ö. 184/3 yılında Bithynia kralı Prusias I tarafından kurulduğu mantıklı görünmektedir.⁶⁸⁸

⁶⁸³ Strab. XII 4.3; Smith, 1684, s. 432.

⁶⁸⁴ Plin. *nat.* V XLIII 148.

⁶⁸⁵ Plin. *nat.* V XLIII 148: "...intus in Bithynia Prusa, ab Hannibale sub Olympo condita."

⁶⁸⁶ Strab. XII 4.3; Doğançlı, 2005, s. 35.

⁶⁸⁷ Meyer, 1897, s. 519; Holleaux, 1924, s. 46; Doğançlı, 2005, s. 36.

⁶⁸⁸ Strab. XII 4.3; Bosch, 1946, s. 35; Mitchell, 1860, s. 44; Haris-Ryde, 1980, s. 861; Rawson, 1982, s. 360.

Prusa kentinin kurucusu Bithynia kralı Prusias I'a ait sikke. Sağda miğferli Athena başı, solda zafer tanrıçası Nike.⁶⁸⁹

Prusa'nın ilk halkı Strabon'a göre Thrakia kökenli kavimlerdir: “*Olympos dağının kuzey dolayları Bithynler, Mygdonlar ve Dolionlar tarafından iskan edilmiştir.*”⁶⁹⁰ Strabon'un belirttiği bu yer yaklaşık olarak bugünkü Prusa'nın kurulduğu yerdir. Öte yandan Bithynia'nın diğer Grek kökenli kentlerinde olduğu gibi daha sonra Bithynia kralları tarafından kurulan Prusa'nın politik hayatına da “*polis*” sistemi hakim olmuştur.⁶⁹¹

Bithynia kralı Nicomedes IV'in vasiyetinde krallığını Roma İmparatorluğuna bırakmasıyla (M.Ö. 74) Prusa, merkezi Nicomedia kenti olan Bithynia eyaletine bağlanmıştır.⁶⁹² Ancak bu oldubittiği kabul etmeyen Pontus kralı Mithridates VI tüm Bithynia kentlerini ve bu arada Prusa'yı da işgal etmiş ve Roma'ya savaş açmıştır. Böylece Roma'nın zaferiyle sonuçlanacak olan Üçüncü Mithridates Savaşı (M.Ö. 74-63) başlamıştır. Bu savaş sırasında tüm Bithynia kentleri gibi Pontus kralı tarafından işgal edilen Prusa da, Romalı komutanlar Triarius ve Barba tarafından geri alınmıştır.⁶⁹³

⁶⁸⁹ *SNG Copenhagen*, nr. 642. Diğer sikkeler için bkz. *BMC Pont.*, s. 210, 9; *SNG Copenhagen*, nr. 639; *RG*, s. 219, nr. 9; *BMC Pont.*, s. 209, nr. 2; *SNG Copenhagen*, nr. 623; *SNG von Aulock*, 244; *RG*, s. 220, nr. 9.

⁶⁹⁰ Strab. XII 8.10.

⁶⁹¹ Langer, 1981, s. 6.

⁶⁹² Liv. II XXXIX 2; Macro, 1980, s. 665.

⁶⁹³ App. *Mithr.* XI 77; Şahin, 1987, s. 4-5.

Sikke: BITHYNIA, Prusa ad Olympum. C. Papirius Carbo, Proconsul. M.Ö. 59-58.⁶⁹⁴

Prusa'da Pompeius'un düzenlemelerinden sonraki yapısal değişiklikler sonucunda *boule* (şehir meclisi) kalıcı hale gelmiştir.⁶⁹⁵ Daha sonra imparator Traianus kentin *boule*'sine 100'ün üzerinde yeni üye alınmasını sağlayan bir kararname yayınlamıştır.⁶⁹⁶ Roma döneminde kent sikke basma hakkına sahip olmuştur. Bu dönemde basılan sikkeler bronzdandır ve Bithynia *proconsul*'u Carbo tarafından M.Ö. 61-59 yılında basılmaya başlanmıştır.(Bkz. üstteki sikke). Bir dönem ara verilen sikke basımına imparator Nero döneminde (M.S. 54-68) yeniden başlanmıştır.⁶⁹⁷ Caracalla (M.S. 211-217) ve Gallienus (253-268) döneminde de Prusa kenti sikke basmaya devam etmiştir.⁶⁹⁸

Roma döneminde kent yeni binalar kazanmış ve hızlı bir şekilde büyümüştür. İmparator Traianus döneminde kentte bir kütüphane ve hamam yapılmıştır.⁶⁹⁹ Eyalet valisi Genç Plinius imparatora yazdığı bir mektupta bu durumu teyit etmektedir:

“Efendim, Prusalıların hem harabe, hem de çok eski bir hamamı var. Bu yüzden, burayı, hoşgörüne sığınıp onarmak istemişlerdi. Ama ben bir yenisinin yapılması gerektiğini düşündüğümünden, bana öyle geliyor ki, onların bu arzusunu yerine getirebileceksin. Çünkü şu kaynaklardan elimize para geçecek; ilkin, özel şahıslardan şimdiden para toplamaya başladım; ikincisi, buranın halkı, hazineden zeytinyağı için kullanmaya alıştığı parayı, hamamın

⁶⁹⁴ SNG Copenhagen, nr. 584; RG, s. 576, nr. 1.

⁶⁹⁵ Jones, 1971, s. 159; Magie, 1950, s. 1231, nr. 34; Macro, 1980, s. 665.

⁶⁹⁶ Plin. *epist.* X 39; Dion Chr. XLV 3.

⁶⁹⁷ RG, s. 577, nr. 5-6.

⁶⁹⁸ RG, s. 588-91, nr. 93-108 (Caracalla); RG, s. 601, nr. 184-5.

⁶⁹⁹ Plin. *epist.* X 23; X 70; Radice, 1962, s. 160; Ridley, 1987, s. 477.

*yapımına harcamaya hazır. Her şeyden öte, kentin saygınlığı ve senin çağının görkemi de böyle bir yapı gerektirir.”*⁷⁰⁰

Prusalı Dion Chrysostomos⁷⁰¹ desteklediği inşaat programları ve imparatorlardan elde ettiği ayrıcalıklarla şehrin ününü ve itibarını arttırmak için herkesten daha çok şey başardığını belirtmiştir.⁷⁰² Dion, Prusa kentinin kazanmış olduğunu iddia ettiği üç önemli imtiyazdan biri olarak, mahkeme düzenleme hakkını (*conventus*) belirtmektedir.⁷⁰³ Keza Bithynia-Pontus valisi Genç Plinius da Prusa’da adli duruşmalar düzenlemek üzere olduğunu açıkça zikreder.⁷⁰⁴ Mahkeme düzenleme hakkının Prusa tarafından kazanılması komşu kentler arasında kıskançlığa neden olmuştur.⁷⁰⁵ Bunun en önemli sebebi ekonomik nedenlerdi. Şöyle ki, davacılar ve davalılar mahkeme düzenlenen kente gelmek zorunda olduklarından, mahkeme düzenlenen kentte bir ekonomik canlanma da oluyordu. Ayrıca *conventus* hakkına sahip olan kent diğer kentler karşısında daha itibarlı bir konuma geliyordu.

Öte yandan, Prusa kenti yöneticilerinin zaman zaman yolsuzluklara karıştıklarını öğreniyoruz. Plinius imparator Traianus yazdığı bir mektupta Prusa’nın mali durumu hakkında şunları söylemektedir:

“... 17 Eylül’de Prusa’ya ulaştım. Şimdilerde Prusalılar’ın kamu harcamalarını, gelirlerini ve borçlarını incelemekteyim; ayrıntulara girdikçe de bu incelemenin gerekliliğini daha fazla anlıyorum. Çünkü çeşitli nedenlerle özel kişiler yüksek miktarlarda paraları alıkoyuyor.

⁷⁰⁰ Plin. *epist.* X 23.

⁷⁰¹ Dion Cocceianus Chrysostomos: M.S. 40-120 arasında yaşamış Prusa’lı hatip, düşünür ve yazar. Günümüze kadar ulaşmış 80 söylevi vardır. (İplikçioğlu, 1997, s. 412).

⁷⁰² Dion Chr. XLIV 9.

⁷⁰³ Dion Chr. XL 10 ve XL 33; XLV 6 ve XLV 10. Diğer iki imtiyaz; genişletilmiş bir meclis ve de bazı yapı projeleri için izin idi. (Dörner, 1941, nr. 26).

⁷⁰⁴ Plin. *epist.* X 58.1 : “*Conventum incohaturus*”.

⁷⁰⁵ Burton, 1975, s. 102.

*Ayrıca, bazı paralar da devlet hazinesinden yasal olmayan yollarla harcanıyor.*⁷⁰⁶

Bithynia'nın iç kısmında Olympus dağı ayağındaki Prusa ovası zengin tarım alanıydı. Olympus dağından kereste elde ediliyordu. Bithynia'da yetiştirilen tarımsal ürünler tahıl ve meyve idi. Fakat Prusa'nın da aralarında bulunduğu bazı bölgelerde bu ürünler karlı olmadığından bunların yerine bağcılık ve sığır yetiştiriciliği yapılmaktaydı. Dion Chrysostomos bunun kendi çiftliğinin durumu olduğunu iddia etse de, onun bu yorumları olasılıkla tipik bir durumu yansıtıyordu: yani kendisi verimsiz mal mülke sahip olmayacak kadar zengindi.⁷⁰⁷ Gerçekten de Prusalılar'ın tahıl kıtlığından Dion Chrysostomos'u sorumlu tutmaları bu durumu daha iyi açıklamaktadır.⁷⁰⁸ Kentin içine bulunduğu Bithynia bölgesi hububat için Karadeniz'in kuzeyindeki bölgelere bağlıydı ve maden ve kereste ile hububatı değiş-tokuş yapıyordu.⁷⁰⁹ Prusa günümüzde olduğu gibi antik dönemde de sıcak su kaynakları ve hamamlarıyla meşhur idi.⁷¹⁰

Prusa'da yetiştirilen ürünler Apamea limanına getiriliyor ve buradan gemilerle ihraç ediliyordu.⁷¹¹ Apamea, Prusa kentinin limanı idi. Hem stratejik hem de ticari açıdan Prusa için önemli bir yere sahipti. Antikçağda deniz ticaretinin önemi de göz önünde tutulunca Prusa-Apamea arasındaki karayolunun önemi daha iyi anlaşılır. Denizle bağlantısını garanti altına almak isteyen Prusa bir liman kenti olan Apamea ile iyi ilişkilerini sürdürmeye gayret etmiştir. Olympus dağı'nın ekonomik açıdan bazı avantajlarının yanında güvenlik açısından bazı dezavantajları olmuştur. Örneğin, Prusa'da Roma döneminde Olympus dağı'nın bazı kanun kaçaklarının sığınağı haline geldiğini belgelerden öğreniyoruz. Bu kanun kaçakları kentin polis teşkilatındaki yüksek bir memuru öldürmüşlerdir.⁷¹²

⁷⁰⁶ Plin. *epist.* X 17A.

⁷⁰⁷ Dion Chr. XLVI 8.

⁷⁰⁸ Langer, 1981, s. 52.

⁷⁰⁹ Danoff, *RE*, s. 1141.

⁷¹⁰ Plin. *epist.* X 23; Hicks, 1907, s. 228.

⁷¹¹ Langer, 1981, s. 5.

⁷¹² Robert, 1937, s. 97; Sherk, 1955, s. 404.

Principatus döneminin sonlarına doğru (M.S. 258) Gothlar tüm Bithynia şehirlerini yağmalamışlardır.⁷¹³ Prusa kenti de bu yıkımdan kurtulamamış ve Bizans dönemine kadar bir daha eski önemini kazanamamış ve hep ikinci planda kalmıştır. Günümüzde Prusa kentinde Hellenistik ve Roma devirlerinden hemen hemen hiçbir kalıntı yoktur. Ancak sur kalıntıları arasındaki bazı stel parçaları ve mermer kalıntıları günümüze gelebilmiştir. Bu durum Helenistik ve Roma döneminden kalan taş malzemenin daha sonra bina yapımlarında ve surların güçlendirilmesinde kullanılmış olduğuna işaret etmektedir.

4.2.4. Prusias ad Mare (Cius)

Bu kent Cius körfezinin doğu ucunda kurulmuş bir liman yerleşimidir. Miletus'lular tarafından kolonize edilmiştir. Doğuya doğru Sangarius ırmağına ve güneydoğuya doğru Phrygia'ya ulaşan ticaret yollarının kesişme noktasında olması sayesinde önem kazanmıştır.⁷¹⁴ Cius'un kuruluşuyla ilgili ilk işaretler Arganoutlar ile ilişkilidir. Strabon Cius'un Heracles'in arkadaşı olduğunu belirtmiştir.⁷¹⁵ Ancak sikkelerde κτίστης olarak bizzat Heracles'in kendisi görülür.⁷¹⁶ Strabon'a göre bu kenti Heracles'in arkadaşlarından birisi olan ve onunla birlikte bu seyahate çıkan Cius kurmuştur.⁷¹⁷ Yine Heracles'in arkadaşlarından birisi olan Hylas Argo gemisinde seyahat ederken su almak için karaya çıktığında Nympheler tarafından kaçırılmıştır. Strabon zamanında bile Cius'lular arasında dağlara yayılma festivali kutlanmış ve Hylas ormanlarda aranıyormuş gibi ismi çağırılmıştır.⁷¹⁸

⁷¹³ Ridley, 1987, s. 558; Magie, 1950, s. 704,; s. 1566, nr. 28; Kaya, 2000, s. 145.

⁷¹⁴ Storey, 1998, s. 31.

⁷¹⁵ Strab. XII 4.3.

⁷¹⁶ *RG*, s. 316, nr. 28-31.

⁷¹⁷ Strab. XII 4.3.

⁷¹⁸ Strab. XII 4.3.

Cius da Miletus gibi M.Ö. 499'da Ionia İsyanına katılmış ancak M.Ö. 497'de Hymaies tarafından tekrar ele geçirilmiştir.⁷¹⁹ Daha sonra Attika-Delos Birliğine üye olmuştur.⁷²⁰ Birliğe ödediği vergi miktarı küçük bir yerleşim olduğunu göstermektedir. Ancak Hellespontus bölgesinde istikrarlı olarak aynı vergiyi ödeyen tek şehirdir. M.Ö. 406/5 tarihinde Cius'un yeniden Pers kontrolüne girdiğini görüyoruz.⁷²¹ Politik alandaki bu değişimlerin kentin ticari alandaki başarılarına etkisi çok az olmuştur. M.Ö. 5. yy.da Cius komşularına nazaran daha istikrarlı bir yaşam sürmüştür. M.Ö. 4. yy.ın ilk yarısında ise gerçekten zengin bir kent olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde kent altın *stater*'ler basmıştır.⁷²² Bithynia'nın batı kesimiyle ve Phrygia'nın komşu bölgeleriyle yapılan ticaret Ascanius Gölü üzerinden Cius'a yönlendirilmiştir. Böylece Cius güneybatıdan gelen ticari yollarının kesiştiği önemli bir merkez haline gelmiştir.

Cius daha sonra bir türlü istikrarı yakalayamamıştır. M.Ö. 4.yy.ın sonlarına doğru Büyük İskender'in haleflerinin (=Diadoklar) kontrolü altına girmiştir. Daha sonra M.Ö. 302'de yeniden bağımsızlığını kazanmıştır.⁷²³ Bu şekilde yaklaşık bir yüzyıl sıkıntısız bir dönem geçiren Cius kenti, M.Ö. 202'de Makedonyalı Philip V tarafından tahrip edilmiş⁷²⁴ ve Bithynia kralı Prusias'a verilmiştir.⁷²⁵ Bithynia kralı kenti restore etmiş ve adını Prusias olarak değiştirmiştir.⁷²⁶

Gemlik'te bulunan yazıtlar Cius'un yakınlarda bir yerde kurulmuş olduğunu göstermektedir.⁷²⁷ Hatta Cius isminin Kiye şeklinde günümüze kadar geldiğini ileri süren araştırmacılar vardır.⁷²⁸ Gemlik bazı coğrafi avantajlara sahip bir yerleşme

⁷¹⁹ Hdt. V 122.

⁷²⁰ Talbert, 2000, s. 52.

⁷²¹ Xen. *Hell.* I 4.7.

⁷²² *RG*, s. 311, nr. 1-2.

⁷²³ Diod. XX, CXI 4.

⁷²⁴ Polyb. XV 23; Rawson, 1982, s. 359.

⁷²⁵ Polyb. XV 22; Strab. XII 4.3; Rigsby, 1996, s. 143; Rawson, 1982, s. 359.

⁷²⁶ Strab. XII 4.3; Haris-Ryde, 1980, s. 861.

⁷²⁷ *IGR* III 22, 24; Mitchell, 1860, s. 45.

⁷²⁸ Wilson, 1961, s. 84.

olarak görünüyor. Öncelikle körfezin iç kısmında gemilerin rahatlıkla demirleyebileceği oldukça uygun bir yerde kurulmuştur. İkinci olarak doğuya doğru iç bölgelere uzanan hinterlandın doğal bir limanı olarak yer almıştır. Gemlik'in kuzeyinde ve güneyinde yükseklikleri 900m ile 1300m arasında değişen ve ulaşımı olumsuz yönde etkileyen dağlar vardır. Oysa doğuya doğru uzanan ve Ascanius Gölüne ulaşan bir koridor sayesinde ulaşım çok kolay sağlanmaktaydı. Bu güzergah ticari bir anayol idi. Yaşlı Plinius ve Mela Cius'un Phrygia'nın yakın kısımlarının ana *emporion*'u olduğunu belirtmektedirler.⁷²⁹ Nicaea kurulduktan sonra aynı ilişki Nicaea-Cius arasında devam etmiştir. Cius, Nicaea'nın limanı olarak hizmet etmiş ve zenginleşmiştir. Cius'un zenginliği ve refahı özellikle ticarete dayanmıştır. Bu ticarete Nicaea ile olan bağlar kent için hayati önem taşımıştır. Nicaea için de Cius limanı çok önemliydi. Nicaea'nın denize ulaştığı en kestirme yol Cius üzerinden giden yol idi. Ticari malların, tüccarların ve yolcuların tercih ettiği bir güzergah idi. Ne varki, Roma imparatorluk döneminde Cius, daha çok Nicaea'nın limanı olma gibi bir işlevi üstlendiğinden dolayı ikinci planda kalmıştır.⁷³⁰ Kentin ismi Plinius'un mektuplarında geçmemektedir.

M.Ö. 1. yy.da Üçüncü Mithridates savaşında Roma'ya yapılan yardımlar sayesinde Cius bir süreliğine bağımsız kent statüsünü elde etmiştir. Pompeius'un düzenlemeleriyle yapılan idari değişiklikler sonucunda *boule* (şehir meclisi) kalıcı hale gelmiştir.⁷³¹ Roma döneminde kent sikke basma hakkına sahipti.⁷³² Prusa, Apamea, Nicaea, Nicomedia, Prusias ad Hypium ve Bithynium kentleri sikkelerinde Bithynia valilerinin (*proconsul*) isimlerine rastlanıyorken⁷³³ Cius kenti sikkelerinde herhangi bir *proconsul* ismi görülmemektedir. Ancak Principatus döneminde Cius,

⁷²⁹ Plin. *nat.* V 144; Mela, *chorog.* I 89.

⁷³⁰ Wilson, 1961, s. 88.

⁷³¹ Jones, 1971, s. 159; Magie, 1950, s. 1231, nr. 34; Macro, 1980, s. 665.

⁷³² Roma döneminde Cius imparator Claudius döneminden itibaren sikke basmaya başlamıştır. (*RG*, s. 317-332, nr. 31-138).

⁷³³ *RG*, s. 268, nr 1-2 (Bithynium, *proconsul* C. Papirius Carbo); *RG*, s. 576, nr. 1-2 (Prusa, *proconsul* C. Papirius Carbo); *RG*, s. 397, nr. 2-3 (Nicaea, *proconsul* C. Papirius Carbo); *RG*, s. 398, nr. 11-12 (Nicaea, *proconsul* C. Vibius Pansa); *RG*, s. 514-5, nr. 1-7 (Nicomedia, *proconsul*, C. Papirius Carbo); *RG*, s. 515, nr. 8-9 (Nicomedia, *proconsul* C. Vibius Pansa); *RG*, s. 515-6, nr. 10-11 (Nicomedia, *proconsul* Thorius Flaccus).

Bithynia eyaletine dahil edilmiştir. İmparator Hadrianus döneminde “Hadriane” unvanını almış⁷³⁴ ve bu imparator adına kentte bir kült kurulmuştur.⁷³⁵ Hiç kuşkusuz imparator Hadrianus M.S. 124’deki Doğu seyahati sırasında Cius’u ziyaret etmiş ve yaptığı bağışlarla kentin yeni kurucusu olarak addedilmiştir. Belki de imparator Cius’a geldiğinde kent M.S. 120 yılındaki büyük depremde Niceae ve Nicomedia başta olmak üzere diğer Bithynia kentleri gibi ağır hasar görmüştür. Ayrıca Gothlar M.S. 258’de diğer Bithynia kentleriyle birlikte Cius’u da yağmalamışlardır.⁷³⁶

Antik Cius kentinden günümüze fazla bir şey kalmamıştır. Az sayıdaki sütun parçaları, lahitler ve bazı mimari kalıntılar göze çarpmaktadır. Cius’dan daha küçük yerleşimlerde bile bunlardan çok daha fazlası vardır. Kuzeybatıda kente hakim olan tepe üzerinde Bizans dönemi surlarının kalıntıları vardır. Nekropol ise Niceae’ya giden yol üzerinde yer almaktadır. Yeni kent antik kentin üzerine kurulmuş ve onu büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır.⁷³⁷

⁷³⁴ *RG*, s. 317, nr. 34-35.

⁷³⁵ *IGR* III, 20.

⁷³⁶ Ridley, 1987, s. 558. Magie, 1950, s. 704 vd.

⁷³⁷ Wilson, 1961, s. 87.

4.2.5. Bithynium (Claudiopolis)

Bithynium, Nicomedia'dan başlayıp Paphlagonia üzerinden Pontus'a giden ve Billaeus⁷³⁸ vadisi boyunca uzanan bir yol ile sahildeki Tieum'a ulaşan anayolun üzerinde kurulmuştur. Eyaletin en doğusundaki şehirlerden biriydi.⁷³⁹ Kentin toprakları hayvanlar için çok elverişli bir otlak olan Salona'nın etrafındaki araziye içine alıyordu. Strabon Salona'nın *salonites* peynirinin çok meşhur olduğunu belirtmiştir.⁷⁴⁰ Bir araştırmacı bu bölgeyi şu şekilde açıklamıştır: “*Hypius nehri havzasının doğu sınırını oluşturan sırt boyunca Bithynium kenti uzanır. Kent, Bithynia krallığının en doğudaki kentidir ve Pontus'a giden ana yol üzerinde bulunur*”.⁷⁴¹ Alçak bir tepenin üzerine kurulmuş olan şehir sulak arazilere sahip idi. Kentin yakınlarında ticari önemi olan kaplıcalar vardı.

Bithynium Grek kökenli bir yerleşim değildir. Adından da anlaşılacağı gibi Bithynia krallığı döneminde kurulmuştur. Fakat kentin eski tarihi tam olarak bilinmemektedir.⁷⁴² Bir görüşe göre bu yerleşim Bithynia kralı Nicomedes I tarafından kurulmuştur.⁷⁴³ Ancak Zipoetes'in doğu seferleriyle ilişkili olarak da kurulmuş olabilir.⁷⁴⁴ Pompeius'un eyaletteki düzenlemeleri öncesinde burası tam olarak bir *civitas* değildi. Daha sonra kentin toprakları Bithynia-Paphlagonia sınırına kadar genişletilmiştir. Güneydeki Modrene (=Mudurnu)'nin Iuliopolis toprakları içinde kaldığını görüyoruz.⁷⁴⁵ Bithynium kenti Pompeius'un eyaletten ayrılmasının

⁷³⁸ Magie, 1950, s. 1190-1, nr. 22; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁷³⁹ Strab. XII 4.7; Haris-Ryde, 1980, s. 880; Fıratlı, 1965, s. 366.

⁷⁴⁰ Strab. XII 4.7; Ptol. *geogr.* V 1.

⁷⁴¹ Magie, 1950, s. 307.

⁷⁴² Plin. *nat.* V, XLIII 148: “.. ceterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses, Iuliopolitae, Bithynion.”; Mitchell, 1860, s. 44; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁷⁴³ Jones, 1971, s. 151.

⁷⁴⁴ Wilson, 1961, s. 133.

⁷⁴⁵ Wilson, 1961, s. 136.

ardından ilk sikkelerini basmıştır.⁷⁴⁶ Yine bu dönemde *boule* (şehir meclisi) kalıcı hale gelmiştir.⁷⁴⁷

İmparator Claudius döneminde kentin ismi *Claudiopolis* olarak değiştirilmiştir.⁷⁴⁸ Biz kentin bu ismine Plinius'un mektuplarında rastlıyoruz. Plinius'un imparator Traianus'a yazdığı mektupta *Claudiopolis*'in büyük bir hamama ihtiyacı olduğundan bahsedilmektedir.⁷⁴⁹ Ayrıca Flavius'lar dönemine tarihlenen bir yazıt, finansmanı kent meclisi üyeleri tarafından karşılanan bir hamam yapımından söz etmektedir.⁷⁵⁰ Hadrianus'un gözdesi Antonius'un doğum yeri olması nedeniyle *Claudiopolis* bu dönemde büyük bir üne sahip olmuştur. Bu nedenle kent "Hadriane" unvanını almıştır.⁷⁵¹ İmparator, Antonius'un heykelini dikmiş ve kent sikkeleri üzerinde ona yer vermiştir.⁷⁵² M.Ö. 59-58 yıllarında Bithynia *proconsul*'u C. Papirius Carbo Bithynium-*Claudiopolis*'te sikke bastırmıştır.⁷⁵³ Buna dayanarak kentin *Lex Pompeia* ile düzenlenen kentler arasında olduğunu söyleyebiliriz. Daha sonra Traianus kentin haklarını genişleterek ona *lex Pompeia*'da belirtilenden daha fazla meclis üyesi seçme hakkı vermiştir.⁷⁵⁴ Kent meclisine kabul edilen bu yeni üyelerden alınan para ile de kente hamam yaptırılmıştır.⁷⁵⁵

⁷⁴⁶ *RG*, s. 268, nr. 1-3.

⁷⁴⁷ Jones, 1971, s. 159; Magie, 1950, s. 1231, nr. 34; Macro, 1980, s. 665.

⁷⁴⁸ Marek, 2003, s. 45; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁷⁴⁹ Plin. *epist.* X 39: "Claudiopolitani quoque in depresso loco, imminente etiam monte ingens balineum defodiunt magis quam aedificant..."; Plin. *epist.* X 40: "Quid Claudiopolitanis circa balineum quod parum, ut scribis, idoneo loco incohauerunt suadendum sit, tu constitues."; Radice, 1962, s. 160.

⁷⁵⁰ Plin. *epist.* X 39.5; *SEG XIV 773-4*.

⁷⁵¹ *RG*, s. 270; Haris-Ryde, 1980, s. 895.

⁷⁵² Cass. Dio LXIX 11. 2; *RG*, s. 270; nr. 13-18; *SEG XIV 771, XX 23*.

⁷⁵³ *RG*, s. 268, nr. 1-3.

⁷⁵⁴ Plin. *epist.* X 39; Dion Chr. XLV 3.

⁷⁵⁵ *SEG XIV 773-4*; Plin. *epist.* X 39.5; Dörner, 1941, nr. 74, 97, 145; Haris-Ryde, 1980, s. 880.

4.2.6. Prusias ad Hypium

Orijinal ismi Cierus olan bu kent Hypos Çayı (Melen Su) etrafındaki ovaya hakim yamaç üzerinde Olympos dağ kütlesine bakan bir yerde olasılıkla Heraclea Pontica'dan gelenler tarafından kurulmuştur.⁷⁵⁶ Sikkeler üzerinde Heracles *Κτίστης* olarak betimlenmiştir.⁷⁵⁷ Cierus kurulduğu yer itibarıyla Pontus kıyısındaki Grek kolonizasyon modeline uymamaktadır. Çünkü buradaki Grek kolonileri genelde yarımadalar veya denize bakan burunlar üzerinde kurulmuştur. Oysa Cierus bugünkü Düzce'nin 7 km. kuzeyindeki Üskübü/Konuralp'le lokalize edilmektedir.⁷⁵⁸ Denizle bağlantısını Dia (Akçakoca) limanı aracılığıyla sağlamıştır.

Bu yerleşim yerinin kuruluşu hakkındaki bilgileri aldığımız tek kaynak Memnon'dur. Ona göre Cierus, Bithynia kralı Zipoetes tarafından ele geçirilmiş⁷⁵⁹ fakat M.Ö. 280 yılında Zipoetes'in oğlu Nicomedes I'in Antiochos I ile yaptığı savaşta Heracleia'nın Nicomedes'e yardım amacıyla 13 gemi göndermesi neticesinde tekrar Heracleia'ya bırakılmıştır.⁷⁶⁰ Ancak yaklaşık bir yüzyıl sonra diğer bir Bithynia kralı Prusias I yeniden Cierus'u ele geçirmiş, burada yeni binalar yaparak geliştirmiş ve burasını kent durumuna getirerek Prusias ad Hypium adını vermiştir.⁷⁶¹ Yaşlı Plinius buradan “*sub Hypio monte*” olarak bahsetmektedir.⁷⁶²

Şehre ait en erken Roma sikkeleri imparator Vespasianus (M.S. 69-79) döneminde görülmeye başlar.⁷⁶³ Prusias ad Hypium'da kentin kamu yaşamı hakkında

⁷⁵⁶ Plin. *nat.* V XLIII 148, Storey, 1998, s. 39.

⁷⁵⁷ *RG*, s. 604, nr. 8.

⁷⁵⁸ Taşlıkkoğlu, 1955, s. 81-97.

⁷⁵⁹ Mem. XIX 1.

⁷⁶⁰ Mem., X 2; IX 4.

⁷⁶¹ Mem. XIX 1; Dörner, 1957, s. 1135; Haris-Ryde, 1980, s. 861.

⁷⁶² Plin. *nat.* V 148.

⁷⁶³ *RG*, s. 603, nr. 2-5.

bilgiler veren birçok yazıt bulunmuştur.⁷⁶⁴ İmparator Hadrianus M.S. 124'deki Bithynia seyahati sırasında kente uğramış ve birçok bağışlarda bulunmuştur. Hatta şehir Hadrianus'u yeni Κτίστης olarak onurlandırmıştır.⁷⁶⁵ Septimius Severus, Caracalla ve Elagabalus gibi diğer Roma imparatorları da kenti ziyaret etmişlerdir.⁷⁶⁶ M.S. 3.yy'a tarihlenen bazı yazıtlar Goth akınlarına karşı şehrin surlarının güçlendirildiğine işaret etmektedir. Gallienus dönemi sikkelerinde görülen tahkim edilmiş şehir kapıları bu durumu açıklamaktadır.⁷⁶⁷

İleri sürüldüğüne göre M.S. II. yy. ortalarında Prusias'da *phyle*'lerin oluşturduğu bir ὁμονοία vardı.⁷⁶⁸ Bu *phyle*'lerin sayısının 12 olduğu belirtilmiştir.⁷⁶⁹ Prusias ad Hypium'un Roma döneminde tam anlamıyla bir *civitas* olduğunu yazıtlardaki memuriyet isimlerinden anlayabiliyoruz.⁷⁷⁰ Kentte bulunan yazıtlar yerel yönetim hakkında önemli bilgiler içermektedir. Bu yazıtlardan birinde *boule* ve *demos*'un *grammateus*'u olarak adlandırılan bir memuriyet görüyoruz.⁷⁷¹ Yine aynı yazıtta geçen “Βειθυνιαρχων” (*Bithyniarkhos*) memuriyeti yerel yönetimin yapısı hakkında önemli ipuçları vermektedir.⁷⁷² Bu yazıtlar Prusias şehri idarecilerinden Nestor adlı bir kişinin yaptığı hayır işlerinden bahsetmektedir. Her iki yazıt da, kentin *gerusia*'sı tarafından, Nestor'un kente olan hizmetlerinden dolayı dikilmiş bir heykelinin kaidesini oluşturan parçalardır.⁷⁷³ Yazıtta, T. Fl. Domitianus Nestor'un iki defa *arkhon*'luk ve bir kere de baş *arkhon*'luk yaptığı belirtilmektedir.⁷⁷⁴ Bu memuriyet ἄρχων της φυλης, ve keza φύλαρχος yani *phyle* başkanı olarak

⁷⁶⁴ IGR III 52.

⁷⁶⁵ IGR III 52.

⁷⁶⁶ IGR III 60 & 62; Dörner, 1952, s. 16, nr. 10.

⁷⁶⁷ RG, s. 614, nr. 76-79.

⁷⁶⁸ Dörner, 1952, s. 16, nr. 9.

⁷⁶⁹ Dörner, 1952, s. 10, nr. 4; Taşlıkloğlu, 1955, s. 91.

⁷⁷⁰ Taşlıkloğlu, 1955, s. 81-97; Dörner, 1952, s. 10, nr. 4.

⁷⁷¹ Dörner, 1952, nr. 4, satır 8-9.

⁷⁷² Taşlıkloğlu, 1955, s. 82.

⁷⁷³ Taşlıkloğlu 1955, s. 83.

⁷⁷⁴ Prusias ad Hypium'da beş kişilik bir *arkhon*'lar heyeti vardı. πρῶτος ἄρχων ise bu heyetin başkanı idi. (Sherk, 1992, s. 243).

yorumlanmıştır.⁷⁷⁵ Nestor yazıttan anlaşıldığı kadarıyla Bithynialı yerli bir Grek ailesine mensuptur. Ancak kente yaptığı hizmetlerden ötürü zamanın Bithynia valisi Domitianus tarafından kendisine Roma vatandaşlık hakkı verilmiştir. Bu durumda Nestor *proconsul*'un *praenomen*'ini ve *nomen gentilicum*'unu almış, kendi ismini de *cognomen* olarak korumuştur.⁷⁷⁶ Kentte bulunan diğer bir yazıt sıradan Bithynia köylüsünün yaşamı hakkında önemli ipuçları vermektedir. Ayrıca bu yazıttan kentte yaşayan bazı kimselerin politik hakları olmadığını öğreniyoruz.⁷⁷⁷

Prusias ad Hypium'un ekonomisi hemen yakınındaki verimli ovadan elde edilen ürünlere dayanıyordu. Kentte bulunan hayırseverler birçok kamu işlerini üstlenmişlerdir.⁷⁷⁸ Bu zengin aristokratların yardımıyla kentte birçok kamu binası inşa edilmiştir. İmparator Domitianus döneminde yapılmış olan hamam M.S. 3. yy.da kentin ileri gelenlerinden Gavinius Sacerdos isimli biri tarafından onartılmıştır. Yine aynı hayırsever kente yeni bir su kemeri yapılması için de yardımda bulunmuştur.⁷⁷⁹ M.S. 2.yy.ın başlarında ise P. Domitius Iulianus kente su getirilmesi için maddi destek sağlamıştır. Bundan başka fakir halka ekmek, şarap, zeytinyağı ve para dağıtımını yapmıştır.⁷⁸⁰ Diğer bir hayırsever Philippianus Iason da kente bazı binaların yapımı için bağışlarda bulunmuştur.⁷⁸¹

Bu yapıların çoğu günümüze kalmamıştır. Güneyde dağın eteklerinde Bithynia krallığı döneminden kalma sur kalıntıları vardır. Şehrin kuzeydoğusunda su

⁷⁷⁵ Dörner, 1952, s. 10, nr. 4.

⁷⁷⁶ Roma imparatorluğu zamanında yerli halktan, büyük hizmetlerde bulunmuş bazı eyaletlilere (özellikle zenginlere) vatandaşlık hakkı verilmiştir. Bu kişilere yeni bir Roma ismi verilmiştir. Bu isim de ya imparatorun yada *proconsul* yada *legatus* gibi herhangi bir Roma eyalet idarecisinin isminden alınmıştır. Çoğu zaman *proconsul*'ler imparatorlara memleketine hizmeti dokunmuş bir eyalet zengini tavsiye etmiş ve imparator da bu teklifi kabul ettiği takdirde, o kişi *proconsul*'ün *praenomen*'iyle (küçük isim) *nomen gentilicum*'unu (soyadı) almış, kendi öz ismini de *cognomen* (ek ad) olarak muhafaza etmiştir. (Taşlıkloğlu, 1955, s. 87)

⁷⁷⁷ IGR III 69.

⁷⁷⁸ Taşlıkloğlu, 1955, s. 81-97.

⁷⁷⁹ IGR III 66.

⁷⁸⁰ Dörner, 1952, s. 13, nr. 5.

⁷⁸¹ IGR III 60.

kemer kalıntılarının bir kısmı halen ayaktadır. Bu yapı bir önceki paragrafta bahsettiğimiz Gavinius tarafından yaptırılan su kemeri olabilir. M.S. 2. yy.da yapıldığı sanılan tiyatro kalıntıları çok etkileyicidir.⁷⁸² Bir araştırmacı Domitianus hamamıyla bağlantısı olduğunu düşündüğü başka su kemerleri kalıntılarında ve antik kanalizasyon sisteminden bahsetmektedir.⁷⁸³

4.2.7. Iuliopolis

Iuliopolis kenti İç Bithynia’da, eyaletin güney sınırında Sakarya vadisinin üst tarafında doğudan gelip Nicaea’ya giden anayolun üzerinde kurulmuştur.⁷⁸⁴ Kentin orijinal adı Γορδίου κόμη’dir. Cleon adındaki bir eşkıya çetesinin lideri burayı şehir olacak şekilde organize etmiştir.⁷⁸⁵ Augustus’un imparatorluğunun ilk yıllarında Bithynia eyaletine katılan Iuliopolis fazla büyümemiş ve Plinius’un tabiriyle “perexigua civitas” olarak kalmıştır.⁷⁸⁶ Kent Emremsultan’ın (Yunus) kuzeyinde ve Nallıhan’ın 15 km. güneyinde bir yere lokalize edilmektedir.⁷⁸⁷ İmparator Iustinianus şehri korumak amacıyla etrafına toprak bir set yaptırmıştır.⁷⁸⁸

Kentin toprakları güneyde Sangarius ırmağıyla, doğuda ise Hierus/Siberis (=Aladağ Çayı) ile sınırlanmıştır. Esas kısmı kuzeye doğru dağların arasında yer almış ve Claudiopolis ve *regio Doris*’e kadar uzanmıştır. Genç Plinius’un Bithynia valiliği sırasında Iuliopolis bir sınır kentiydi.⁷⁸⁹ Yaşlı Plinius da Hierus çayını Bithynia’nın sınırı olarak belirtmiştir⁷⁹⁰, fakat coğrafyacı Ptolemaios Laganeia’yı

⁷⁸² Perrot, 1872, s. 22.

⁷⁸³ Perrot, 1872, s. 20.

⁷⁸⁴ Plin. *nat.* V 148; Plin. *epist.* X 77; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Macro, 1980, s. 673.

⁷⁸⁵ Strab. XII 8.9; Marek, 2003, s. 45; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁷⁸⁶ Plin. *epist.* X 77.

⁷⁸⁷ Wilson, 1961, s. 139.

⁷⁸⁸ Prok. *aed.*, V 4.

⁷⁸⁹ Plin. *epist.* X 77; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁷⁹⁰ Plin. *nat.* V 149: “...Hieros, qui Bithyniam et Galatiam disternunt”.

Bithynia sınırları içerisinde göstermiştir.⁷⁹¹ Eğer Ptolemaios'un belirttiği gibi Laganeia Bithynia sınırları içerisinde idiyse idari açıdan Iuliopolis'e bağlı olmalıydı. M.S. 4. yy.da sınır Iuliopolis'in diğer yanına, Göynük'ün doğusundaki Dablae ve Dadastana arasındaki bir noktaya taşınmıştır. *Tabula Peutingeriana* Hierus çayı üzerindeki bir sınırı işaret ederken, *Antonina* ve *Jerusalem itinerleri* Göynük sınırını göstermektedir.⁷⁹² Bu düzenleme imparator Iovianus'un ölümünden çok daha önce muhtemelen Diocletianus zamanında yapılmış olmalıdır.

4.2.8. Cretia Flaviopolis

Cretia kenti Claudiopolis'in doğusunda aynı yol üzerinde yer almıştır.⁷⁹³ Paphlagonia'lılar tarafından kurulmuş olan bu kent daha sonra Bithynia kralı Ziaelas tarafından Bithynia topraklarına katılmıştır. Nicomedes zamanında Bithynia krallığının güneyde en azından Sangarius ırmağına kadar ve doğuda Bithynium'a kadar uzandığını biliyoruz. Kral Ziaelas sahildeki Grek şehirleriyle dostane ilişkilerini sürdürmüş ancak iç bölgede doğuya doğru ilerlemeye devam etmiş ve Bithynium'un yanındaki Cressa'yı ele geçirmiştir.⁷⁹⁴ Bu yer Roma Cretia'sı veya bugünkü Gerede'dir.⁷⁹⁵ Creteia yolların kavşak noktasında bulunmasından dolayı Vespasianus tarafından Flaviopolis adıyla yeniden kurulmuş ve *boule*'ye (kent meclisi) sahip olma hakkını kazanmıştır.⁷⁹⁶

Roma dönemi Cretia'sı hakkındaki bilgilerde de belirsizlikler vardır. Ne zaman şehir statüsünü aldığı da tam olarak belli değildir. Olasılıkla Vespasianus tarafından Flaviopolis adıyla yeniden kurulduğunda şehir statüsünü kazanmıştır.⁷⁹⁷

⁷⁹¹ Ptol. *geogr.* V 1.3.

⁷⁹² *Itin. Burd.* 573; Wilson, 1961, s. 99-100.

⁷⁹³ Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁷⁹⁴ *SIG*³ 456; Polyb. III 2, 5.

⁷⁹⁵ Wilson, 1961, s. 142.

⁷⁹⁶ Haris-Ryde, 1980, s. 880.

⁷⁹⁷ Haris-Ryde, 1980, s. 880.

İlk sikkeler Antoninus Pius döneminde basılmıştır.⁷⁹⁸ Yaşlı Plinius Cretia'yı Bithynia kentleri arasında saymamaktadır. Fakat iç bölgede yer alan bir kentin sakinleri diye bahsettiği "Agrippenses"liler Cretia'da oturanlar olabilir.⁷⁹⁹ Büyük olasılıkla Pompeius'un düzenlemelerinde Cretia bir *civitas* değildi ve zaten Strabon da buradan bahsetmez. Fakat Κρητιεύς-Agrippenses eşleşmesini öneren görüşü kabul edersek Cretia, Plinius'un 12 Bithynia kentinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.2.9. Caesarea-Germanicopolis

Bu yerleşme erken Principatus döneminde Bithynia'da kurulan üç şehirden biri idi. Yazıtlar kentin Bithynia sınırları içerisinde olduğunu ispatlamaktadır.⁸⁰⁰ Eyaletin batı sınırında Dascylitis gölü yanındaki arazide kurulmuştur.⁸⁰¹ Caesarea kenti için birinci elden kaynağımız kentin bastığı sikkelerdir.⁸⁰² Bu sikkeler bize Caesarea'nın Yaşlı Plinius'un eserinde belirttiği Bithynia'daki 12 *civitas*'tan biri olduğunu göstermektedir.⁸⁰³ Bu sikkeler ayrıca kentin kökeni ve statüsü hakkında da önemli bilgiler vermektedirler. Augustus döneminde basılan ilk sikkeler ΚΑΙΣΑΡΕΩΝ ΤΩΝ ΕΝ ΒΕΙΘΥΝΙΑ lejantını taşıyordu.⁸⁰⁴ Böylece Strabon'un *Geographika* adlı eserini tamamladığı tarihte varlığından kuşku duymadığımız Caesarea kentinden eserde bahsedilmemesi ilginçtir. Kentin kuruluşunu Caesar'a dayandırmak pek olası görünmemektedir. Çünkü Caesar'ın Bithynia ziyareti çok kısa sürmüştür ve bu konuda elimizde herhangi bir kanıt yoktur. Bu nedenle kentin

⁷⁹⁸ *RG*, s. 333-4; nr. 1-4.

⁷⁹⁹ *Plin. nat.* V 149: "*ceterum intus in Bithynia colonia Apamena, Agrippenses...*"

⁸⁰⁰ *AE*, 1983, 1: "DI(S) MANIB(VS) / AVRELIVS TAV(RVS) / MILES COH(ORTIS) II PR(AEORIAE) / PO(SVIT) MATRI BE(NE) ME(RENTI) / IVLI(A)E MA GERMANICOPOLIS / IN B(ITHYNIA).

⁸⁰¹ Jones, 1940, s. 69; Macro, 1980, s. 673.

⁸⁰² *RG*, s. 281-287, nr. 1- 41.

⁸⁰³ *Plin. nat.*, V 143: "...*et intus Helgas oppidum, quae Germanicopolis...*"

⁸⁰⁴ Imhoof-Blumer, 1901, s. 599; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

Augustus döneminde ve muhtemelen M.Ö. 20'de veya biraz daha geç bir tarihte kurulmuş olması gerekir.⁸⁰⁵

Germanicus M.S. 17-19 yıllarında Doğuya yaptığı gezi sırasında kenti yeniden kurmuştur. Böylece kent "Germanice" unvanını almış ve bu tarihten sonra basılan sikkeler ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΚΤΙΣΤΗΣ lejantını taşımaktadır.⁸⁰⁶ Caesarea imparator Valerius (M.S. 253-260) dönemine kadar sikke basmaya devam etmiştir.⁸⁰⁷ Kentin bastığı sikkelerin üzerindeki tipler kentin lokalizasyonunu yapmamıza yardımcı olmaktadır. Caracalla döneminde basılan sikkeler üzerinde gördüğümüz dağ tanrısı ΟΛΥΜΠΙΟΣ Caesarea'nın topraklarının bu dağa kadar genişlediğine işaret etmektedir. Caesarea'nın arazisi batıda Rhyndacus ırmağıyla sınırlanmıştır. Bu ırmak aynı zamanda Bithynia eyaletinin sınırını da oluşturuyordu. Pescennius Niger, Septimius Severus ve Iulia Domna sikkeleri üzerinde ise oldukça büyük gemilere sığınak olabilecek bir liman görünmektedir.⁸⁰⁸ Bu sikkeler Caesarea'nın deniz kenarında değil daha iç bölgede kurulduğunu ancak Propontis'teki bir limanla bağlantılı olduğunu göstermektedir.

Klasik yazarlar Caesarea kentinden çok az söz etmişlerdir. Yaşlı Plinius kentin Rhyndacus ile Apamea arasında bir yerde kurulmuş olduğunu belirtmiştir.⁸⁰⁹ Ptolemaios Caesarea'yı iç kısımdaki kentler arasına yerleştirmiştir.⁸¹⁰ Caesarea'dan bahseden diğer bir klasik dönem yazarı Prusalı Dion Chrysostomos Caesarea'yı Prusa'ya ἀστυγείτων καὶ πλησίον olarak tanımlamaktadır.⁸¹¹ Bu kaynakları göz önüne aldığımızda Caesarea'nın Apamea'dan direkt olarak iç bölgeye giden yol üzerinde Nilüfer Çayı (Gelbes?) vadisinde yer aldığını söyleyebiliriz.

⁸⁰⁵ Wilson, 1961, s. 53.

⁸⁰⁶ *RG*, s. 281; Haris-Ryde, 1980, 877; Jones, 1940, s. 69; Macro, 1980, s. 673.

⁸⁰⁷ *RG*, s. 287, nr. 40-41.

⁸⁰⁸ *RG*, s. 281-283.

⁸⁰⁹ Plin. *nat.* V 143: "Helgas oppidum quae Germanicopolis."

⁸¹⁰ Ptol. *geogr.* V 1.14.

⁸¹¹ Dion Chr. XLVII 13.

Ancak yine de Caesarea'nın yeri tam olarak belli değildir. Bir görüşe göre kentin topraklarının Olympus Dağı ile birleşmesi ve sikkelerdeki liman resmi göz önüne alındığında kentin iç bölgede ve Rhyndacus ırmağının yanında kurulmuş olması gerektiği belirtilmiştir.⁸¹² Bu teoriye göre Caesarea daha sonraki Lopadium'un (=Uluabat) yerinde kurulmuştu. Böyle bir çözüm mantıklı görünmekle birlikte bazı açılardan zayıf kalmaktadır. Gerçekten Uluabat'taki bir liman kış aylarında işe yarayabilirse de yaz aylarında suların azalmasıyla birlikte gemilerin seyrüsefer yapması imkansız hale gelebilmektedir. Antik çağda bu şartlar uygun görülebilir, ancak bu görüşe daha ciddi bir itiraz vardır; o da bu lokalizasyona göre kentin Olympus Dağına yakın olmadığıdır. Bu yüzden Caesarea'yı Uluabat'la özdeşleştiren bu öneri pek kabul edilebilir görünmemektedir.⁸¹³

Bu bölgede çalışmalar yapan F.W. Hasluck'un önerisi daha kabul edilebilir görünmektedir.⁸¹⁴ Araştırmacı, Caesarea'nın lokalizasyonu için Prusa'nın 15 km. batısında, Olympus'un eteklerindeki Tahtalı Köyü'nü önermiştir. Bu yerleşimin Caesarea olarak lokalize edilmesi Uludağ'a olan yakınlığına ve daha başka nedenlere dayanmaktadır. Burada bir antik kent olduğunu Nilüfer Çayı vadisindeki düz ovaya bakan tahkimatlardan anlayabiliyoruz.⁸¹⁵ Bu topraklar daha önce Cyzicus ve Byzantium'un kontrolü altındaydı.⁸¹⁶ Hasluck'un Caesarea'nın limanı olarak önerdiği yer ise Tirilye (Trigleia)'dir. Burada doğal bir liman olmamasına rağmen araştırmacı inşa edilmiş olduğunu düşünmektedir. M.S. 14. yy.da Tirilye'nin Prusa'nın ἐμπόριον'u olduğunu biliyoruz. Burası Ramsay'ın Caesarea olarak önerdiği yerle hemen hemen aynıdır.⁸¹⁷ Daha sonra Caesarea'nın limanı Dascylium olmuştur.⁸¹⁸

⁸¹² Imhoof-Blumer, 1972, s. 598.

⁸¹³ Wilson, 1961, s. 56.

⁸¹⁴ Hasluck, 1910, s.187 vd.

⁸¹⁵ Wilson, 1961, s. 56.

⁸¹⁶ Dion Chr. XLVII 13; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁸¹⁷ Ramsay, 1960, s. 196.

⁸¹⁸ Haris-Ryde, 1980, s. 877.

4.3. Bithynia Eyaletindeki *Coloniae* Statüsündeki Kentler

Coloniae'lar *Ius Italicum*'a tabii kentler olup *Ius Italicum*'a göre Roma'ya haraç ödemekten muaf idiler. Örneğin Anadolu'daki en erken Roma kolonisi olan Apamea Roma'ya haraç ödememiştir.⁸¹⁹ Apamea'nın bu statüyü kazanmasında askeri nedenlerin ön plana çıktığı bilinmektedir. Aşağıda bu kenti tarihsel kuruluşundan itibaren ayrıntılı olarak inceleyeceğiz.

4.3.1. Myrleia (Apamea)

Myrleia, İç Bithynia'da Prusa'nın kuzeybatısındaki Cius Körfezinde Colophon kolonisi olarak kurulmuştur.⁸²⁰ Myrleia'nın Ionia kentlerinden Colophon tarafından kurulmuş olduğu Plinius⁸²¹ ve Mela⁸²² tarafından onaylamıştır. Konu tartışmalı olmakla birlikte M.Ö. 4-3.yy arasındaki bazı sikke tiplerindeki benzerlik bu görüşü desteklemektedir.⁸²³ Kent Propontis'in güney sahili boyunca uzanıyordu. Macedonia kralı Philip V Pergamum ile yaptığı savaş sırasında kenti ele geçirmiş ve kayınbiraderi Prusias I'a vermiştir.⁸²⁴ Prusias I şehri yeniden inşa etmiş ve karısının isminden alarak Apamea adını vermiştir.⁸²⁵ Dasyclium ve Cius arasındaki mevki antik coğrafyacılar tarafından bilinmesine rağmen⁸²⁶ Plinius bu kenti komşusu Germanicopolis gibi iç bölgeye yerleştirmektedir.⁸²⁷ Strabon bu noktada çok açık değildir. Sadece Myrleia'nın Cius'un komşusu ve Prusa'ya çok yakın olduğunu

⁸¹⁹ Plin. V 124; Plin. *epist.* X 47; Magie, 1950, s. 36-37

⁸²⁰ Plin. *nat.* V, 148.

⁸²¹ Plin. *nat.* V 148-9.

⁸²² Mela *chorog.* I 88: "... *trans Ryndacum est Dasyelos et quam Colophonii conlocavere Myrlea*".

⁸²³ *RG*, s. 246; Wilson, 1961, s. 66.

⁸²⁴ Strab. XII 4.3; Haris-Ryde, 1980, s. 861.

⁸²⁵ Strab. XII 4.3; Hicks, 1907, s. 228.

⁸²⁶ Mela, *chorog.* I 88.

⁸²⁷ Plin. *nat.* V 143; V 149.

belirtmekle yetinmektedir.⁸²⁸ Ayrıca Romalı komutan Triarius'un Apamea'yı nasıl ele geçirdiğini anlatan Appianus'a göre yerleşim sahilden fazla uzakta değildi.⁸²⁹

Myrleia'nın sosyal hayatı hakkında hemen hemen hiçbir şey bilmiyoruz. Yazıtlar M.S. 2. yy.a aittir⁸³⁰. Bu yazıtlar Myrleia'da Asklepios'a adanmış bir altar veya tapınak olduğuna işaret ederler. Tapınağın yanından veya içinden yapay bir kanalla (διώρυξ) olasılıkla Prusa'nın şifalı sularından getirilen temiz bir dere (su) geçiyordu.⁸³¹ Prusalı hatip Dion Chrysostomos Apamea'nın en önemli iki uğraşısının gemi yapımı ve deniz ticareti olan yoğun bir ticari şehir olduğunu ve Apamea'nın, Prusa'ya liman olarak hizmet ettiğini belirtmiştir.⁸³² Kent şimdi olduğu gibi antik dönemlerde de Prusa'ya gitmek isteyenler için doğal bir iskele vazifesi görmüştür.⁸³³ Bu iki yerleşim arasındaki kuş uçuşu mesafe 10 km, karayoluyla yaklaşık 20 km'dir.⁸³⁴ Kent tiyatrosunun şehrin 1 km. güneydoğusunda olduğunun tespiti ve Vespasianus⁸³⁵ dönemine ait resmi yazıtların bulunması şehrin kurulduğu yeri işaret etmektedir.⁸³⁶ Diğer kalıntılar çoğunlukla Bizans dönemine aittir. Fakat tiyatro Roma değil Grek tarzını yansıtır. Tiyatro kıyı çizgisinden sadece 400 metre uzakta, iki dar derin vadinin ayırdığı küçük bir plato üzerinde, denize ve limana bakan şehrin akropolisi üzerinde yer almaktadır.⁸³⁷ Plinius'un şehri *intus* (=içeride, denizden uzakta) diye tarif etmesi bu nedenle hatalıdır.

Pompeius'un düzenlemelerinden sonra kent sikke basmaya başlamıştır.⁸³⁸ Kentte sorunların görüldüğü bir meclis vardı.⁸³⁹ Romalılar zamanında Apamea

⁸²⁸ Strab. XII 4.3; Wilson, 1961, s. 65.

⁸²⁹ App. *Mithr.* 77.

⁸³⁰ Hicks, 1907, s. 228.

⁸³¹ Hicks, 1907, s. 228.

⁸³² Dion Chr. XL 30-33.

⁸³³ Hicks, 1907, s. 228.

⁸³⁴ Hicks, 1907, s. 228.

⁸³⁵ *CIL* III 335.

⁸³⁶ Perrot, 1872, s. 12; Wilson, 1961, s. 65.

⁸³⁷ Wilson, 1961, s. 65 vd.

⁸³⁸ *RG*, s. 340-1, nr. 28-31.

⁸³⁹ Jones, 1971, s. 159; Magie, 1950, s. 1231, nr. 34; Macro, 1980, s. 665.

diğer Bithynia kentlerinden farklı bir statüye sahipti. Caesar M.Ö. 44'te kente "Colonia Iulia Concordia" unvanını vermiştir.⁸⁴⁰ Böylece Roma Apamea'dan batıya doğru Lampsacus, Parium ve Cyzicus gibi diğer koloniler vasıtasıyla Küçük Asia'nın kuzeyi boyunca bir garnizon çizgisi oluşturmuştur.⁸⁴¹ Caesar bu koloniler vasıtasıyla daha sonra imparatorluk döneminde buraların Romalılaştırmasını sağlamıştır. Bu dönemde basılan sikkelerde "Iulia" ismini görüyoruz.⁸⁴² Apamea'nın siyasi organizasyon yapısı Roma'ya özgü bir şablona dayanıyordu. Bu nedenle Apamea, Bithynia valilerinin tam denetime altında değildi. Yukarıda değinildiği gibi *Ius Italicum*'a tabii idi. Bu yasa eyalet görevlilerinin müdahalesine karşı yerel yönetime belirli bir derecede yerel yargılama yetkisi ve özgürlük veriyordu. Apamea gerek politik gerekse vatandaşlarına sunduğu haklar bakımından eyalet geri kalanıyla tamamıyla farklı bir niteliğe sahipti. Fakat yerel yargılama hakkı ve yerel yönetimin özgürlükleri yasal limitler içinde sınırlandırılmıştır.⁸⁴³ Kent hesaplarını kontrol etmek isteyen Bithynia valisi Genç Plinius kent halkının direnişiyile karşılaşmıştır. Plinius (M.S. 111-113) imparator Traianus'a yazdığı mektuplarda bu durumdan söz etmiştir.⁸⁴⁴ Plinius Bithynia valisi ve idarecisi olarak Apamea'nın kamu borçlarını, gelirlerini ve giderlerini incelemek istemişse de, Apamea'lılar Plinius'un bu isteğine prensip olarak olumlu bakmalarına rağmen daha önceden eyalet valisinin incelemesinden muaf olduklarını ileri sürmüşlerdir. Plinius durumu imparator Traianus'a bildirmiş ve karşılığında Apamea'lıların talepleri lehinde olan şu cevabı almıştır:

*"Remuneranda est igitur probitas eorum, ut iam nunc sciant hoc, quod inspecturus es, ex mea voluntate saluis, quae habent, privilegiis esse facturum"*⁸⁴⁵

⁸⁴⁰ Haris-Ryde, 1980, s. 873; Macro, 1980, s. 675.

⁸⁴¹ Bowersock, 1965, s. 62-3; Haris-Ryde, 1980, s. 873.

⁸⁴² *RG*, s. 251, nr. 37; Storey, 1998, s. 30.

⁸⁴³ Sherwin-White, 1973, s. 320; Erdemir, 2004, s. 175.

⁸⁴⁴ Plin. *epist.* X 47-48; Erdemir, 2004, s. 178.

⁸⁴⁵ Plin. *epist.* X 48.

Apamea kenti M.S. 58'deki Goth baskınından kurtulamamış ve şehir büyük çapta yağmalanmıştır.⁸⁴⁶

4.4. Bithynia'daki Bağımsız Kentler (*Civitas Libera*)

Bağımsız bir şehir Roma devletinin anayasal yapısının bir parçasıydı.⁸⁴⁷ Kendi yasalarını anayasanın verdiği yetkiye dayanarak değiştirebilirlerdi.⁸⁴⁸ Yine de bunlar direkt olarak Roma Senatosu'na ve imparatoruna bağlıydı. Bu şehirler iç işlerinde serbest olmalarına rağmen dış politikada tamamen Roma'ya bağlıydı. Şehirlere verilen bu bağımsızlık statüsü şartlı ve ancak Roma'nın tek taraflı isteğiyle oluyordu. Burada Roma'nın amacı şehirlerin kendisine bağlılığını sağlamak ve Roma'ya hizmet etmelerini sağlamaktı. Şehirler ancak Roma'ya bağlı kaldıkları sürece bağımsızlıklarını koruyabiliyorlardı.⁸⁴⁹ Bağımsız şehirler kendi iç güvenliklerini kendileri sağlamak zorunda idiler. Cumhuriyet döneminde bağımsız şehirler vergiden muaf tutulmuş ve yerel mahkemelerinde serbest bırakılmışlardır. Yani kuramsal olarak eyalet valisinin yargısından muaf idiler. Ancak idamı gerektiren suçlar ve fiziksel cezalandırmalarda eyalet valisinin onayı gerekmiştir.⁸⁵⁰ Vergi toplama konusunda da bu şehirlerin haklarına riayet edilmemiştir. Yasak olmasına rağmen Romalı *publicani*'ler bu serbest şehirlerden de vergi talep etmişlerdir.⁸⁵¹

İmparatorluk döneminde bu bağımsız kentler sadece belli alanlarda özgür bırakılmışlardır. Her ne kadar eyalet valilerinin bağımsız şehirlerin içişlerine karışma yetkisi yoksa da kimi durumlarda imparatorun özel temsilcileri devreye girmiştir.⁸⁵² *Curatores* adı verilen bu temsilciler bağımsız şehirlerin mali kayıtlarını inceleme

⁸⁴⁶ Ridley, 1987, s. 558; Magie, 1950, s. 704 vd.

⁸⁴⁷ Last, 1936, s. 436; Erdemir, 2004, s. 172.

⁸⁴⁸ Macro, 1980, s. 676.

⁸⁴⁹ Erdemir, 2004, s. 172.

⁸⁵⁰ Erdemir, 2004, 175.

⁸⁵¹ Sherwin-White, 1984, s. 236-7; Erdemir, 2004, s. 176.

⁸⁵² Plinius'un imparator Traianus'a yazdığı mektuplarda bu konu hakkında ayrıntılı bilgiler vardır. (Plin. *epist.* X)

hakkına sahiptiler. Ancak bunun için imparatorun onayı gerekli idi. M.S. 3. yy'ın birinci yarısından sonra “bağımsız şehir” statüsü uygulaması sona ermiştir.

“Özgür Kent” statüsü (*civitas libera*) Senato ve imparator tarafından bazı kentlere bağışlanmış bir ayrıcalıktı.⁸⁵³ Bithynia eyaleti içerisinde iki tane *civitates liberae* bulunuyordu. Chalcedon bu unvana sahip kentlerden biriydi. Kente bu unvan Cumhuriyet döneminde verilmiştir.⁸⁵⁴ Chalcedon bu unvanı Roma devrinin sonuna kadar korumuştur. Bithynia’da bu unvana sahip diğer kent ise Byzantium idi. Byzantium’un önemli bir yol ağı üzerinde olması bağımsızlık statüsü tanınmasında etkili olmuştur.⁸⁵⁵ Şimdi bu iki kente daha yakından bakalım:

4.4.1. Chalcedon (=Kadıköy)

Chalcedon, Bosporus’ta Byzantium kentinin karşısına kurulmuş bir Megara kolonisiydi.⁸⁵⁶ Herodotos’a göre kent Byzantium’dan 17 yıl önce kurulmuştur.⁸⁵⁷ Kentin aşağı yukarı M.Ö. 7. yy.da kurulduğunu söyleyebiliriz. Chalcedon’un, Asya’yı Avrupa’ya bağlayan uluslararası karayolunu ve Propontis’i Pontus Euxenus’a bağlayan deniz yolunu kontrol eden bir noktada kurulmuş olması ekonomik açıdan kendisine birçok avantajlar sağlamıştır. Burada uygun rüzgarların (ὄροος) dağıtıcısı Iupiter Urius’a adanmış bir tapınak tespit edilmiştir.⁸⁵⁸ Chalcedon’un bu stratejik mevki Darius’un M.Ö. 512’de kenti ele geçirmesine neden olmuştur.⁸⁵⁹

⁸⁵³ Magie, 1950, s. 474.

⁸⁵⁴ Plin. *nat.* V 149; Jones, 1971, s. 159.

⁸⁵⁵ Erdemir, 2004, s. 174.

⁸⁵⁶ Strab. XII 4, 2.

⁸⁵⁷ Hdt. IV 144.

⁸⁵⁸ Mitchell, 1860, s. 44.

⁸⁵⁹ Hdt. V 26.

M.Ö. V. ve IV. yy.larda Chalcedon geniş bir özgürlük ve bağımsızlığa (ἐλευθερία ve αυτονομία) sahipti. Nitekim bu statüsünü Bithynia kralları zamanında da korumuştur.⁸⁶⁰ M.Ö. V. yy.da Chalcedon'un Bithynia'lılara karşı Byzantium'la ittifak yaptığına dair kanıtlar bulunmaktadır.⁸⁶¹ Fakat daha sonra Perslerle ve Lysimachus'la anlaşmak zorunda kalmış ve M.Ö. 387'de Pers egemenliğine girmiştir. Chalcedon Ionia isyanına da katılmıştır. Ayrıca Delos Birliğine üye olmuştur.⁸⁶² M.Ö. 3. yy.da Chalcedon, Heraclea ve Pontus kralı Mithridates ile birlikte Seleucus I'a karşı yapılan ittifaka katılmıştır.⁸⁶³ Bu dönemde basılan sikkelerde her iki şehrin isimlerini de görüyoruz.⁸⁶⁴ Kent, daha sonra Büyük İskender'e ve onun ardıllarına tabii olmuş ve Lysimachus'un M.Ö. 281'de ölmesinden sonra tekrar bağımsızlığını kazanmıştır.⁸⁶⁵ Ancak bir müddet sonra Makedonyalı Philippos V'in hegemonyasına girmiş fakat onun M.Ö. 197'de Roma tarafından yenilmesiyle yeniden bağımsız bir kent olmuştur.⁸⁶⁶ Makedonyalı Philippos V ve oğlu Perseus'a karşı Roma tarafında yer almıştır. Roma ile müttefik olan ilk Bithynia kentidir.⁸⁶⁷ Kent Roma'nın Makedonyalı Perseus'la olan savaşında deniz gücü göndererek destek vermiştir.⁸⁶⁸ Bu yardım sayesinde bağımsızlığını sürdürmüştür.⁸⁶⁹

Chalcedon bağımsızlığını Nicomedes IV'ün M.Ö. 74'deki ölümüne kadar korumuş ve yeni kurulan Bithynia eyaletine bağımsız şehir olarak dahil edilmiştir. Pompeius'un Bithynia'daki düzenlemelerinden sonra sikke basan şehirlerden

⁸⁶⁰ Haris-Ryde, 1980, s. 860.

⁸⁶¹ Diod. XII LXXXII 2; Haris-Ryde, 1980, s. 860.

⁸⁶² Hdt. VI 33.

⁸⁶³ Mem. VII 2; XI 2.

⁸⁶⁴ *RG*, s. 297.

⁸⁶⁵ *RG*, s. 294.

⁸⁶⁶ Polyb. X VXXIII 8.

⁸⁶⁷ Liv. XLII 56.6: "ad idem fere tempus et ab sociis naues Chalcidem conuenerunt, duae Punicae quinqueremes, duae ab Heraclea ex Ponto triremes, quattuor Chalcedone, totidem Samo, tum quinque Rhodiae quadriremes. has praetor, quia nusquam erat maritimum bellum, remisit sociis. et Q. Marcius Chalcidem nauibus uenit, Alope <Pthio>tica capta, Larisa, quae Cremaste dicitur, oppugnata."

⁸⁶⁸ Liv. XLII LVI 6; App. *Mithr.* 52.

⁸⁶⁹ Storey, 1998, s. 33.

biridir.⁸⁷⁰ Yaşlı Plinius tarafından bu durum belirtilmesine rağmen, sikkelerde *civitas libera* unvanına rastlamıyoruz.⁸⁷¹ Mithridates VI Bithynia'yı işgal edince Romalı komutan Cotta ve civar bölgelerdeki Romalılar Chalcedon'da toplanmışlardır. Ancak yine de Mithridates VI Chalcedon'un gemilerini ele geçirip binlerce Romalı'yı öldürmüştür.

Chalcedon'un iki limanından biri doğuya diğeri batıya bakıyordu. Çok yakınında kentle aynı taşıyan bir ırmak vardı. Chalcedon kenti topraklarının tamamı Bithynia sınırları içinde olup Nicomedia'nın batısında Pontus Euxenus ve Propontis arasında uzanıyordu. Strabon zamanında bir köy olan Chrysopolis (=Üsküdar) bu sınırlar içinde kalmıştır.⁸⁷² Xenophon burasını askerlerinin ele geçirdikleri malları satabilecekleri bir *emporion* olarak tarif etmiştir.⁸⁷³ Strabon'un zamanında ise Chrysopolis sadece bir köydü.⁸⁷⁴ Chalcedon kenti ve toprakları antik dönemde tapınaklarıyla ünlü idi. Chalcedonlar tapınağı⁸⁷⁵ ve Apollon tapınağından başka şehrin hemen karşısında Heracleium ve bunun kuzeyinde Aphrodite tapınağı bulunmaktaydı.⁸⁷⁶ Plinius'un işaret ettiği bir diğerk tapınak ise Hestia tapınağıdır.⁸⁷⁷ Plinius⁸⁷⁸ ve Dionysius, Chalcedon'dan kuzeye doğru uzanan sahil çizgisini açıkça tanımlamışlardır. Plinius, Chalcedon toprakları içindeki Amycus körfezi ve limanının bulunduğu yere Nicopolis kasabasını yerleştirmiştir.⁸⁷⁹ Bu kasabanın güneyinde Nausimachium Burnu yer almıştır. Boğazın tam ağız kısmında Spiropolis kasabası vardı. Chalcedon topraklarının iç bölgesinde ise Chrysopolis ve Artane arasındaki karayolu üzerinde Ömerli'de kurulmuş olan antik bir yerleşim vardır.

⁸⁷⁰ RG, s. 298, nr. 51-54.

⁸⁷¹ Plin., *nat.* V 149: "... in his Calchadon libera...".

⁸⁷² Strab. XII 4.2.

⁸⁷³ Xen. *an.* VI 6.38.

⁸⁷⁴ Strab. XII 4.2.

⁸⁷⁵ Strab. XII 4.2.

⁸⁷⁶ Xen. *Hell.* I III 7.

⁸⁷⁷ Plin. *nat.* V 150: "... dei Naulochium promunturium, Estiae, templum Neptuni".

⁸⁷⁸ Plin. *nat.* V 150.

⁸⁷⁹ Plin. *nat.* V 150: "... ultra Calchadon Chrysopolis fuit, dein Nicopolis, a qua nomen etiamnum sinus retinet, in quo portus Amyci".

Plinius, Chalcedon'un yerinde daha önce Procerastis ve Colpusa yerleşimlerinin bulunduğunu belirtmiştir.⁸⁸⁰ Chalcedon'un Megaralıları ile olan ilişkisini buradaki kültler ve yapılar doğrulamıştır.⁸⁸¹ Kentin Bosporus'un Asya tarafında kurulmuş olması antik yazarlar tarafından aptallık olarak nitelendirilmiştir.⁸⁸² Ancak kentin etrafındaki arazi çok verimlidir. Ayrıca kentin üzerinde kurulduğu arazi Byzantium'un dağlık arazisine göre hem daha düz hem de kolay yerleşilebilirdir. Yine de tarihçi Herodotos kenti "körler şehri" olarak nitelemiştir.⁸⁸³

Roma döneminde Chalcedon özgür ve federatif (*civitas libera*) bir kent olarak varlığını sürdürmüştür.⁸⁸⁴ Özgür kent statüsünde olması nedeniyle farklı bir yönetim sistemine sahip idi. Kent yönetimindeki en yüksek memur *basileus* idi. Bunun dışında diğer Bithynia kentlerinde rastlamadığımız nomophylactes, asymnotes vb. gibi memuriyet isimlerini Chalcedon'da görüyoruz.⁸⁸⁵ Kent özgür ve bağımsız bir kent olarak eyalet valisinin müdahalesinden bağımsız bir biçimde kendi yasalarına sahip idi. Kentin vatandaşları *conventus* kentlerindeki mahkemelere tabi değildi.⁸⁸⁶ Ancak Genç Plinius'un mektuplarında kent hakkında herhangi bir bilgiye rastlamıyoruz. Bu dönemde kent ünlü komşularının gölgesinde kalmış olmalıdır. O nedenle bu dönem kent tarihi hakkında çok az şey biliyoruz. Gothlar'ın M.S. 258'de kenti yağmalamasından sonra ise kent bir daha eski günlerinin ihtişamına erişememiş ve Byzantium'un gölgesinde kalmıştır.⁸⁸⁷

⁸⁸⁰ Plin., *nat.* V 149: "in his Calchadon libera, ... Procerastis ante dicta, dein Colpusa, postea Caecorum oppidum, quod locum eligere nescissent, ... tanto felicior omnibus modis sede".

⁸⁸¹ Storey, 1998, s. 32.

⁸⁸² Hdt. IV 144; Mitchell, 1860, s. 44.

⁸⁸³ Hdt. IV 144; Mitchell, 1860, s. 44.

⁸⁸⁴ Macro, 1980, s. 676; Storey, 1998, s. 34.

⁸⁸⁵ *CIG* 3793.

⁸⁸⁶ Abbott-Johnson, 1926, s. 43.

⁸⁸⁷ Zos. *hist.* I 34; Magie, 1950, s. 704 vd.; Olmstead, 1941, 411.

4.4.2. Byzantium

Özerk (bağımsız) bir kent olan Byzantium da *lex Pompeia* ile Bithynia-Pontus eyaletine eklenmiştir.⁸⁸⁸ Augustus döneminde otonom tipte gümüş sikkeler basmıştır.⁸⁸⁹ Önemli bir liman kenti olması nedeniyle Roma imparatorlarının dikkatini çekmiştir. İmparatorlar bu kentin güvenliğini sağlamak amacıyla sınırları içine bir garnizon yerleştirilmesini de içeren bir dizi önlemler almışlardır.⁸⁹⁰

⁸⁸⁸ *BMC* 60.

⁸⁸⁹ Grant, 1946, s. 476.

⁸⁹⁰ Plin. *epist.* X 77, 78; Langer, 1981, s. 48.

5. BÖLÜM

ROMA PRINCIPATUS DÖNEMİNDE BITHYNIA EYALETİ VALİLERİNE PROSOPOGRAFİK BAKIŞ (M.Ö. 27-M.S. 284)

Prosopografik bölüme geçmeden önce *cursus honorum* hakkında kısaca bilgi vermek gerektiğine inanıyorum. *Cursus honorum*'u kısaca Roma siyaset adamının kariyerindeki “memuriyet yelpazesi” olarak tanımlayabiliriz. M.Ö. 6. yy.ın sonlarına doğru (M.Ö. 510) Roma’da Cumhuriyet rejimi kurulmasıyla devlet magistratus’lar (memurlar) tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Bu memurların en önemlileri *consul* ve *praetor*’lar idi. *Aedil* ve *quaestor*’lar daha az önemdeki mevkileri işgal etmişlerdir. Bu memurlar görev sürelerinin bitmesinden sonra Senato’nun üyesi olmuşlardır. Yüzyıllar boyunca ihtiyaca göre yeni memuriyetler oluşturulmuş, fakat yukarıda belirttiğimiz dört ana *magistratus*’luk aşağı-yukarı aynı kalmıştır. Bu durum M.Ö. 1. yy.da devletin ilk defa askeri komutanlar (Sulla, Pompeius, Iulius Caesar) ve daha sonra imparatorlar tarafından yönetilmeye başlanmasıyla değişmiştir. Bu süreçten sonra Cumhuriyet dönemi memuriyetlerinin çoğu asıl içeriğinden uzaklaşarak sadece prestij unvanları olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir.

Roma Cumhuriyet ve imparatorluk dönemi Senato ile ilgili memuriyetleri dört ana grupta inceleyebiliriz:

- 1.) Senato’ya ait olağan memuriyetler (*quaestor, aedil, praetor, consul*)
- 2.) Senato’ya ait olağanüstü memuriyetler (*dictator, censor, pontifex maximus*)
- 3.) Promagistrat’lıklar (*proconsul, propraetor*)
- 4.) Diğer memuriyetler (*tribunus, praefectus*)

M.Ö. 3. yy.dan sonra sivil kariyerler (Senato ile ilgili) aşağı yukarı aynı çizgiyi takip etmiştir. Bir kişi, askerlik hizmetinden sonra sırasıyla *quaestor, aedile, praetor* olmuş ve sonunda *consul*’lüğe ulaşmıştır. Bu tipik kariyer *cursus honorum* diye adlandırılmıştır.⁸⁹¹ Memuriyetler için gerekli minimum yaşlar *Lex Vibia*

⁸⁹¹ Berger, 1991, s. 422.

annalis'de gösterilmiştir.⁸⁹² Bir kişi *consul* seçileceği zaman daha önceki kariyerinde yönetim faaliyetlerinin çeşitli branşlarında (orduda, muhasebede, tapınaklar ve festival düzenlemede) kendini ispatlamış olması gerekiyordu. Bir başka deyişle Roma memurları uzman değil ama çok yönlülerdi.

Roma Cumhuriyet ve imparatorluk dönemlerinde *cursus honorum* (kariyer) tablosu şu şekilde idi:

CUMHURİYET	Min. yaş	İMPARATORLUK	Min. Yaş
		Vigintivir <i>Xvir stilitibus iudicandis</i> <i>IIIvir capitalis</i> <i>IIIvir monetalis</i> <i>IIIvir viarum curandarum</i>	18
Askerlik Hizmeti		Askeri tribunus	20
Quaestor	30	Quaestor	25
Aedil veya Tribunus	37	Aedil veya Tribunus	27
Praetor	40	Praetor	30
		Praefectus Propraetor Proconsul Tribunus Legionis	
Consul	43	Consul	32
Censor		Praefectus urbi Propraetor Proconsul	

⁸⁹² Berger, 1991, s. 547.

Yukarıdaki tabloda da görüleceği gibi Roma imparatorluk dönemi boyunca yeni memuriyetler yaratılmıştır. Bu yeni memuriyetlerin oluşması Roma'daki rejimin pratik uygulamalarındaki değişikliklerle açıklanabilir. Roma imparatorları ülkeyi yönetebilmek için direkt olarak kendilerine karşı sorumlu olan bu tür görevlilere ihtiyaç duymuşlardır. Ayrıca imparator gerek gördüğü takdirde yetenekli kişiler için yukarıdaki tabloda belirtilen yaş sınırını uygulamama hakkına da sahip idi.

Senato memurluklarından başka bir de atlı (*equites*) sınıfına mensup olanlar devlet kademelerinde bazı memuriyetleri ellerinde tutmuşlardır. Bu sınıf (*equites*) Roma elitinin “ikinci seviyesi” idi. Bu sınıfının *cursus honorum*'unun en önemli memuriyetleri *procurator*, *praefectus* ve *praetorius praefectus* idi.⁸⁹³

Eyalet valileri ilk başlarda sadece Romalılar arasından seçilmiştir. Ancak zamanla eyaletlerdeki üst tabakaya mensup bazı kimselere de Roma vatandaşlık hakları verilmiş ve bu kişiler kendi yaşadıkları yerdeki yerel yönetimlerde en alt kademedен göreve başlayıp zamanla en yüksek makama geçtikten sonra Senato'ya kabul edilmişlerdir. Daha sonra eyalet valisi, ordu kumandanı, *tribunus plebis*, *legatus*, *proconsul*, *curator*, *pontifex* ve nihayet Roma'daki en yüksek mevki olan *consul*'lük makamı elde etmişlerdir. Neticede Roma vatandaşlık hakkını kazanmış olan eyaletliler aynen diğer Roma vatandaşları gibi imparatorluk dahilinde bütün siyasi mevkilere geçme ve her türlü siyasi hakka sahip olma imkanını elde etmişlerdir.⁸⁹⁴ Iulius Caesar döneminde eyaletlerdeki soylu kimselere vatandaşlık hakkının verilmesiyle başlayan bu hareket, özellikle M.S. II. yüzyılda zirveye ulaşmış,⁸⁹⁵ imparator Caracalla tarafından tüm Akdeniz'deki eyaletlerde yaşayan halka Roma vatandaşlığı hakkı tanınmasıyla (M.S. 212) sonuca vardırılmıştır.

⁸⁹³ Lendering, 2004, s. 1.

⁸⁹⁴ Erzen, 1958, s. 94.

⁸⁹⁵ Özellikle kendisi de bir eyaletli olan imparator Hadrianus döneminde eyaletlilerinin en yüksek makamları ele geçirdiklerini görüyoruz.

5.1. PROCONSUL UNVANLI VALİLER (M.Ö.27-M.S. 165 ?)

5.1.1. Prosopografik Bölüm

5.1.1.1.Thorius Flaccus (M.Ö. 29/28 veya 28/27)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 398–399, nr. 13–15 (Pl. LXV, 13-14); Weiser,1983, s. 197, nr. 6; Imhoof-Blumer, 1901, s. 502, nr. 1.

Ön Yüz: [NIKA]IEΩN

Arka Yüz: ΕΠΙ | ΑΝΘΥΠΑΤ[ΟΥ] | ΘΩΡΙΟΥ | ΦΛΑΚΚ[ΟΥ]

2.) *RG*, s. 399, nr. 17–18 (Pl. LXV, 15-16)

Ön Yüz: ΝΙΚΑΙΕΩΝ

Arka Yüz: ΕΠΙ | ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ | ΘΩΡΙΟΥ | ΦΛΑ

3.) *RG*, s. 399, nr. 19–21 (Pl. LXV, 17-18)

Ön Yüz: ΝΙΚΑΙΕΩΝ

Arka Yüz: ΕΠΙ | ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ | ΘΩΡΙΟΥ | ΦΛΑΚΚ[ΟΥ]

4.) *RG*, s. 515, nr. 10; *BMC. Pont*, s. 179, nr. 5

Ön yüz: ΝΙΚΟΜΗΔΕΩΝ

Arka Yüz: ΕΠΙ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ ΘΩΡΙΟΥ ΦΛΑΚΚΟΥ

5.) *RG*, s. 516, nr. 11; *SNG Copenhagen* 468; Imhoof-Blumer, 1901, s. 502, nr. 1.

Ön yüz: ΗΡΑ ΛΑΝΟΙΑ ΝΙΚΟΜΗ.

Arka Yüz: ΕΠΙ | ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ | ΘΩΡΙΟΥ

6.) *ILS* 7420 a; Sherk, 1988, s. 228, nr. 173 E

Psamate, Furia'nın 18 yıl yaşayan kişisel hizmetçisi. Mithridates, fırıncı (ekmekçi), Flaccus Thorius'un kölesi bu anıtı yaptırmıştır.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 313, nr. 134; M. Fluss, *RE* VI A, 1936, col. 346, nr. 5; Laet, 1941, s. 87, nr. 378; Sherk, 1988, s. 228, nr. 173; Bosch, 1935, s. 78, nr. 1; Grant, 1946, s. 384; Broughton, 1960, s. 62; Thomasson, 1984, col. 243, nr. 1; Weiser, 1983, s. 197, nr. 6.

Lanuvium'lu (Latium'da bir şehir) Thorius Flaccus, Augustus döneminde Bithynia valiliği yapmıştır.⁸⁹⁶ İtali kökenlidir.⁸⁹⁷ Bithynia'da tam olarak hangi tarihlerde görev yaptığı konusu tartışmalıdır. Ancak araştırmacılar Flaccus'un kesin olarak M.Ö. 27'den önce Bithynia valiliği yaptığı konusunda görüş birliği içindedirler.⁸⁹⁸ Bazı araştırmacılar onun Bithynia valiliğini M.Ö. 29-M.Ö. 28'e⁸⁹⁹ bazıları da M.Ö. 28-M.Ö. 27'ye tarihlendirmektedir.⁹⁰⁰ Imhoof-Blumer ise Flaccus'un Bithynia valiliği hakkında kesin bir tarih vermemiştir.⁹⁰¹

Thorius Flaccus ismine Nicaea ve Nicomedia sikkelerinde rastlıyoruz.⁹⁰² Sikkelerin arka yüzündeki *επί άνθυπάτου θωρίου Φλακκαυ* yazısı, bu sikkelerin T. Flaccus'un Bithynia valiliği anısına basıldıklarına işaret etmektedir. Sikkeler üzerinde Octavianus'un "augustus" unvanına rastlanmaması, Flaccus'un M.Ö. 27'den önce Bithynia eyaleti valiliği yapmış olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

⁸⁹⁶ Sherk, 1988, s. 231, nr. 273; Weiser, 1983, s. 197, nr. 6; Syme, 2002, s. 564; Remy, 1989, s. 17, nr. 1; Lang, 2003, s. 105.

⁸⁹⁷ Marek, 2003, s. 47.

⁸⁹⁸ Marek, 2003, s. 44; Remy, 1989, s. 17.

⁸⁹⁹ Syme 2002, s. 303.

⁹⁰⁰ Bosch, 1935, s. 78.

⁹⁰¹ Imhoof-Blumer, 1901, s. 502; Weiser, 1983, s. 197, nr. 6.

⁹⁰² *RG*, s. 398-399, nr. 13-15; *RG*, s. 399, nr. 17-21; Weiser, 1983, s. 197, nr. 6; Imhoof-Blumer, 1901, s. 502, nr. 1 (Nicaea). *RG*, s. 515, nr. 10; *BMC Pont.*, s. 179, nr. 5; *RG*, s. 516, nr. 11; *SNG Copenhagen* 468; Imhoof-Blumer, 1901, s. 502 (Nicomedia).

Ayrıca T. Flaccus'un Bithynia'da görev yaptığı dönemde eyaletler henüz Senato ve Augustus arasında paylaştırılmamıştı.

Flaccus'un Bithynia eyaletindeki faaliyetleri ve sonraki *cursus honorum*'u hakkında bilgimiz yoktur.

5.1.1.2. Appius Claudius Pulcher (M.Ö. ca. 27/26)

Belgeler:

1.) Ascon. 34

“Itaque primo factum erat S.C. ut interrex et tribuni plebis et Cn. Pompeius, qui pro cos. ad urbem erat, viderent ne quid detrimenti res publica caperet, dilectus autem Pompeius tota Italia haberet. Qui cum summa celeritate praesidium comparasset, postulaverunt apud eum familiam Milonis, item Faustae uxoris eius exhibendam duo adolescentuli qui Appii Claudii ambo appellabantur; qui filii erant C. Claudi, qui frater fuerat Clodi, et ob id illi patrum sui mortem velut auctore patre persequebantur.”

2.) Cic. Att. III, XVII, 1

“...de Quinto fratre nuntii nobis tristes nec varii venerant ex ante diem (III) non. Iun. usque ad prid. Kal. Sept. eo autem die Livineius L. Reguli libertus ad me a Regulo missus venit. is omnino mentionem nullam factam esse nuntiavit sed fuisse tamen sermonem de C. Clodi filio isque mihi a Q. fratre litteras attulit. sed postridie Sesti pueri venerunt qui a te litteras attulerunt non tam exploratas a timore quam sermo Livinei fuerat. sane sum in meo infinito maerore sollicitus et eo magis quod Appi quaestio est.”

3.) Plut. Pomp. LVII, 7

Πρὸς δὲ τούτοις Ἄππιος ἀφίκετο κομίζων ἐκ Γαλατίας ἢν ἔχρησε Πομπήιος Καίσαρι στρατιάν καὶ πολλὰ μὲν ...

4.) Cic. Att. VII, 15

“...Pompeius ad legiones Appianas est profectus; Labienum secum habet. ego tuas opiniones de his rebus exspecto. Formias me continuo recipere cogitabam.”

5.) Cic. Att. VII, 20

“Gnaeus autem Luceriae dicebatur esse et adire cohortis legionum Appianarum non firmissimarum. at illum ruere nuntiant et iam iamque adesse, non ut manum conserat (quicum enim?) sed ut fugam intercludat.”

6.) Cic. ad. fam. XI, 22

“Cum Appio Claudio C. f. summa mihi necessitudo est multis eius officiis et meis mutuis constituta. Peto a te maiorem in modum vel humanitatis tuae vel mea causa, ut eum auctoritate tua, quae plurimum valet, conservatum velis....”

8.) App. civ. IV, 6, 44

Appion del a hapauomenon eh epaul ei, twa opl itwa epigeotwn, oiketij thn eautou=esqhta eheduse, kail autoj eij thn euhh oia despotij ahaki iqei ekwh apeqanen ahiltou=despotou, parestwtoj wj oiketou. Menhniu del thn oikian katalabohtwn oplitwa, qerapwn ej tol tou=despotou foreien eh ebh kail upol twa onodoulwn sunergouhtwn epefereto, ewj ote meh wj Menhhiwj ekwh ahthto, Menhhiwj del ej Sikelian diefugen. Ouhion del apel euqeroj autou=Ouhniu, Fil hmw, oikian kekthmehoj lamprah, eh twmesaitatw?thj oikiaj ekruyen eh lamnaki, aj apolsidhtou ej xrhmatwn h)bibliwn ekousi ful akhh: kail nuktoj e)refe mekri twa spondwa. eteroj del apel euqeroj, tafon despotou ful absw, toh desposunon prografehta eful assen eh tw tafw?meta\ tou=patroj.

9.) App. civ. IV, 6, 51

Appioj del dieheime toij qerapousin tal ohta kail met' autwa ej Sikelian eplei. xeimwaj del epilabohtoj epibouleubntej oi qerapontej toij xrhmasin ej skafoj ehqento toh Appion, wj ej a)fal esteran e)pidia metaferontej. kail sunebh tw mekri ek paralogou diaplousai, toij del apol esqai thj newj dialuqei shj.

10.) Zonaras, X, 23

“Ἀππίου δὲ Κλαυδίου καὶ Γαίου Νωρβανοῦ ὑπατευόντων...”

11.) Dio Cass. XLVIII, 43, 1

12.) App. civ. V, 98

propl oi d' au)tw# tinej touj muxouj thj qal asshj dihreuwn, kai
Appioj meta\ plhqouj newa opisqoful akwa eipeto. triith? del thj
ahagwghj h(mera? notoj empeswn Lepidou meh o(kada)j ahetreya
pol laj, w(rmisqh del o(nwj ej Sikelian kai\ Plehion ej Lilubaiw?
pol iorkwa, tinaj twa polewn uphgeto kai\ e(teraj ebiazeto: Tauroj
del a)rxomehou tou= pneumatoj ej Taranta epal indromei. Appibu d'
a)rti to\ Aqhnaion akron periplebntoj ai(meh sunetribonto twa newa
a)mfiltaij petraij, ai(d' ej tel mata e)wkel lon upo\ r(umhj, ai(del kai\
dierrifhsan ouk a)sineij.

13.) Inscr. Ital. XIII, 1, s. 342

*Ap(pius) Claudius Pulc<h>er ex Hispan[i]a k(alendis) Iun(iis)/
triumphav<i>t, palmam de[d]it.*

15.) CIL X 1423

Appius Pulcher, C(aii) f(ilius), co(n)s(ul), imp(erator), VI[II] vir epulonum.

16.) RG, s. 202, nr. 78; Imhoof-Blumer, 1901, s. 231, nr. 17

Ön yüz: AP. PVLCHER PROCOS.

Arka Yüz: C. CASSIVS C.F. II VIR F.C. AVG. DI. F.S.C.C.R. (= C(aius)
Cassius, C(aii) F(ilius), II Vir F(aciendum) C(uravit) Aug(ustus), Di(vi)
F(ilius), S(enatus) C(onsulto) C(oloniam) R(estituit).⁹⁰³

17.) CIL VI 32338

*[M(arco) Lollio, Q(uinto) Aemilio co(n)s(ulibus)], /(magisterio) L(ucii)
Scribonii Libonis, sacrificium Deae Diae fuit]/ [a(nte) d(iem) --- Iun(ias)
domi]/ [a(nte) diem)--- Iu]n(ias)/ [in luco et domi--]/ [adfuerunt L(ucius)*

⁹⁰³ Grant, 1946, s. 255-257.

*Scriboniu]s Libo, L(ucius) Cinna, A[p(pius) Claudius]/ [M(arcus) Messalla
Corvinus, M(arcus) C]ornutus, Cn(aeus) Do[mitius Calvinus]/ [---].*

18.) *CIL X 1424; CIL XI 6695*

*Ap(pio) Claudio, C(aii) f(ilio), Pulchro/ co(n)s(uli), imp(eratori)/
Herculanenses post mort(em).*

Literatür:

*PIR*², II, s. 237, nr. 982 ve s. 239, nr. 984; Laet, 1941, s. 99-100, nr. 455; Broughton, 1952, s. 401; Broughton, 1960, s. 16; Thomasson, 1984, col. 243, nr. 2.

Soylu bir aileye mensup olan C. Claudius Pulcher'in oğlu idi. Amcası Appius Claudius Pulcher M.Ö. 54 yılında *consul*'lük yapmıştır. Roma'daki iç savaş sırasında Caesar'a karşı Pompeius'un yanında yer almıştır. Bu sırada önce askeri *tribunus*, ardından da M.Ö. 46'da *quaestor* olmuştur. Caesar'ın Pharsalus'da Pompeius taraftarlarını kesin olarak yenilgiye uğratmasından sonra affedilmiştir. Caesar'ın suikast sonucu öldürülmesinden sonra M. Antonius'un yanında yer almış, fakat M.Ö. 43'te tekrar Cumhuriyet taraftarlarının arasına katılmıştır. Triumvir'lik döneminde baskılar nedeniyle Sicilya'ya gitmiş ancak M.Ö. 39'da Roma'ya gelerek Octavianus'a katılmıştır. A. Cladius Pulcher'in bu hareketi ilerideki parlak kariyerinin de başlangıcı olmuştur. Octavianus da Cumhuriyet taraftarlarına ve Roma'nın soylu ailelerine karşı Pulcher gibi soylu bir aileye mensup birini kendi tarafına çekmiş olmaktan çok memnun olmuştur. Zaten M.Ö. 38'de Pulcher'in *consul*'lük makamını elde etmesi bunu açıkça göstermektedir.⁹⁰⁴ Aynı yıl sadece Roma'nın soylu ailelerine mensup kişilerin kabul edildiği dini bir kurum olan *septem viri epulonum*'a kabul edilmiştir. M.Ö. 33'de İspanya *proconsul*'u olmuştur. Daha sonra Apameia'daki Roma kolonisini yeniden organize etmiştir.⁹⁰⁵ M.Ö. 27'de Thorius Flaccus'un hemen ardından Bithynia eyaleti *proconsul*'u olarak göreve

⁹⁰⁴ Zonaras, X, 23; Dio Cass. XLVIII, 43,1

⁹⁰⁵ Marek, 2003, s. 44, 47.

başlamıştır. A. Claudius Pulcher'in Bithynia eyaleti valiliği bir yıl sürmüştür. Bithynia'daki faaliyetleri hakkında elimizde yeterli kaynak yoktur. Ancak eyaletteki görevi boyunca Augustus'un daha sonra Roma eyalet sisteminde yapacağı değişiklikler için Bithynia'yı organize etmekle uğraşmıştır. Pulcher'den sonra Bithynia eyaletine tekrar düzenli olarak valiler gönderilmeye başlanmıştır.

5.1.1.3. C. Marcius Censorinus (M.Ö. ca. 14/13)

Belgeler:

1.) *RIC I*, s. 68, nr. 85-86 (M.Ö. 21-20)

Ön yüz: OB CIVIS SERVATOS

Arka yüz: C. MARCI L. F. CENSORIN. AVG. III VIR A. A. A. F. F.

2.) *AE*, 1906, 1; Robinson, 1905, s. 309, nr. 36 (Sinope)

“Γαῖον Μάρκιον/ Κηνσωρινον/ πρεσβευτήν/ Καίσαρος τὸν/
κηδεμόνα τῆς/ πόλεων ὁ δῆμος.”

3.) *CIL VI* 31541; *AE*, 1951, nr. 182

*C(aius) Marcius, L(ucii) f(ilius), L(ucii) n(epos),/ Censorinus,/ C(aius) Asinius,
C(aii) f(ilius), Gallus,/ co(n)s(ules) ex s(enatus) c(onsulto) termin(averunt).*

4.) *CIG* 2698; *SEG II*, 549

Γαίωι Μαιο/κίωι. Κηνσωρίνωι/ σωτηῆρι καὶ εὐεργέτη καθιέρωσαν/ οἱ
γ[ε]γονότες ἀγωνο/θέ[τ]αι τῶν Κ[η]νσωρινήων/ Μελάντας Λέοντος
καὶ/ Θεόμνηστος Ἰάσονος τοῦ Θεο[μνήστου].

5.) Vell. II, 102,1

“*Quo tempore M. Lollii, quem veluti moderatorem iuventae filii sui Augustus esse voluerat, perfida et plena subdoli ac versuti animi consilia, per Parthum indicata Caesari, fama vulgavit. Cuius mors intra paucos dies fortuita an voluntaria fuerit ignoro. Sed quam hunc (M. Lollium) decessisse laetati homines, tam paulo post obiisse Censorinum in iisdem provinciis graviter tulit civitas, virum demerendis hominibus genitum.*”

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 336, nr. 163; *PIR*², V, 2, s. 177, nr. 222; F. Miltner, *RE* XIV, 2, 1930, col. 1551-1552, nr. 44; Laet, 1941, s. 62, nr. 238; Thomasson, 1984, col. 209, nr. 21; Bowersock, 1964, s. 207 vd.

Pleb kökenli bir aile olan *Marcii Censorini*'ye mensup idi.⁹⁰⁶ M.Ö. 21/20'de kariyerine Roma hazinesinde bir memur olarak başlamıştır.⁹⁰⁷ Daha sonra normal *cursus honorum*'un gerektirdiği askeri hizmetlerde bulunmuş olmalıdır. Askeri hizmetinden sonra sırasıyla *quaestor*, *aedil*, *tribunus* ve *praetor* olmuştur. Fakat onun bu *cursus honorum*'u hakkında elimizde yeterli kaynak yoktur.

M. Censorinus M.Ö. 14/13'de bir Senato eyaleti olan Bithynia'da *legatus Caesaris* unvanıyla valilik yapmıştır.⁹⁰⁸ Bu dönemde Senato eyaleti statüsündeki Bithynia'ya bir *legatus Caesaris*'in vali olarak gönderilmesi pek de normal bir uygulama değildir.⁹⁰⁹ Ancak dönemin siyasi olaylarına baktığımızda bunun nedeni kolayca anlaşılabilir. M. Censorinus eyalete gönderilmeden çok daha önce Kimmer Bosphorus'unda çıkan isyanı bastırmak amacıyla Marcus Agrippa'ya M.Ö. 16-M.Ö.

⁹⁰⁶ Yine bu aileye mensup olan L. Marcius Censorinus M.Ö. 149 *consul*'u idi. (Broughton, 1952, s. 588).

⁹⁰⁷ *RIC* I, s. 68, nr. 85-86; Remy, 1989, s. 20.

⁹⁰⁸ Marek, 2003, s. 48.

⁹⁰⁹ Bowersock, 1964, s. 208.

13 yılları arasında bir *imperium maius* ile bütün doğu eyaletleri üzerinde hükmetme yetkisi verilmiştir.⁹¹⁰ M. Censorinus'un $\pi\rho\epsilon\sigma\beta\epsilon\upsilon\tau\eta\varsigma$ $\text{K}\alpha\iota\sigma\alpha\rho\omicron\varsigma$ unvanı da onun görevinin askeri içeriğini açıkça ortaya koymaktadır.⁹¹¹ Zaten Bithynia eyaleti valiliği süresince daha çok askeri meselelerle ilgilenmiştir. Kaynaklar Censorinus'un Bithynia eyaleti valiliğinden sonraki 5 yıllık kariyeri hakkında sessiz kalmaktadırlar. Ancak daha sonra C. Asinius Gallus ile birlikte M. . 8 senesi *consul*'  olmuştur.⁹¹² Pergamon, Miletus ve Mylasa'da ele geçen yazıtlar onun *Asia proconsul*'l ğ ne işaret etmektedir.⁹¹³ Bu yazıtlarda *soter* ve *euergetes* olarak onurlandırılmıştır. M. Censorinus'un *Asia* eyaleti *proconsul*'lüğünü M.S. 1/2 veya M.S. 2/3 yıllarına tarihlendirebiliyoruz.⁹¹⁴ Zaten bu görevinden hemen sonra M.S. 2'nin sonlarında veya M.S. 3 yılında  lm ştir.

5.1.1.4. L. Licinius ...? (M.S. ca. 11/12)

Belgeler:

1.) *CIL* VI: 1442; Alföldy, 1969, s. 180-181

L(ucius) Licinius, [.] f(ilius), [--- XV vir s(acris) f(aciundis), III vir, tr[ib(unus) mil(itum) leg(ionis) V] Macedonic[ae et ---]e, adlec[tus a divo] / Claudio inte[r patricios, quaest(or), praet(or) tes[tamen[to fieri iussit] / L(ucio) Licinio, L(ucii) f(ilio), C[--- pon]tifi[ci---], / leg(ato) divi Aug(usti) pro [pr(aetore) ---, praefecto frumenti dandi] ex s(enatus) c(onsulto), proco(n)s(uli) Bit[hyniae, praet(ori), trib(uno) pleb(is), quaestori Hispaniae] / ulterioris, comiti dat[o in Oriente a divo A]ug(usto) C(aio) [Caesari, III vir?] / Licinae, L(ucii) f(ilia), Caesi Longi[ni? Uxori et Licini]ae, L(ucii) f(ilia), Ma[---].

⁹¹⁰ Koenen, 1970, s. 217-223.

⁹¹¹ Magie, 1950, s. 1593; Laet, 1941, nr. 238; Remy, 1989, s. 20; Bowersock, 1964, s. 207-210.

⁹¹² *CIL* VI 31541; *AE*, 1947, nr. 154; Bowersock, 1964, s. 207.

⁹¹³ *OGIS* 466; *SEG* II 549; *CIG* 2698 b.

⁹¹⁴ Vell. II, 102, 1; Remy, 1989, s. 21.

Literatür:

*PIR*², V, s. 32, nr. 177; F. Miltner, *RE* XIII, 2, 1926, col. 219–220, nr. 19; Laet, 1941, s. 58, nr. 213; Alföldy, 1969, s. 180–182; Thomasson, 1984, col. 249, nr. 3.

Licinius Augustus döneminde yaşamıştır. İtalic kökenli idi.⁹¹⁵ Yukarıdaki yazıt L. Licinius'un *cursus honorum*'u hakkında önemli bilgiler sağlamakla birlikte eksik kalmaktadır. Yazıtta adı geçen memuriyetleri M.Ö. 1-M.S. 14 yılları arasında yapmıştır. M.S. 2/3'de İspanya *quaestor*'u⁹¹⁶, M.S. 4/5'de *tribunus plebis* veya *aedil*,⁹¹⁷ M.S. 6/7'de *praetor*'luk görevlerinde bulunmuştur.⁹¹⁸ Praetor'luk görevinden beş yıl sonra M.S. 11/12'de Bithynia eyaleti valisi olmuştur.⁹¹⁹ Bithynia valiliğinden sonraki *cursus honorum*'u hakkında fazla bir şey bilmiyoruz. Adını tespit edemediğimiz bir eyalette *legatus pro praetore* olarak görev yapmıştır.

5.1.1.5. M. Ota[cilius Crassus ?] (Augustus Dönemi)

Belgeler:

1.) Reynolds, 1971, s. 142; *AE*, 1975, nr. 250

[---] C(ai) n(apoti)/ [Fla]c[co]??---]ri lecto/ ab div[o Augusto? Caesa]re,
legato/ M(ani) Ota[cili Crassi?? Proco(n)s(ulis)] in Bithynia/ pro[pr(aetore),
agros Ap]amea divisit/ Min[ieia ?] Juxor.

⁹¹⁵ Marek, 2003, s. 47.

⁹¹⁶ *CIL* VI 1442; Alföldy, 1969, s. 180-181: "...quaestori Hispaniae ulterioris...".

⁹¹⁷ *CIL* VI 1442: "...trib(uno) pleb(is)...".

⁹¹⁸ *CIL* VI 1442: "...praet(ori)...".

⁹¹⁹ *CIL* VI 1442: "... ex s(enatus) c(onsulto), proco(n)s(uli) Bit[hyniae ...]"; Remy, 1989, s. 22; Marek, 2003, s. 47.

Literatür:

*PIR*², V, 3, s. 472, nr. 172; Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 335, nr. 10a; Reynolds, 1971, s. 142, Thomasson, 1984, col. 248, nr. 37.

M. Otacilius Crassus'un *cursus honorum*'u hakkındaki bilgileri yukarıdaki yazıttan öğreniyoruz.⁹²⁰ Ancak bu yazıt sadece onun Augustus döneminde Bithynia *proconsul*'lüğü yaptığı bilgisini vermektedir. Bithynia valiliğinden önceki ve sonraki kariyeri hakkında elimizde herhangi bir kayıt yoktur. Eldeki kaynakların yetersizliği onun Bithynia valiliğinin tarihi hakkında kesin yargılara ulaşmamıza izin vermemektedir. Yukarıdaki yazıttan onun bu görevi Augustus döneminde yaptığını açıkça görebiliyoruz. Ancak kesin bir tarih veremiyoruz. Antik kaynaklar ve epigrafik malzemeler M. Otacilius Crassus'un doğum yeri ve ailesi hakkında da sessiz kalmaktadır.

5.1.1.6. M. Granus Marcellus (M.S. 14–15)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 251, nr. 38; Grant, 1946, s. 145; Bosch, 1935, s. 78.

Ön yüz: IMP. CAESAR AVGVSTVS PONTIF. MAX. TR. P.

Arka Yüz: M GRANIVS MARCELLVS PROCOS.

2.) Tac. *Ann.* I, 74

“Nec multo post Granium Marcellum praetorem Bithyniae quaestor ipsius Caepio Crispinus maiestatis postulavit, subscribente Romano Hispone: qui formam vitae iniit, quam postea celebrem miseriae temporum et audaciae hominum fecerunt. nam egens, ignotus, inquires, dum occultis libellis saevitiae principis adrepat, mox clarissimo cuique periculum facessit, potentiam apud

⁹²⁰ Reynolds, 1971, s. 142; *AE*, 1975, nr. 250: “...M(ani) Ota[cili] Crassi?? Proco(n)s(ulis)] in Bithynia...”.

unum, odium apud omnis adeptus dedit exemplum, quod secuti ex pauperibus divites, ex contemptis metuendi perniciem aliis ac postremum sibi invenere. sed Marcellum insimulabat sinistros de Tiberio sermones habuisse, inevitabile crimen, cum ex moribus principis foedissima quaeque deligeret accusator obiectaretque reo. nam quia vera erant, etiam dicta credebantur. addidit Hispo statuum Marcelli altius quam Caesarum sitam, et alia in statua amputato capite Augusti effigiem Tiberii inditam. ad quod exarsit adeo, ut rupta taciturnitate proclamaret se quoque in ea causa laturum sententiam palam et iuratum, quo ceteris eadem necessitas fieret. manebant etiam tum vestigia morientis libertatis. igitur Cn. Piso 'quo' inquit 'loco censebis, Caesar? si primus, habebo quod sequar: si post omnis, vereor ne imprudens dissentiam.' permotus his, quantoque incautius efrerverat, paenitentia patiens tulit absolvi reum criminibus maiestatis: de pecuniis repetundis ad recipitatores itum est.”

3.) Suet. Tib. LVIII

“Sub idem tempus consulente praetore an iudicia maiestatis cogi iuberet, exercendas esse leges respondit et atrocissime exercuit. statuae quidam Augusti caput dempserat, ut alterius imponeret; acta res in senatu et, quia ambigebatur, per tormenta quaesita est. Damnato reo paulatim genus calumniae eo processit, ut haec quoque capitalia essent: circa Augusti simulacrum seruum cecidisse, uestimenta mutasse, nummo uel anulo effigiem impressam latrinae aut lupanari intulisse, dictum ullum factumue eius existimatione aliqua laesisse. Perit denique et is, qui honorem in colonia sua eodem die decerni sibi passus est, quo decreti et Augusto olim erant.”

4.) CIL XI 8107

Q(uinto) Caecilio Metello, / A(ulo) Licinio Nerva co(n)s(ulibus) / M(arci) Grani Marcelli.

Literatür:

*PIR*², IV,1, s. 40, nr. 211; *PIR*² G 211; E. Groag, *RE* VII, 1912, col. 1822–1823, nr. 14, Laet, 1941, s. 53, nr. 186; Bosch, 1935, s. 78–79, nr. 2; Grant, 1946, s. 145–146, Thomasson, 1984, col. 2; Anderson,

Campania'daki Pozzuoli kasabasında yaşayan İtalyan kökenli Granii ailesine mensup idi.⁹²¹ Marcellus'un tam adı Apameia-Myrleia'da basılan bir sikke üzerinde görünmektedir.⁹²² Söz konusu sikke, üzerindeki imparator portresine dayanarak Augustus'un hükümdarlığının geç dönemine tarihlendirilmektedir. Marcellus *maiestas* suçundan yargılanmıştır.⁹²³ Marcellus'un mahkum edilmesi oldukça belirsizdir, bu konudaki bilgiler yalnızca Suetonius'un hatalı rivayetine dayanmaktadır.⁹²⁴

Tac. Ann. I, 74, (M.S. 15): Bithynia valisi Marcellus vatan hainliği ile suçlandı. Tiberius hakkında lekeleyici şeyler söylemesi, Caesar'ların heykellerini kaldırıp yerine kendi heykellerini koyması ve Augustus heykelinin başını keserek yerine Tiberius'unkini koymasıyla itham ediliyordu. Senatus'da Cnaeus Calpurnius Piso, Tiberius'a "vatan hainliği suçlanmasında ilk önce mi, yoksa en son mu oy kullanacağını sordu. Eğer önce oy kullanacaksa onun kararını destekleyeceğini, en son kullanacaksa onun kararının aksi yönünde oy kullanacağını söyledi. Tiberius vatan hainliği suçlamalarında berat yönünde oy kullandı, fakat "zimmete geçirme" suçlamalarını normal mahkemelere sevketti. "zimmete geçirme" suçlamalarının sonucunu bilemiyoruz.

⁹²¹ Marek, 2003, s. 47; Remy, 1989, s. 23

⁹²² *RG*, s. 251, nr. 38.

⁹²³ *Tac. Ann. I 74*; Anderson, 1927, s. 48; Rogers, 1935, s. 9.

⁹²⁴ *Suet. Tib. 58*; Magie, 1950, s. 1362, nr. 32.

Tacitus'a göre Granius Marcellus M.S. 15'de imparatora hakaret etmekle suçlanmıştır.⁹²⁵ Marcellus bu suçlamadan kurtulmuş olmasına karşın söz konusu davaya devam edildiği anlaşılmaktadır. Davacı, Marcellus'un *quaestor*'u Caepio Crispinus ve onun destekçisi Romanus Hispo idi.⁹²⁶ M. Granius Marcellus *maiesatas* ve *repetundae* ile suçlanmıştır.⁹²⁷ Buna göre davaya konu olan hadiseler *statua Marcelli altius quam Caesarum sitam, et alia in stua amputato capite Augusti effigiem Tiberii inditam* döneminde gerçekleşmiş olup, bunların eyalet sınırları içinde meydana gelen gelişmelerle doğrudan ilişkili olduğuna hiç şüphe yoktur. Bu, aynı zamanda Marcellus'un, Augustus'un öldüğü tarihte (M.S. 19 Ağustos 14) görev başında olması gerektiği anlamına gelmektedir. Şayet söz konusu görev değişikliği yaz mevsiminde meydana gelmişse ve imparatorun ölüm haberinin bildirilmesinin kısa bir zaman aldığı düşünülürse bu takdirde Marcellus'un valiliğinin Augustus'un ölümünden kısa bir süre önce yani M.S. 14 yılında başlamış olduğu düşünülebilir. Bu noktada söz konusu tarihin M.S. 13/14 yıllarına atfedilmesinin biraz daha düşük bir olasılık olduğu gözükmemektedir.⁹²⁸ Netice itibarıyla A. Granius Marcellus'un M.S. 14–15 yıllarında Bithynia *proconsul*'u olduğunu söyleyebiliriz.⁹²⁹ Daha sonraki *cursus honorum*'u hakkında bilgimiz yoktur.

⁹²⁵ Tac. *Ann.* I, 74.

⁹²⁶ Rogers, 1935, s. 9.

⁹²⁷ *Repetundae* rüşvet almak manasına gelmektedir. (Smith, 1861, s. 819-820; Rogers, 1935, s. 9, 38; Berger, 1991, s. 675).

⁹²⁸ Bosch, 1935, s. 78–79.

⁹²⁹ *PIR*², IV, 2, s. 40, nr. 211; Bremmer, 1998, s. 15; Wesch-Klein, 2001, s. 251.

5.1.1.7. P. Vitellius (M.S. 17–18)

Belgeler:

1.) Suet. *Vit.* II, 2–5:

“Ceterum P. Vitellius domo Nuceria, sive ille stirpis antiquae sive pudendis parentibus atque avis, eques certe R. et rerum Augusti procurator, quattuor filios amplissimae dignitatis cognomines ac tantum praenominibus distinctos reliquit, Aulum Quintum Publium Lucium. Aulus in consulatu obiit, quem cum Domitio Neronis Caesaris patre inierat, praelautus alioqui famosusque cenarum magnificentia. Quintus caruit ordine, cum auctore Tiberio secerni minus idoneos senatores removerique placuisset. Publius, Germanici comes, Cn. Pisonem inimicum et interfectorem eius accusavit condemnavitque, ac post praeturae honorem inter Seiani conscios arreptus et in custodiam fratri datus scalpro librario venas sibi incidit, nec tam mortis paenitentia quam suorum obtestatione obligari curarique se passus in eadem custodia morbo periit.”

2.) Tac. *Ann.* I, 70, 1-2 ve 4

“At Germanicus legionum, quas navibus vexerat, secundam et quartam decimam itinere terrestri P. Vitellio ducendas tradit, quo levior classis vadoso mari innaret vel reciproco sideret. Vitellius primum iter sicca humo aut modice adlabente aestu quietum habuit: mox impulsu aquilonis, simul sidere aequinoctii, quo maxime tumescit Oceanus, rapi agique agmen. et opplebantur terrae: eadem freto litori campis facies, neque discemi poterant incerta ab solidis, brevia a profundis. sternuntur fluctibus, hauriuntur gurgitibus; iumenta, sarcinae, corpora exanima interfluunt, occursant. permiscentur inter se manipuli, modo pectore, modo ore tenus extantes, aliquando subtracto solo disiecti aut obruti. non vox et mutui hortatus iuvabant adversante unda; nihil strenuus ab ignavo, sapiens ab imprudenti, consilia a casu differre: cuncta pari violentia involvebantur. tandem Vitellius in editiora enisus eodem agmen subduxit. pernoctavere sine utensilibus, sine igni, magna pars nudo aut

mulcato corpore, haud minus miserabiles quam quos hostis circumsidet: quippe illic etiam honestae mortis usus, his inglorium exitium. Iux reddidit terram, penetratumque ad amnem [Visurgin], quo Caesar classe contenderat. in positae dein legiones, vagante fama submersas; nec fides salutis, antequam Caesarem exercitumque reducem videre.”

3.) Tac. *Ann.* II, 6,1

“Igitur huc intendit, missis ad census Galliarum P. Vitellio et C. Antio.”

4.) *RG*, s. 516, nr. 12-13

Ön yüz: ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Arka yüz: ΕΠΙ ΠΟΒΛΙΟΥ ΟΥΤΕΛΛΙΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

5.) Tac. *Ann.* II, 74, 3.

“Consultatum inde inter legatos quique alii senatorum aderant quisnam Syriae praeficeretur. et ceteris modice nisis, inter Vibium Marsum et Cn. Sentium diu quaesitum: dein Marsus seniori et acrius tendenti Sentio concessit. isque infamem veneficiis ea in provincia et Plancinae percaram nomine Martinam in urbem misit, postulantibus Vitellio ac Veranio ceterisque qui crimina et accusationem tamquam adversus receptos iam reos instruebant.”

6.) Tac. *Ann.* III, 10, 1-2

“Postera die Fuleinius Trio Pisonem apud consules postulavit. contra Vitellius ac Veranius ceterique Germanicum comitati tendebant, nullas esse partis Trioni; neque se accusatores sed rerum indices et testis mandata Germanici perlaturus. ille dimissa eius causae delatione, ut priorem vitam accusaret obtinuit, petitumque est a principe cognitionem exciperet.”

7.) Tac. *Ann.* III, 13, 2

“...post quem Servaeus et Veranius et Vitellius consimili studio et multa eloquentia Vitellius obiecere odio Germanici et rerum novarum studio Pisonem vulgus militum per licentiam et sociorum iniurias eo usque conrupisse ut parens legionum a deterrimis appellaretur; contra in optimum quemque,

maxime in comites et amicos Germanici saevisse; postremo ipsum devotionibus et veneno peremisse; sacra hinc et immolationes nefandas ipsius atque Plancinae, peritam armis rem publicam, utque reus agi posset, acie victum.”

8.) Tac. *Ann.* III, 17,2

“...pro Plancina cum pudore et flagitio disseruit, matris preces obtendens, in quam optimi cuiusque secreti questus magis ardescebant. id ergo fas aviae interfetricem nepotis adspicere, adloqui, eripere senatui. quod pro omnibus civibus leges obtineant uni Germanico non contigisse. Vitellii et Veranii voce defletum Caesarem, ab imperatore et Augusta defensam Plancinam. proinde venena et artes tam feliciter expertas verteret in Agrippinam, in liberos eius, egregiamque aviam ac patruum sanguine miserrimae domus exsatiaret.”

9.) Tac. *Ann.* III, 19, 1

“Paucis post diebus Caesar auctor senatui fuit Vitellio atque Veranio et Servaeo sacerdotia tribuendi: Fulcinio suffragium ad honores pollicitus monuit ne facundiam violentia praecipitaret. is finis fuit ulciscenda Germanici morte, non modo apud illos homines qui tum agebant etiam secutis temporibus vario rumore iactata.”

10.) Tac. *Ann.* V, 8, 1-2

“Relatum inde de P. Vitellio et Pomponio Secundo. illum indices arguebant claustra aerarii, cui praefectus erat, et militarem pecuniam rebus novis obtulisse; huic a Considio praetura functo obiectabatur Aelii Galli amicitia, qui punito Seiano in hortos Pomponii quasi fidissimum ad sub sidium perfugisset. neque aliud periclitantibus auxilii quam in fratrum constantia fuit qui vades extitere. mox crebris prolationibus spem ac metum iuxta gravatus Vitellius petito per speciem studiorum scalpro levem ictum venis intulit vitamque aegritudine animi finivit.”

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 452–453, nr. 502; M. Schuster, RE IX A, 1, 1961, col. 385–391, nr. 5; Laet, 1941, s. 95, nr. 425; Bosch, 1935, s. 79, nr. 3; Thomasson, 1984, col. 243, nr. 5.

P. Vitellius hakkındaki bilgileri antikçağ yazarlarından Suetonius ve Tacitus'a borçluyuz. P. Vitellius Apulia'daki Nuceria kentinden bir aileye mensup idi.⁹³⁰ Germanicus'un gözdelelerinden bir *homo novus* ve *Germanici comes* idi.⁹³¹ M.S. 6-8 yılları arasında *leg. Aug.* olarak Pannonia eyaletinde bulunmuştur. M.S. 12/13'de *praetor* olmuştur. M.S. 15-16 yıllarında *leg. Germanici* olarak Germania'da bulunmuştur. Vitellius'un *princeps* ile olan ilişkisi münasebetiyle Bithynia'nın valilik görevini kabul ettiği ve doğuya düzen getirmekle ilgili bir görevi üstlendiği doğrultusunda kesin bir takım bilgiler bulunmaktadır. Vitellius bölgedeki memuriyetine en erken M.S. 17 yılında başlamış olmalıdır. M.S. 19'da Vitellius'un Germanicus ile birlikte tekrar Suriye'de gözüktüğünden bahsedilir.⁹³² Eldeki tüm veriler Vitellius'un Bithynia valiliğinin başlangıç tarihinin M.S. 17/8 yıllarına yerleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.⁹³³ P. Vitellius'dan önceki Bithynia-Pontus eyaleti valilerinin tümü senatör kökenli ailelere mensuptular. Ancak Vitellius Germanicus'la olan ilişkileri sayesinde senatör kökenli bir aileye mensup olmamasına rağmen bu göreve getirilmiştir. Bithynia'daki görevinden sonra M.S. 20'de *praefectus aerari militaris* daha sonra da *sacerdos* olmuştur.⁹³⁴ Nihayet M.S. 31 yılında *consul*'lük görevini üstlenmiştir.

⁹³⁰ Wiseman, 1971, s. 276, nr. 503; Remy, 1989, s. 24.

⁹³¹ Suet. *Vit.* II, 2-5; Marek, 2003, s. 47.

⁹³² Tac. *Ann.* II, 74, 3.

⁹³³ *RG*, s. 516, nr. 12-13; Bosch, 1935, s. 79; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Wiseman, 1971, s. 276, nr. 503; Magie, 1950, s. 499. Ancak bazı araştırmacılar Vitellius'un Bithynia *proconsul*'lüğünü M.S. 19'a koymaktadırlar (Lang, 2003, s. 105).

⁹³⁴ Tac. *Ann.* V, 8, 1-2; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Wiseman, 1971, s. 276, nr. 503.

5.1.1.8. L. Mindius Pollio (M.S. ca. 41-47 ?)

Belgeler:

1.) *RPC I 2031*

Ön yüz: Τι. Κλαύδιος Καίσαρ Σεβ(αστός) ἀρχ(ιερεύς) μέγ(ιστος) δεμαρχικῆς [ἐ(ξουσίας)] (Ti. Claudius Caesar Augustus, pontifex maximus, tribunus yetkisi). Başı çıplak.

Arka yüz: Λ. Μινδίου Πολλίων ἀνθυπάτος πάτρων (Eyalet valisi (proconsul) ve hamisi (patronus) L. Mindius Pollio). Sağa yürürken başına geriye çeviren bir figür.

2.) *RG, s. 235, nr. 1 (Pl. XXXV, 1); SNG von Aulock, 271.*

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ. ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ

Arka yüz: ΕΠΙ Λ. ΜΙΝΔΙΟΥ ΠΩΛΛΙΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΥΟ ΠΑΤΡ.

3.) *RPC I 2070 (RPC I 2063, 2068, 2068a ve 2072 bu sikkyle benzerdir)*

Ön yüz: Τι. Κλ(α)ύδιος Καίσαρ Σεβ(αστός) ἀρχ(ιερεύς) μέγ(ιστος) δεμαρχικῆς ἐ(ξουσίας) α[ὐτ(οκράτωρ)] πατήρ πατριδος (Ti. Claudius Caesar Augustus, pontifex maximus, tribunus yetkisi, imperator, pater patriae (=vatanın babası). Defne yapraklarıyla süslenmiş baş, sola bakar vaziyette.

Arka yüz: ἐπὶ Λ. Μινδίου Πολλίωνος ἀνθυπάτου πάτρων(ος) (eyalet valisi (proconsul) ve hamisi (patronus) L. Mindius Pollio zamanında). Tyche başı, sağa bakar vaziyette.

4.) *RG, s. 235, nr. 2.*

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛ[ΑΥΔΙΟΣ] ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ ΑΡΧ ΜΕΓ Δ Ε ΑΥ Π Π

Arka yüz: [...ΠΩ]ΛΛΙΩΝΟΣ

5.) *RG*, s. 235, nr. 3 (Pl. XXXV, 2)

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ [ΣΕΒΑΣΤ]ΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚ ΑΥΤΟ

Arka yüz: ΕΠΙ Λ. ΜΙΝΔΙΟΥ ΠΩΛΛΙΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΥΟ [ΠΑ]ΤΡΩ

6.) *RG*, s. 235-236, nr. 4-5 (Pl. XXXV, 3)

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ ΓΕΡ ΑΥΤ ΜΕΓ Δ Ε Π Π

Arka yüz: ΕΠΙ Λ. ΜΙΝΔΙΟΥ ΠΩΛΛΙΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΥΟ Π

Literatür:

*PIR*¹, II, s. 376, nr. 426; *PIR*², V, 2, s. 285, nr. 598; Fluss, *RE* XV, 1936, col. 1773, nr. 6; Laet, 1941, s. 160, nr. 1061; Bosch, 1935, s. 80–81, nr. 4; Thomasson, 1984, col. 243, nr. 6

L. Mindius Pollio, imparator Claudius döneminde Bithynia valiliği yapmıştır.⁹³⁵ Onun eyalet valisi olduğu dönemde eyalet *koinon*'unu adına sikke basılmıştır.⁹³⁶ L. Mindius Pollio'nun bu sikkeler üzerinde “άνθύπατος” unvanı dışında *patronus* (=hami) sıfatıyla da nitelendiği tespit edilmiştir.⁹³⁷ L. Mindius Pollio daha sonraki dönemde eyaletin resmi *patronus*'u olarak ortaya çıkmıştır.⁹³⁸

Bu sikkelerin tarihlenmesi ile ilgili olarak bugüne kadar herhangi bir öngöründe bulunulmamış olsa da söz konusu örneklerin Claudius döneminde basılmış olma olasılığı oldukça yüksek gözükmektedir. Pollio'nun, Claudius döneminde görev yapmış valilerden biri olarak ispat edilmesinin bu hususta atılmış önemli bir adım olacağına ise hiç şüphe yoktur. İmparator portresi sikkenin tarihlenmesi ile ilgili herhangi bir ipucu sunmamaktadır. Bununla birlikte Claudius'un isim formunda bugüne kadar, genel geçerliliği olan herhangi bir değişikliğe de rastlanmadığını ifade etmek gerekir. Claudius'un hükümdarlığı sırasında görev yapmış dört vali döneminde basılan Bithynia sikkelerinin her birindeki lejantların

⁹³⁵ Haris-Ryde, 1980, s. 877; Marek, 2003, s. 48.

⁹³⁶ *RG*, s. 235-236, nr. 1-5; *SNG von Aulock*, nr. 271.

⁹³⁷ Marek, 2003, s. 48; Remy, 1989, s. 28.

⁹³⁸ Nicols, 1990, s. 102.

birbirinden farklılık arz etmesi ise bizim açımızdan son derece dikkat çekici bir durum arz etmektedir. Örneğin bu sikkelerin birinde imparatorun üstlendiği memuriyetler ile ilişkili bir lejant yer alırken bir başkasında aynı lejanta yer verilmediği tespit edilmiştir. L. Mindius Pollio'nun Bithynia eyaleti valiliği sırasında basılan sikkeler üzerinde imparator ile ilişkili olarak şu şekilde bir lejant karşımıza çıkmaktadır: Τί Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστος Γερμανικός αὐτοκράτωρ veya. Τί Κλαυδῖος Καίσαρ Σεβαστος αρχιερεύς μεγίστος δήμαρχικης εξουσίας αυτοκράτωρ. Buna göre bir önceki sikkeden farklı olarak αρχιερεύς sözcüğünün önüne αυτοκράτωρ ifadesi getirilmiştir. Benzer şekilde Σεβαστος sözcüğünden sonra Γερμανικός ifadesinin zikredilmiş olduğu görülmektedir. Bununla birlikte αὐτοκράτωρ ifadesinin, imparatorluk dönemindeki genel kullanılış biçimine uygun şekilde, isim olarak değil de bir unvan olarak kaydedildiği anlaşılmaktadır. Bunun dışında imparatorun üstlendiği unvanların tamamının zikredilmediği de görülmektedir. Bu tespit aynı zamanda söz konusu sikkelerin Claudius'un hükümdarlığının hemen başlarındaki bir tarihte basılmış olduğu anlamına da gelmektedir.⁹³⁹

L. Mindius Balbus döneminde sikkeler üzerindeki imparator unvanlarının daha basitleştirildiğini söylemek mümkündür. Buna göre söz konusu sikkeler üzerindeki lejantların basitçe Τί Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστος Γερμανικός şeklinde olduğunu görüyoruz. Bu lejanta yalnızca πατήρ πατρίδος unvanının eklendiği tespit edilmiştir.

Eldeki tüm veriler L. Mindius Pollio'nun valilik görevine başlangıç tarihi olarak Claudius'un hükümdarlığının ilk yıllarını yani M.S. 41/42 veya en geç M.S. 42/43'ü işaret etmektedir.⁹⁴⁰ Bizim kanımıza göre M.S. 41/42 yılı daha mantıklı görünmektedir. Bu durumda Pollio'dan sonraki eyalet valisi olan L. Dunius Severus'un da M.S. 42/43'de bu görevi yerine getirdiğine inanıyoruz. L. Mindius Balbus'un Bithynia eyaleti valiliğini M.S. 43-47 yıllarına yerleştirdiğimizde sorun çözülmüş oluyor.

⁹³⁹ Bosch, 1935, s. 80-81

⁹⁴⁰ Nicols, 1990, s. 107; Bosch, 1935, s. 80-81.

L. Mindius Pollio Bithynia valiliğinden sonra tam tespit edemediğimiz bir tarihte Asia eyaleti *proconsul*'u olmuştur.⁹⁴¹ Ayrıca Pollio eyalet valiliğinden sonra da Nicomedia kentinin *patronus*'u olmaya devam etmiştir.⁹⁴²

5.1.1.9. L Dunius Severus (M.S. 42/43?)

Belgeler:

1.) Imhoof-Blumer, 1901, s. 529, nr. 10 (Bithynia); *SNG von Aulock*, 270

Ön yüz: Τ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ

Arka yüz: Λ. ΔΟΥΝΙΟΥ ΣΕΟΥ; ΗΡΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

Literatür:

*PIR*², III, s. 65, nr. 207; E. Groag, *RE* V, 2, 1905, col. 1793–1794; Imhoof-Blumer, 1901, s. 529; Thomasson, 1984, col. 244, nr. 10.

Bithynia eyaleti *proconsul*'u L. Dunius Severus'un ismini taşıyan sikkeleri belirli bir eyalet sikkesi grubuna koyamıyoruz. Çünkü ne sikke tipi ne de arka yüzündeki monogram bizim daha detaylı bilgiler vermemize izin vermiyor. Ancak yine de onun Bithynia eyaleti valiliğini imparator Claudius dönemine tarihlendirebiliyoruz.⁹⁴³

Bu durumda L. Dunius Severus'un imparator Claudius dönemindeki Bithynia eyaleti valilerinden biri olduğunu kesin olarak biliyoruz.⁹⁴⁴ Yukarıda da belirttiğimiz gibi Pollio'dan sonraki eyalet valisi olan L. Dunius Severus'un onu takiben M.S. 42/43'de bu görevi yerine getirdiğine inanıyoruz. L. Mindius Balbus'un da M.S. 43-47 yılları arasında görev yaptığını bildiğimize göre sorun çözülmüş oluyor.

⁹⁴¹ Eilers, 2002, s. 257.

⁹⁴² *RPC* I 2063, 2068, 2068a, 1072.

⁹⁴³ Stumpf, 1991, s. 164–165.

⁹⁴⁴ Marek, 2003, s. 48.

5.1.1.10. L. Mindius Balbus (M.S. ca. 43–47)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 400, nr. 22-24; *BMC Pont.*, s. 153, nr. 10; *SNG von Aulock*, 7011.

Ön Yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

Arka Yüz: Λ. ΜΙΝΔΙΟΣ/ ΒΑΛΒΟΣ ΑΝ/ΘΥΠΙΑΤΟΣ

2.) *RG*, s. 516–517, nr. 14-17; *BMC Pont.*, s. 180, nr. 6; *SNG von Aulock*, 737; *SNG Cop.* 469

Ön Yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥ[ΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ] ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ
ΠΑΤΗΡ ΠΑΤΡΙΔΟΣ

Arka Yüz: ΕΠΙ | ΜΙΝΔΙΟΥ | ΒΑΛΒΟΥ ΑΝ | ΘΥΠΙΑΤΟΥ ΜΗ |
ΤΡΟΠΟΛΕΩΣ | ΝΚΟ

3.) *RG*, s. 518, nr. 24

Ön Yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΟΣ

Arka Yüz: ΕΠΙ ... ΜΗ | ΤΡΟΠΟΛΕΩΣ...

Literatür:

*PIR*¹, II, s. 375, nr. 425; *PIR*², V, 2, s. 284–285, nr. 597; Fluss, *RE* XV, 1936, col. 1771, nr. 3; Laet, 1941, s. 160, nr. 1060; Bosch, 1935, s. 81, nr. 5; Thomasson, 1984, col. 244, nr. 7.

L. Mindius Balbus'un isminin geçtiği sikkelerin en erken M.S. 43 yılında basılmış olması gerekmektedir. Çünkü bu tarihten önce Britannicus unvanına dair elimizde herhangi bir kanıt bulunmadığını ifade edelim. Ancak bu konuda kesin bir saptama yapmak maalesef mümkün değildir; zira Nero'nun hükümdarlığına kadar Britannicus'a saygı gösterilmeye devam edildiği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Nero'nun evlatlığa kabul edildiği M.S. 50'den itibaren Britannicus'a atfedilen

sikkelere nadir olarak rastlandığını ifade etmek gerekir. Bu nedenle L. Mindius Pollio kesin olarak M.S. 50 yılından önce Bithynia valiliği yapmıştır.⁹⁴⁵ İmparatora verilen unvanların sıralandığı lejantlardan yola çıkarak *proconsul*'ler ile ilişkili olarak oluşturulan kronolojik sıralamaya göre Balbus'un Cadius Rufus'tan önce gelmesi gerekmektedir. Rufus M.S. 47/48 yıllarında valilik yaptığına göre, Balbus'un M.S. 43-47 yıllarında Claudius döneminde Bithynia eyaletinde vali olarak hizmet ettiğini düşünmek mantıklı olacaktır.⁹⁴⁶

5.1.1.11. C. Cadius Rufus (M.S. 47-48)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 236, nr. 6 (Pl. XXXV, 4)

Ön yüz: ΒΡΕΤΑΝΝΙΚΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΙΟΣ

Arka Yüz: ΕΠΙ Γ ΚΑΔΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ ΠΑΤΡ.

2.) *RPC I 2073*; Eilers, 2002, s. 258

Ön yüz: Τι. Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστός Γερμανικός (Ti. Claudius Caesar Augustus Germanicus)

Arka Yüz: επί Γαίου Καδίου 'Ρούφου άνθυπάτου πάτρωνος (C. Cadius Rufus zamanı, proconsul, Nicomedia'lıların patronus'u)

3.) *RPC I 2074*; Eilers, 2002, s. 258; *RG*, s. 401, nr. 31-34 (Pl. LXVI, 7-9)

Ön yüz: Μεσσαλείνα Σεβαστή νέα 'Ηρα (Messalina Augusta, yeni Hera)

Arka Yüz: επί Γαίου Καδίου 'Ρούφου άνθυπάτου πάτρωνος (C. Cadius Rufus zamanı, proconsul, patronus)

4.) *RG*, s. 400, nr. 27-29 (Pl. LXVI, 3-5); *BMC Pont.*, s. 153, nr. 13; *SNG von Aulock*, 7012; *SNG Cop.*, 470.

Ön yüz: ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

⁹⁴⁵ Peeters, 1932, s. 144.

⁹⁴⁶ Lang, 2003, s. 45; Marek, 2003, s. 48; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Bosch, 1935, s. 81.

Arka Yüz: Γ ΚΑΔΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ

5.) *RG*, s. 401, nr. 30 (Pl. LXVI, 6)

Ön yüz: ΠΡΩΤΗ ΠΟΛΙΣ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΕΙΑΣ

Arka Yüz: [Γ]ΚΑΔΙΟΣ ΡΟΥΦΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ

6.) *RG*, s. 401, nr. 35 (Pl. LXVI, 11)

Ön yüz: ΒΡΙΤΑΝΝΙΚΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΙΟΣ

Arka Yüz: Γ. ΚΑΔΙΟΣ | ΡΟΥΦΟΣ ΑΝ | ΘΥΠΑΤΟΣ |

7.) *RG*, s. 517, nr. 20 (Pl. LXXXIX, 9)

Ön yüz: ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

Arka Yüz: [ΕΠΙ ΓΑ]ΙΟΥ ΚΑΔΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ
ΠΑΤ[ΡΩΝΟΣ].

8.) *RG*, s. 518, nr. 23

Ön yüz: [ΜΕ]ΣΣΑΛΕΙΝΑ ΣΕΒΑΣΤΗ...

Arka Yüz: ΕΠΙ Γ ΚΑΔΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ ΠΑΤΡΩΝΟΣ.

9.) Tac. *Ann.* XII, 22, 6

“...*Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis.*”

10.) Tac. *Hist.* I, 77

“...*redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso, Saevino P . . . senatorius locus. repetundarum criminibus sub Claudio ac Nerone ceciderant: placuit ignoscentibus verso nomine, quod avaritia fuerat, videri maiestatem, cuius tum odio etiam bonae leges peribant.*”

11.) *RPC I* 2075; Eilers, 2002, s. 259.

Ön yüz: Βρετάννκος Καίσαρ Σεβαστοῦ υἱός (Britannicus Caesar, Augustus'un oğlu), Britannicus'un elbiseli büstü, sağa bakar vaziyette.⁹⁴⁷

Arka yüz: ἐ(πὶ) Γ. Καδίου Ρούφου ἀνθυπάτου πάτρ(ωνος); (eyalet valisi (proconsul) ve hamisi (patronus) C. Cadius Rufus zamanında). Kavis üzerinde oğlak ve Γεῦδος yazıtı.

Literatür:

*PIR*², II, s. 1–2, nr. 6; E. Groag, *RE* III, 1, 1897, col. 1170; Laet, 1941, s. 149, nr. 956; Bosch, 1935, s. 82, nr. 6; Thomasson, 1984, col. 244, nr. 8; Weiser, 1983, s. 198, nr. 7.

C. Cadius Rufus'un İtalyan kökenli bir aileye mensup olduğu sanılmaktadır.⁹⁴⁸ Bithynia valiliğinden önceki kariyeri belirsizdir. Bithynia'da hangi tarihler arasında görev yaptığı tartışma konusudur. Ancak Rufus'un eyalet valisiyken bastırıldığı sikkeler onun valik yaptığı tarihi belirlememize yardımcı olmaktadır. C. Cadius Rufus'un proconsul'lüğü sırasında Bithynia'da basılan sikkeler imparator Claudius'un oğlu Tiberius Claudius Caesar Britannicus'un portresini taşır.⁹⁴⁹ Bu durumda C. Cadius Rufus 43 senesinden önce Bithynia valisi değildi çünkü Claudius'un oğlu 43 yılından sonra "Britannicus" unvanını almıştır. Britannicus'un annesi Messalina'nın resmini taşıyan sikkeler onun valiliğinin en geç 48 senesinde olması gerektiğini gösteriyor.⁹⁵⁰ Çünkü bu yıl Messalina'nın öldüğü yıldır. Ayıca Rufus 49 yılında *repetundae* ile ilişkili bir mesele yüzünden Senato tarafından mahkum edildiği için valilik görevinin daha önce sona erdiğini düşünmek mantıklı olacaktır. Bithynia eyalet meclisinin dava ile ilişkili bir karara varmasının ve elçilerin Roma'ya yaptıkları seyahatin belirli bir zaman alacağı da göz önüne

⁹⁴⁷ Eilers, 2002, s. 259; Remy, 1989, s. 26-27.

⁹⁴⁸ Humphreys, 1853, s. 308; Remy, 1989, s. 26-27.

⁹⁴⁹ *RG*, s. 236, nr. 6 (Pl. XXXV, 4); *RG*, s. 401, nr. 35 (Pl. LXVI, 11); Dio Cass. LX, 22, 2; Humphreys, 1853, s. 308.

⁹⁵⁰ *RG*, s. 518, nr. 23; Remy, 1989, s. 26-27.

alındığında Cadius Rufus'un 47/8 yıllarında Claudius döneminde eyalette vali olarak görev yapmış olma ihtimalinin oldukça yüksek olduğunu söylemek mümkündür.⁹⁵¹ Proconsul olduğu dönemde eyalet *koinon*'unun ve kentlerinin bastığı sikkeler üzerinde Rufus'un “άνθυπατου” unvanı dışında *patronus* (=hami) sıfatıyla da nitelendiği tespit edilmiştir.⁹⁵² C. Cadius Rufus'un daha sonraki dönemde eyaletin resmi *patronus*'u olarak ortaya çıktığı görülecektir.⁹⁵³ C. Cadius Rufus'un ismi Claudius, Messalina ve Britannicus'un portrelerini taşıyan Bithynia sikkelerinde επί Γ. Καδίου Ρούφου άνθυπατου (πάτρονοϋ ile birlikte ve ayrı) olarak görülmektedir.⁹⁵⁴

Claudius'un son dönemlerinde (M.S. 49) eyalet valisi Cadius Rufus Bithynialılar tarafından *repetundae* (rüşvet alma) suçlamasıyla Senato'ya şikayet edilmiş, suçlu bulunmuş ve Senato'dan atılmıştır.⁹⁵⁵ Ancak Bithynia şehirlerinin Roma'da “hami ve koruyucuları” olarak Rufus adına anıt dikmiş olmaları da işin başka bir boyutudur. Bu anıtı delil olarak gösteren bazı araştırmacılar Rufus'un Bithynia'lılar tarafından şikayet edilmediğini ve başka bir suçtan dolayı Senato'dan çıkarıldığını ileri sürmüşlerdir.⁹⁵⁶ Ancak Tacitus Rufus'un Bithynia'lılar tarafından Senato'ya şikayet edildiğini “*Cadius Rufus accusantibus Bithynis*” şeklinde açıkça belirtmektedir.⁹⁵⁷ Netice itibarıyla Rufus Bithynia eyaletinde yolsuzluk yapmaktan dolayı görev süresi bittikten sonra hakkında şikayet olan ilk valiydi.⁹⁵⁸ Daha sonra M.S. 69'da imparator Otho tarafından tekrar Senato'ya alınmıştır.⁹⁵⁹ Rufus'un bundan sonraki kariyeri hakkında elimizde herhangi bir belge bulunmamaktadır.

⁹⁵¹ Lang, 2003, s. 105; Bosch, 1935, s. 82; Marek, 2003, s. 48.

⁹⁵² *RG*, s. 236, nr. 6 (Pl. XXXV, 4); *RPC* I 2073-2074; *RG*, s. 518, nr. 23; Eilers, 2002, s. 258; Marek, 2003, s. 48.

⁹⁵³ Nicols, 1990, s. 102; Remy, 1989, s. 27.

⁹⁵⁴ *RG*, I, s. 236, nr. 6; s. 400, no. 27; s. 517, no. 20; Bosch, 1935, s. 82.

⁹⁵⁵ Tac. *Ann.* XII 22: *Damnatus et lege repetundarum Cadius Rufus accusantibus Bithynis*. Otho tarafından tekrar eski mevkiine getirilmiştir. Hist I, 77: *redditus Cadio Rufo, Pedio Blaeso ... senatorius locus*; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Hardy, 1906, s. 279; Marek, 2003, s. 48.

⁹⁵⁶ *CIL* VI 1508; *IG* XIV 1077; *IGR* I 139; Magie, 1950, s. 1400, nr. 6.

⁹⁵⁷ Tac. *Ann.* XII, 22, 6.

⁹⁵⁸ Marek, 2003, s. 48; Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁹⁵⁹ Tac. *Hist.* I, 77; Bosch, 1935, s. 82.

Sikkeler yardımıyla Cadius Rufus'un Bithynia'daki faaliyetleri hakkında bazı bilgiler ediniyoruz. Koinon sikkelerinden birinin arkayüzünde iki sütunla desteklenen bir köprü veya kemer tasviri bulunmaktadır⁹⁶⁰; üstünde ise oğlak takımyıldızı yer almaktadır. Söz konusu tasvir Bithynia'nın batı kıyısındaki Geudos nehri⁹⁶¹ üzerinde inşa edilmiş bir köprüye ait olabilir. Fakat nehrin lokasyonu bilinmediği için kesin bir şey söylemek zordur.⁹⁶².

5.1.1.12. P. Pasidienus Firmus (M.S. 48-49 ve 49-50)

Belgeler:

1.) *RPC I 2080-1*

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛ(Α)ΥΔΙΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ (Ti. Claudius Augustus Germanicus). Defne yapraklarıyla süslenmiş baş, sola bakar vaziyette.⁹⁶³

Arka yüz: ἐπι Π. Πασιδιήνου Φίρμου ἀνθυπάτου (proconsul) P. Pasidienus Firmus zamanında). Β'nin çevresinde πάτρωνος τῆς μηροπόλεως (ikinci kez eyalet başkentinin hamisi (patronus) ve Νικομη(δέων) “Nicomedia'luların” monogramı.

2.) *RG*, s. 400, nr. 25–26 (Pl. LXVI, 1-2)

Ön yüz: ΤΙ. ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

Arka yüz: ΠΑΣΙΔΙΗΝΟΣ ΦΙΡΜΟΣ ΠΑΤΡΩΝ ΠΟ

3.) *RPC I 2047-8*

Ön yüz: ΤΙ. Κλαύδιος Σεβαστός Γερμανικός (Ti. Claudius Augustus Germanicus), başı açık, yüzü sola dönük.⁹⁶⁴

⁹⁶⁰ *RPC I 2075*; *RG*, s. 236, nr. 6 (Pl. XXXV,4).

⁹⁶¹ Plin. *nat.* V, 148.

⁹⁶² Nicols, 1990, s. 106.

⁹⁶³ Eilers, 2002, s. 259.

Arka yüz: ἀνθύπτος (proconsul) ve Νεικ(αιέων) (=Nicaea'lıların) monogramının etrafında Πασιδιηνός Φίρμος πατρων πό (λεως). (Pasidienus Firmus, şehrin hamisi (patronus) yazısı vardır.

4.) *RG*, s. 517, nr. 18-19; *SNG von AULOCK*, 738 ve 7100; *BMC Pont.*, s. 153, nr. 11.

Ön yüz: ΤΙ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ ΦΙΡΜΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ; ΠΑΤΡΩΝΟΣ Β/ ΤΗΣ
ΜΗ/ΤΡΟΠΟΛΕΩΣ

5.) *AE*, 1978, 658 (M.S. 65)

Nero Claudius, divi Claudi f(i)lius, Germani[ci]/ Caesaris n(epos), Ti(beri) Caesaris Aug(usti) pron(epos), divi/ aug(usti) abn(epos), Caesar Aug(ustus) Germanicus,/ pont(ifex) max(imus), trib(unicia) pot(estate) XI, imp(erator) VIII, / p(ater) p(atriciae), co(n)s(ul) III/ ... a(n)te d(iem) XV k(alendas) Iulias/ A(ulo) Licinio Nerva Siliano,/ P(ublio) Pasidieno Firmo co(n)s(ulibus)...

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 14, nr. 103; *PIR*², V, 3, s. 54, nr. 225; M. Hoffmann, *RE* XVIII, 4, 1942, col. 2058–2059; Laet, 1941, s. 161, nr. 1072; Bosch, 1935, s. 82–83, nr. 7, *Inscr. Ital.* XIII, 1, s. 314, Thomasson, 1984, col. 244, nr. 9; Weiser, 1983, s. 199, nr. 8.

P. Pasidienus Firmus büyük olasılıkla İtalic kökenlidir. İmparator Domitianus ile birlikte M.S. 75 yılı *consul*'u olan L. Pasidienus Firmus ile aynı aileye mensuptur. İmparator Claudius döneminde olasılıkla M.S. 40'ların sonlarında Bithynia eyaleti valisi olmuştur.⁹⁶⁵ Firmus'un Bithynia valiliği iki yıl sürmüştür. Nicomedia'da basılan sikkeler üzerindeki επί Π. Πασιδίηνου Φίρμου ἀνθυπατου β πατρωνος τής

⁹⁶⁴ Eilers, 2002, s. 257.

⁹⁶⁵ *PIR*² P 139; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Marek, 2003, s. 48; Remy, 1989, s. 27.

μητροπολεως ve επί Φίρμου άνθυπατου πατρωνος β τής μητροπολεως⁹⁶⁶ ve Nicaea'da basılan sikkeler üzerindeki Πασιδήνος Φίρμος πό(λεως) άνθυπατος lejantları Pasidienus Firmus'un Bithynia valiliği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Pasidienus Firmus'un Bithynia valiliği sırasında basılan sikkelerdeki imparator unvanlarında bir sadeleştirme yapıldığı göze çarpar. Buna göre söz konusu sikkeler üzerinde kural olarak Καίσαρ sözcüğüne yer verilmediği, imparatorun ise yalnızca Τί Κλαύδιος Σεβαστος Γερμανικός sıfatlarıyla nitelendiği tespit edilmiştir.

İlk iki sikkede gördüğümüz “β” harfinin de işaret ettiği gibi Firmus'un valilik görevinin iki yıl sürdüğü anlaşılmaktadır. Söz konusu iki sikke formunda da lejantın ikinci kısmında sayıyı vurgulamak için “β” işaretinin kullanılmış olduğu görülür. İkinci sikkedeki πατρωνος ifadesi oldukça dikkat çekicidir. Ancak bu sikkedeki β harfinin άνθυπατου (proconsul) sözcüğüyle doğrudan ilişkili olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Nicaea sikkelerinde bu bilgilere rastlanmaz. Bununla birlikte Firmus'un valiliğinin ilk yılında bu kentte yeni bir sikke basıldığına dair elimizde kesin bir takım veriler vardır. Nicomedia kentinin, gereksinimi olan yeni sikkeleri ise ancak bir sene sonra bastığı tespit edilmiştir.⁹⁶⁷

Firmus'un C. Cadius Rufus'tan sonraki bir tarihte görev yapmış olması gerekmektedir. Bununla birlikte görev yaptığı tarihi tayin etmek için elimizde kesin bilgiler yoktur. Ancak C. Cadius Rufus'un M.S. 47/48'de Bithynia eyaleti valisi olduğunu biliyoruz. Pasidienus Firmus da onu takiben eyalete geldiğine göre M.S. 48'de eyaletteki valilik görevine başlamış olmalıdır. Yukarıdaki sikkelerden anlaşılacağı gibi Rufus Bithynia'da iki yıl görev yapmıştır. Böylece onun eyalet valiliği 48/49 ve 49/50 yıllarında gerçekleşmiş olmalıdır.⁹⁶⁸

⁹⁶⁶ *RG*, s. 517, nr. 18-19; Bosch, 1935, s. 82-83, nr. 115-118.

⁹⁶⁷ Bosch, 1935, s. 82-83.

⁹⁶⁸ Thomasson, 1984, s. 244; Remy, 1989, s. 27; Eilers, 2002, s. 257.

5.1.1.13. Attius Laco (M.S. 54–55 ?)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 402, nr. 36 (Pl. LXVI, 12)

Ön yüz: ΝΕΡΩΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΑΓΙΠΠΙΝΑ ΣΕΒΑΣ

Arka yüz: ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

2.) *RG*, s. 402, nr. 37 (Pl. LXVI, 14)

Ön yüz: ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΓΕΡΜΑΝΙΚΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

3.) *RG*, s. 402, nr. 38 (Pl. LXVI, 13)

Ön yüz: ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

4.) *RG*, s. 359, nr. 84 (Pl. LVIII, 3)

Ön yüz: ΝΕ ΚΛΑΥΔΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ

Arka yüz: ΕΠΙ ΑΤΤΙΟΥ ΛΑΚΩΝΟ... ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ

5.) *RG*, s. 359, nr. 85 (Pl. LVIII, 4); *BMC Pont.*, s. 154, nr. 16; *SNG von Aulock*, 374.

Ön yüz: ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΝ

Arka yüz: ΕΠΙ ΑΤΤΟΥ ΛΑΚΩΝΟΣ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

Literatür:

*PIR*², I, s. 273, n. 1359; P. Von ROHDEN, *RE Suppl.* I, 1903, col. 225, nr. 22a; Laet, 1941, s. 149, nr. 953; Bosch, 1935, s. 83, nr. 8; Thomasson, 1984, col. 244, nr. 11.

Attius Laco'nun Bithynia eyaleti valisi olduğu dönemde Iunius Cilo da eyalette *procurator* olarak görev yapmaktaydı. Bithynia gibi bir Senato eyaletinde imparator *procurator*'unun da eyalet valisinden bağımsız olarak görev yapması alışılmış bir durum değildir. Yeni kanıtlar bize Nero'nun saltanatının başlarında hem Iunius Cilo hem de Attius Laco'yu onurlandırmak amacıyla basılan farklı boyuttaki

iki bronz sikkenin Nicaea tarafından darp edildiğini gösterir.⁹⁶⁹ Sikkelerden ilkinin arka yüzünde önce Iunius Cilo daha sonra Attius Laco isimleri varken diğer sikkede Attius Laco ile başlamakta ve sonradan Iunius Cilo'ya dönmektedir. Bu da göstermektedir ki bu iki yüksek Roma memuru eyaletlerinde aynı zamanlarda *procurator* ve *proconsul* gibi hareket etmişlerdir. Seltman'ın⁹⁷⁰ Nero'nun saltanatının başlarında Senato eyaleti statüsünde olan Bithynia-Pontus'un *proconsul* ve *procurator*'ların "ikili kontrol"ünde olduğu şeklindeki tezi Nicaea'da bulunan bu bronz sikkeye dayanmaktadır.⁹⁷¹ Onun bu görüşü elbette yeni kanıtlarla pekiştirilmiştir. Bosch'a göre⁹⁷² Iunius Cilo 53-55 tarihinde ikinci defa eyaletin *procurator*'u olurken, Attius Laco da 54/55'de Bithynia-Pontus eyaleti valisi idi.⁹⁷³ Diğer taraftan Hirschfeld ve A. Stein'in görüşleri⁹⁷⁴ Seltman'ın tezini tamamen çürütemese de zayıflatmaktadır. Cilo, Kimmer Bosporus'unda hak iddia eden Mithridates'i Roma'ya boyun eğdirmek üzere harekete geçmiş ve bu işinden dolayı *consularia insignia* ile ödüllendirilmiştir.⁹⁷⁵ Bu memuriyetini Bithynia *procurator*'luğu görevi izlemiştir (M.S. 53-55).⁹⁷⁶ L. Zuckermann Cilo'nun Bithynia'daki görevinin uzunluğuna dikkat çekmiştir ve Cadius Rufus'un halefi P. Pasidienus eyalete gelinceye kadar geçici olarak eyaleti kontrol ettiğine inanmaktadır.⁹⁷⁷

⁹⁶⁹ Heichelheim, 1944, s. 177.

⁹⁷⁰ Seltman, 1928, s. 100, fig. 2.

⁹⁷¹ Heichelheim, 1944, s. 177.

⁹⁷² Bosch, 1935, s. 83, 88.

⁹⁷³ Dio Cass. LX, 33, 6; Marek, 2003, s. 48; Remy, 1989, s. 29.

⁹⁷⁴ A. Stein, *RE*, X, s. 167, no. 81; s. 1030, no. 66; *PIR*² I, s. 165, nr. 854; s. 273, nr. 1359.

⁹⁷⁵ Haris-Ryde, 1980, s. 877.

⁹⁷⁶ Aslında Cilo'nun eyalete *procurator* olarak gönderilmesi M.S. 59'da Claudius'un Senato'ya *procurator*'ların yetkilerini arttıran bir dekret'i kabul ettirmesiye ilişkilidir.⁹⁷⁶ *Procurator*'lar artık hem imparatorun mülklerini yönetiyor hem de *fiscus* için devlet gelirlerini topluyorlardı. Bunun anlamı Bithynia gibi Senato eyaletlerinde valinin gücünün azalmasına ve yolsuzluklara yol açıyordu. Cilo hakkında Bithynia'lılar tarafından rüşvet almaktan dava açılması böyle bir durum idi. Cilo aklandı fakat ortak görüş mahkemede Claudius'un dikkatsizliğinin Cilo'nun mahkum olmasını engellediği yönündedir.

⁹⁷⁷ Haris-Ryde, 1980, s. 878.

Attius Laco'nun Bithynia eyaleti valisi olduğu dönemde basılan sikkeler onun eyaletteki görevi hakkında önemli ilgiler vermektedir.⁹⁷⁸ Adı geçen sikkelerde genç imparator başı biçiminde tasarlanmış portrelere dayanarak söz konusu sikkeleri erken bir döneme tarihlenmemiz gerektiğini söyleyebiliyoruz. Nero ve annesi Agrippina'nın portrelerinin arka arkaya gelecek şekilde betimlendiği sikke örnekleri 54–55 senesine tarihlenir. Bu da bize Atticus Laco'nun, Nero'nun hükümdarlığının ilk yılında Bithynia eyaleti *proconsul*'ü olduğunu göstermektedir. Zira Agrippina'nın Nero'nun hükümdar olması ile birlikte devlet içindeki gücünü hızla kaybettiği anlaşılmaktadır. Ayrıca üzerinde bu tipte bir portrenin bulunduğu bütün sikkelerin sadece Nero'nun hükümdarlığının ilk aylarında basıldığını da ifade etmek gerekmektedir. Elimizdeki tüm veriler Attius Laco'nun 54/5 yıllarında valilik yapmış olduğunu göstermektedir.⁹⁷⁹

Cassius Dio'ya göre Iunius Cilo imparator Cladius zamanında Bithynia'yı yönetiyordu.⁹⁸⁰ Bithynialılar tarafından *lex repetundarum*'a dayanılarak imparator Cladius'a şikayet edilmiştir. Ancak suçsuz bulunmuştur. Bunun üzerinde Cladius onu iki yıllığına daha Bithynia'ya göndermiştir Sikkeler sayesinde memuriyet döneminin Nero'nun saltanatına kadar sürdüğünü anlıyoruz.⁹⁸¹ Nitekim Seltman ve Bosch'un iddiaları bu doğrultudadır.⁹⁸² Attius Laco ile Iunius Cilo'nun sikkelerin ışığı altında eş zamanlı olarak eyalette bulunmuş olmaları gerekir. Bundan da şu sonuç çıkıyor: Ti. Attius Laco'nun Bithynia *proconsul*'lüğü Nero'nun başa geçmesiyle aynı zamana tarihlenebilir.⁹⁸³ Attius Laco'nun bundan sonraki cursus honorum'unu bilmiyoruz.

⁹⁷⁸ *RG*, s. 402, nr. 36-38; *RG*, s. 359, nr. 84-85

⁹⁷⁹ Haris-Ryde, 1980, s. 877; Bosch, 1935, s. 83.

⁹⁸⁰ Dio Cass. LXI, 33, 6.

⁹⁸¹ *RG*, s. 402, nr. 36-38.

⁹⁸² Bosch, 1935, s. 83; Seltman, 1928, s. 100.

⁹⁸³ Dio Cass. LXI, 33, 6; Stumpf, 1991, s. 181–184.

5.1.1.14. M. Tarquitius Priscus (M.S. 59–60 ?)

Belgeler:

1.) *RPC I 2057*; *RG*, s. 402, nr. 39-43; *BMC Pont.*, s. 154, nr. 15; Eilers, 2002, s. 258.

Ön yüz: Νέρων Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστός Γερμανικός (Nero Claudius Caesar Augustus Germanicus)

Arka yüz: έ(πί) Μ. Ταρκυτίου Πρείσκου πατρωνος άνθ(υπάτου) (M. Tarquitius Priscus zamanında, *proconsul*, Nicaea'lıların *patronus*'u).

2.) *RPC I 2058*; Eilers, 2002, s. 258.

Ön Yüz: Νέρων Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστός (Nero Claudius Caesar Augustus)

Arka Yüz: Μ. Ταρκυτίου Πρείσκου πατρων (M. Tarquitius Priscus, Nicaea'lıların *patronus*'u).

3.) Tac. *Ann.* XII, 59

“At Claudius saevissima quaeque promere adigebatur eiusdem Agrippinae artibus, quae Statilium Taurum opibus inlustrem hortis eius inhians pervertit accusante Tarquittio Prisco. legatus is Tauri Africam imperio proconsulari regentis, postquam revererant, pauca repetundarum crimina, ceterum magicas superstitiones obiectabat. nec ille diutius falsum accusatorem, indignas sordis perpessus vim vitae suae attulit ante sententiam senatus. Tarquitius tamen curia exactus est; quod patres odio delatoris contra ambitum Agrippinae pervicere.”

4.) *RPC I 2059*; Smallwood, 1967, s. 239; Eilers, 2002, s. 258

Ön Yüz: Νέρων Κλαύδιος Καίσαρ Σεβαστός (Nero Claudius Caesar Augustus)

Arka Yüz: M. Ταρκυντίου Πρεΐς[κου] άνθυπάτο(υ) Νείκ(αιεων) (M. Tarquitiu Priscu, Nicaea'lıların proconsul'u)

5.) Tac. *Ann.* XIV, 46

“*Damnatus isdem consulibus Tarquitiu Priscu repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statiliu Taurum pro consule ipsius meminerant. census per Gallias a Q. Volusio et Sextio Africano Trebellioque Maximo acti sunt, aemulis inter se per nobilitatem Volusio atque Africano: Trebellium dum uterque dedignatur, supra tulere.*”

Literatür:

*PIR*², III, s. 296, nr. 20; Fluss, *RE* IV A, 1932, col. 2394-2395, nr. 9; Laet, 1941, s. 167, nr. 1131; Bosch, 1935, s. 84, nr. 10; Thomasson, 1984, col. 244-245, nr. 13.

M. Tarquitiu Priscu Nicaea'da basılan sikkelerde hem *proconsul* hem de *patronus* olarak belirtilmiştir.⁹⁸⁴ Bithynia valiliğinden önce Africa *proconsul*'u Statiliu Taurus'un emri altında M.S. 52'de⁹⁸⁵ *legatus Provinciae Africae*⁹⁸⁶ olarak görev yapmış ve eyaletten dönüşünde Statiliu Taurus'u *lex repetundarum* uyarınca rüşvet almak suçlamasıyla dava etmiştir. Neticede Statiliu Taurus suçlu bulunmuş ve Senato'dan ihrac edilmiştir.⁹⁸⁷

Priscu'nun Bithynia eyaleti valiliği sırasında Nicaea'da basılan sikkeler tek başlarına onun memurluk dönemini tarihlendirmez.⁹⁸⁸ Eldeki tüm belgeler ışığında Priscu'nun Bithynia eyaleti valiliğini M.S. 59/60'a tarihlendiriyoruz. Priscu'nun adını ve Nero'nun portresini taşıyan sikkeler⁹⁸⁹ üzerinde, basımı M.S. 63 yılına kadar

⁹⁸⁴ *RPC* I 2057-59; *RG*, s. 402, nr. 39-43; *BMC Pont.*, s. 154, nr. 15.

⁹⁸⁵ Thomasson, 1984, s. 375; Vogel-Weidemann 155.

⁹⁸⁶ Tac. *Ann.* XII, 59.

⁹⁸⁷ Tac. *Ann.* XII, 59; Magie, 1950, s. 1421, nr. 69; Ridley, 1987, s. 420; Remy, 1989, s. 29.

⁹⁸⁸ Bosch, 1935, s. 84.

⁹⁸⁹ *RG* I, s. 402, no. 39; *RIC*, s. 143 (Nero); Bosch, 1935, s. 84.

süren tip 2 olarak sınıflandırılmış imparator portreleri bulunmaktadır. Bununla birlikte portrelerin oldukça genç betimlenmiş olması söz konusu sikkelerin Nero'nun hükümdarlığının başlangıç evresinde basıldığı anlamına gelmemektedir. Eldeki mevcut veriler bu sikkelerin Nero döneminin ortalarında M.S. 58-59'da basılmış olduğunu göstermektedir.⁹⁹⁰

Priscus, Bithynia eyaleti valiliği M.S. 60 yılının sonuna kadar devam etmiş olmalıdır. Çünkü Tacitus'a göre M.S. 61'de Bithynialılar tarafından şantajla ilişkili bir mesele yüzünden mahkemeye verilmiş ve dava neticesinde suçlu bulunmuştur.⁹⁹¹ Priscus zorla para almaktan (rüşvet) suçlu bulununca Senato'da büyük bir sevinç yaşanmıştır.⁹⁹² Dava neticesinde Priscus Senato'dan çıkarılmıştır.⁹⁹³ Bithynialılar'ın birçok kez Romalı *proconsul*'leri ve memurları *repetundae* suçlamasıyla Senato'ya şikayet ettiklerini göz önüne alınca Priscus'un davası da olağan bir durum olarak görünmektedir.⁹⁹⁴ Tacitus'un verdiği bu bilginin tarihleme ile ilişkili olarak ortaya koyduğumuz varsayımı destekler nitelikte olduğu görülür. Söz konusu suçlama büyük bir olasılıkla Priscus'un görev süresinin sonuna doğru gerçekleştirilmiş olduğu için Priscus'un 59/60 yıllarında valilik yaptığını düşünmek mantıklı olacaktır.⁹⁹⁵

⁹⁹⁰ Bosch, 1935, s. 84.

⁹⁹¹ Tac. *Ann.* XIV, 64.

⁹⁹² Tac. *Ann.* XIV, 46; Marek, 2003, s. 48.

⁹⁹³ Tac. *Ann.* XIV, 46: *Damnatus isdem consulibus Tarquitius Priscus repetundarum Bithynis interrogantibus, magno patrum gaudio, quia accusatum ab eo Statilium Taurum pro consule ipsius meminerant.* Priscus bu yapının en istenmeyen üyesiydi, çünkü M.S. 53 yılında daha önce Afrika'da emrinde çalıştığı Statilius Taurus'u suçladı ve vatan haini ilan edilerek senatodan çıkarıldı. Daha sonra Nero kendisini affetti ve Bithynia'ya vali olarak atanmasına izin verdi. (Haris-Ryde, 1980. s. 878).

⁹⁹⁴ Tac. *Ann.* XII, 22, 4; XIV, 46, 1; Dio Cass. LX 33,5; Plin. *epist.* IV 9; V 20; VI 5; VI 13; VII 6; VII 10; Petrus-Hout, 1994, s. 423; Stumpf, 1991, s. 184-186; Marek, 2003 s. 48.

⁹⁹⁵ Thomasson, 1984, s. 244-5; Gallivan, 1974, s. 303; Remy, 1989, s. 29; Bosch, 1935, s. 84.

5.1.1.15. T. Petronius Niger (?) (M.S. ca. 61/62?)

Belgeler:

1.) Tac. *Ann.* XVI, 18

“De C. Petronio pauca supra repetenda sunt. nam illi dies per somnum, nox officiis et oblectamentis vitae transigebatur; utque alios industria, ita hunc ignavia ad famam protulerat, habebaturque non ganeo et profligator, ut plerique sua haurientium, sed erudito luxu. ac dicta factaque eius quanto solutiora et quandam sui negligentiam praeferentia, tanto gratius in speciem simplicitatis accipiebantur. proconsul tamen Bithyniae et mox consul vigentem se ac parem negotiis ostendit. dein revolutus ad vitia seu vitiorum imitatione inter paucos familiarium Neroni adsumptus est, elegantiae arbiter, dum nihil amoenum et molle adfluentia putat, nisi quod ei Petronius adprobavisset. unde invidia Tigellini quasi adversus aemulum et scientia voluptatum potioem. ergo crudelitatem principis, cui ceterae libidines cedebant, adgreditur, amicitiam Scaevini Petronio obiectans, corrupto ad indicium servo ademptaque defensione et maiore parte familiae in vincla rapta.”

2.) Plin. *nat.* XXXVII, 20

“T. Petronius consularis moriturus invidia Neronis, ut mensam eius exheredaret, trullam myrrhiam HS CCC emptam fregit.”

3.) Tac. *Ann.* XVI, 19

“Forte illis diebus Campaniam petiverat Caesar, et Cumas usque progressus Petronius illic attinebatur; nec tulit ultra timoris aut spei moras. neque tamen praeceps vitam expulit, sed incisas venas, ut libitum, obligatas aperire rursum et adloqui amicos, non per seria aut quibus gloriam constantiae peteret. audiebatque referentis nihil de immortalitate animae et sapientium placitis, sed levia carmina et facilis versus. servorum alios largitione, quosdam verberibus adfecit. iniit epulas, somno indulisit, ut quamquam coacta mors fortuitae similis

esset. ne codicillis quidem, quod plerique pereuntium, Neronem aut Tigellinum aut quem alium potentium adulatus est, sed flagitia principis sub nominibus exoletorum feminarumque et novitatem cuiusque stupri perscripsit atque obsignata misit Neroni. fregitque anulum ne mox usui esset ad facienda pericula.”

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 26, nr. 201; W. Kroll, *RE* XIX, 1, 1937, col. 1201–1202, nr. 29; Laet, 1941, s. 199, nr. 1496; Thomasson, 1984, col. 245, nr. 14.

Petronius büyük olasılıkla Arbiter son adını taşıyan Satyricon'un ünlü ozanından başkası değildir. Arbiter ismi kendisine imparator Nero tarafından verilmiştir.⁹⁹⁶ Nero'nun (M.S.54-68) çevresinde önemli rol oynamıştır.⁹⁹⁷

M.S. 61/62'de Bithynia valiliği yapmış⁹⁹⁸ ve bu görevini başarıyla tamamlamıştır.⁹⁹⁹ M.S. 54'ten imparator Vespasianus dönemi sonuna kadar eyalete gönderilen valiler içinde *proconsul* unvanına sahip iki validen biridir.¹⁰⁰⁰ M.S. 66 yılında imparator Nero'ya karşı komplo kurmak suçlanmasıyla Pozzuoli'ye sürgüne gönderilmiştir.¹⁰⁰¹ Tacitus onun valiliğine Nero zamanında M.S. 66'da intihara zorlanmasıyla ilgili olarak değinir.¹⁰⁰²

⁹⁹⁶ Sullivan, 1986, s. 1; Marek, 2003, s. 48.

⁹⁹⁷ Tac. *Ann.* XVI, 18, 3; Wesch-Klein, 2001, s. 251; İplikçioğlu, 1997, s. 432.

⁹⁹⁸ Marek, 2003, s. 48; Magie, 1950, s. 1590; Gallivan, 1974, s. 303.

⁹⁹⁹ Sullivan, 1986, s. 1.

¹⁰⁰⁰ Jameson, 1965, s. 58.

¹⁰⁰¹ Petron. *Satyr.* 82; Sullivan, 1986, s. 1.

¹⁰⁰² Tac. *Ann.* XVI. 18: *proconsul tamen Bithyniae et mox consul vigentem se ac parem negotiis ostendit*; Haris-Ryde, 1980, s. 877; Sullivan, 1986, s. 1.

5.1.1.16. L. Venuleius (?) Montanus (M.S. ca. 63)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 518, nr. 25 (Pl. LXXXIX, 12)

Ön yüz: ΝΕΡΩΝ ΚΛΑΥΔΙΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ

Arka yüz: ΣΠΙ Λ. ΜΟΝΤΑΝΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

2.) *CIL* XI 1735; *AE* 1983, 382

Bonae Deae L(ucius) Venuleius, [L(ucii) f(ilius)], Gal(eria tribu) Mont[anus]/ et L(ucius) Venuleius, [L(ucii) f(ilius)], L(ucii) n(epos), Mont[anus]/ Apron[ia]nus/ Laetilla et Celerina ux[ores].

3.) *CIL* XI 1433a; *AE* 1983, 383

L(uciorum) Venuleior(um)/ Mont(ani) et Apron(iani).

4.) *AE*, 1958, 262

Magistri / Fonti fecer(unt) M(arcus) Lollius / Threptus II, / M(arcus) Lollius Hermeros II, / C(aius) Trebius, C(ai) f(ilius), / Verna I / L(ucius) Livineius / Florentius I / dedic(averunt) idibus octobr(is), / L(ucio) Venuleio Montano, / C(aio) Dextio Staberiano co(n)s(ulibus).

Literatür:

*PIR*¹, II, s. 386, nr. 498; *PIR*², V, 2, s. 307, nr. 685; E. Groag, *RE* XVI, 1933, col. 204, nr. 3; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 829, nr. 3 a; Laet, 1941, s. 196, nr. 1470; Bosch, 1935, s. 84, nr. 11; Thomasson, 1984, col. 245, nr. 15.

L. Montanus'un soyunun *gens Venuleia*'ya dayandığı ve bu durumda da L. Venuleius Montanus Apronianus'un (*cos. Suff.* 92) babası olabileceği ileri

sürülmüştür.¹⁰⁰³ Roma'daki bir yazıtta¹⁰⁰⁴ L. Venuleius Montanus, C. Dexius Starberianus ile birlikte yılını tespit edemediğimiz bir 15 Eylül'de *cos. suff.* olarak belirtilmiştir. Eck bu yazıtın olası bir tarihlendirmesini M.S. 69'dan önceye koymaktadır.¹⁰⁰⁵ Bu *cos. suff.* ile Bithynia valisi olan L. Montanus akraba olabilirler.

L. Montanus'un Bithynia proconsul'lüğü sadece Nicomedia sikkelerinde kanıtlanmıştır. Bu sikkeler üzerindeki imparatorun unvanları ve Nero'nun portresi L. Montanus'un memuriyet dönemini tarihlememize biraz olsun yardımcı olmaktadır.¹⁰⁰⁶ Söz konusu sikke 63 yılı veya biraz sonraya tarihlenmektedir. Montanus'un Bithynia eyaleti valiliği ile ilişkili kesin bir tarih verme olanağı ise bulunmamaktadır.¹⁰⁰⁷ Bu nedenle Montanus'un Bithynia eyaleti valiliği Nero zamanında ve muhtemelen M.S. 63'de gerçekleşmiştir.¹⁰⁰⁸

5.1.1.17. M. Plancius Varus (M.S. 70-71 ? ve 71-72 ?)

Belgeler:

1.) Tac. *Hist.* II, 63

“...Dolabella audita morte Othonis urbem introierat: id ei Plancius Varus praetura functus, ex intimis Dolabellae amicis, apud Flavium Sabinum praefectum urbis obiecit, tamquam rupta custodia ducem se victis partibus ostentasset; addidit temptatam cohortem quae Ostiae ageret; nec ullis tantorum criminum probationibus in paenitentiam versus seram veniam post scelus quaerebat...”

¹⁰⁰³ Groag, *RE*, XVI, 1933, s. 204.

¹⁰⁰⁴ *AE*, 1958, 262.

¹⁰⁰⁵ *RE Suppl.* XIV, 1974, s. 829.

¹⁰⁰⁶ Bosch, 1935, s. 84 (63 yılından sonraya tarihlendirmektedir; Seltman, 1928, s. 103; *PIR*² M 685 ve Groag, *RE* XVI 1, 1933, s. 204.

¹⁰⁰⁷ Bosch, 1935, s. 84; Haris-Ryde, 1980, s. 877'de M.S. 64-5 senesini vermektedir.

¹⁰⁰⁸ Marek, 2003, s. 48.

2.) *AE* 1971, 463; *AE* 1973, 534; Mitchell, 1982, s. 91-92, nr. 90; Mitchell, 1974, s. 27-28.

M(arco) Plan[cio, M(arci) f(ilio),]/ Varo, X viro stl(itibus)/ iud(icandis), q(uaestori)/ pro pr(aetore) pro/vincia Ponti et/ Bithyniae, tr(ibun) pl(ebis),/ pr(aetori), leg(ato) pro pr(aetore) pro/vinciarum Acha/iae et Asiae/ P(ublius) Cornelius, P(ublius) f(ilius),/ Fab(ia), Pro[culus ?].

M.Planc[io –f.]
Varo, Xviro stl.
iud., q. pro pr. pro-
vinciae Ponti et
5 Bithyniae, tr. pl.,

pr., leg. pro pr. pro-
vinciarum Acha-
iae et Asiae,
P. Cornelius P.f.
10 Fab. Pro[culus.]

3.) *SEG* VI, nr. 650; Mitchell, 1974, s. 28; *AE* 1973, 539.

[ταμίαν καὶ ἀντιστράτηγον ἐπαρχείας]

Πόντου καὶ Βειθυ-
νίας, δήμαρχον,
στρατηγόν, πρεσβευ-
τὴν καὶ ἀντιστρά-
τηγον ἐπαρχείων
Ἰαχαιῶν καὶ Ἀσίας,
Μάρκος Σε(μ)πρώνιος
Ἰαλβανὸς ἀρχιερεὺς
καὶ ἀγωνοθέτης,
ἐπαρχος Ἰππέων Ἰλῆς
Σεβαστῆς Γερμανικι-
ανῆς, τὸν ἑαυτοῦ φίλον.³

4.) *BMC Phrygia*, s. 95, nr. 150-151; *SNG von Aulock*, 3491; Jameson, 1965, s. 57.

5.) *CIG* 3745a; Şahin, 1979, nr. 25; Schneider-Karnapp, 1938, s. 45, nr. 12. (M.S. 70-79)

τῶ σεβαστῶ τῶν Αὐτοκρατόρων οἴκω καὶ [τῇ πρώτῃ τῆς ἐπαρχείας πόλει] / Νεικαία / Μ. Πλάνκιος Οὐᾶρος ἀνθύπατος καθιέρωσεν ἐπιμεληθέντος [τῆς / κατασκευῆς] Γ. Κασσίου Χρήστου.

6.) *CIG* 3745 d; *IGR* III, nr. 4 (Nicomedia), nr.37 (Nicaea); Şahin, 1979, nr. 26; Schneider-Karnapp, 1938, s. 45, nr. 11. (M.S. 70-79)

τῶ σεβαστῶ τῶν Αὐτοκρατόρων οἴκωι καὶ [τ]ῆ [π]ρώτῃ τῆς
[ἐπαρχείας / πόλε]ι Νεικαίᾳ / Μ. Πλάν[κι]ο[ς Οὐᾶρ]ος ἀ[ν]θ[ύ]πατος
καθιέρωσεν [ἐ]π[ι]μελ[η]θ[έν]τος τῆς / κατασκευῆς Γ. Κασσίου
Χρήστου.

7.) Şahin, 1979, nr. 52; Schneider-Karnapp, 1938, s. 46, nr. 13. (M.S. 70-79)

Μ. Πλάνκιον Οὐᾶρον τὸν ἀνθύπατον καὶ / πάτρωνα τῆς πόλεως Τι.
Κλαύδιος Κυιντιανὸς τὸν ἑαυτο[ῦ] / φίλον.

8.) Şahin, 1979, nr. 51; Schneider-Karnapp, 1938, s. 46, nr. 13 b. (M.S. 70-79)

Μ. Πλάνκιον Οὐᾶρον ἀνθύπατον, πάτρωνα τῆς / πόλεως Γ. Κάσσιος
Χρῆστος τὸν ἑαυτοῦ φίλον.

9.) TAMIV, 1, 22

[Αὐτοκράτορι Οὐ]εσπασια[ν]ῶ Καίσαρι Σε[βαστῶ] / [— — — —
τέ]με[ν]ος καὶ οἴκον ναυκλη[ρικὸν οἴ] / [— — — — ναύ]κληροι,
Μάρ[κ]ου Πλανκίου Ο[υ]ᾶρου] / [ἀνθυπάτου κατασκευ]ασθῆ[ν]αι
[ἀ]πο[φ]ηναμένου, Κα— — — / — — — — —ος ἀνθύπατος
καδιέρωσε — — — — — — — / — — — — — — ΔΟΥΩΥΙΟΥΟ—
— — — — — — — — — — — / — — —

10.) RG, s. 269, nr. 4-5 (Pl. XLI, 10-11)

Ön yüz: ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΚΛΑΥΔΙΟ

Arka yüz: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

11.) RG, s. 359, nr. 87-88 (Pl. LVIII, 6-7); BMC Pont., s. 145, nr. 44.

Ön yüz: ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΗΡΑΚΛΕΩΤΑΙ

Arka yüz: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

12.) RG, s. 385, nr. 2 (Pl. LXIII, 2)

Ön yüz: [ΑΥΤ] ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΙΟΥΛΙ

Arka yüz: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

13.) *RG*, s. 403, nr. 45–50 (Pl. LXVII, 2-5); *SNG von Aulock*, 7013; *BMC Pont*, s. 154, nr. 17–18

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ
ΝΕΙΚΑΕΙΣ

Arka yüz: ΜΑΡΚΟΣ | ΠΛΑΝΚΙΟΣ | ΟΥΑΡΟΣ | ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΣ

14.) *RG*, s. 518-519, nr. 26-27 (Pl. LXXXIX, 13-14); *SNG von Aulock*, 7101.

Ön yüz: ΑΥΤ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΝΕΙΚΟΜΗΔΕΙΑ

Arka yüz: ΜΑΡΚΟΣ | ΠΛΑΝΚΙΟΣ | ΟΥΑΡΟΣ | ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΣ

15.) *RG*, s. 603, nr. 2-5 (Pl. CIII, 16-20); *BMC Pont.*, s. 201, nr. 1.

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ΠΡΟ

Arka yüz: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

16.) *AE* 1958, 78; *AE*, 1965, 209; Jameson, 1965, s. 55

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 42-43, nr. 334; W. Hoffmann, *RE* XX, 1950, col. 2015, nr. 5; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 385, nr. 5; Laet, 1941, s. 199, nr. 1502; Jameson, 1965, s. 54-58; Mitchell, 1974, s. 27-31, Thomasson, 1984, col. 245, nr. 19; col. 216, nr. 70.

M. Plancius Varus tanınmış bir Küçük Asya ailesinden gelmektedir. Ailesi Latium'dan Pamphylia'daki Perge kentine gelmiş İtalyan göçmen bir ailedir.¹⁰⁰⁹ Perge halkı onu şehrin κτίσται'ı olarak onurlandırmıştır.¹⁰¹⁰ (bkz. aşağıdaki yazıtlar). Bu iki yazıt *Plancii* ailesinin Perge'li olduğunu ortaya koymaktadır.

¹⁰⁰⁹ M. Plancius Varus hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. W. Hoffmann, *RE* 20 (1950), nr. 5; W. Eck, *RE Suppl.* 14 (1974), s. 385; Jameson, 1965, s. 55; Mitchell, 1974, s. 27-39; Rutledge, 2001, s. 256; Mitchell, 1974, s. 28; Halfmann, 1979, s. 642;

¹⁰¹⁰ Jameson, 1965, s. 56.

Quaestor'luğu zamanında buraya bir tiyatro yaptırmıştır.¹⁰¹¹ Perge'deki Varian Oyunlarının (certamina Variana) kurucusudur.¹⁰¹²

Κτίστ]ης
Μ.] Π[λ]άνκιος Οὐᾶρος
πα]τήρ Πλανκίας Μάγνης
Περγαῖος

Κτίστης
Γ. Πλάνκιος Οὐᾶρος
ἄδελφός
Πλανκίας Μάγνης
Περγαῖος

Tacitus'dan Varus'un M.S. 69'da *ex-praetor* olduğunu öğreniyoruz.¹⁰¹³ Bu bilgi yardımıyla P. Varus'un daha önceki *cursus honorum*'unu kabaca tarihlendirebiliyoruz. Nero'nun imparatorluğu döneminde M.S. 50'li yılların sonunda ya da M.S. 60'ların başında Senato'ya girmiş olmalıdır. Daha sonraki üç memuriyeti onu M.S. 68'den önce praetor'luğa taşımıştır.¹⁰¹⁴ Bithynia valisi olmadan önce Achaia eyaleti valisinin legat'ı (*leg. pro. pr. prov. Achaiae*) daha sonra da M.S. 69'da Asia eyaleti valisinin legat'ı (*leg. pro. pr. Prov. Asiae*) olmuştur.¹⁰¹⁵

Her ne kadar M. Plancius Varus'a dair kaynaklar ve literatür genişse de bugüne kadar onun Bithynia valiliği tam olarak tarihlendirilememiştir.¹⁰¹⁶ Görevi sırasında çokça basılan sikkelerde M. Maecius Rufus, M. Salvidenus Proculus ve M. Salvidenus Asprenas'ın proconsul'lüklerinde olduğu gibi Titus ve Domitianus'un portrelerine rastlanmaması dikkat çekmektedir. Sikkelerde sadece Vespasianus'ların portrelerine rastlanmaktadır. Bundan yola çıkılarak yapılan yorumlardan biri şudur: M. Plancius Varus, 69 senesinin Mayıs'ında hala Roma'da idi ve bu durumda da M.S. 69/70'de *proconsul* değildi.¹⁰¹⁷ Çünkü *proconsul*'lerin Nisan ortasında çoktan eyaletlerine doğru yola çıkmış olmaları gerekiyordu.¹⁰¹⁸ Bu durumda M. Plancius

¹⁰¹¹ EA, 1996, 116-119.

¹⁰¹² AE, 65, 208.

¹⁰¹³ Tac. Hist. II 63; Mitchell, 1974, s. 28; Jameson, 1965, s. 56, 58.

¹⁰¹⁴ Mitchell, 1974, s. 28.

¹⁰¹⁵ Mitchell, 1974, s. 28

¹⁰¹⁶ Thomasson, 1984, s. 245; Halfmann, 1979, s. 104.

¹⁰¹⁷ Eck, RE Suppl. 14, 1974, s. 385.

¹⁰¹⁸ Dio Cass. LX, 11, 6; LX, 17, 3.

Varus en erken M.S. 70/71 senesinde Bithynia eyaleti valisi olmuştur.¹⁰¹⁹ Nicomedia ve Nicaea'da bulunan yazıtlar¹⁰²⁰ ve Nicaea, Nicomedia, Iuliopolis, Bithynium ve Prusias sikkeleri onun Bithynia-Pontus valiliği ile ilgilidir.¹⁰²¹ İznik Lefke Kapı (Doğu Kapısı) şehir tarafındaki friz üzerinde bulunan sunu yazıtından¹⁰²² yola çıkan bazı araştırmacılar Varus'un Bithynia valiliğini Vespasianus ve Titus zamanına tarihlendirmektedir.¹⁰²³ M. Plancius Varus her iki imparatorun döneminde Bithynia-Pontus eyaleti *proconsul*'u idi. Bosch'a göre P. Varus M.S. 78/79 yılı Bithynia *proconsul*'u idi.¹⁰²⁴ Bosch'un ileri sürdüğü tarih olan Vespasianus'un öldüğü 78/79 yılı bir *terminus post quem*'dir.¹⁰²⁵ M.S. 71 yılı Varus'un eyalet valiliği için bir *terminus ante quem*'dir. Yazıtın birinci satırındaki ifade Vespasianus ve Titus'u göstermektedir. Titus da imparator unvanını ilk defa 70 yılında almıştır. Sonuç olarak araştırmacıların çoğu P. Varus'un 70/71'de Bithynia eyaleti valiliği yaptığı üzerinde görüş birliği içerisindedirler.¹⁰²⁶

Nicaea ve Nicomedia'da bulunan aşağıda tam metnini verdiğimiz yazıtlarda Varus'tan ANΘΥΠΙΑΤΟΣ olarak bahsedilir.¹⁰²⁷ P. Varus ayrıca Bithynia'daki Nicaea kentinin *patronus*'u idi.¹⁰²⁸

¹⁰¹⁹ Stumpf, 1991, s. 201-207; Marek, 2003, s. 48; Jameson, 1965, s. 56.

¹⁰²⁰ *IGR* III, nr. 4 (Nicomedia); *IGR* III, nr. 37 (Nicaea).

¹⁰²¹ Bu sikkeler üzerinde ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙ ΚΑΙΣΑΡΙ ΣΕΒΑΣΤΩ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΩ ve ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΠΛΑΝΚΙΟΥ ΟΥΑΡΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ lejantları vardır. (Bosch, 1935, s. 87; Mitchell, 1974, s. 29; Jameson, 1965, s. 58).

¹⁰²² *IGEyst: Inschriften von Nikaia*, nr. 25; *CIG* 3745a; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 12; Sahin, 1979, nr. 25.

¹⁰²³ Yazıtın fotoğrafı için bkz. Sahin, 1979, Taf. II; Mitchell, 1974, s. 27; Jameson, 1965, s. 54 vd.

¹⁰²⁴ Bosch, 1935, s. 87.

¹⁰²⁵ Sahin, 1978, s. 80.

¹⁰²⁶ Rohden *PIR*^I III P 334'de Varus'un Bithynia-Pontus valiliğini M.S. 70 yılına koyar. Cagnat *IGR* III 37'de Varus'un Bithynia-Pontus valiliğini M.S. 71-72 olarak verir. (Bosch, 1935, s. 86; Jameson, 1965, s. 56.)

¹⁰²⁷ *IGR* III 4; 37; Jameson, 1965, s. 56.

¹⁰²⁸ *SEG* 78, 1025

Τῷ σεβαστῷ τῶν αυτοκρατορῶν οἰκῶι καὶ [[[τῆ πρώτῃ τῆσ / ἐπαρχεῖ
ασ πολεὶ]] Νεικαία / Μ. Πλανκίος Οὐαρος ἀνθυπατος καθιερωσεν
ἐπιμεληθέντος / [τῆσ κατασκευῆ]σ Γ. Κασσίου Χρηστοῦ.¹⁰²⁹

Μ. Πλανκίον Οὐαρον τῷ ἀνθυπατον καὶ
πατρῶνα τῆσ πολέωσ Τί. Κλαυδίου Κυλντιανὸς εαυτο[υ]
φιλον.¹⁰³⁰

Burada kent tarafından M. Plancius Varus'a paye (ün, şeref) verilmesi konu edilmektedir. Plancius'un Varus'un bu yazıtlarda şehrin *patronus*'u¹⁰³¹ olarak tanımlanması, kapının yapımında parasal destek sağladığı ihtimalini akla getirmektedir.¹⁰³² M. Plancius Varus'un heykeli friz üzerine oyulmuştur. Yazıt M.S. 78/79 yıllarına tarihlendirilmektedir. Yazıtta adı geçen ve M. Plancius Varus'un bir arkadaşı olan Ti. Cladius Quintianus hakkında fazla bilgimiz yoktur. Nicaea'nın önde gelen kişilerinden biri olduğu tahmin edilmektedir. C. Cassius Chrestus, Nicaea'nın soylu bir sülalesindedir. İznik müzesindeki mermer lahtinden¹⁰³³ öğrendiğimize göre 58 yaşında ölmüştür. Elçilik, başrahiplik görevleri üstlenmiş ve mimari faaliyetlerde bulunmuştur. Bu yazıtlar Roma imparatorlarından Vespasianus (69-79) ve Titus'un (79-81) müşterek yönetimleri dönemine tarihlendirilmektedir.

İmparatorluk mücadeleleri sırasında Nicomedia'nın Septimius Severus'u desteklemesine karşılık Nicaea, Pescennius Niger'in yanında yer almıştır. M.S. 194 yılında Niger'in Nicaea yakınında S. Severus'un komutanı Cardidus tarafından yenilgiye uğratılması sonucu Nicaea zor durumda kalmış ve Septimus Severus, kentten bu tutumu nedeniyle unvanlarını geri almıştır. Yazıtlardaki metal harfleri

¹⁰²⁹ “G(aius) Cassius Chrestus’un çabasıyla yapımı tamamlanan (bu eseri), Proconsul M. Plancius Varus imparatorların yüce evine ve eyaletin başşehri Nicaea’ya adadı”. (IGR III 4, 37).

¹⁰³⁰ “Prokonsül ve şehrin patronu M. Plancius Varus’u, dostu Ti. Cladius Quintianus (onurlandırdı)”.

¹⁰³¹ Patronluk hakkında bkz. Kl. Pauly 4, 559 nr. 3 (s.v. Patronus).

¹⁰³² S. Şahin, 1978, s. 81.

¹⁰³³ Lefke Kapı'nın 300m kadar doğusunda Berber Kaya mevkiinde bulunan bu lahid bugün İznik Müzesi bahçesinde.

sökülerek, taş yüzeyindeki yazılar kazınarak sildirilmiştir. Bu yazıtlar kentin tarihi hakkında önemli bilgiler içermektedir.¹⁰³⁴ Özellikle yazıtlardaki prosopografik bilgiler önemlidir.¹⁰³⁵

Yazıtlara göre¹⁰³⁶ P. Varus'un *cursus honorum*'unu kronolojik olarak şu şekilde sıralayabiliriz:

- 1.) *Decemvir stlitibus iudicandis*
- 2.) *Quaestor pro praetore prov. Ponti et Bithyniae*
- 3.) *Tribunus plebis*
- 4.) *Praetor*
- 5.) *Legatus pro praetore prov. Achaiae*
- 6.) *Legatus pro praetore prov. Asiae*¹⁰³⁷

Vespasianus döneminde önce *consul* daha sonra da Asia eyaleti *proconsul*'u olmuştur.¹⁰³⁸ Varus, Bithynia'nın Küçük Asya kökenli olduğu kesin olan bir aileden gelen ilk valisiydi. Kızı Plancia Magna Perge'deki Artemis tapınağının baş rahibesi ve hayırseveri idi. Anlaşılan, bizzat kendisi de Bithynia şehirleri için pek çok şey yapmıştır, çünkü pek çok şehir sikkelerine imparatorun isminin yanına onun da ismini basmışlardır. Nicaea'da onun yönetiminde yenilenen şehir kapısının nişinde resmi yer alıyordu.¹⁰³⁹

¹⁰³⁴ Yazıtlar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şahin, 1978, s. 85, nr. 5 vd.; Şahin, 1979, nr. 25 vd.

¹⁰³⁵ Şahin, 1987b, s. 370.

¹⁰³⁶ *AE* 1971, 463; *AE* 1973, 534; Mitchell, 1982, s. 91-92, nr. 90; Mitchell, 1974, s. 27-28.

¹⁰³⁷ Mitchell, 1974, s. 28.

¹⁰³⁸ Magie, 1950, s. 1582; *PIR*^I III, s. 334; Hoffmann, *RE*, XX.2, s. 2016; Jameson, 1965, s. 56.

¹⁰³⁹ Marek, 2003, s. 48.

Perge kenti tarafından P. Varus'un onuruna dikilen yazıt

5.1.1.18. M. Maecius Rufus (M.S. 72-73)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 237, nr. 10-11 (Pl. XXXV, 7); *SNG von Aulock*, 272

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ. ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΜΑΙΚΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

2.) *RG*, s. 237-238, nr. 14-18 (Pl. XXXV, 9-11); *SNG von Aulock*, 6910

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΜΑΙΚΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

3.) *RG*, s. 238-239, nr. 23-26 (Pl. XXXV, 15-17); *SNG von Aulock*, 275, 277, 6911

Ön yüz: ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΜΑΙΚΙΟΥ ΡΟΥΦΟΥ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

4.) *TAM IV*, 1, 22 (M.S. 69-70)

[Αὐτοκράτορι Οὐ]εσπασια[ν]ῶ Καίσαρι Σε[βαστῶ]
[— — — — τέ]με[ν]ος καὶ ο[ἴ]κον ναυκλη[ρικὸν οἴ]
[— — — — ναύ]κληροι, Μάρ[κ]ου Πλανκίου Ο[ὐ]άρου]
[ἀνθυπάτου κατασκευ]ασθῆ[ν]αι [ἀ]πο[φ]ηναμένου, Κα— — —
— — — — — ος ἀνθύπατος καδιέρωσε — — — — —
— — — — — ΔΟΥΩΥΙΟΥΟ — — — — —
— — —

5.) *CIL XIV* 3543 (D. 3452)

*K(alendis) D(ecembris)/ L(ucio) Turpilio Dextro, M(arco) Maecio Rufo
co(n)s(ulibus).*

Literatür:

*PIR*¹, II, s. 320, nr. 49; *PIR*², V, 2, s. 140, nr. 62; Bosch, 1935, s. 84-84, nr. 12, Thomasson, 1984, col. 245, nr. 16 ve s. 246, nr. 20.

Maecius Rufus'un hangi tarihte Bithynia valiliği yaptığını tam olarak tespit edemiyoruz. Ancak imparator Vespasianus döneminde olduğunu kesin olarak biliyoruz.¹⁰⁴⁰ Plancius Varus'tan sonraki Bithynia eyaleti valisidir.¹⁰⁴¹ Rufus'un *proconsul*'lüğü sadece Bithynia'daki sikkelerde belgelenmiştir.¹⁰⁴² Bu sikkelerden yola çıkarak yaklaşık bir tarih belirleyebiliyoruz. Sikkeler onun Bithynia valiliğini M.S. 71'den daha önceye tarihlendirmemize izin vermez.¹⁰⁴³ Titus sikkelerde *αὐτοκράτωρ* unvanını taşıdığına göre sikkelerin M.S. 71 senesinden önce basılmadığı

¹⁰⁴⁰ Remy, 1989, s. 35.

¹⁰⁴¹ *TAM IV*, 1, 22.

¹⁰⁴² *RG*, s. 237, nr. 10-11 (Pl. XXXV, 7); *SNG von Aulock*, 272; *RG*, s. 237, nr. 14-18 (Pl. XXXV, 9-11); *RG*, s. 238-239, nr. 23-26 (Pl. XXXV, 15-17).

¹⁰⁴³ Bosch, 1935, s. 84.

kesindir.¹⁰⁴⁴ O halde Maecius Rufus'un Bithynia *proconsul*'lüğü ancak M.S. 71–79 seneleri arasındaki bir tarihe yerleştirilebilir.¹⁰⁴⁵ Bu sikkeler üzerindeki tasvir ve unvan isimlerine dayanarak Maecius Rufus'un kesin olarak M.S. 71 yılından sonra muhtemelen M.S. 72/73'de Bithynia'da eyalet valisi olarak görev yaptığını söylemek mümkündür.¹⁰⁴⁶ Bu sikkeler üzerinde *ἀὐτοκράτωρ* unvanının kullanılmış olması da bu varsayımı desteklemektedir.

Maecius Rufus'un Bithynia valisi olmadan önceki kariyeri hakkındaki bilgilerimiz yok denecek kadar azdır. M.S. 64/65'de Crete-Cyrene *proconsul*'lüğü yapmıştır.¹⁰⁴⁷ Ayrıca Rufus'un tam olarak tespit edemediğimiz bir tarihte L. Turpilius Dexter ile birlikte *consul* olduğunu biliyoruz.¹⁰⁴⁸ Ancak Bithynia eyaleti valisi olmadan önce mi, yoksa sonra mı bu görevi yaptığını bilemiyoruz.

5.1.1.19. M. Salvidenus Proculus (M.S. ca. 75–76)

Belgeler:

1.) *SNG von Aulock*, 273

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ. ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ. ΟΥΕΣΠΙΑΣΙΑΝΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΠΡΟΚΥΛΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ

2.) *RG*, s. 519, nr. 28 (Pl. LXXXIX, 15); Imhoof-Blumer, 1901, s. 10, nr. 1

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ. ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟ

3.) *RG*, s. 238, nr. 22 (Pl. XXXV, 14)

Ön yüz: ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΥ ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΠΡΟΚΛΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤ

¹⁰⁴⁴ Bosch, 1935, s. 84.

¹⁰⁴⁵ Stumpf, 1991, s. 208-211; Marek, 2003, s. 48.

¹⁰⁴⁶ Eck, 1970, s. 117; Gallivan, 1981, s. 206; Remy, 1989, s. 35.

¹⁰⁴⁷ *Inscr. Cret.*, I, 26, 2; Remy, 1989, s. 35, nr. 18.

¹⁰⁴⁸ *CIL* XIV 3543; *ILS* 3452; Gallivan, 1981, s. 206.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 163, nr. 89; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 592, nr. 2 a; Laet, 1941, s. 213, nr. 1676; Bosch, 1935, s. 85-86, nr. 13; Eck, 1970, s. 123; Thomasson, 1984, col. 245, nr. 17.

M. Salvidenus Proculus'un Bithynia valiliği hakkında elimizdeki tek kaynak sikkelerdir. Proculus'un Bithynia valiliği sırasında basılan sikkelerin ön yüzlerinde farklı imparatorların (Vespasianus, Titus, Domitianus) portreleri yer alır.¹⁰⁴⁹ Bu sikkelerin arka yüzlerindeki “ΕΠΙ Μ. ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΠΡΟΚΥΛΟΥ ΑΝΘΥΠΙΑΤΟΥ” lejandı Proculus'un Bithynia eyaleti valiliğine işaret etmektedir. İmparator Vespasianus Döneminde Bithynia-Pontus eyaleti valiliği yapmıştır.¹⁰⁵⁰ Valiliği sadece Bithynia sikkelerinden bilinen M. Salvidenus Proculus'un görev tarihi aynı sebeplerden dolayı tıpkı M. Maecius Rufus'un memurluğunda olduğu gibi ancak 71-79 yılları arasına tarihlenebilir.¹⁰⁵¹ Ancak kendisinden önceki Maecius Rufus'u takip ettiğini varsayarsak Salvidenus Proculus'un M.S. 75/76'da Bithynia valisi olduğunu söyleyebiliriz.

Onun, M. Salvidenus Asprenas'ın kardeşi olduğunu biliyoruz. Ancak ne yazık ki ne de sikkeler M. Salvidenus Proculus'un Bithynia valiliği öncesi veya sonrasındaki kariyeri hakkında bilgi vermezler.¹⁰⁵²

¹⁰⁴⁹ *SNG von Aulock*, 273 (Vespasianus); *RG*, s. 519, nr. 28 ve Imhoof-Blumer, 1901, s. 10, nr. 1 (Titus); *RG*, s. 238, nr. 22 (Domitianus)

¹⁰⁵⁰ Marek, 2003, s. 48.

¹⁰⁵¹ Stumpf, 1991, s. 211-213; Lang, 2003, s. 105; Bosch, 1935, s. 86.

¹⁰⁵² Remy, 1989, s. 35, nr. 19.

5.1.1.20. M. Salvidienus Asprenas (M.S. ca. 76–77)

Belgeler:

1.) *RG*, s. 236, nr. 9 (Pl. XXXV, 6); *SNG von Aulock*, 6909.

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ. ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗΡΝΑ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

2.) *RG*, s. 404, nr. 51 (Pl. LXVII, 6); Imhoof-Blumer, 1901, s. 9, nr. 1.

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ ΜΑΡΚΟΥ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΣ ΑΣΠΗΡΝΑ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

3.) *RG*, s. 618, nr. 19 (Pl. CVI, 23)

Ön yüz: [ΑΥΤ] ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒ ΟΥΕΣΠΑΣΙΑΝΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗΡΗ[ΝΑ]

4.) *RG*, s. 237, nr. 12-13 (Pl. XXXV, 8); *SNG von Aulock*, 274.

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗΡΝΑ ΑΝΘΥΠ

5.) *RG*, s. 281, nr. 2 (Pl. XLIV, 2)

Ön yüz: ΑΥΤΟΚΡΑ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑ[Σ ΥΙ]ΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗΡΝΑ ΑΝΘΥ

6.) *RG*, s. 404, nr. 52 (Pl. LXVII, 7); *SNG von Aulock*, 538 ve 7014.

Ön yüz: ΑΥΤ ΤΙΤΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣΤΟΣ ΥΙΟΣ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗΡΝΑ ΑΝΘΥΠΑΤΟΥ

7.) *RG*, s. 238, nr. 21 (Pl. XXXV, 13)

Ön yüz: ΔΟΜΙΤΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΥΙ

Arka yüz: ΕΠΙ Μ ΣΑΛΟΥΙΔΗΝΟΥ ΑΣΠΗ

9.) *AE* 1949, 159; Reynolds-Perkins, 1952, nr. 318a; Birley, 1962, s. 223.

[Augus]to/ [sacr]um/ Asp[r]enas/ proco(n)s(ul)/ dedicavit.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 162–163, nr. 86; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 592, nr. 1; Laet, 1941, s. 213, nr. 1675; Bosch, 1935, s. 85–86, nr. 14; Thomasson, 1984, col. 245, nr. 18 ve col. 378, nr. 56; Birley, 1962, s. 223.

M. Salvidenus Asprenas büyük olasılıkla L. Nonnius Asprenas ve M. Salvidenus Proculus'un kardeşidir.¹⁰⁵³ Önceki pragraflarda ele aldığımız Bithynia valileri M. Maecius Rufus ve M. Salvidenus Proculus gibi Asprenas'ın *proconsul*'lüğü sadece sikkelerle ispatlanmıştır.¹⁰⁵⁴ Bu sikkelerin ışığında M. Salvidenus Asprenas'ın Vespasianus döneminde M.S. 71-79 yılları arasındaki bir tarihte valilik yapmış olabileceğini söyleyebiliyoruz.¹⁰⁵⁵ Asprenas'ın Bithynia eyaleti valiliğini eldeki mevcut çıkarsamalara dayanarak yetmişli yılların ortalarına ve M.S. 78 yılından önceki bir tarihe tarihlemek gerekmektedir. Bu noktada 76/7 veya 77/8 yılları en uygun seçenek olarak gözükmektedir.¹⁰⁵⁶ Gallivan'a göre Asprenas 75/6 yılında Bithynia-Pontus *proconsul*'u olmuştur.¹⁰⁵⁷

M. Salvidenus Asprenas'ın parlak kariyeri Bithynia valiliğinden sonra da devam etmiştir. Önce 79/80'de Roma'daki bir politikacının ulaşabileceği en yüksek makam olan *consul*'lüğe yükselmiştir.¹⁰⁵⁸ Ardından M.S. 92/93 yıllarında Roma'nın önemli eyaletlerinden Africa'nın *proconsul*'ü olmuştur.¹⁰⁵⁹

¹⁰⁵³ Birley, 1962, s. 223; Gallivan, 1981, s. 203.

¹⁰⁵⁴ *RG*, s. 236, nr. 9 (Pl. XXXV, 6); *SNG von Aulock*, 6909; *RG*, s. 404, nr. 51 (Pl. LXVII, 6); Imhoof-Blumer, 1901, s. 9, nr. 1; *RG*, s. 618, nr. 19 (Pl. CVI, 23); *RG*, s. 237, nr. 12-13 (Pl. XXXV, 8); *SNG von Aulock*, 274; *RG*, s. 281, nr. 2 (Pl. XLIV, 2); *RG*, s. 404, nr. 52 (Pl. LXVII, 7); *SNG von Aulock*, 538 ve 7014; *RG*, s. 238, nr. 21 (Pl. XXXV, 13).

¹⁰⁵⁵ Stumpf, 1991, s. 213-216; Marek, 2003, s. 48.

¹⁰⁵⁶ Bosch, 1935, s. 86.

¹⁰⁵⁷ Gallivan, 1981, s. 202; Eck, 1970, s. 122.

¹⁰⁵⁸ Eck, 1970, s. 234; Gallivan, 1981, s. 203; Remy, 1989, s. 36, nr. 20.

¹⁰⁵⁹ Eck, 1970, s. 143; Thomasson, 1984, s. 251; Gallivan, 1981, s. 202.

5.1.1.21. Velius Paulus (M.S. ca. 79–80)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* X, 58, 3

“Recitata est sententia Veli Pauli proconsulis, qua probabatur Archippus crimine falsi damnatus in metallum: ille nihil proferebat, quo restitutum se doceret; allegabat tamen pro restitutione et libellum a se Domitiano datum et epistulas eius ad honorem suum pertinentes et decretum Prusensium.”

2.) Plin. *epist.* X, 60, 1

“Potuit quidem ignorasse Domitianus, in quo statu esset Archippus, cum tam multa ad honorem eius pertinentia scriberet; sed meae naturae accommodatius est credere etiam statui eius subventum interventu principis, praesertim cum etiam statuarum ei honor totiens decretus sit ab iis, qui <non> ignorabant, quid de illo Paulus proconsul pronuntiasset.”

3.) Mart. *Epig.* VII, 72, 1

“Gratus sic tibi, Paule, sit December...”

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 392, nr. 227; R. Hanslik, *RE* VIII A, 1955, col. 628, nr. 5; W. Eck. *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 827, nr. 5, Thomasson, 1984, col. 246, nr. 21.

Velius Paulus, Genç Plinius'un imparator Traianus'a yazdığı mektuplarda adına rastladığımız Bithynia eyaleti *proconsul*'lerinden ilkidir. Velius Paulus M.S. 85 yılından önceki bir tarihte muhtemelen M.S. 79/80'de imparator Titus döneminde Bithynia valiliği yapmıştır.¹⁰⁶⁰ Onun Bithynia eyaleti valiliği hakkındaki bilgileri

¹⁰⁶⁰ Sherwin-White, 1985, s. 761; Burton, 1996, s. 219; Remy, 1989, s. 36, nr. 21.

Genç Plinius'un imparator Traianus'a yazdığı mektuplardan öğreniyoruz.¹⁰⁶¹ Velius Paulus, şehir meclisi üyelerinden Flavius Archippos¹⁰⁶² isimli Prusalı bir filozofu belgede sahtecilik yapma suçu nedeniyle madenlerde zoraki çalışma cezasına mahkum etmiştir.¹⁰⁶³ Fakat Domitianus tahta çıkınca filozofu affetmiş ve cezasını kaldırmıştır.¹⁰⁶⁴ Velius Paulus'un filozofa verdiği bu ceza daha sonraki imparatorlar Domitianus, Nerva ve Traianus dönemindeki valileri de uğraştırmıştır.¹⁰⁶⁵

Velius Paulus'un Bithynia eyaleti valiliğinden sonraki kariyeri hakkında hiçbir bilginimiz yoktur. Ailesi ve doğum yeri hakkında da epigrafik ve nümizmatik kaynaklarda bilgilere rastlamıyoruz.

5.1.1.22. L. Minicius Rufus (M.S. 81–82 ?)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* X, 72

“Postulantibus quibusdam, ut de agnoscendis liberis restituendisque natalibus et secundum epistulam Domitiani scriptam Minicio Rufo et secundum exempla proconsulum ipse cognoscerem, respexi ad senatus consultum pertinens ad eadem genera causarum, quod de iis tantum provinciis loquitur, quibus proconsules praesunt; ideoque rem integram distuli, dum <tu>, domine, praeceperis, quid observare me velis.”

2.) *CIL* XII 2602

M(arcus) Carantius Macrinus, centurio coh(ortis)/ primae urbanae,/ factus miles in ead(em) cohorte Domitiano bis co(n)s(ule),/ beneficiar(ius) Tettieni

¹⁰⁶¹ Plin. *epist.* X, 58; X, 60.

¹⁰⁶² Prusa'lı filozof ve politikacıdır (Plin. *epist.* X. 58–60, 81).

¹⁰⁶³ Plin. *epist.* X 58.3; Griffin, 2000c, s. 77; Burton, 1996, s. 219.

¹⁰⁶⁴ Remy, 1989, s. 36, nr. 21.

¹⁰⁶⁵ Marek, 2003, s. 48.

Sereni leg(ati) Aug(usti) Vespasiano X (sic) co(n)s(ule),/ cornicular(ius) Corneli Gallicani leg(ati) Aug(usti), equestrib(us)/ stipendis Domitiano VIII co(n)s(ule), item Minici Rufi legati Aug(usti),/ evocatus Aug(usti) Domitiano XIII co(n)s(ule), centurio imp(eratore) Nerva bis co(n)s(ule), testamento p(oni) i(ussit).

3.) *CIL VI 541; CIL XVI 159 (M.S. 88)*

Numini domus Aug(ustae)/ sacrum / decuriones in hac/ curia qui conveniunt aram et ariam (sic)/ silic(e) s(ua) p(ecunia) straverunt/ dedicatum nonis Ianu/aris Imperat(ore)/ Caesare Augusto/ Germanico [X]III, / L(ucio) Minicio Ru[ff]o co(n)s(ulibus),/ curam agentib(us) Ti(berio) Claudio/ Ianuario et Ti(berio) Claudio eccellente/ immunibus [p]er[pe]tuis a magisterio.

4.) *CIL VI 2184; 32445*

...L(ucius) Minicius Epaphroditus.

Literatür:

*PIR*¹, II, s. 380, nr. 433; *PIR*², V, 2, s. 296-297, nr. 627; M. Fluss, *RE XV*, 1932, s. 1843, nr. 23; Thomasson, 1984 s. 246, nr. 22; s. 39, nr. 6.

L. Minicius Rufus, 88 yılındaki *consul*'lüğünden¹⁰⁶⁶ önce Bithynia *proconsul*'u olmuştur. Domitianus'un köle çocuklar hakkındaki *dekret*'i ona bağlanmaktadır.¹⁰⁶⁷

¹⁰⁶⁶ Gallivan, 1981, s. 191.

¹⁰⁶⁷ Sherwin-White, 1985, s. 753.

5.1.1.23. A. Bucius Lappius Maximus (M.S. 82–83 ?)

Belgeler:

1.) *CIL* XIII 12168; *AE*, 1973, 359

...Leg(io) VIII Aug(usta) Lappio leg(ato)...

2.) *Plin. epist.* X, 58, 6

“Archippum philosophum, bonum virum et professioni suae etiam moribus respondentem, commendatum habeas velim, mi Maxime, et plenam ei humanitatem tuam praestes in iis, quae verecunde a te desideraverit.”

3.) *AE*, 1949, 23

“... Q(uintus) Vibius Secund(us), Sex(tus) Octavius Fronto/ M(arcus) Arrius Celsus, A(ulus) Lappidus Meximus/ C(aius) Iavolenus Priscus...”

4.) *Dio Cass.* LXVII, 11, 1-2

5.) *Aur. Vict. Caes.* XI, 10

“...Quo per Norbanum Lappium acie strato Domitianus longe tetrrior in omne hominum genus, etiam in suos, ferarum more grassabatur...”

6.) *AE* 1961, 319

Imp(erator) Caesar, divi Vespasiani f(ilius), Domitianus/ Augustus Germanicus, pontifex maximus,/ tribunic(ia) potestate X, imp(erator) XXI, co(n)s(ul) XV, censor perpetuus, p(ater) p(atriciae),/ equitibus ... quae sunt in Syria sub A(ulo) Bucio Lappio/ Maximo...,/ ante diem IIII idus Maias/ P(ublio) Valerio Marino Cn(aeio) Minicio Faustino co(n)sulibus).

7.) *Inscr. Ital.* XIII, 1, s. 194–195 (M.S. 95)

Domitianus XVII, T(itus) Flavius [Clemens], /idib(us) Ian(uariis), L(ucius) Neratius Mar[cellus],/ k(alendis) Mai(is) A(ulus) Lappius Maxim(us) II, P(ublius) Duce[nius] Verus].

8.) *CIL* VI 1347; *CIL* VI 37049

[-----]eliae/ [L]appi Maximi/ bis co(n)s(ulis)/ confectoris belli Germanici
(uxoris).

Literatür:

*PIR*², V, 1, s. 15, nr. 84; *PIR*² L 84; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 219; Dabrowa, 1980, s. 28–29; Thomasson, 1984, col. 246, nr. 23 ve col 308, nr. 36.

A. Bucius Lappius Maximus Norbanus'ta doğmuştur. İtalyan bir aileden gelmektedir. Fakat ailesi hakkında fazla bilgimiz yoktur. Onun atalarından hiç birini *consul*'lük makamında görmüyoruz. Ancak şüphesiz ki atalarından bazıları senatör olmalıydı. Çünkü onun kariyer basamaklarını hızlı bir şekilde tırmanmış olması köklü bir aileden geldiğine işaret etmektedir.

Askeri kariyerinde VIII Augusta lejyonunun *legatus*'luk görevini yürütmüştür.¹⁰⁶⁸ Bu görevini M.S. 72-75 yılları arasında Germania Superior'daki Argentorate'de (Strasburg) tamamlamıştır.¹⁰⁶⁹ Bu askeri görevinden sonra *praetor*'lukla ilişkili kariyerini tamamlayarak imparator Domitianus döneminde M.S. 82/83'de Bithynia valisi olmuştur.¹⁰⁷⁰ Genç Plinius'un mektuplarında Prusali filozof Archippus hakkındaki bahiste Lappius Maximus'un adı geçer. Mektup daha önceki Bithynia valisi Velius Paulus tarafından mahkum edilen filozof Archippus hakkındadır.¹⁰⁷¹ Domitianus'un imparator olmasından sonra onun isteği ile o dönemdeki eyalet valisi Lappius Maximus, Archippus'un cezasını kaldırmıştır.

¹⁰⁶⁸ *CIL* XIII 12168; *CIL* XIII 12173; Campbell, 1975, s. 29; Remy, 1989, s. 37-38, nr. 23.

¹⁰⁶⁹ Eck, 1985, s. 246; Remy, 1989, s. 38.

¹⁰⁷⁰ Plin. *epist.* X, 58.6; Sherwin-White, 1985, s. 750; Syme, 1968, s. 137; Campbell, 1975, s. 29; Remy, 1989, s. 38-39.

¹⁰⁷¹ Plin. *epist.* X, 58.

Lappius Maximus M.S. 86'da C. Octavius Tadius Tossianus L. Iavolenus Priscus ile birlikte *cos. suff.* olmuştur.¹⁰⁷² Daha sonra M.S. 87/88'de Germania Inferior valiliği yapmıştır. M.S. 88/89 kışında Germania Superior'da patlak veren isyanı bastırmıştır. İmparator Domitianus ona bu sadakatine bir ödül olarak Syria eyaleti valiliğini vermiştir. Lappius Maximus Syria eyaletinde M.S. 90-91 yıllarında bu görevi yürütmüştür.¹⁰⁷³ M.S. 93/94'e kadar tespit edemediğimiz bazı görevlerde bulunmuştur.

Roma'ya döndükten sonra M.S. 95'de P. Ducenius Verus ile birlikte tekrar *cos. suff.* olmuştur.¹⁰⁷⁴ Lappius Maximus Flavius'lar döneminde kariyerinin zirvesine ulaşmıştır. Ancak bu dönemden sonraki kariyeri hakkındaki bilgilerimiz yetersizdir. Bu kadar parlak bir kariyeri olmasına rağmen Asia ve Africa gibi önemli eyaletlerde *proconsul*'lük yaptığına dair elimizde herhangi bir bilgi yoktur.

5.1.1.24. Ti. Iulius Ti. F. Celsus Polemaeanus (M.S. ca. 83–84)

Belgeler:

1.) *ILS*_III2 8971

TI IVLIO TI F COR CELSO POLEMAEANO COS PROCOS ASIAE TRIB / LEGIONIS III /
CYRENAICAE ADLECTO INTER AEDILICIOS AB DIVO VESPASIANO / PR P R LEG
AVG / DIVORVM VESPASIANI ET TITI PROVINCIAE CAPPADOCIAE ET /
GALATIAE PONTI / PISIDIAE PAPHLAGONIAE ARMENIAE MINORIS LEG DIVI TITI
/ LEG IIII SCYTHICAE PROCOS / PONTI ET BITHYNIAE PRAEF AERARI MILITARIS
LEG AVG / PROVINCIAE CILICIAE XVVIR S F CVR / AEDIVM SACRARVM ET
OPERVM LOCORVMQVE PVBLICORUM POPVLI / ROMANI TI IVLIVS AQVILA
POLEMAEANUS COS / PATREM SVVM CONSVMMAVERVNT HEREDES AQVILAE.

2.) *CIL* XVI 37 (M.S. 92)

¹⁰⁷² *AE*, 1949, 23; Syme, 1968, s. 137; Campbell, 1975, s. 29.

¹⁰⁷³ *AE*, 1973, 558; *AE*, 1977, 827.

¹⁰⁷⁴ *Inscr. Ital.* XIII, 1, s. 194-195; Remy, 1989, s. 39.

Imp(erator) Caesar, divi Vespasiani f(ilius), Domitianus/ Augustus Germanicus, pontifex maximus, tribun(ia) potestat(e) XI, imperator XXI, imperator XXI, / censor perpetuus, consul XVI, p(ater) p(atriciae) ...

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 197–198, nr. 260; E. Groag, *RE* X, 1, 1918, col. 544–550, nr. 183; Eck, 1970, s. 135; Thomasson, 1984, s. 246, nr. 24; s. 221, nr. 92; s. 265, nr.8.

Sardis veya Ephesus doğumludur. M.S. 70’li yılların sonlarında Cappadocia, Galatia, Pontus ve Asia’da birçok yerde *legatus*’luk görevinde bulunmuştur. 84 yılında Bithynia-Pontus eyaleti *proconsul*’u olmuştur. M.S. 88-91 yılları arasında *leg. pr. pr.* olarak Cilicia eyaletinde görev yapmıştır.¹⁰⁷⁵ M.S. 105-106 veya 106-107’de Asia eyaleti *proconsul*’u olmuştur.¹⁰⁷⁶

5.1.1.25. L. Iulius Marinus (M.S. 88–89 veya 89–90)

Belgeler:

1.) *CIL* IX 4965

L(ucio) Iulio, L(ucii) f(ilio), Fab(ia) tribu, Marin[o]/ Caecilio Simplicii, quattuor viro/ viarum curandarum, trib(uno) mil(itum)/ leg(ionis) IIII Scythicae, q(uaestori) pro pr(aetore) pro/vinciae Cypri,/ leg(ato) pro pr(aetore) provinciae Ponti et Bithyniae proconsulatu patris sui,/ curator viae Tiburtinae, fratri arvali,/ leg(ato) Aug(usti) legionis undecimae C(laudiae) p(iae) f(idelis), leg(ato) Imp(eratoris) Nervae Traiani/ Aug(usti) Germ(anici) provincia (sic) Lyciae et/ Pamphyliae, proco(n)s(uli) provinciae Achaiae, / co(n)s(uli).

¹⁰⁷⁵ Remy, 1989, s. 40.

¹⁰⁷⁶ *PIR*², I, 260; *IGR* IV 1509; *ILS* 8971; Dmitriev, 2005, s. 324.

2.) *CIL XVI 41*

*[auxiliariis qui --- et sunt in Moesia inferior]e sub Iulio Mar[ino---]/ [---]
Ianuar(ias)/ [Imp(eratore) Nerva Caes(are) Aug(usto) III], L(ucio) Verginio
Rufo III co(n)s(ulibus).*

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 233, nr. 401; E. Groag, *RE X*, 1918, col. 670, nr. 341, Eck, 1970, s. 73, nr.109 ve s. 146; Thomasson, 1984, col. 246, nr. 25 ve col. 131, nr. 64.

Iulius Marinus M.S. 89-90'da Bithynia-Pontus *proconsul*'u olmuştur.¹⁰⁷⁷ Onun *proconsul*'lüğü zamanında Bithynia-Pontus eyaleti *praetor*'lar tarafından yönetilen bir eyaletti.¹⁰⁷⁸ M.S. 89/90 yılından sonra muhtemelen 93'de *consul* olmuştur.¹⁰⁷⁹ M.S. 95/96 ve 97/98 yıllarında Moesia Inferior eyaleti *proconsul*'lüğü görevinde bulunmuştur.¹⁰⁸⁰ Marinus 101 yılında *cos. suff.* olmuştur.

1.26. Tullius Iustus (M.S. 96–97 ?)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* X, 58, 10

Cum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus incohatae consummatae sunt, observanda sit, tum epistulis etiam Domitiani standum est."

¹⁰⁷⁷ Eck, 1970, s. 140; s. 73 nr. 109; Gallivan, 1981, s. 212

¹⁰⁷⁸ Gallivan, 1981, s. 212.

¹⁰⁷⁹ Gallivan, 1981, s. 212.

¹⁰⁸⁰ *CIL XVI 41*; Gallivan, 1981, s. 212.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 340, nr. 276; A. Stein, *RE* VII A 2, 1948, col. 1314, nr. 38; Sherwin-White, 1985, s. 644; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 26.

İmparator Nerva'nın Tullius Iustus'a yazdığı bir mektup¹⁰⁸¹ Bithynia'nın bu *proconsul*'ü hakkında sahip olduğumuz tek kanıttır. Bu mektuptan Tullius'un yeni imparatorun ilk yıllarında bu unvana sahip olduğunu düşünürsek, M.S. 96/97 yılında Domitianus zamanında Bithynia valiliği yaptığını söyleyebiliriz.¹⁰⁸²

5.1.1.27. C. Iulius Bassus (M.S. 98-99? veya 101-102?)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* IV, 9

“Causam per hos dies dixit Iulius Bassus, homo laboriosus et adversis suis clarus. Accusatus est sub Vespasiano a privatis duobus; ad senatum remissus diu pependit, tandem absolutus vindicatusque. Titum timuit ut Domitiani amicus, a Domitiano relegatus est; revocatus a Nerva sortitusque Bithyniam rediit reus, accusatus non minus acriter quam fideliter defensus. Varias sententias habuit, plures tamen quasi mitiores. ... nam fuerat in eadem provincia quaestor -. Haec accusatores furta ac rapinas, ipse munera vocabat. Sed lex munera quoque accipi vetat... Nam mihi Bassus iniunxerat, totius defensionis fundamenta iacerem, dicerem de ornamentis suis quae illi et ex generis claritate et ex periculis ipsis magna erant, dicerem de conspiratione delatorum quam in quaestu habebant, dicerem causas quibus factiosissimum quemque ut illum ipsum Theophanen offendisset. Misso senatu Bassus magna hominum frequentia, magno clamore, magno gaudio exceptus est. Fecerat eum

¹⁰⁸¹ Plin. *epist.* X, 58, 10: “Cum rerum omnium ordinatio, quae prioribus temporibus incohatae consummatae sunt, observanda sit, tum epistulis etiam Domitiani standum est”.

¹⁰⁸² Remy, 1989, s. 42, no. 26.

favorabilem renovata discriminum vetus fama, notumque periculis nomen, et in procero corpore maesta et squalida senectus.”

2.) Plin. *epist.* VI, 29,10

“...Tuitus sum Iulium Bassum, ut incustoditum nimis et incautum, ita minime malum; iudicibus acceptis in senatu remansit...”

3.) Plin. *epist.* V, 20,1

“Iterum Bithyni: breve tempus a Iulio Basso, et Rufum Varenum proconsulem detulerunt, Varenum quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant. Inducti in senatum inquisitionem postulaverunt...”

4.) Plin. *epist.* X, 56,4

“Est enim adductus ad me in perpetuum relegatus <a> Iulio Basso proconsule. Ego, quia sciebam acta Bassi rescissa datumque a senatu ius omnibus, de quibus ille aliquid constituisset, ex integro agendi, dumtaxat per biennium, interrogavi hunc, quem relegaverat, an adisset docuissetque proconsulem...”

5.) Plin. *epist.* X, 57,2

“Qui a Iulio Basso in perpetuum relegatus est, cum per biennium agendi facultatem habuerit, si existimat se iniuria relegatum, neque id fecerit atque in provincia morari perseverarit, vincitus mitti ad praefectos praetorii mei debet. Neque enim sufficit eum poenae suae restitui, quam contumacia elusit.”

6.) Schneider-Karnapp, 1938, s. 46, nr. 14, Şahin, 1979, nr. 53;

[ἀγα]θῆι τύ[χηι]· / ἡ πρώτη τῆς / ἐπαρχείας πό- / [λις] Νείκαια εὐ- / [χα]ρισ[τ]εῖ
[Γ]αίω / [Ἴο]υλ[ί]ω Βάσσω / [τῶ] μ[εγά]λω(?) κα[ί] / [λαμπροτ(?)]άτω ἀν- /
[θυπά]τω.

7.) *RG*, s. 239, nr. 27 (Pl. XXXV, 18); *SNG von Aulock*, 279.

Ön yüz: ...ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΑΡ(?)

Arka yüz: ΕΠΙ Γ ΙΟΥ ΒΑΣΣΟΥ ΑΝΘ[ΥΠΙΑΤ]ΟΥ

7.) *RG*, s. 239, nr. 28 (Pl. XXXV, 19)

Ön yüz: ΑΥΤΟ ΝΕΡ ΤΡΑΙΑΝΟΣ ΚΑΙΣΑΡ ΣΕΒΑΣ ΓΕΡΜΑ.

Arka yüz: [ΕΠΙ Γ]ΙΟΥ ΒΑΣΣΟΥ ΑΝΘ[ΥΠΙΑΤΟΥ]

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 153, nr. 205, Fluss, *RE* X, 1918, col. 177–178, nr. 118; Bosch, 1935, s. 88, nr. 17, Magie, 1950, s. 1455–1457; Sherwin-White, 1985, s. 274–275, Thomasson, 1984, col. 247, nr. 27.

Iulius Bassus olasılıkla Asia kökenli olmakla birlikte ünlü *consul* C. Iulius Quadratus Bassus ile özdeşleştirilmemelidir.¹⁰⁸³ Flavius'lar döneminde sürekli zorluklar yaşamıştır. Gaius Iulius Bassus, imparator Domitianus tarafından sürgüne gönderilmiş, ancak Nero tarafından geri çağırılmıştır.¹⁰⁸⁴ M.S. 101-102'de Bithynia eyaleti *proconsul*'ü olmuştur.

Bassus'un Bithynia valiliği ve yargılanması hakkında en ayrıntılı bilgiyi Genç Plinius vermektedir.¹⁰⁸⁵ Plinius'a göre¹⁰⁸⁶ Bassus'un eyalet halkıyla ilişkileri pek iyi değildi. “*De Repetundis*” (halka baskı yapma) suçlamasıyla Bithynialılar tarafından mahkemeye verilen bu eyalet valisi Plinius'un avukatlığını yapması sonucu bundan aklanmıştır.¹⁰⁸⁷ Ayrıca yazıtlardan da Basus hakkında önemli bilgiler ediniyoruz. Nicaea'lılar kendisine aşağıdaki yazıtta açıkça görüleceği gibi minnettarlıklarını

¹⁰⁸³ Plin. *epist.* IV 9.1; VI 29.10; X 56.4; Sherwin-White, 1985, s. 749; Wesch-Klein, 2001, s. 251.

¹⁰⁸⁴ Plin. *epist.* IV 9.2: “*revocatus a Nerva sortitusque Bithyniam rediit reus*”.

¹⁰⁸⁵ Plin. *epist.* IV 9; V 20; I; VI 29.10; Plin. *epist.* X 56-57; Magie, 1950, s. 1456, nr. 16; Syme, 1946, s. 162.

¹⁰⁸⁶ Plin. *epist.* IV, 9.

¹⁰⁸⁷ Levick, 1999, s. 136.

ifade etmişlerdir¹⁰⁸⁸ Yazıtta Iulius Bassus'un Nikaia tarafından onurlandırılma sebebi belirtilmemiştir.

[Αγα]φηι τυ[χηι] / [[η πρωτη τησ]] / [[επαρχειασ]] πο- / [λις] Νεικαια
ευ- / [χα]ρισ[τ]ει [Γ]αιω / [Ιο]υλ[ι]ω Βασσω / []! []λω κα[ι] / [
] τω αν- / [φυπα]τω ?¹⁰⁸⁹

Iulius Bassus'un Bithynia valiliği M.S. 102'den sonraya konulamaz çünkü *Γ. Του(λίου) Βάσσου άνθυπάτου* yazılı Bithynia sikkelerinin üzerinde *Germanicus* unvanıyla Traianus'un portresi bulunmaktadır ve imparator M.S. 102'de *Dacicus* unvanını almıştır.¹⁰⁹⁰ Sikke üzerinde *Dacicus* unvanının bulunmaması Bassus'un Bithynia eyaleti valiliğini M.S. 102'den önce yaptığını göstermektedir. Yani bu tarih bir *terminus post quem*'dir. Plinius'un "*revocatus a Nerva sortitusque Bithyniam*"¹⁰⁹¹ ifadesi Bassus'un sürgünden geri çağırılmasından sonra eyalet valisi olduğu fikrini akla getirmektedir. Bosch tarafından onun eyaletteki valilik süresi M.S. 98/99 yıllarına tarihlendirilmektedir.¹⁰⁹² Bassus'un duruşmasını olabilecek en erken zamana M.S. 100 yılına koyan Premerstein da onun Bithynia valiliğini M.S. 98/99 yıllarına yerleştirmektedir. Oysa Iulius Bassus'un mahkemesi M.S. 102-3 kışı boyunca sürmüştür.¹⁰⁹³ Bassus'dan sonra Bithynia valiliği yapan Varenus Rufus Roma'ya daha duruşmalar başlamadan döndüğüne göre mahkeme 101'de yapılmıştır veya Bassus'un *proconsul*'lüğü bir yıl sonraya 102 yılına da tarihlendirilebilir. Fakat Mommsen'in de belirttiği gibi M.S. 103/4 yıllarından daha sonraya tarihlendirmek çok zordur.

¹⁰⁸⁸ *CIG* 3745b; Schneider-Karnapp, 1938, s. 46, nr. 14; Şahin, 1978, s. 94.

¹⁰⁸⁹ "Uğurlu olsun; Eyaletin başşehri Nicaea, Gaius Iulius Bassus'a, [büyük ve ünlü proconsul'e ?] teşekkürlerini sunar".

¹⁰⁹⁰ *RG*, s. 239, nr. 28; *NumChron.* I, s. 2, nr. 2; Bosch, 1935, s. 88.

¹⁰⁹¹ Plin. *epist.* IV 9.2.

¹⁰⁹² Bosch, 1935, s. 88.

¹⁰⁹³ Radice, 1969, s. 15; Plin. *epist.* IV 9.

Plinius'dan kısa bir süre önce Bithynia-Pontus eyaleti valisi idi.¹⁰⁹⁴ M.S. 103 veya 104'te Bithynialılar Iulius Bassus'u suçlamışlar ve eyalet *concilium*'u (meclis) davayı takip etmek üzere Roma'ya bir temsilciler heyeti (*legati*) göndermiştir.¹⁰⁹⁵ Iulius Bassus eyaletlilerden zorla para ve hediye almakla suçlanmıştır. Plinius bu davada Iulius Bassus'un yanında yer almış ve suçlamayı davacılarından Theophanes'in entrikalarına bağlamıştır. Theophanes senatörü gasp ve hırsızlık yapmakla suçlamıştır.¹⁰⁹⁶ Plinius'un Bassus'u savunmak amacıyla yaptığı konuşma beş saat sürdü ve savunma zaferle sonuçlanmıştır.¹⁰⁹⁷ Mahkeme sonucunda Bassus ne sürgüne gönderilmiş ne de Senato'dan çıkarılmıştır.¹⁰⁹⁸

Tüm bu bilgilerden Gaius Iulius Bassus'un M.S. 97-98 veya 98-99 yıllarında Bithynia eyaleti valiliği yapmış olduğu sonucuna ulaşıyoruz. Yukarıdaki yazıtın da M.S. 97-99 yıllarına tarihlendirilmesi bu görüşü desteklemektedir.

5.1.1.28. Varenus Rufus (M.S. 105–106)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* V, 20

“Iterum Bithyni: breve tempus a Iulio Basso, et Rufum Varenum proconsulem detulerunt, Varenum quem nuper adversus Bassum advocatum et postularant et acceperant. Inducti in senatum inquisitionem postulaverunt. Varenus petit ut sibi quoque defensionis causa evocare testes liceret; recusantibus Bithynis cognitio suscepta est. Egi pro Vareno non sine eventu; nam bene an male liber indicabit. In actionibus enim utramque in partem fortuna dominatur: multum commendationis et detrahit et affert memoria vox gestus tempus ipsum, postremo vel amor vel odium rei; liber offensis, liber gratia, liber et secundis

¹⁰⁹⁴ Marek, 2003, s. 49.

¹⁰⁹⁵ Hardy, 1906, s. 280.

¹⁰⁹⁶ Sherwin-White, 1985, s. 759.

¹⁰⁹⁷ Radice, 1962, s. 160; Marek, 2003, s. 49.

¹⁰⁹⁸ Hardy, 1906, s. 280.

casibus et adversis caret. 4 Respondit mihi Fonteius Magnus, unus ex Bithynis, plurimis verbis paucissimis rebus. Est plerisque Graecorum, ut illi, pro copia volubilitas: tam longas tamque frigidas perihodos uno spiritu quasi torrente contorquent. Itaque Iulius Candidus non invenuste solet dicere, aliud esse eloquentiam aliud loquentiam. Nam eloquentia vix uni aut alteri, immo — si M. Antonio credimus — nemini, haec vero, quam Candidus loquentiam appellat, multis atque etiam impudentissimo cuique maxime contigit. Postero die dixit pro Vareno Homullus callide acriter culte, contra Nigrinus presse graviter orate. Censuit Acilius Rufus consul designatus inquisitionem Bithynis dandam, postulationem Vareni silentio praeteriit. Haec forma negandi fuit.”

2.) Plin. *epist.* VI, 5

“Scripseram tenuisse Varenum, ut sibi evocare testes liceret; quod pluribus aequum, quibusdam iniquum et quidem pertinaciter visum, maxime Licinio Nepoti, qui sequenti senatu, cum de rebus aliis referretur, de proximo senatus consulto disseruit finitamque causam retractavit. Addidit etiam petendum a consulibus ut referrent sub exemplo legis ambitus de lege repetundarum, an placeret in futurum ad eam legem adici, ut sicut accusatoribus inquirendi testibusque denuntiandi potestas ex ea lege esset, ita reis quoque fieret. Fuerunt quibus haec eius oratio ut sera et intempestiva et praepostera displiceret, quae omisso contra dicendi tempore castigaret peractum, cui potuisset occurrere. Iuventius quidem Celsus praetor tamquam emendatorem senatus et multis et vehementer increpuit.”

3.) Plin. *epist.* VI, 13, 1-2

Umquamne vidisti quemquam tam laboriosum et exercitum quam Varenum meum? cui quod summa contentione impetraverat defendendum et quasi rursus petendum fuit. Bithyni senatus consultum apud consules carpere ac labefactare sunt ausi, atque etiam absentis principi criminari; ab illo ad senatum remissi non destiterunt. Egit Claudius Capito irreverenter magis quam constanter, ut qui senatus consultum apud senatum accusaret.

4.) Plin. *epist.* VI, 29, 11

Dixi proxime pro Vareno postulante, ut sibi invicem evocare testes liceret; impetratum est. In posterum opto ut ea potissimum iubeam, quae me deceat vel sponte fecisse.

5.) Plin. *epist.* VII, 6

“Rara et notabilis res Vareno contigit, sit licet adhuc dubia. Bithyni accusationem eius ut temere inchoatam omisisse narrantur. ‘Narrantur’ dico? Adest provinciae legatus, attulit decretum concilii ad Caesarem, attulit ad multos principes viros, attulit etiam ad nos Varenii advocatos. Perstat tamen idem ille Magnus; quin etiam Nigrinum optimum virum pertinacissime exercet. Per hunc a consulibus postulabat, ut Varenus exhibere rationes cogeretur... Tum legatus Polyaenus causas abolitae accusationis exposuit, postulavitque ne cognitioni Caesaris praeiudicium fieret... Consules, ut Polyaenus postulabat, omnia integra principi servaverunt; cuius cognitionem suspensus exspecto. Nam dies ille nobis pro Vareno aut securitatem et otium dabit aut intermissum laborem renovata sollicitudine iniunget.”

6.) Plin. *epist.* VII, 10

“Quia ipse, cum prima cognovi, iungere extrema quas avulsa cupio, te quoque existimo velle de Vareno et Bithynis reliqua cognoscere. Acta causa hinc a Polyaeno, inde a Magno. Finitis actionibus Caesar ‘Neutra’ inquit ‘pars de mora queretur; erit mihi curae explorare provinciae voluntatem.’ Multum interim Varenus tulit. Etenim quam dubium est an merito accusetur, qui an omnino accusetur incertum est! Superest ne rursus provinciae quod damnasse dicitur placeat, agatque paenitentiam paenitentiae suae.”

Literatür:

PIR^I, III, s. 384, nr. 177; R. Hanslik, *RE* VIII A, 1, 1955, col. 375, nr. 7; Magie, 1950, s. 1458; Sherwin-White, 1985, s. 60-61; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 38.

Varenus Rufus İtalic kökenlidir. Bithynia valisi olmadan oladan önceki kariyeri hakkında fazla bişey bilmiyoruz. Ancak onun Bithynia valiliği hakkında edebi kaynaklar önemli bilgiler vermektedir.

Varenus Rufus Bithynia *concilium*'undan bir temsilciler heyeti tarafından suçlanmış ve bunun üzerine Roma'da "Yine mi şu Bithynialılar" sözü söylenmeye başlamıştır.¹⁰⁹⁹ Plinius onu savunma görevini üstlenmiştir.¹¹⁰⁰ Varenus Rufus'u suçlayan bu Bithynia heyetinin temsilcisi Fonteius Magnus idi.¹¹⁰¹ Senato yaptığı bir ön incelemeden sonra dava açılmasına karar vermiş ancak tam bu sırada Bithynia *concilium*'u tarafından gönderilen Polyaenus adlı elçi yanında Bithynia *concilium*'unun davanın düşmesi yönündeki bir dekretiyle gelmiş ve davanın düşmesini istemiştir.¹¹⁰² Bunun üzerine olay imparatora intikal etmiştir. İmparatorun ne kadar verdiğini bilemiyoruz ama muhtemelen dava düşmüş olmalıdır.¹¹⁰³

Plinius'un beşinci kitabındaki mektuplarına¹¹⁰⁴ göre, Varenus Rufus'un yargılanmasına M.S. 105 veya 106 yılında başlanmıştır.¹¹⁰⁵ Bu tarih Varenus'un, Bassus'tan hemen sonra valilik görevine atandığını kabul eden araştırmacılar tarafından kabul edilmiştir. Bu görüşe göre Varenus'un Bithynia valiliği M.S. 102/103 yıllarına denk gelmektedir. R. Hanslik de duruşmaların Mayıs 105'den geç olamayacağı gibi küçük bir değişiklikle aynı görüşü paylaşmıştır.¹¹⁰⁶ Diğer taraftan, von Premerstein Varenus'un Bithynia valiliğini 100/101'e tarihlenmiş ve Varenus'un duruşmasının başlangıcını da 102'den geç olamayacağını belirtmiştir.¹¹⁰⁷ Plinius'a göre¹¹⁰⁸ iki duruşma arasında sadece *breve tempus* (=kısa zaman) vardır ve

¹⁰⁹⁹ Plin. *epist.* V 20.1; Marek, 2003, s. 49.

¹¹⁰⁰ Radice, 1962, s. 160; Hardy, 1906, s. 280; Syme, 1985, s. 179.

¹¹⁰¹ Plin. *epist.* V 20.4; VII 6.6; Sherwin-White, 1985, s. 747.

¹¹⁰² Hardy, 1906, s. 255 ve s. 280; Marek, 2003, s. 49.

¹¹⁰³ Hardy, 1906, s. 280-281.

¹¹⁰⁴ Plin. *epist.* V 20; VI 5; 13; 29, II; VII 6; 10; Dion Chr. XLVIII I (τὸ κρατίστὸν Οὐαρηνώ).

¹¹⁰⁵ Magie, 1950, s. 1458, nr. 18; Syme, 1985, s. 178-179.

¹¹⁰⁶ R. Hanslik, *Wien. Stud.* L, 1932, s. 194.

¹¹⁰⁷ Premerstein, *S.B. Bayer. Akad.*, 1934, 3, s. 78.

¹¹⁰⁸ Plin. *epist.* V 20.1.

Bithynia'lılar çok az bir zaman önce (yeni) başarılı bir şekilde Varenus'dan (muhtemelen Roma'ya yeni dönmüş) Bassus'u suçlayıcı şekilde hareket etmesini istemişlerdir. Eğer böyle varsayılırsa Varenus, kendinden önceki Bassus'dan hemen sonra Bithynia'ya gelmiştir ve eyaletteki görevi en geç 98/99 veya 99/100'e başlamıştır. Varenus'un duruşması Bassus'ununki gibi M.S. 101 veya 102'ye tarihlendirilebilir.¹¹⁰⁹

5.1.1.29. Ancius Maximus (M.S. 108-109'dan önce)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* X, 112, 1-2

“Lex Pompeia, domine, qua Bithyni et Pontici utuntur, eos, qui in bulen a censoribus leguntur, dare pecuniam non iubet; sed ii, quos indulgentia tua quibusdam civitatibus super legitimum numerum adicere permisit, et singula milia denariorum et bina intulerunt. 2 Anicius deinde Maximus proconsul eos etiam, qui a censoribus legerentur, dumtaxat in paucissimis civitatibus aliud aliis iussit inferre...”

Literatür:

*PIR*², I, s. 99, nr. 603; P. von Rohden, *RE* I, 2, 1894, col. 2198, nr. 16, Sherwin-White, 1985, s. 722; Eck, 1970, s. 231, not. 507; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 30.

Kesin olarak tespit edemediğimiz bir tarihte Bithynia valiliği yapmıştır. Plinius'tan kısa bir süre önce Bithynia-Pontos eyaleti valiliği yaptığını biliyoruz.¹¹¹⁰ Olasılıkla Ephesus'ludur.¹¹¹¹

¹¹⁰⁹ Radice, 1969, s. 15; Plin. *epist.* V 20.

¹¹¹⁰ Marek, 2003, s. 49.

¹¹¹¹ Plin. *epist.* X, 112.2; Sherwin-White, 1985, s. 739.

5.1.1.30. P. Servilius Calvus (M.S. 108–109)

Belgeler:

1.) Plin. *epist.* X, 56, 2

“..adiit enim me quidam indicavitque adversarios suos a Servilio Calvo, clarissimo viro, in triennium relegatos in provincia morari: illi contra ab eodem se restitutos affirmaverunt edictumque recitaverunt. Qua causa necessarium credidi rem integram ad te referre...”

2.) Plin. *epist.* X, 57, 1

“Quid in persona eorum statuendum sit, qui a P. Servilio Calvo proconsule in triennium relegati et mox eiusdem edicto restituti in provincia remanserunt, proxime tibi rescribam, cum causas eius facti a Calvo requisiero.”

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 226, nr. 412; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 664, nr. 50 a; Sherwin-White, 1985, s. 637; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 29.

Plinius'tan çok kısa bir süre önceki Bithynia *proconsul*'u idi. Olasılıkla Servilius Pudens ile akrabadır.¹¹¹²

¹¹¹² Plin. *epist.* X 56.2; Sherwin-White, 1985, s. 758.

**5.1.1.31. C. Plinius Caecilius Secundus (Leg. pro pr. Consulari potestat) (M.S.
ca. 109–111 veyá 111-113 ?)**

Belgeler:

1.) *AE* 1999, 747; *CIL* V 5262; *ILS* 2927

C PLINIVS L F OVF CAECILIVS SECVNDVS COS / AVGV R LEGAT PROPR
PROVINCIAE PONTI ET BITHYNIAE / CONSVLARI POTESTAT IN EAM
PROVINCIAM EX S C MISSVS AB / IMP CAESAR NERVA TRAIANO AVG
GERMANICO DACICO P P / CVRATOR ALVEI TIBERIS ET RIPARVM ET CLOACAR
VRB / PRAEF AERARI SATVRNI PRAEF AERARI MILIT PR TRIB PL / QVAESTOR
IMP SEVIR EQVITVM ROMANORVM / TRIB MILIT LEG III GALLICAE XVIR STLITIB
/ IVDICAND THERMAS EX HS [] ADIECTIS IN / ORNATVM HS [] ET EO
AMPLIVS IN TVTELAM / HS CC T F I [ITEM IN ALIMENTA] LIBERTOR SVORVM
HOMIN C / HS [] REI P LEGAVIT QVORVM INCREMENT POSTEA AD
EPVLVM / PLEB VRBAN VOLVIT PERTINERE [] ITEM VIVVS DEDIT IN
ALIMENT PVEROR / ET PVELLAR PLEB VRBAN HS [] ITEM
BYBLIOTHECAM ET IN TVTELAM / BYBLIOTHECAE HS C /

2.) *AE* 1999, 612; *CIL* XI 5272

[C PLINIVS L F OVF(ENTINA) CAECILIVS SECVNDVS, CO(N)S(VL), AVGV R,] /
[XVIR STLIT(IBUS) IVDICAND(IS), TRIB(VNVS) MIL(ITVM) LEG(IONIS) III
GALLI]CA[E,] / [SEVIR EQ(VITVM) R(OMANORVM), QVAESTOR IMPERATORI]S,
TRIB(VNVS) PLEBIS, PR(AETOR), / [PRAEF(ECTVS) AER(ARII) SATVRNI,
CVR(ATOR) ALVEI] TIBERIS, EX S(ENATUS) C(ONSVLTO) / [POTESTATE LEGATVS
PR(O) PR(AETORE) PROVINCIAE PONTI] ET BITHYNIAE ET LEGATVS / [IN EAM EB
IMP(ERATORE) CAES(ARE) NERVA TRAIANO AVG(VSTO) / MISSVS
TESTAME]NTO [[FIE

3.) *Plin. epist.* X, 3a

*Ut primum me, domine, indulgentia vestra promovit ad praefecturam aerarii
Saturni, omnibus advocacionibus, quibus alioqui numquam eram promiscue
functus, renuntiavi, ut toto animo delegato mihi officio vacarem. Qua ex causa,
cum patronum me provinciales optassent contra Marium Priscum, et petii
veniam huius muneris et impetravi. Sed cum postea consul designatus
censuisset agendum nobiscum, quorum erat excusatio recepta, ut essemus in*

senatus potestate pateremurque nomina nostra in urnam conici, convenientissimum esse tranquillitati saeculi tui putavi praesertim tam moderatae voluntati amplissimi ordinis non repugnare. 3 Cui obsequio meo opto, ut existimes constare rationem, cum omnia facta dictaque mea probare sanctissimis moribus tuis cupiam.

4.) Plin. *epist.* I, 10, 9-10

Quamquam quid ego plura de viro quo mihi frui non licet? An ut magis angar quod non licet? Nam distringor officio, ut maximo sic molestissimo: sedeo pro tribunali, subnoto libellos, conficio tabulas, scribo plurimas sed illitteratissimas litteras. Soleo non numquam — nam id ipsum quando contingit! — de his occupationibus apud Euphraten queri. Ille me consolatur, affirmat etiam esse hanc philosophiae et quidem pulcherrimam partem, agere negotium publicum, cognoscere iudicare, promere et exercere iustitiam, quaeque ipsi doceant in usu habere.

5.) Plin. *epist.* X, 8, 3 ve 6

Sed primum mea, deinde patris tui valetudine, postea curis delegati a vobis officii retentus, nunc videor commodissime posse in rem praesentem excurrere. Nam et menstruum meum Kalendis Septembribus finitur, et sequens mensis complures dies feriatos habet.... Debebo ergo, domine, indulgentiae tuae et pietatis meae celeritatem et status ordinationem, si mihi ob utraque haec dederis commeatum XXX dierum. Neque enim angustius tempus praefinire possum, cum et municipium et agri de quibus loquor sint ultra centesimum et quinquagesimum lapidem.

6.) Plin. *epist.* X, 9

Exprimere, domine, verbis non possum, quanto me gaudio affecerint epistulae tuae, ex quibus cognovi te Arpocrati, iatraliptae meo, et Alexandrinam civitatem tribuisse, quamvis secundum institutionem principum non temere eam dare proposuisses. Esse autem Arpocran 'nomou Memphitou' indico tibi. Rogo ergo, indulgentissime imperator, ut mihi ad Pompeium Plantam

praefectum Aegypti amicum tuum, sicut promisisti, epistulam mittas. Obviam iturus, quo maturius, domine, exoptatissimi adventus tui gaudio frui possim, rogo permittas mihi quam longissime occurrere tibi.

7.) Plin. *epist.* V 14.1-5

Secesseram in municipium, cum mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam. Exprimere non possum, quanto sim gaudio affectus, et ipsius et meo nomine: ipsius quod, sit licet — sicut est — ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei iucundus honor esse ultro datus, meo quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate quam aequari bonis gratius. Cornuto autem quid melius, quid sanctius, quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima et meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere quos aetas nostra in utroque sexu aemulandos tulit; quae societas amicitiarum artissima nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicae; idem enim mihi, ut scis, collega quasi voto petitus in praefectura aerarii fuit, fuit et in consulatu. Tum ego qui vir et quantus esset altissime inspexi, cum sequerer ut magistrum, ut parentem vererer, quod non tam aetatis maturitate quam vitae merebatur.

8.) Plin. *epist.* Paneg. XC

Scio, Patres Conscripti, cum ceteros cives, tum praecipue consules, oportere sic affici, ut se publice magis, quam privatim, obligatos putent. Ut enim malos principes rectius pulchriusque est ex communibus iniuriis odisse, quam propriis: ita boni speciosius amantur ob ea, quae generi humano, quam quae hominibus praestant. Quia tamen in consuetudinem venit, ut consules, publica gratiarum actione perlata, suo quoque nomine, quantum debeant principi, profiteantur: concedite, me non pro me magis munere isto, quam pro collega meo, Cornuto Tertullo, clarissimo viro, fungi. Cur enim non pro illo quoque gratias agam, pro quo non minus debeo? praesertim quum indulgentissimus imperator in concordia nostra ea praestiterit ambobus, quae si tantum in

alterum contulisset, ambos tamen aequaliter obligasset. Utrumque nostrum ille optimi cuiusque spoliator et carnifex stragibus amicorum, et in proximum iacto fulmine afflaverat. Iisdem enim amicis gloriabamur, eosdem amissos lugebamus: ac sicut nunc spes gaudiumque, ita tunc communis nobis dolor et metus erat. Habuerat hunc honorem periculis nostris divus Nerva, ut nos, etsi minus ut bonos, tamen promovere vellet: quia mutati seculi signum et hoc esset, quod florerent, quorum praecipuum votum ante fuerat, ut memoriae principis elaborerentur.

9.) Plin. *epist. Paneg.* XCI, 1-6

Nondum biennium compleramus in officio laboriosissimo et maximo, quum tu nobis, optime principum, fortissime imperatorum, consulatum obtulisti, ut ad summum honorem gloria celeritatis accederet. Tantum inter te et illos principes interest, qui beneficiis suis commendationem ex difficultate captabant, gratioresque accipientibus honores arbitrabantur, si prius illos desperatio, et taedium, et similis repulsae mora, in notam quandam pudoremque vertissent. Obstat verecundia, quo minus percenseamus, quo utrumque nostrum testimonio ornaris: ut amore recti, amore reipublicae, priscis illis consulibus aequaveris. Merito nec ne, neutram in partem discernere audeamus; quia nec fas est, affirmationi tuae derogare, et onerosum confiteri, vera esse, quae de nobis, praesertim tam magnifica, dixisti. Tu tamen dignus es, qui eos consules facias, de quibus possis ista praedicare. Tribuas veniam, quod inter haec beneficia tua gratissimum est nobis, quod nos rursus collegas esse voluisti. Ita caritas mutua, ita congruens tenor vitae, ita una eademque ratio propositi postulabat: cuius ea vis, ut morum similitudo concordiae nostrae gloriam minuat, ac perinde sit mirum, si alter nostrum a collega, ac si a seipso dissentiat. Non ergo temporarium et subitum est, quod uterque collegae consulatu, tamquam iterum suo gaudet; nisi quod tamen, qui rursus consules fiunt, bis quidem, sed temporibus diversis obligantur: nos duos consulatus accipimus simul, simul gerimus, alterque in altero consul, sed iterum et pariter sumus.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 48-50, nr. 370; Maur-Schuster, *RE XXI*, 1, 1951, col. 439–456, nr. 6; R. Syme, 1968, s. 135-161; Sherwin-White, 1985, s. 72-82; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 31; Jameson, 1965, s. 54-58.

İmparator Nero zamanında M.S. 61 veya 62’de Kuzey İtalya’daki Novum Comum’da doğmuştur.¹¹¹³ Genç Plinius geniş mülkleri olan zengin bir adamdı. Ailesi *equites Romani* sınıfına mensuptu.¹¹¹⁴ Yalnızca Umbria’daki arazisinin yıllık 400.000 sestertius geliri vardı. M.S. 90 civarında 28 yaşında Senato’ya girmiştir.¹¹¹⁵ Plinius önce sırasıyla M.S. 92’de quaestor ve M.S. 94’de tribunus, ardından da M.S. 95’de praetor olmuştur.¹¹¹⁶ Bu görevleri yasal olarak gereken minimum sürelerde elde etmiştir. 98 yılının Ocak ayında *Praefectus aerario Saturni* memuriyetinde bulunmuştur.¹¹¹⁷ Daha sonra M.S. 100’de C. Iulius Cornutus Tertullus ile *suff. consul*’lüğü paylaşmıştır.¹¹¹⁸ M.S. 102 veya 103 senesinde Iulius Frontinus öldüğünde ondan boşalan *augur*’luk görevini üstlenmiştir.¹¹¹⁹ Plinius’un M.S. 105’den sonra iki yıl süreyle *curator alvei Tiburis et riparum et cloacarum urbis* memuriyetinde bulunmuştur.¹¹²⁰ Devlet hazinesinde görevli bir memur, bir augur rahibi ve erken ikinci yüzyılda Bithynia-Pontus valisi olmuştur.¹¹²¹ Bithynia’da büyük inşaat projeleriyle ilgilenmiştir.¹¹²² Bithynia valiliğinden önce *praefectus aerarii militaris* memuriyetini yürütmüştür.¹¹²³

¹¹¹³ Du Prey, 1994, s. 3; Syme, 1969, s. 202; Sherwin-White, 1969, s. 76.

¹¹¹⁴ Sherwin-White, 1969, s. 76.

¹¹¹⁵ Sherwin-White, 1966b, s. 130; Sherwin-White, 1969, s. 76.

¹¹¹⁶ Sherwin-White, 1966b, s. 126.

¹¹¹⁷ Plin. *pan.* 91.1; 92.1; Plin. *epist.* X 3a; Sherwin-White, 1966b, s. 128; Jameson, 1965, s. 54.

¹¹¹⁸ Harrer-Griffin, 1930, s. 361; Plin. *pan.* 90.3; Jameson, 1965, s. 54.

¹¹¹⁹ Plin. *epist.* IV; Radice, 1962, s. 162.

¹¹²⁰ Plin. *epist.* V 14; Syme, 1980, s. 659; Radice, 1962, s. 162; Sherwin-White, 1966b, s. 127.

¹¹²¹ Freeman, 2003, s. 468.

¹¹²² Whittow, 1990, s. 5.

¹¹²³ Plin. *epist.* X, 8; Radice, 1962, s. 168.

Plinius'un Bithynia-Pontus'da muhtemelen M.S. 110-111 yıllarına denk gelen valiliği hakkında bugüne kadar çok şey yazılmıştır.¹¹²⁴ Plinius Bithynia'daki faaliyetlerini *legatus Augusti* unvanıyla yerine getirmiştir.¹¹²⁵ İmparator Traianus Plinius'u Bithynia'ya vali olarak gönderirken hiç şüphesiz onun Grek dilini ve edebiyatı üzerindeki derin bilgisini göz önüne almıştır.¹¹²⁶ Eyaletteki mali çöküntü ve eyaletin stratejik önemi de onun bu kararı vermesinde etkili olmuştur.¹¹²⁷

Oldukça belirsiz olan “*e[*x* s.c. missus ab]*” onarımı *CIL* XI 5272'den alınmıştır. Plinius'un *consularis potestas*'ının imparator legatının (veya proconsul) bu yetkiyi kullanamayacağı kuralına aykırı bilinen tek istisna olduğu Mommsen tarafından belirtilmiştir¹¹²⁸ fakat Plinius'un durumunda ona yeterli yetkiyi vermek gerekliydi. Plinius'un 17 Eylül'de Bithynia'ya ulaşması¹¹²⁹ Mommsen tarafından tarihlendirilmiş, Wilcken tarafından da kabul edilmiştir (az bir olasılıkla M.S. 112'de). Bununla birlikte, bu tarih Plinius'un Bithynia valiliği sırasında Calpurnius Rufus'un komşu eyalette vali olduğu¹¹³⁰ savına dayanmaktadır ve bu Calpurnius Macer Caulius Rufus 112/113 tarihinde Moesia Inferior'da imparator legat'ı idi¹¹³¹, Macer'in Moesia'da 112/113 tarihinden ne kadar önce bulunduğu konusu tartışmaya açıktır. Plinius'un 109'dan önce yayınlanan mektubunda belirttiği¹¹³² Roma'dan hareket tarihi bir *terminus post quem*'dir, ve olasılıkla Bithynia valiliği görevine 111 yılı Eylül'ünde başlamıştır.

Plinius eyalete M.S. 111 senesinin Eylül ayında ulaşmıştır.¹¹³³ İmparator Traianus'a eyaletin sorunlarıyla ilgili görüş almak için yazdığı 60 mektup

¹¹²⁴ Marek, 2003, s. 49; Ridley, 1987, s. 470; Sherwin-White, 1969, s. 76.

¹¹²⁵ *CIL* XI 3614.

¹¹²⁶ Griffin, 2000b, s. 295.

¹¹²⁷ Ridley, 1987, s. 470-1.

¹¹²⁸ Mommsen, 1887, s. 245, nr. 1.

¹¹²⁹ Plin. *epist.* X, 17.

¹¹³⁰ Plin. *epist.* X, 42; X, 62 ve X, 77.

¹¹³¹ *CIL* III 777; *CIL* XVI 58; (114 yılından önceye tarihlenen askeri bir diploma, olasılıkla onun ismi)

¹¹³² Plin. *epist.* VIII 24.

¹¹³³ Plin. *epist.* X 17A; Hardy, 1906, s. 80; Ridley, 1987, s. 470; Whittow, 1990, s. 5.

elimizdedir. Plinius'un eyalette ne kadar kaldığını tam olarak tespit edemiyoruz. Eyalet içinde Prusa¹¹³⁴, Nicomedeia¹¹³⁵, Niceae¹¹³⁶, Heraclea¹¹³⁷, Sinope¹¹³⁸, Amisus¹¹³⁹, ve Amastris'e¹¹⁴⁰ gitmiş ve buradaki problemlerle ilgilenmiştir.

Plinius son karısı Calpurnia ile M.S. 100 ile 104 yılları arasında evlenmiştir.¹¹⁴¹ Calpurnia, Comum'un önde gelenlerinden biri olan Calpurnius Fabatus'un torunudur. Plinius'la Bithynia'ya gitmiştir.¹¹⁴² Plinius M.S. 113'de Bithynia-Pontus eyaleti valiliği sırasında ölmüştür.¹¹⁴³

Normalde eyalet valisinin Senato tarafından kura ile belirlenmesi gerekirken, Traianus eyalet içindeki düzensizlik ve karmaşayı göz önüne alarak Plinius'u imparator temsilcisi olarak Bithynia'ya *legatus Augusti pro praetore* olarak göndermiştir.¹¹⁴⁴ İmparator bu kararı Senato'ya da onaylatmıştır. Como'da bulunan ünlü yazıtın bize aktardığına göre Plinius'un unvanı tam ve resmi olarak: *leg(atu)s propr(aetore) provinciae Pon[ti et Bithyniae pro] consulari potestate* idi. Bir *provincia populi Romani* olan Bithynia-Pontus eyaletinin Senato tarafından atanmış bir proconsül tarafından yönetilmesi gerekirken, eyaletin imparatorluk eyaletine dönüştürülmesi tamamen hukuki bir meseledir ve eyaletlileri hiçbir şekilde etkilememiştir.¹¹⁴⁵

¹¹³⁴ Plin. *epist.* X, 23.

¹¹³⁵ Plin. *epist.* X, 33.

¹¹³⁶ Plin. *epist.* X,39.

¹¹³⁷ Plin. *epist.* X, 75; Hardy, 1906, s. 80.

¹¹³⁸ Plin. *epist.* X, 90

¹¹³⁹ Plin. *epist.* X, 92

¹¹⁴⁰ Plin. *epist.* X, 98.

¹¹⁴¹ Plin. *epist.* IV, 1; Du Prey, 1994, s. 3.

¹¹⁴² Plin. *epist.* X, 120; Sherwin-White, 1985, s. 742.

¹¹⁴³ Du Prey, 1994, s. 3; Whittow, 1990, s. 5; Sherwin-White, 1969, s. 76.

¹¹⁴⁴ Syme, 1982, s. 185; Marek, 2003, s. 49.

¹¹⁴⁵ Marek, 2003, s. 49.

5.1.1.32. C. Iulius [---] Cornutus Tertullus (leg. pro pr.) (M.S. 111? -114–115 ?)

Belgeler:

1.) *ILS* I: 1024; *CIL* XIV 2925

C IVLIO P F HOR / CORNVTO TERTVLLO / COS PROCONSVLI PROVINCAE
NARBONENSI / LEGATO PRO PRAETORE DIVI TRAIANI PARTHCI / PROVINCAE
PONTI ET BITHYNIAE / EIVSDEM LEGATO PROPRAETORE / PROVINCAE
AQVITANIAE CENSVVM / ACCIPIENDORVM CVRATORI VIAE / AEMILIAE
PRAEFECTO AERARI SATVRNI / LEGATO PRO PRAETORE PROVINCAE / CRETAE
ET CYRENARVM ADLECTO / INTER PRAETORIOS A DIVIS VESPASIANO / ET TITO
CENSORIBUS AEDILI CERALI / QVAESTORI VRBANO / EX TESTAMENTO / C
IVLIVS PLANCIVS VARVS CORNVTVS

2.) Plin. *epist. Paneg.* XC (metin yukarıda Plinius bölümünde verimiştir)

3.) Plin. *epist. Paneg.* XCII, 1-4

“Illud vero quam insigne, quod nobis praefectis aerario consulatum ante, quam successorem dedisti! Aucta est dignitas dignitate: neque continuatus tantum, sed geminatus est honor, finemque potestatis alterius, tamquam parum esset excipere, praevenit. Tanta tibi integritatis nostrae fiducia fuit, ut non dubitares, te salva diligentiae tuae ratione esse facturum, si nos post maximum officium privatos esse non sineres. Quid, quod eundem in annum consulatum nostrum contulisti? Ergo non alia nos pagina, quam quae te consulem accipiet, et nostra quoque nomina addentur fastis, quibus ipse praescriberis. Tu comitiis nostris praesidere, tu nobis sanctissimum illud carmen praeire dignatus es, tuo iudicio consules facti, tua voce renuntiati sumus: ut idem honoribus nostris suffragator in curia, in campo declarator exsisteres. Nam quod eum potissimum mensem attribuisti, quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis!...”

5.) Plin. *epist.* II, 12, 2

Firminus inductus in senatum respondit crimini noto. Secutae sunt diversae sententiae consulum designatorum. Cornutus Tertullus censuit ordine movendum, Acutius Nerva in sortitione provinciae rationem eius non habendam. Quae sententia tamquam mitior vicit, cum sit alioqui durior tristiorque.

4.) Plin. *epist.* V, 14, 1-5

Secesseram in municipium, cum mihi nuntiatum est Cornutum Tertullum accepisse Aemiliae viae curam. Exprimere non possum, quanto sim gaudio affectus, et ipsius et meo nomine: ipsius quod, sit licet — sicut est — ab omni ambitione longe remotus, debet tamen ei iucundus honor esse ultro datus, meo quod aliquanto magis me delectat mandatum mihi officium, postquam par Cornuto datum video. Neque enim augeri dignitate quam aequari bonis gratius. Cornuto autem quid melius, quid sanctius, quid in omni genere laudis ad exemplar antiquitatis expressius? quod mihi cognitum est non fama, qua alioqui optima et meritissima fruitur, sed longis magnisque experimentis. Una diligimus, una dileximus omnes fere quos aetas nostra in utroque sexu aemulandos tulit; quae societas amicitiarum artissima nos familiaritate coniunxit. Accessit vinculum necessitudinis publicae; idem enim mihi, ut scis, collega quasi voto petitus in praefectura aerarii fuit, fuit et in consulatu. Tum ego qui vir et quantus esset altissime inspexi, cum sequerer ut magistrum, ut parentem vererer, quod non tam aetatis maturitate quam vitae merebatur.

5.) Plin. *epist.* IX, 13, 15-16

Dicunt contra Avidius Quietus, Cornutus Tertullus: Quietus, iniquissimum esse querelas dolentium excludi, ideoque Arriae et Fanniae ius querendi non auferendum, nec interesse cuius ordinis quis sit, sed quam causam habeat; Cornutus, datum se a consulibus tutorem Helvidi filiae petentibus matre eius et vitrico; nunc quoque non sustinere deserere officii sui partes, in quo tamen et suo dolori modum imponere et optimarum feminarum perferre modestissimum

affectum; quas contentas esse admonere senatum Publici Certi cruentae adulationis et petere, si poena flagitii manifestissimi remittatur, nota certe quasi censoria inuratur.

6.) Plin. *epist.* IV, 17, 9

Qua voce tribuit mihi quantum petere voto immodicum erat, nihil me facere non sapientissime, cum omnia ex consilio sapientissimi viri facerem. Quin etiam moriens filiae suae - ipsa solet praedicare -: 'Multos quidem amicos tibi ut longiore vita paravi, praecipuos tamen Secundum et Cornutum.

7.) Plin. *epist.* VII, 31

Claudius Pollio amari a te cupit dignus hoc ipso quod cupit, deinde quod ipse te diligit; neque enim fere quisquam exigit istud nisi qui facit. Vir alioqui rectus integer quietus ac paene ultra modum — si quis tamen ultra modum — verecundus. Hunc, cum simul militarem, non solum ut commilito inspexi. Praeerat alae miliariae; ego iussus a legato consulari rationes alarum et cohortium excutere, ut magnam quorundam foedamque avaritiam, negligentiam parem, ita huius summam integritatem, sollicitam diligentiam inveni. Postea promotus ad amplissimas procuraciones, nulla occasione corruptus ab insito abstinentiae amore deflexit; numquam secundis rebus intumuit; numquam officiorum varietate continuam laudem humanitatis infregit, eademque firmitate animi laboribus suffecit, qua nunc otium patitur. Quod quidem paulisper cum magna sua laude intermisit et posuit, a Corellio nostro ex liberalitate imperatoris Nervae emendis dividendisque agris adiutor assumptus. Etenim qua gloria dignum est, summo viro in tanta eligendi facultate praecipue placuisse! Idem quam reverenter, quam fideliter amicos colat, multorum supremis iudiciis, in his Anni Bassi gravissimi civis, credere potes, cuius memoriam tam grata praedicatione prorogat et extendit, ut librum de vita eius — nam studia quoque sicut alias bonas artes veneratur — ediderit.
6 *Pulchrum istud et raritate ipsa probandum, cum plerique hactenus defunctorum meminerint ut querantur. Hunc hominem appetentissimum tui, mihi crede, complectere apprehende, immo et invita, ac sic ama tamquam*

gratiam referas. Neque enim obligandus sed remunerandus est in amoris officio, qui prior coepit. Vale.

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 201-202, nr. 273; E: Groag, *RE* X, 1918, col. 570-576, nr. 196; W. Eck, *RE Suppl.* XIV, 1974, col. 208, nr. 196; Syme, 1980, s. 81-83; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 32 ve col. 379, nr. 68.

Pamphylia'nın Perge kentinde doğmuş bir senatör olan Tertullus, imparator Vespasianus tarafından M.S. 73-74'te praetorius'luğa terfi ettirilmiştir. Daha sonra Crete-Cyrene *legatus*'u ve Narbonensis *proconsul*'ü olmuştur. Fakat imparator Domitianus zamanında kariyeri engellenmiştir. İmparatorun ölümünden sonra M.S. 98-100 yıllarında Plinius'la birlikte *praefectus aerarium Saturni* görevini üstlenmiştir.¹¹⁴⁶ M.S. 100 yılında 56 yaşındayken Genç Plinius ile birlikte *suffect consul*'lüğü paylaşmıştır¹¹⁴⁷ Daha sonra M.S. 104-5'de Aemilia yolunun *curator*'u olmuştur. Bithynia-Pontus eyaletinde Plinius'un görevini devralmış, arkadan M.S. 117-118'de 73 yaşında Africa eyaleti *proconsul*'ü olmuştur.¹¹⁴⁸

Onun Bithynia-Pontos eyaleti valiliğine *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla gönderilmesi¹¹⁴⁹ doğuda Parth'larla yakın bir zamanda yapılacak olan savaşla ilişkili olmalıdır. Askeri birlikler Kuzey Anadolu'dan geçmek zorundaydı ki böylece bu eyalet toprakları imparatorluk için bir geçiş noktası vazifesi görmüştür.

1150

¹¹⁴⁶ Grasby, 1975, s. 123.

¹¹⁴⁷ Mitchell, 1974, s. 27; Sherwin-White, 1985, s. 745; Jameson, 1965, s. 54 vd.; Grasby, 1975, s. 123; Syme, 1980, s. 82.

¹¹⁴⁸ *ILS* 1024; Grasby, 1975, s. 123.

¹¹⁴⁹ *ILS* 1024; *CIL* XIV 2925; Marek, 2003, s. 47, 49; Haris-Ryde, 1980, s. 896; Mitchell, 1974, s. 27; Jameson, 1965, s. 54 vd.; Syme, 1982, s. 185.

¹¹⁵⁰ Marek, 2003, s. 49.

Plinius'un imparator Traianus'la mektuplaşmalarının aniden kesilmesiyle onun eyalette ne kadar süre kaldığı belirsiz kalmaktadır. Wilckhen'in Mommsen tarafından da doğrulanan kronolojisine göre birinci yılının tamamını Bithynia'da geçirmiş ve ikinci yılının başında (Ağustos) deniz yoluyla Pontus'a gitmiş, olasılıkla Heracleia ve Tiejum'a ve elbette ki Amastris'e uğramış ve Sinope ve Amisus'u ziyaret ettikten sonra olasılıkla Şubat ayında Bithynia'ya dönmüştür. Tertullus (Plinius'un *consul*'lükteki meslektaşı), Traianus'un *legatus pro praetore*'sidir.¹¹⁵¹ Tertullus'un görevinin müstesna karakteri Brandis tarafından belirtilmiştir.¹¹⁵² Mommsen, Tertullus'u Plinius'un birincil halefi olarak kabul etmektedir.

5.1.1.33. Q. Cornelius Senecio Annianus (Hadrianus dönemi)

Belgeler:

1.) *CIL* II 1929

Q(uinto) Cornelio, [. f(ilio)] Gal(eria tribu), Senecioni/ Anniano co(n)s(uli), proco(n)s(uli)/ Ponti et Bith[y]niae,/ curator i viae Appiae,/ legato legionis VII/ Geminae feli[c]is, curator i viae Latinae, pr[a]etori, tribun[o] plebis, qu[a]estori urbano,/ sacerdoti Herculis.

Literatür:

*PIR*², II, s. 360, nr. 1450; E. Groag, *RE* IV, 1, 1900, col. 1509, nr. 366; Eck, 1970, s. 231, not. 505; Thomasson, 1984, col. 248, nr. 36

Hadrianus döneminde Bithynia-Pontus eyaleti valiliği yaptığını biliyoruz.¹¹⁵³ Hakkındaki bilgilerimiz sadece yukarıdaki yazıta dayanmaktadır.

¹¹⁵¹ *CIL* XIV 2925; ILS 1024.

¹¹⁵² Brandis, *RE* III, s. 528.

¹¹⁵³ *CIL* II 1929: "...proco(n)s(uli)/ Ponti et Bith[y]niae...".

5.1.1.34 C. Iulius Severus (M.S. 134/135)

Belgeler:

1.) *ILS* 8826; *CIG* 4033; *IGR* III 174; *OGIS* II 543; Bosch, 1967, s. 197, nr. 156

Γ. Ἰ(ούλιον) Σεουήρον / βασιλέων καὶ / τετραρχῶν / ἀπόγονον / μετὰ πάσας τὰς
ἐν / τῷ ἔθνει φιλοτιμίας / καταταγέντα εἰς τοὺς / δημάρχους ὑπὸ θεοῦ /
Ἀδριανοῦ πρεσβεύσαν- / τα ἐν Ἀσίαι ἐξ ἐπιστολῆς κὲ / κωδικίλλων θεοῦ
Ἀδριανοῦ, / ἡγεμόνα λεγεῶνος δ' Σκυ- / θικῆς κὲ διοικήσαντα τὰ ἐν / Συρίαι
πράγματα, ἡνίκα Πουβλί- / κιος Μάρκελλος διὰ τὴν κίνη- / σιν τὴν Ἰουδαϊκὴν
μεταβεβήκει / ἀπὸ Συρίας ἀνθύπατον Ἀχα- / ίας, πρὸς ε' ράβδους πεμφθέν- / τα
εἰς Βειθυνίαν διορθωτὴν / καὶ λογιστὴν ὑπὸ θεοῦ Ἀδρια- / νοῦ, ἔπαρχον
αἰραρίου τοῦ / Κρόνου, ὕπατον, ποντίφικ[α], / ἐπιμελητὴν ἔργων δημο- / σίων
τῶν ἐν Ῥώμῃ, ἡγεμό- / να πρεσβευτὴν Αὐτοκράτο- / ρος Καίσαρος Τίτου
Αἰλίου / Ἀδριανοῦ Ἀντωνείνου Σε- / βαστοῦ Εὐσεβοῦς Γερμανί- / ας τῆς κάτω,
Μ. Ἰούλιος / Εὐσχήμων τὸν ἑαυτοῦ / εὐεργέτην.

2.) *CIG* 4034; *IGR* III 175; Bosch, 1967, s. 198, nr. 157

Γ. Ἰ(ούλιον), Σεουήρον κα- / ταταγέντα εἰς τοὺς δημορχικούς ὑπὸ
[θε]- / οῦ Ἀδριανοῦ, πρεσβεύσαντα ἐν Ἀσίαι / ἐξ ἐπιστολῆς καὶ
κωδικίλλων θε- / οῦ Ἀδριανοῦ ἡγεμόνα λεγιῶνος / τετάρτης
Σκυθικῆς καὶ διοικήσαν- / τα τὰ ἐν Συρίαι πράγματα, ἡνίκα Που- /
πλίκιος Μάρκελλος διὰ τὴν κείνη- / σιν τὴν Ἰουδαϊκὴν μεταβεβήκει
ἀπὸ / Συρίας, ἀνθύπατον Ἀχαιίας πρὸς πεν- / τε ράβδους πεμφθέντα
εἰς Βειθυ- / νίαν διορθωτὴν καὶ λογιστὴν ὑπὸ / θεοῦ Ἀδριανοῦ,
ἔπαρχον αἰραρίου τοῦ / Κρόνου, ὕπατον, ποντίφικα, ἐπιμε- /
λητὴν ἔργων δημοσίων τῶν ἐν Ῥώ- / μῃ, ἡγεμόνα πρεσβευτὴν Αὐτοκρά- /
τορος Καίσαρος Τίτου Αἰλίου Ἀδριαν[οῦ] / Ἀντωνείνου Σεβαστοῦ
Εὐσεβοῦς Γερ- /μανίας τῆς κάτω, ἀνθύπατον Ἀσίας, / Τάνταλος

Ταντάλου καὶ Σῶκος υἱὸς] / αὐτοῦ Σαουατρειῖς, τὸν ἑαυτῶν εὐ- /
εργέτην καὶ φίλον.

3.) *IGR* III 160; Bosch, 1967, s. 122, nr. 104

Αὐτοκράτορι Νερούαι Τραιανῶι Καίσαρι Σεβαστ[ῶι — — —].

3.) *IGR* III 173; Bosch, 1967, s. 122, nr. 105; *OGIS* II 544

[Γ. Ἰού]λιον Σεουήρον, / [ἀπόγο]νον βασιλέως / [Δ]ηιοτάρου καὶ
Ἀμύντου / τοῦ Βριγάτου καὶ Ἀμύντου / τοῦ Δυριαλοῦ τετραρχῶν /
καὶ βασιλέως Ἀσίας Ἀττάλου, / ἀνεψιὸν ὑπατικῶν Ἰουλίου / τε
Κοδράτου καὶ βασιλέως / Ἀλεξάνδρου καὶ / Ἰουλίου Ἀ- / κύλου καὶ
Κλ(αυδίου) Σεουήρου καὶ / συγγενῆ συγκλητικῶν πλείστων,
ἀδελφὸν Ἰου- / λίου Ἀμυντιανοῦ, πρῶτον / Ἑλλήνων,
ἀρχιερασάμενο[ν] / καὶ ὑπερβαλόντα ἐπιδόσεις / καὶ ταῖς λοιπαῖς
φιλοτιμίαις το[ύς] / πώποτε πεφιλοτ[ιμ]ημένους καὶ / τῶι αὐτῶι ἔτει
καὶ ἐλαιοθετήσαν- / τα διηνεκῶς ἐν τῇ τῶν ὄχλων παρό- / δωι καὶ
σεβαστοφαντήσαντα κὲ μόνο[ν] / καὶ πρῶτον τὰ ἀπ' αἰῶνος
σεβαστοφα[ν]- / τικὰ χρήματα εἰς ἔργον τῇ πόλει / χαρισάμενον καὶ
μὴ συνχρησάμε- / νον εἰς τὸ ἔλαιον τούτῳ τῶι πόρ[ω] ὡς] / [οἱ] πρὸ
αὐτοῦ πάντες καὶ ἄρξαντα / [καὶ ἀ]γωνοθετήσαντ[α] καὶ ἀγορανο- /
[μῆσ]αντα καὶ τὴν γυναῖκα καταστή- / σαντα ἀρχιέριαν καὶ αὐτὴν
ὑπερβ[α]- / λοῦσαν ἐπιδόσεις, ἀποδεξάμεν[όν] / τε στρατεύματα τὰ
παραχειμάσα[ν]- / τα ἐν τῇ πόλει καὶ προπέμψαντα [τὰ] /
παροδεύοντα ἐπὶ τὸν πρὸς Πά[ρ]- / θους πόλεμον, ζῶντά τε δικα[ί]- /
ως καὶ ἰσοτείμως, φυλὴ Πακα- / λ<η>νὴ β' τὸν ἴδιον εὐεργέτην, φυ- /
λαρχοῦντος Οὐάρου Λογίου ἐ- / τίμησεν.

4.) *MAMA* V, 60 (Phrygia, Dorylaion); *AE*, 1938, 144; Eck, 1970, s. 210-211, not.
402

[ῶρο]ι μεταξὺ Δορυλαέων [καὶ Νι]- / [κ]αιέων οἱ τεθέντες κατὰ κέ- /
λευσιν Αὐτοκράτ(ορος) Καίσι(αρος) Τραιαν(οῦ) / Ἀδριανοῦ
Σεβ(αστοῦ) π(ατρὸς) π(ατρίδος) διὰ Γ. Ιουλ. / Σεουήρου πρεσβ(ευτοῦ)
αὐτοῦ ἀν- / τιστρατήγου.

5.) Dean, 1922, s. 451; *AE*, 1923, nr. 4

*C(aium)Iulium, Iuli Quadrati [(filium)], / [F]ab(ia tribu), Severum,
pr(aetorem), leg(atum) / pro pr(aetore) prov(inciae) Asiae, leg(atum) leg(ionis)
/ (quartae) Scythicae, proco(n)s(ulem) prov(inciae) / Ach(aiae), curionem,
patronum / ob iustitiam et sanctitate. / L(?) Marius Piso, q(uaestor) et
praet(or) / [hu?]ic sponte sua cum L(ucii) / Mariis Floro Stilacciano / et
Pisoni Resiano lib/eris suis / pro tribu Maneia / d(edit) d(edicavit).*

6.) Bosch, 1967, s. 130, nr. 107 (Ancyra)

Κλ(αυδίαν) Ἀκυλλίαν / ἀρχιερίαν, / ἀπόγονον βα- / σιλέων,
θυγατ[έ]- / ρα τῆς μητροπό- / λεως, γυναῖκα / Ἰουλίου Σεουή- / ρου
τοῦ πρώτου / τῶν Ἑλλήνων, / ὑπερβαλοῦσαν / [έ]πιδόσεσι καὶ φι /
[λ]οτειμίαις, φυλή / [Π]ακαληνὴ β' τὴν ἰδίαν / [εὐ]εργέτιν ἐτίμησεν·
φυ- / [λ]αρχοῦντος Οὐάρου / Λογίου. /

7.) *OGIS* II 545; *CIG* 4030; *IGR* III 190; Bosch, 1967, s. 131, nr. 108. (Ancyra)

Κ[λ](αυδίαν) Ἀκυ<λ>ίαν / ἀρχιέρειαν, / ἀπόγονον βα- / σιλέων,
θυγα- / τέρα τῆς μητρο- / πόλεως γυναῖ- / κα Ἰουλίου Σε- / ουήρου
τοῦ πρώ- / του τῶν Ἑλλή- / νων ὑπερβα- / [λοῦσαν ἐπιδόσεσι καὶ

φιλοτειμίας, φυλή — — — τὴν ἰδίαν εὐεργέτιν ἐτίμησεν·
φυλαρχοῦντος — — —].

8.) Dio Cass. LXIX, 14, 4

9.) Mitchell, 974, s. 34, nr. 3 (Pl. III, 2).

Πλανκίαν Μάγναν
Ἄκυλλίαν, θυγατέρα Ἰου-
λίου Σεουήρου καὶ Κλαυ.
Ἄκυλλίας, τὴν ἐγ βασιλέ-
5 ων ἡρώϊδα, ὁ δῆμος ὁ Ἀν-
κυρανῶν τὴν θυγατέρα τῆς
μητροπόλεως.

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 277-278, nr. 573; *PIR*² I 573; E. Groag, *RE* X, 1, 1918, col. 811-820, nr. 484; Bosch, 1967, s. 197-204; Thomasson, 1984, col. 247, nr. 33 ve col. 57, nr. 83 ve col. 228, nr. 134.

Iulius Quadratus'un oğludur. Fabia sülalesinden gelmektedir.¹¹⁵⁴ Gaius Iulius Severus'u onurlandıran aşağıdaki yazıt onun *cursus honorum*'unun bir özeti gibidir:

“Gaius Iulius Severus,| kralların|ve tetrarkların| soyundan gelen.¹¹⁵⁵|| halkı içinde bütün memurluk payelerini aldıktan sonra, tanrı Hadrianus tarafından tribun'luk rütbesine (pleblerin) kabul edildi. Asia'da legat (valinin) olarak hizmet ettikten sonra tanrı Hadrianus'un bir mektubu ve kanunnamesi¹¹⁵⁶ ile

¹¹⁵⁴ Dean, 1922, s. 451-452.

¹¹⁵⁵ Tetrarklar Galatya Roma eyaleti olmadan önce Galatyalıların eski kabile liderleriydi (reisleriydi). Kariyeri hakkında bkz. *PIR*² 573 ve Halfmann, 1979, nr. 62.

¹¹⁵⁶ Genel olarak (normalde) eyalet valisi eyaletteki çeşitli görevlerde kendisine yardımcı olacak ve eşlik edecek legatları kendisi seçmektedir. İmparatorun yapacağı şey seçilen kişileri onurlandırmaktı (onaylamaktı).

4. Scythica lejyonunun kumandanı oldu ve Iudae'daki isyan sonucu Suriye'yi terk eden Publicius Marcellus'dan sonra buradaki sorunları halletmek üzere idareci olarak görevlendirildi.¹¹⁵⁷ Achaia proconsul'u (beş fasces'li) idi ve corrector olarak ve hesapları denetlemek üzere tanrı Hadrianus tarafından Bithynia'ya gönderildi.¹¹⁵⁸ Saturn hazinesinin prefectus'u, consul (M.S. 139), pontifex, Roma'daki kamu işlerinin superintendant'ı, Germania Inferior'un imperator Caesar Titus Aelius Hadrianus Antoninus Augustus Pius'un praetorian legatusu. Marcus Iulius Euschemon koruyucusunu onurlandırır.”¹¹⁵⁹

Ancyra'lı¹¹⁶⁰ Gaius Iulius Severus vatanında agoranomos, agonotetes, arkhon, Sebastophantos, archierus olduktan sonra sırasıyla *legatus legionis*¹¹⁶¹, senatör, *tribunus plebis*, Asia *legatus*'u, Syria valisi, Achaia *proconsul*'ü, *legatus pro praetore* Bithynia, Roma imparatorluk hazinesi *praefectus*'u, M.S. 141-2'de *consul*, *pontifex*, Antonius Pius döneminde Germania *legatus*'u, ordu komutanı ve son olarak da Asia eyaleti *proconsul*'lüğü görevlerinde bulunmuştur.¹¹⁶²

Severus, “πρός πέντε ράβδους πεμφθείς εἰς Βειθονίαν διορθωτής καί λογιστής ὑπό Θεοῦ Ἀδριανου” olarak adlandırılmıştır.¹¹⁶³ Bazı yazıtlarda “πρεσβ (εὐτής) αὐτοῦ (i.e.) (Ἀδριανού) ἀντιστράτηγος” unvanıyla ortaya çıkmakta,¹¹⁶⁴ bir başka yazıtta Achaia *proconsul*'u olarak görülmekte¹¹⁶⁵ ve hatta eşi de yazıttan birinde karşımıza çıkmaktadır.¹¹⁶⁶ İmparator Hadrianus zamanında *adiectus inter tribunicios*

¹¹⁵⁷ C. Publicius Marcellus, Suriye valisi, M.S. 132 veya 133'de yanına bir lejyon alarak Suriye'den Iudea'ya gelmiştir.

¹¹⁵⁸ Bu memuriyet *corrector* veya *curator reipublicae* memuriyeti idi.

¹¹⁵⁹ OGIS 543, Sherk, 1988, s. 208, nr. 164 C.

¹¹⁶⁰ Watson, 1929, s. 47.

¹¹⁶¹ Campbell, 1975, s. 29.

¹¹⁶² Erzen, 1958, s. 94-95; Campbell, 1975, s. 29.

¹¹⁶³ Dio Cass. LXIX 14, 4; IGR III 174; OGI 543.

¹¹⁶⁴ MAMA V 60; AE, 1938, 144.

¹¹⁶⁵ AE, 1923, 4.

¹¹⁶⁶ IGR III 190; OGI 545.

idi. Sonradan *consul* olmuş ve olasılıkla 152/153 yılı Asia eyaleti *proconsul*'u olmuştur.¹¹⁶⁷ Brandis onun *διορθωτής και λογιστής* unvanına dayanarak Bithynia'daki görevinin kamu maliyesi denetlemekle sınırlı olduğunu ve bu görevi eyalet valisine bağlı olarak yürüttüğünü varsaymaktadır. Groag da bu görüşe riayet etmektedir.¹¹⁶⁸ Ancak onun düzenli olarak imparator *legatus*'larına verilen 5 adet *fasces*'e¹¹⁶⁹ sahip olması¹¹⁷⁰ kendisinin *legatus Augusti pro praetore ad corrigendum statum provinciae* olduğunu göstermektedir.¹¹⁷¹ Bu memuriyete bir örnek Plinius ve halefi Tertullus'tur.¹¹⁷² Bu görüş *MAMA* V 60'daki unvanıyla teyit edilmektedir. G. Barbieri, Severus'un "*άρχων και έπιστάτη*" olarak tanımlanmasının onun Bithynia'ya önce olağanüstü görevle gönderildiğini, fakat sonradan eyaletin imparator *legatus*'u yapıldığını gösterdiğini söylemektedir. Böyle düşünülürse Severus Bithynia'ya sadece bir *corrector* olarak gönderilmekle kalmamış, Bithynia M.S. 165 yılına kadar Senato tarafından yönetilmiştir. Bu görüş Premerstein tarafından da kabul edilmiştir. Aynı görüş M. Antoninus'un son yıllarına tarihlenen bir yazıttaki ifade "[q](*uaestor*) *pr(o) pr(aetore)*" tarafından da desteklenmektedir.¹¹⁷³

Hadrianus zamanına tarihleyebildiğimiz C. Iulius Severus gerçekten özel bir şahsiyettir. Yukarıda belirttiğimiz gibi bu adam baba tarafından Galatia'lı tetrarkhlara, anne tarafından ise Pergama'lı Attalid'lere dayanıyordu. Babası Iulius Quadratus idi.¹¹⁷⁴ Zengin bir eyaletli olarak memleketi Ankyra'da mevkii ve rütbe kazanmıştı.¹¹⁷⁵ Hadrianus onu Senato'da görevlendirmiş ve son yıllarında (M.S. ca. 134-136) onu özel görevli olarak (*curator et corrector*) çok başarılı olacağı eyalete

¹¹⁶⁷ *IGR* III 175; Miltner, *RE* II A 1938, no. 7; Mitchell, 1974, s. 35; *PIR*² IV 277-278, nr. 573.

¹¹⁶⁸ Groag, *RE*, X, s. 817.

¹¹⁶⁹ Roma'da bazı hakimlerin önü sıra taşınan ve ortasında cellat baltası olan değnek demeti, devlet egemenliği sembolüdür.

¹¹⁷⁰ Mommsen, 1887, s. 385.

¹¹⁷¹ Campbell, 1975, s. 13.

¹¹⁷² Magie, 1950, XXV, nr. 12 ve 13.

¹¹⁷³ Magie, 1950, s. 1533, nr. 7.

¹¹⁷⁴ Mitchell, 1974, s. 35.

¹¹⁷⁵ Marek, 2003, s. 50.

göndermiştir.¹¹⁷⁶ Daha önceden Akhaia proconsullüğü yapmış olan ve Galatia'dan gelen Severus Plinius'la aynı *imperium*'a sahipti. Genel olarak curator'lar mali yetkilerle (λογισταί) şehirlere gönderilirdi ve birçok kanıt bize bu dönem boyunca Asia ve Bithynia eyaletlerinde curator'ların sayısında bir artış olduğunu göstermektedir.¹¹⁷⁷ Dorylaion kentinden bugün kaybolmuş bir yazıt aynı kişi hakkında ve bir miltaşdır. Bu miltaşında bu şehirle birlikte adı bize kısmen kalmış olan komşu bir şehrin *territorium*'u belirtilmiş ve yetkili legat olarak Severus'un adı verilmiştir. Buradaki belirsiz şehrin ya Midaion, -ki Asia eyaletinin doğudaki komşusudur- yada Bithynia metropolis'i olan Nicaea olması gerektiği, epigrafların kritikleri sonunda vardıkları noktadır. Eğer durum böyleyse, bu miltaş Asia ve Bithynia eyaletlerinin sınır noktası olan bu yerde onun bir vali olarak farklı eyaletlere ait iki büyük şehri ne tür bir görevle nasıl yeniden tanımladığına dair bir kanıttır.¹¹⁷⁸

5.1.1.35. Q. Voconius Saxa Fidus (M.S. 142-143?)

Belgeler:

1.) TAM II 1201 ve 1201A (Lycia, Phaselis)

a.1. Κ(οίντων) · Οὐοκώνιον / Σάξαν Ἀμυντια- / νόν, υἷόν Κ(οίντου) · Οὐο- / κωνίου Σάξα / Φείδου, πρεσ- / βευτοῦ καὶ ἀν- / τιστρατήγου / τοῦ Σεβαστοῦ / ἐπαρχειῶν Λυ- / κίας καὶ Παμφυ- / [λίης — — — —] /

b.1. Κ(οίντων) · Οὐοκώνιον, Σέξτου υἷόν, [— —] / λία Σάξαν Φείδον, ὕπατον ἀποδεδε[ιγμέ]- / νον, πρεσβευτήν καὶ ἀντιστρατήγον τοῦ / Σεβαστοῦ ἐπαρχειῶν Λυκίας καὶ Παμφυλί- / ας, ἀνθύπατον Πόντου καὶ Βιθυνίας, / πρεσβευτήν Σεβ(αστοῦ) · λεγεῶνος δ Σκυ- / θικῆς,

¹¹⁷⁶ Dio Cass. LXIX 14.4; *IGR* III 174-5; Marek, 2003, s. 50; Haris-Ryde, 1980, s. 896.

¹¹⁷⁷ Haris-Ryde, 1980, s. 896.

¹¹⁷⁸ Marek, 2003, s. 50.

ἐπιμελητὴν ὁδοῦ Οὐαλερίας / Τ<ει>βουρτείνης καὶ ἐν τοῖς αὐτοῖς /
 τόποις στρατολογήσαντα, στρα- / τηγόν, δήμαρχον, ταμίαν καὶ ἀν- /
 τισ? τράτηγον ἐπαρχείας Μακε- / δονίας, χειλάρχον πλατύσημον /
 λεγεῶνος γ' Κυρηναϊκῆς καὶ λε- / [γεῶνος — — — — — — — — — —
 — — —] /

2.) Kaygusuz, 1983, s. 137–139.

Curia et [po]pulus/ Q(uintum) Voconium, Se[x](ti) fil(ium), Romul(ia tribu),/
Saxam Fidum, co(n)s(ulem) designatum,/ leg(atum) Aug(usti) pro pr(aetore)
Pamphyliae et Lycia[e],/ proconsulem Pont[i] et Bithyniae,/ leg(atum)
Aug(usti) leg(ionis) III Scyt(hicae) et curatorem/ viae Valeriae Tiburtinae,
qui/ et per eundem tractum dilectu[m]/ [e]git, praetorem, tr[ibu]num plebi[s],/
quaestorem pr[o pr(aetore) pr]ovinciae/ Macedoniae, [trib(unum) mil(itum)]
lato clavo/ leg(ionis) III Cyr(enaicae) [et leg(ionis) XII] Fulm(inatae),/ donis
mil(itaribus) [donatum a div]o Traiano / [ob] exped[itionem Parthic]a[m,
de]/[ce]m[virum stlitibus iudicandis]/ [---].

3.) TAM II 905 (Lycia, Rhodiapolis)

Οὐοκόνιος Σάξας Μ[υ]- / ρέων ἄρχουσι βουλή δ[ή]- / μω χαίρειν... /
 ἀναγέ- / γραπται ἐπὶ ἀρχι(ερέος) / Κλαυ(δίου) Ἀντιμάχου /
 Ἀπελλαίου ε'.

[— — —. τὸ ψήφισμα ἔπεμ]- / ψεν Οὐοκόνιος Σ[άξας], / ὁ κράτιστος.
 <ε>[ύτυχεῖ]- / τε. πρὸ [— — καλανδῶν Φε]- / βραρίω[ν ἀπὸ Ῥώμης.
 ἀνα]- / γέγρα[πται ἐπὶ ἀρχι(ερέος) Λι]- / κιν[νίου Στασιθέμιδος].

4.) CIL III 6885; Levick, 1958, s. 77.

Hadrianum [An]- / toninum Aug(ustum) / Pium p(atrem) p(atriciae) / L. Paccius
M. fil. Fab(ia) / Montanus Comame- / nus / pro meritis quae patria<e> / eius

paestitit in- / scriptio facta est / [p]ermissu Q. Voconi / Saxae Fidi leg(ati) Aug(usti) / pr(o) pr(aetore).

5.) *Inscr. Ital.* XIII, 1, s. 204 (Ostia, Latium)

[---] Q(uintus) Voconius Saxa, C(aius) Annianus Ver[us].

6.) *CIL VIII* 22691 (M.S. 161-162)

[I]mp(eratore) Caesare M(arco) Aurelio [An]tonin[o Aug(usto)] pontif(ici) max(imo)/[trib(unicia)] p[ot]est(ate) XVI, co[n]s[ule] III et Imp[eratore] Caesare L(ucio) Aurelio Vero / Au(gusto) trib(unicia) p[ot]estate II, co(n)s(ule) II, aedem Apollinis pecuna / pub(lica) facta Q(uinto) Voconio Saxa Fido proco(n)s(ule), M(arcus) Ummidi[us]/ Annianus Quadratianus leg[atus] fec(it) idemque] dedicav[it].

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 471-2, nr. 612; W. Ruge, *RE XVIII*, 3, 1949, col. 382, nr. 32; R. Hanslik, *RE Suppl.*, IX, 1962, col. 1834-1835, nr. 14; J. Jameson, *RE Suppl.* XIII, 1973, col. 287; Kaygusuz, 1983, s. 37-39; Thomasson, 1984, col. 248, nr. 31 ve col. 281, nr. 34 ve col. 382, nr. 92.

Q. Voconius Saxa Fidus, imparator Antonius Pius döneminde Bithynia-Pontus valiliği yapmıştır.¹¹⁷⁹ Bir başka deyişle M.S.140'ların başında Pontus et Bithynia *proconsul*'ü idi.¹¹⁸⁰ Champlin'e göre eski valiye suçlamalarda bulunan Fronto Bithyniaların avukatı seçilmiş ve dava Pius döneminde Senato'ya gelmiştir. (Marcus Aurelius'dan önce Bithynia-Pontus Senato eyaleti idi). Bunun *repetundarum* davası olduğu kesin değildir. *Pro Bithynis* adlı söylevinin tarihini bilemiyoruz, bu yüzden suçlanan *proconsul*'ün ismini de bilemiyoruz. Olası adaylar M. Roscius Murena veya M.S. 148'de *cos. suff.*, ardından da Bithynia ve Pontus

¹¹⁷⁹ Marek, 2003, s. 50.

¹¹⁸⁰ R. Hanslik, *RE Suppl.* IX, 1962; Alföldy, 1977, s. 266 vd.; Petrus-Hout, 1999, s. 30.

proconsul'ü olan L. Coelius Festus veya M.S. 142-143'de Bithynia valiliği yapan Q. Voconius Saxa Fidus olabilir.¹¹⁸¹

5.1.1.36. Adı Belirlenemiyor (M.S. 124–146 arasındaki bir tarihte)

Belgeler:

1.) *IGR* III 316; Anderson, 1898, s. 100, nr. 45 (Apollonia, Galatia)

[. πρεσβευτήν]
λεγεῶν]ος τ[ρ]ιακο[στής] Ο[ύλ-
πίας Νεικηφόρου.

Literatür:

E. Ritterling, *Fasti des römischen Deutschland unter dem Prinzipat*, Vienne, 1932, s. 127, nr. 51; Thomasson, 1984, col. 248, nr. 41 ve col. 262, nr. 58.

5.1.1.37. L. Coelius Festus (M.S. 146–147?)

Belgeler:

1.) *CIL* XI 1183

L(ucio) Coelio Festo/ co(n)s(uli), praetori, proco(n)s(ui)/ provinciae Ponti et Bithyn(iae),/ praef(ecto) aerari Saturni,/ leg(ato) [I]mp(eratoris) Antonini Aug(usti)/ Astu[ri]ae et Callaeciae,/ praef(ecto) fr[u]metni dandi ex s(enatus) c(onsulto),/ adlect[o i]nter tribunicios/ res publica Velleiat(ium)/ patrono.

¹¹⁸¹ Petrus-Hout, 1999, s. 424.

2.) *Inscr. Ital.* XIII, 1, s. 206-207

[--- *L(ucius)*] *Coelius Festus, P(ublius) Orfidius Senecio.*

Literatür:

*PIR*², II, s. 297, nr 1243; E. Groag, *RE* IV, 1900, col. 197, nr. 18; Thomasson, 1984, col. 248, nr. 35; P. Lambrechts, *La composition du sénat romain de l'accession au trone d'Hadrien à la mort de Commode*, Anvers, 1936, s. 77, nr. 380a.

Antonius Pius döneminde Bithynia-Pontos valiliği yapmıştır. Sivil bir kariyerden geçtiği bellidir.¹¹⁸²

1.38. Adı Belirlenemiyor (M.S. ca. 156–158)

Belgeler:

1.) *CIL* III 254; Bosch, 1967, s. 219, nr. 169 (Ancyra)

[--- *tribuno militum*]/ *leg(ionis) III Aug(ustae), quaestori, aedili/plebi, praetori, proco(n)s(uli) Ponti/ et Bithyniae, praefecto frum(enti) dandi, leg(ato) leg(ionis) VI Ferratae,/ leg(ato) Augustorum pr(o) pr(aetore) pro/vinciae Galat(iae) item provinc(iae)/ Ciliciae raro et sanctissim[o]/ [praesidi].*

Literatür:

*PIR*², IV, 3, s. 269-270, nr. 547; R. Hanslik, *RE Suppl.* XII, 1970, col. 508, nr. 460; Bosch, 1967, s. 219, nr. 169; Eck, 1970, s. 224, not. 471 a; Thomasson, 1984, col. 249-249, nr. 42 ve col. 258, nr. 31 ve col. 291, nr. 16.

¹¹⁸² Marek, 2003, s. 50.

5.1.1.39. M. Roscius Murena (M.S. ca. 161–162)

Belgeler:

1.) *Inscr. Cret.*, IV 296 (Gortyna)

Μ(ἄρκου) Ῥώσκιον Κυρεί- / να Λουῖπον Μου- / ρῆναν, Μ(ἄρκου)
Μουρή- / να στρατηγικοῦ υἱόν, Μ(ἄρκου) Μουρήνα / ἀνθυπάτου
Βειθυνίας ἔκγονον, σεπτίμ- / βερα ἐπουλών(ων), χειλίαρχον
Λεγεῶνος / ἐβδόμης Κλαυδίας, προστάτην λεγε- / ῶνος τετάρτης
Φλαβίας, ταμίαν καὶ / ἀντιστράτηγον ἐπαρχείας Κρήτης / καὶ
Κυρήνης, Βολουμνία Κάληδα / τὸν ἄνδρα τῆς ἐκγόνου.

2.) *Inscr. Cret.*, IV 297 (Gortyna)

[Μ(ἄρκου) Ῥώσκιον Κυ]- / [ρείνα Λουῖπον] / [Μουρή]να[ν, Μ(ἄρκου)
Μουρή]- / [να στρα]τηγικ[οῦ] υἱόν, Μ(ἄρκου) Μου[ρή]- / [να
ἀνθυπ]άτου Βειθυνίας ἔκγονον, / [σεπτίμβερα ἐπου]λών(ων),
χειλίαρχον ληγ- / [εῶνος ἐβδ]όμης Κλαυδίας προστάτην /
[ληγεῶν]ος τετάρτης Φλαβίας, ταμίαν / [καὶ] ἀντι[στρ]άτηγον
ἐπαρχείας Κρήτης / [κ]αὶ Κυρήνης Λαρ. Εἰσιδώρα Νέα τὸν εὐ- /
[σε]βέστατο[ν] ἑαυτῆς ἄνδρα, ψηφισαμένου / τοῦ κοι[νοῦ] τῶν
Κρητῶν καὶ τῆς κρατί- / σης Γορτυν[ίων β]ουλῆς καὶ τοῦ
λαμπροτάτου / δήμου.

Literatür:

PIR^I, III, s. 135, nr. 70; E. Groag, *RE* I A, 1, 1914, col. 1126, nr. 19; Thomasson, 1984, col 248, nr. 38; P. Lambrechts, *La composition du sénat romain de l'accession au trone d'Hadrien à la mort de Commode*, Anvers, 1936, s. 100, nr. 537

Antoninus'lar sülalesi boyunca ve imparator Marcus Aurelius'un ilk yıllarında Bithynia-Pontus eyaleti *proconsul*'leri bilinmektedir. Bunlara M. Roscius Murena eklenmelidir.¹¹⁸³ Marek'e göre Antonius Pius döneminde ve M.S. 159'dan önce Bithynia-Pontus valiliği yapmıştır.¹¹⁸⁴ Girit quaestor'luğu yanında Moesia Superior'daki Flavia lejyonunun kumandanlığını yapmıştır.¹¹⁸⁵ Kendisi hakkındaki bilgilerimiz Girit'te bulunan bir yazıta dayanmaktadır.¹¹⁸⁶

5.1.1.40. Adı ve Tarihi Belirlenemiyor

Belgeler:

- 1.) French, 1981, s. 53, nr. 6

[---]/io proco(n)s(ul)/ ab Nicaea / XVII/IZ

5.1.1.41. Adı ve Tarihi Belirlenemiyor

Belgeler:

- 1.) *CIL* V 2825

[---] co(n)s., pro[co(n)s. Ponti et?] / Bith ?]yniae pra[etor].

¹¹⁸³ *IGR* I 969; *AE*, 1933, 198; Groag, *RE*, I A, 1126, no. 19.

¹¹⁸⁴ Marek, 2003, s. 50.

¹¹⁸⁵ G. J. Szemler, "Priesthoods and Priestly Careers", *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, 2. Principat, Bd. 16, Berlin, 1986, s. 2330. (s. 2314–2332)

¹¹⁸⁶ Marek, 2003, s. 50.

5.1.2. Değerlendirme

5.1.2.1. Bithynia-Pontus Eyaleti Proconsul'lerinin Kronolojik Listesi

No	Adı	Eyalette Görev Yaptığı Tarih	Belgeler
1	Thorius Flaccus	M.Ö. 29/28 veya M.Ö. 28/27	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 398-399, nr. 13)
2	Appius Claudius Pulcher	M.Ö. 27/26	"...proconsul..." (RG, s. 196, nr. 77)
3	C. Marcius Censorinus	M.Ö. 14/13	"...πρεσβευτῆς Καίσαρος..." (AE, 1906, 1)
4	L. Licinius C[---]	M.S. 11/12	"...proconsul Bithyniae..." (CIL VI 1442)
5	M. Ota[cilius Crassus?]	Augustus Dönemi	"... Proco(n)s(ulis) in Bithynia / pro[pr(aetore)]..." (Reynolds, 1971, s. 142; AE, 1975, nr. 250).
6	M. Granius Marcellus	M.S. 14/15	"...proconsul..." (RG, s. 251, nr. 38) "...praetor Bithynia..." (Tac. Ann. I, 74).
7	P. Vitellius	M.S. 17/18	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 516, nr. 12-13).
8	L. Mindius Balbus	M.S. 43-47	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 400, nr. 22).
9	C. Cadius Rufus	M.S. 47/48	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 236, nr. 6).
10	P. Pasidienus Firmus	M.S. 48/49 ve 49/50	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 400, nr. 25).
11	L. Mindius Pollio	Claudius Dönemi (M.S. 42'den sonra)	"...ἀνθύρατος..." (RG, s. 235-236, nr. 1-4).
12	L. Dunius Severus	Claudius Dönemi (M.S. 42'den sonra)	"...ἀνθύρατος..." (Imhoof-Blumer, 1901, s. 429).

13	Attius Laco	M.S. 54/55	“.....ἀνθύρατος.....” (RG, s. 402, nr. 36).
14	M. Tarquitiu Priscus	M.S. 59/60	“...ἀνθύρατος...” (RG, s. 402, nr. 39-43).
15	T. Petroniu Niger	M.S. 61/62 (?)	“... <i>proconsul</i> ...” (Tac. <i>Ann.</i> XVI, 18)
16	L. Venuleiu (?) Montanus	M.S. ca. 63	“...ἀνθύρατος...” (RG, s. 518, nr. 25).
17	M. Planciu Varus	M.S. 70/71 ve 71/72	“...ἀνθύρατος...” (IGR III 37; RG, s. 269, nr. 4-5).
18	M. Maeciu Rufus	M.S. 72/73	“...ἀνθύρατος...” (IGR III 4; RG, s. 237, nr. 10-11).
19	M. Salvidenu Proculus	M.S. 75/76	“...ἀνθύρατος...” (RG, s. 519, nr. 28).
20	M. Salvidenu Asprenas	M.S. 76/77	“...ἀνθύρατος...” (RG, s. 236, nr. 9).
21	Veliu Paulu	M.S. 79/80	“... <i>proconsul</i> ...” (Plin. <i>epist.</i> X, 58).
22	L. Miniciu Rufus	M.S. 81/82	“... <i>proconsul</i> ...” (Plin. <i>epist.</i> X, 72).
23	A. Buciu Lappiu Maximu	M.S. 82/83	“... <i>proconsul</i> ...” (Plin. <i>epist.</i> X, 58).
24	Ti. Iuliu Celsu Polemaeanu	M.S. 83/84	“... <i>PROCOS. PONTI ET BITHYNIAE</i> ...” (ILS_III2 8971)
25	L. Iuliu Marinu	M.S. 88/89 veya 89/90	“... <i>proconsul</i> ...” (CIL IX 4965)
26	Tulliu Iustu	M.S. 96/97	(Plin. <i>epist.</i> X 58).
27	C. Iuliu Bassu	M.S. 101/102	“... <i>proconsul</i> ...” (Plin. <i>epist.</i> X, 56) “...ἀνθύρατος...” (Imhoof-Blumer, 1972, s. 81, nr. 138, 249).
28	Varenu Rufu	M.S. 105/106	“... <i>proconsul</i> ...” (Plin. <i>epist.</i> V, 20).

29	Anicius Maximus	M.S.108/109'dan önce Traianus döneminde	"...proconsul..." (Plin. <i>epist.</i> X, 112).
30	P. Servilius Calvus	M.S. 108/109	"...proconsul..." (Plin. <i>epist.</i> X, 56; 57).
31	C: Plinius Caecilius Secundus	M.S. 111-113 (?)	"...le(gatus) pro pr(aetore) provinciae Ponti et Bithyniae consulari potestat(e) in eam provinciam ex s(enatus) c(onsulto) missus ab Imp(eratore) Caes(are) Nerva Traiano Aug(usto) Germanico Dacico p(atre) p(atriciae)..." (CIL V 5262).
32	C. Iulius [---] Cornutus Tertullus	M.S. 113-114 (?) 115 (?)	"... legatus pro praetore divi Traiani Parthici provinciae Ponti et Bithyniae..." (CIL XIV 2925).
33	Q. Cornelius Senecio Annianus	İmparator Hadrianus dönemi	"... proco(n)s(ul) Ponti et Bithyniae..." (CIL II 1929).
34	C. Iulius Severus		"... πρὸς πεν- / τε ῥάβδους πεμφθέντα εἰς Βειθυ- / νίαν διορθωτὴν καὶ λογιστὴν ὑπὸ / θεοῦ Ἀδριανοῦ..." (CIG 4034; IGR III 175; Bosch, 1967, s. 198, nr. 157).
35	Q. Voconius Saxa Fidus	M.S. 142/143	"...ἀνθύρατος Πόντου καὶ Βιθυνίας..." (IGR III 763).
36	Adı Belirlenemiyor	M.S. 124-146 arasındaki bir tarihte	"...ἀνθύρατος Πόντου καὶ Βιθυνίας..." (IGR III 316).
37	L. Coelius Festus	M.S. 146/147	"...proco(n)s(ul) provinciae Ponti et Bithyniae..." (CIL XI 1183).
38	Ad Belirlenemiyor	M.S. 156/158	"...proco(n)s(ul) Ponti et Bithyniae..." (CIL III 254).
39	M. Roscius Murena	M.S. 161/162	"...ἀνθυπάτου Βειθυνίας..." (Inscr. Cret., IV 296).
40	Adı ve Tarihi Belirlenemiyor	?	"...proco(n)s(ul)..." (French, 1981, s. 53, nr. 6).
	Adı ve Tarihi Belirlenemiyor	?	"...[---] co(n)s., pro[co(n)s. Ponti et?] / Bith ?]yniae pra[etor]..." (CIL V 2825).

5.1.2.2. Pontus Bithynia Eyaleti Proconsul'lerinin Coğrafi Kökenleri

No	Adı	Eyalette Görev Yaptığı Tarih	Coğrafi Kökeni
1	Thorius Flaccus	M.Ö. 29/28 veya M.Ö. 28/27	İtalya, Latium
2	Appius Claudius Pulcher	M.Ö. 27/26	İtalya (Roma)
3	C. Marcius Censorinus	M.Ö. 14/13	İtalya (Roma)
4	L. Licinius C[---]	M.S. 11/12	İtalya (Etruria)
5	M. Ota[cilius Crassus?]	Augustus Dönemi	?
6	M. Granius Marcellus	M.S. 14/15	İtalya (Campania)
7	P. Vitellius	M.S. 17/18	İtalya (Apulia)
8	L. Mindius Balbus	M.S. 43-47	İtalya
9	C. Cadius Rufus	M.S. 47/48	İtalya
10	P. Pasidienus Firmus	M.S. 48/49 ve 49/50	İtalya
11	L. Mindius Pollio	Claudius Dönemi (M.S. 42'den sonra)	İtalya
12	L. Dunius Severus	Claudius Dönemi (M.S. 42'den sonra)	?
13	Attius Laco	M.S. 54/55	?
14	M. Tarquitiu Priscus	M.S. 59/60	İtalya
15	T. Petronius Niger	M.S. 61/62 (?)	İtalya (Etruria)
16	L. Venuleius (?) Montanus	M.S. ca. 63	İtalya (Etruria)
17	M. Plancius Varus	M.S. 70/71 ve 71/72	Pamphylia (Perge) (İtalyan göçmen)
18	M. Maecius Rufus	M.S. 72/73	?
19	M. Salvidenus Proculus	M.S. 75/76	?

20	M. Salvidenus Asprenas	M.S. 76/77	?
21	Velius Paulus	M.S. 79/80	?
22	L. Minicius Rufus	M.S. 81/82	İtalya
23	A. Bucius Lappius Maximus	M.S. 82/83	İtalya
24	Ti. Iulius Celsus Polemaeanus	M.S. 83/84	Asia (Sardes)
25	L. Iulius Marinus	M.S. 88/89 veya 89/90	Suriye (?)
26	Tullius Iustus	M.S. 96/97	?
27	C. Iulius Bassus	M.S. 101/102	Asia (Pergama)
28	Varenus Rufus	M.S. 105/106	İtalya
29	Anicius Maximus	M.S.108/109'dan önce Traianus döneminde	Galatia (İtalyan göçmen)
30	P. Servilius Calvus	M.S. 108/109	?
31	C: Plinius Caecilius Secundus	M.S. 111-113 (?)	Kuzey İtalya (Novum Comum)
32	C. Iulius [---] Cornutus Tertullus	M.S. 113-114 (?) 115 (?)	Pamphylia (Perge)
33	Q. Cornelius Senecio Annianus	İmparator Hadrianus dönemi	Baetica
34	C. Iulius Severus		Galatia (Ancyra)
35	Q. Voconius Saxa Fidus	M.S. 142/143	İtalya
36	Adı Belirlenmiyor	M.S. 124-146 arasındaki bir tarihte	?
37	L. Coelius Festus	M.S. 146/147	İtalya
38	Ad Belirlenmiyor	M.S. 156/158	Doğu eyaletlerinden biri (?)
39	M. Roscius Murena	M.S. 161/162	Crete
40	Adı ve Tarihi Belirlenmiyor	?	?
41	Adı ve Tarihi Belirlenmiyor	?	?

**5.2. LEGATI AUGUSTI PRO PRAETORE UNVANLI VALİLER(M.S. 165-
M.S.284)**

5.2.1. Prosopografik Bölüm

5.2.1.1. L. Hedijs Lollianus Avitus (M.S. ca. 162/163-164/165 veya 165/166)

Belgeler:

1.) *Inscr. Ital.*, IX 132

[---] / [proco(n)s(uli) prov(inciae) Af?]ric(ae) leg(ato) [---] / [---], cur(atori) ope[r(um) publ(icorum), ---] / [---] pr(aetori), tr(ibun) pl(ebis), q(uaestori) [---].

2.) *CIL XVI 90* (M.S. 144)

... a(n)te d(iem) VIII kalendas Mar(tias) T(ito Stat[ilio] Maximo] / L(ucio) Lolliano Av[ito co(n)s(ulibus)].

3.) *CIL VI 1008* (M.S. 146)

M(arco) Aurelio Caesari / co(n)s(uli) II / Imp(eratoris) Caesaris / T(iti) Aeli Hadriani / Antonini Aug(usti) Pii / pontif(ici) maximi / tribunic(iae) potest(at)is VIII, / imp(eratoris) II, co(n)s(ulis) III, p(atris) p(atriciae) filio / decuriales pullani et h(onore) u(si) locus adsignatus / Lolliano Avito et Statilio M[aximo] / cur(atoribus) operum publicorum / dedicat(a) pr(idie) nonas Iunias / Sex(to) Erucio Claro II, Cn(aeio) Claudio Severo co(n)s(ulibus).

4.) Reynolds-Perkins, 1952, nr. 534

Prosaenium, / columnis [e]t marmoribus / ex sestertiis CC a Marcio Vitale itemque ex sestertiis CCC a Iunio Galba in eam rem/ pec(unia) publ(ica)

*exornatum dedicatum est L(ucio) Hedio Rufo [Lo]lliano Avito / proco(n)s(ule),
C(aio) Vibio Gallione Clau/dio Seve[ro] leg(ato).*

5.) *AE*, 1968, nr. 585

*[Imp(eratori) Caesari T(ito) Aelio Hadr]iano Antonino / [Aug(usto) Pio,
pont(ifici) max(imo), trib(unicia) p]otestate XX, imp(eratori) III, co(n)s(uli)
III, p(atri) p(atriciae) / [ex testamento L(ucii?) Mag]ni Primi Seiani qui /
[(sestertium---n(ummum) civit(ati) Thugg]ensi legavisset ut ex / [ea summa
statuam D]omino Imp(eratori) poneret / [ampliata pecunia---ex] (sestertium)
DC n(ummum) Q(uintus) H[edius?] / [Rufus? Lollianus? leg(atus) p]ro
pr(aetore) dedicavit.*

Literatür:

*PIR*², IV, 2, s. 54-55, nr. 40; *PIR*² H 39; Miltner, *RE* XIII, 1927, s. 1367-1368, nr. 3; Lambrechts, 1936, s. 84, nr. 433; Thomasson, 1960, s. 73-75; Remy, 1989, s. 99-101, nr. 73; Thomasson, 1984, s. 249, nr. 49; s. 382, nr. 87.

L. Hedijs Lollianus Avitus'un Liguria'daki (Kuzeybatı İtalya) Pollentia kasabasında doğduğu sanılmaktadır.¹¹⁸⁷ Antonius Pius ve Marcus Aurelius dönemlerinde devlet kademelerindeki çeşitli görevlerde bulunmuştur. Aynı ismi taşıyan babası M.S. 114 yılı *suff. consul*'ü idi.¹¹⁸⁸ Lollianus'un *cursus honorum*'u hakkında hem epigrafik hem de edebi kaynaklar ayrıntılı bilgiler vermektedir. Ancak kariyerinin başlangıcı ile ilgili bilgilerimiz yetersizdir. *Quaestor, tribunus plebis* ve bir imparator eyaletinde *legatus* olarak görev yaptıktan sonra *praetor* olmuştur.¹¹⁸⁹ Ancak ilgili yazıtın kırık olması nedeniyle bu eyaletin ismini tespit edemiyoruz. Ayrıca elimizde onun bu görevlerinin ayrıntılarını ortaya çıkaracak yeterli malzeme yoktur. Avitus, M.S. 144'te T. Statilius Maximus ile birlikte *consul*'lüğü

¹¹⁸⁷ *Inscr. Ital.*, IX 132; *PIR*² H 39.

¹¹⁸⁸ Remy, 1989, s. 101.

¹¹⁸⁹ *Inscr. Ital.*, IX 132: "... leg(ato) [---]... pr(aetori) tr(ibuno) pl(ebis), q(uaestori) [---]."

paylaşmıştır.¹¹⁹⁰ M.S. 146'da Roma'daki kamu binalarının *curator*'u¹¹⁹¹, M.S. 156/157 veya 157/158'de Africa *proconsul*'ü olmuştur.¹¹⁹² Lollianus'un tam ismini Africa *proconsul*'lüğü sırasında kendisine adanan bir tiyatronun duvarındaki yazıttan öğreniyoruz.¹¹⁹³ Avitus'un Africa eyaleti *proconsul*'lüğünden sonraki kariyeri bir süre kesintiye uğramıştır. Daha sonra Bithynia-Pontus eyaletinin bilinen ilk imparator *legatus*'u olarak bu görevi M.S. 162/163-164/165-165/166 yılları arasında üç yıl boyunca yürütmüştür.¹¹⁹⁴ Ancak onun eyalet valiliği sırasında ne gibi faaliyetlerde bulunduğunu bilmiyoruz. Yazıtlar Lollianus'un Bithynia-Pontus'daki görevinden sonraki *cursus honorum*'u hakkında bilgi vermez.

Ancak İtalya'daki Pollentia'da bulunmuş olan yazıt Avitus ile ilişkili görünmektedir.¹¹⁹⁵ Yazıt üzerindeki eksiklikleri tamamlayan Petersen yazıtta *cursus honorum*'u verilen kişinin L. Hedius Lollianus Avitus olduğunu ileri sürmüştür.¹¹⁹⁶ Eğer Petersen'in bu görüşü doğru ise Avitus'un *cursus honorum*'unun başlangıcı hakkında eksik kalan bilgilerimizi tamamlayabiliyoruz. Buna göre Avitus sırasıyla *tribunus plebis* ve adını bilmediğimiz bir eyaletin *legatus*'u olmuştur.¹¹⁹⁷

¹¹⁹⁰ CIL XVI 90: "...a(nte) d(iem) VIII kalendas Mar(tias) T(ito) Stat[ilio] Maximo] / L(ucio) Lolliano Av[ito co(n)s(ulibus)]; PIR² H 39; CIL VI 32519; AE, 1974, 580; CIL X 1597; CIL XIV 490; Remy, 1989, s. 99.

¹¹⁹¹ CIL VI 1008: "...Lolliano Avito et Statilio M[aximo] / cur(atoribus) operum publicorum..."; Remy, 1989, s. 99.

¹¹⁹² Reynolds-Perkins, 1952, nr. 534: "...L(ucio) Hedio Rufo [Lo]lliano Avito / proco(n)s(ule)"; Inscr. Ital., IX 132: "...[proco(n)s(uli) prov(inciae) Af?]ric(ae)..."; PIR² H 39.

¹¹⁹³ AE, 1968, nr. 585: "...Q(uintus) H[edius?] / [Rufus? Lollianus? leg(atus) p]ro pr(aetore) dedicavit."; Remy, 1989, s. 100.

¹¹⁹⁴ IGR III 84; PIR² H 39; Marek, 1985, s. 146-149; Dig. L, 2, 3, 2; Magie, 1950, s. 1533, nr. 7.

¹¹⁹⁵ Inscr. Ital., IX 132: "[---] / [proco(n)s(uli) prov(inciae) Af?]ric(ae) leg(ato) [---] / [---], cur(atori) ope[r(um) publ(icorum), ---] / [---] pr(aetori), tr(ibunus) pl(ebis), q(uaestori) [---]."

¹¹⁹⁶ PIR², IV, 2, s. 55.

¹¹⁹⁷ Inscr. Ital., IX 132: "...[proco(n)s(uli) prov(inciae) Af?]ric(ae) leg(ato) [---] / [---]..."; PIR², IV, 2, s. 55; AE, 1968, nr. 585: "... Lollianus? leg(atus) p]ro pr(aetore) dedicavit."

Avitus'un torunu Quintus Hedius Lollianus Plautius Avitus M.S. 209 yılı *consul*'lerinden biri idi.¹¹⁹⁸ Diğer torunu Hedius Lollianus Terentius Gentianus ise M.S. 211 yılı *consul*'ü idi.¹¹⁹⁹

5.2.1.2. L. Albinus Saturninus (M.S. ca. 180)

Belgeler:

1.) *CIL X 4750*

L(ucio) Albinio, A(uli) filio, Quir(ina tribu), Saturnino, / co(n)s(uli), proco(n)s(uli) prov(inciae) Asiae, / leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) Ponti et Bith(yniae) prov(inciae), / proco(n)s(uli) prov(inciae) Achaiae, praef(ecto) aer(arii) Sat(urni), / leg(ato) Aug(usti) Asturicae et Callaec(iae), / pr(aetori) urb(ano), aed(ili) pl(ebis), sod(ali) Antoninian(o), / q(uaestori) urb(ano), p(atrono) c(oloniae), curator col(oniae), / d(ecreto) dec(urionum).

Literatür:

*PIR*², I, s. 81, nr. 477; P. von Rohden, *RE I*, 1894, s. 1313, nr. 5; Barbieri, 1952, s. 338, nr. 1962; Groag, 1939, s. 78; Degrassi, 1952, s. 110; Magie, 1950, s. 1586; Pflaum, 1966, s. 71-74; Alföldy, 1969, s. 87; Corbier, 1974, s. 278-280, nr. 55; Alföldy, 1977, s. 199, 238; Jacques, 1983, s. 45-47; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 56; s. 196-197, nr. 57; s. 237-238, nr. 203.

Campania'da küçük bir kasaba olan Sessa Aurunca'da bulunan bir yazıt Albinus Saturninus'un *cursus honorum*'u hakkında bilgi vermektedir.¹²⁰⁰ Albinus

¹¹⁹⁸ Septimius Severus döneminde devlet kademelerinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Babası Quintus Hedius Rufus Lollianus Gentianus M.S. 186 yılı *suff. consul*'üdür. Lollianus *legio VII gemina*'nın *legatus*'luğunu yapmıştır. M.S. 209'da *consul* olmuştur. Daha sonra M.S. 224'de Asia eyaleti *proconsul*'lü olarak adı geçen eyalete gitmiştir. (*PIR*² H 36)

¹¹⁹⁹ Hedius Lollianus Terentius Gentianus, Quintus Hedius Rufus Lollianus Gentianus'un oğludur. M.S. 186'da *suff. consul*'lük yapmıştır. M.S. 211'de *consul* olmuştur. (*PIR*² H 37).

¹²⁰⁰ *CIL X 4750*.

Saturninus büyük olasılıkla İtalya kökenli idi. İmparator Antonius Pius döneminde M.S. 161 civarında henüz kariyerinin başlarındaiken dini bir içeriği olan *sodalis Antoninianus* unvanını almıştır.¹²⁰¹ Hukukçu kimliğinin de yardımıyla M.S. 169-176 yılları arasında *iuridicus* olarak İspanya Citerior eyaleti valisinin yardımcılığını yapmıştır.¹²⁰² Ardından *praefectus aerarium Saturni* görevi için üç yıllığına tekrar Roma'ya dönmüştür.¹²⁰³ Daha sonra Achaia eyaleti *proconsul*'u olarak bir yıllığına adı geçen eyalete gitmiştir.¹²⁰⁴ Bu görevinden sonra M.S. 175-182 tarihleri arasındaki bir yılda *suff. consul* olmuştur.¹²⁰⁵ Bu adli ve mali görevlerinden ve Achaia eyaleti valiliğinden sonra Marcus Aurelius döneminin sonunda ya da Commodus'un saltanatının başlarında muhtemelen M.S. 180 yılında *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla Bithynia-Pontus eyaleti valisi olmuştur.¹²⁰⁶ M.S. II. yüzyılın sonlarında, *consul*'lük görevinden yaklaşık 15 yıl sonra, Asia eyaleti *proconsul*'lüğü görevi için Ephesus'a gitmiştir.¹²⁰⁷

L. Albinus Saturninus'un bundan sonraki *cursus honorum*'unu bilmiyoruz. Zaten onun *cursus honorum*'u hakkında bilgi veren tek bir yazıt vardır.¹²⁰⁸ Bunun dışında onun valilik yaptığı eyaletlerdeki faaliyetleri hakkında ne bir yazıt ne de sikke vardır.

¹²⁰¹ CIL X 4750: "...sod(al)i Antoninian(o)..."

¹²⁰² CIL X 4750; Remy, 1989, s. 101.

¹²⁰³ CIL X 4750: "...praef(ecto) aer(ar)ii Sat(urni)..."

¹²⁰⁴ CIL X 4750: "...proco(n)s(uli) prov(inc)iae Achaiae..."

¹²⁰⁵ CIL X 4750: "...co(n)s(uli)..."

¹²⁰⁶ Marek, 2003, s. 51; CIL X 4750: "...leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) Ponti et Bith(y)niae prov(inc)iae..."

¹²⁰⁷ CIL X 4750: "...proco(n)s(uli) prov(inc)iae Asiae..."; Remy, 1989, s. 101.

¹²⁰⁸ CIL X 4750.

5.2.1.3. [---] Severus (M.S. ca. 183/184-185/186)

Belgeler:

1.) *Chron. Pascal.*, s. 491

Ἰνδ. ζ'. ε'. ὑπ. Κομμόδου Ἀυγούστου τὸ δ' καὶ Βικτωρίνου.
5 Τὸ ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας Ἀπολλώνιον ἔξω τειχῶν ἐγένε-
το ἐφισταμένον τὸ ἔργον Βακτουανοῦ καὶ Σεβήρου Βιθυνίας ἡγεμονεύοντος.

Literatür:

*PIR*¹, III, s. 232, nr. 447; Barbieri, 1952, s. 180, nr. 859; Grosso, 1964, s. 288, 547; Thomasson, 1984, s. 249, nr. 45; Remy, 1989, s. 102, nr. 75.

Severus hakkında çok az şey biliyoruz. Ailesi, doğum yeri, *cursus honorum*'u vb. hakkında ne yazıtlarda ne de sikkelerde herhangi bir bilgiye rastlamıyoruz. Onun Bithynia valiliği hakkındaki tek kaynağımız *Chronicon Paschale*'dir. *Chronicon Paschale* M.S. 183'de Nicaea'da Severus adlı bir kişinin eyalette vali olduğunu belirtmektedir.¹²⁰⁹ Bir araştırmacı bu kişinin Didius Severus Iulianus ile aynı kişi olduğunu ileri sürmüştü de onun bu görüşü diğer araştırmacılar tarafından kabul edilmemiştir.¹²¹⁰ Dio Cassius onun Severus ismini değil Iulianus ismini ön plana çıkarmaktadır.¹²¹¹ Ancak eldeki verilere göre bir değerlendirme yapacak olursak Severus, Iulianus'tan önce Bithynia-Pontus valiliği görevinde bulunmuş olmalıdır. Bu da yaklaşık olarak M.S. 183-186 yıllarına denk gelmektedir. Severus'un valiliği süresince Bithynia-Pontus eyaletindeki faaliyetleri hakkında hiçbir kayıt yoktur.

¹²⁰⁹ *Chron. Pascal.*, s. 491; Remy, 1989, s. 102, nr. 75.

¹²¹⁰ Pflaum, 1966, s. 66; Remy, 1989, s. 102.

¹²¹¹ Dio Cass. LXXIII 11.2.

Severus Bithynia valiliğinden sonra M.S. 189'un *suff. consul* olmuştur.¹²¹² Ancak onun daha sonraki kariyeri hakkında da hiçbir şey bilmiyoruz.

5.2.1.4. M. Didius Severus Iulianus (M.S. ca. 186/187-187/188)

Belgeler:

1.) *ILS* I 412

[M DIDIO SEV]ERO IVLIANO / [COS PROCOS] AFRICAE LEG AVG / [PRO PR PROV P]ONTI ET BITHYNTIAE / [ITEM GERMAN]IAE DALMATIAE BELGICAE / [LEG PROVINCIARV]M AFRICAE ET ACHAEIAE PRAETORI / [AEDILI QVAES]TORI CONSVLVM TRIBVNO LEG / [XVIRO STL IVD]ICANDIS SODALI ANTONINIANO / PRAESIDI PATRONO /]G BISICA LVCANA EX AFRICA /

2.) *CIL* VI 1401

M DIDIO --- SEVERO IVLIANO / COS PROCOS AFRICAE LEG AVG / [PRO PR PROV P]ONTI ET BITHYNTIAE / ITEM GERMANIAE DALMATIAE BELGICAE / LEG PROCONSVLVM AFRICAE ET ACHAEIAE PRAETORI / AEDILI QVAESTORI CONSVLVM TRIBVNO LEG / --- XVIRO STL IVDICANDIS SODALI ANTONIANO / PRAESIDI PATRONO / COLONIA AVG BISICA LVCANA EX AFRICA /

3.) *CIL* XIII 12521, 39

Sub Didi(o) Iuli(ano) co(n)s(ulare).

4.) *Hist. Aug., Did. Iul.*, I 1-9.

Didio Iuliano qui post Pertinacem imperium adeptus est, proavus fuit Salvius Iulianus, bis consul, praefectus urbi et iuris consultus, quod magis eum nobilem fecit. Mater Clara Aemilia, pater Petronius Didius Severus, fratres Didius proculus et Nummius Albinus, avunculus Salvius Iulianus, avus paternus Insubris Mediolanensis, maternus ex Adrumetina colonia. Educatus est apud Domitiam Lucillam, matrem Marci imperatoris. Inter viginti viros lectus est suffragio matris Marci. quaestor ante annum, quam legitima aetas

¹²¹² *Hist Aug., Get.* III, 1.

sinebat, designatus est. Aedilitatem suffragio Marci consecutus est. 6 Praetor eiusdem suffragio fuit. Post praeturam legioni praefuit in Germania vicensimae secundae Primigeniae. Inde Belgicam sancte ac diu rexit. Ibi Cauchis, Germaniae populis, qui Albam fluvium adcolebant, erumpentibus restitit tumultuariis auxiliis provincialium. Ob quae consulatum meruit testimonio imperatoris. Catts etiam debellavit. inde Dalmatiam regendam accepit eamque a confinibus hostibus vindicavit. Post Germaniam inferiorem rexit.

5.) *Hist. Aug., Did. Iul., II 1-3.*

Post hoc curam alimentorum in Italiam meruit. Tunc factus est reus per quendam Severum clarissarium militem coniurationis cum Salvio contra Commodum. Sed a Commodus, quia multos iam senatores occiderat et quidem nobiles ac potentes in causis maiestatis, ne tristius gravaretur, Didius liberatus est accusatore damnato. 2 Absolutus iterum ad regendam provinciam missus est. 3 Bithyniam deinde rexit, sed non ea fama qua ceteras. Fuit consul cum Pertinace et in proconsulatu Africae eidem successit et semper ab eo collega est et successor appellatus.

Literatür:

*PIR*², III, s. 16-19, nr. 77; Wotava, *RE*, V, 1, 1903, s. 412, nr. 8; Lambrechts, 1936, s. 123, nr. 719; Ritterling, 1932, s. 74, nr. 32; E. Groag, 1939, s. 108 vd.; Thomasson, 1960, s. 92 vd.; Grosso, 1964, s. 546-7, 683-4; Pflaum, 1966, s. 60-71, nr. 14; Alföldy, 1967, s. 38-40, nr. 49; Remy, 1989, s. 102-104, nr. 76; Thomasson, 1984, s. 249, nr. 46; s. 44, nr. 91; s. 94, nr. 39; s. 58, nr. 89; Eck, 1985, s. 184-186, nr. 38.

M.Ö. 133 yılında Mediolanum'da (=Milan) doğan Marcus Didius Severus Iulianus, kentin önemli ailelerinden birine mensup olan Quintus Petronius Didius Severus'un oğlu olarak doğmuştur.¹²¹³ Kuzey Afrika kökenli olan annesi Aemilia,

¹²¹³ *Hist. Aug. Did. Iul. I 1-3: "Didio Iuliano qui post Pertinacem imperium adeptus est, proavus fuit Salvius Iulianus, bis consul, praefectus urbi et iuris consultus, quod magis eum nobilem fecit. Mater*

Hadrianus'un danışma meclisindeki ünlü hukukçu Salvius Iulianus'un yakın akrabası idi.¹²¹⁴ Böyle etkili bir çevre sayesinde Didius Iulianus, Marcus Aurelius'un annesi Domitia Lucilla'nın himayesinde kariyerine başlamıştır.¹²¹⁵ *Xvir stilitibus iudicandis* görevinden sonra tam olarak belirleyemediğimiz bir lejyonun *tribunus*'u olmuştur.¹²¹⁶

Uzun ve önemli bir kamu kariyeri vardır. M.S. 157'de *quaestor*, M.S. 162'de *praetor* ve *aedil*,¹²¹⁷ M.S. 166'da Achaia eyaleti valisinin *legatus*'u, ardından da 167-168'de Africa *proconsul*'ü P. Salvius Iulianus'un *legatus*'u olarak görev yapmıştır.¹²¹⁸ Daha sonra M.S. 169'da Germania Superior eyaletindeki Mogontiacum'daki *Legio XXII Primigenia*'ya komuta etmiştir.¹²¹⁹ M.S. 170 yılı civarında *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla Gallia Belgica eyaleti valisi olmuştur.¹²²⁰ Gallia Belgica eyaleti valiliği sırasında Chauci kabilesinin çıkardığı bir isyanı bastırmıştır.¹²²¹ Bu askeri başarılarıyla imparatorun takdirini kazanan Didius

Clara Aemilia, pater Petronius Didius Severus, fratres Didius proculus et Nummius Albinus, avunculus Salvius Iulianus, avus paternus Insubris Mediolanensis, maternus ex Adrumetina colonia. Educatus est apud Domitiam Lucillam, matrem Marci imperatoris..."; Dio Cass. LXXIII, 11, 2; Grant, 1996, s. 2; Remy, 1989, s. 103.

¹²¹⁴ *Hist. Aug. Did. Iul. I 2*; Pflaum, 1966, s. 63; Grant, 1996, s. 2; Remy, 1989, s. 103; Alföldy, 1977, s. 209.

¹²¹⁵ Akerman, 1834, s. 330-331; www.roman-empire.net/decline/julianus.html.

¹²¹⁶ *Hist. Aug., Did. Iul. I, 1-3*; Remy, 1989, s. 103; Grant, 1996, s. 2.

¹²¹⁷ *Hist. Aug., Did. Iul. I, 1-3*: "...*quaestor ante annum quam legitima aetas sinebat designatus est. aedilitatem suffragio Marci consecutus est. praeter eiusdem suffragio fuit.*"; *CIL XIII 8260*; *AE*, 1984, 652; *CIL VI 1401*; *ILS I 412*: "... *praetor[i] / candidat(o), aedili curuli candidat(o), quaes[t]o[ri] consulum...*"

¹²¹⁸ *ILS I 412*; *CIL VI 1401*: "... *leg(ato) pr(o) pr(aetore) provinciaru]m Africae et Ac[h]aiae...*"; Pflaum, 1966, s. 60.

¹²¹⁹ *CIL VI 1401*: "... *leg(ato) leg(ionis), XXII Primig(eniae)...*"; *Hist. Aug., Did. Iul. I, 6*: "...*post praeturam legioni praefuit in Germania vicensimae secundae Primigeniae.*"; Grant, 1996, s. 2.

¹²²⁰ *ILS I 412*; *CIL VI 1401*: "... *leg(ato) Aug(usti) pr(o) praetore Belgica[e]...*"; Marek, 2003, s. 47; Grant, 1996, s. 2; Remy, 1989, s. 103.

¹²²¹ *Hist. Aug., Did. Iul. I, 7-8*: "...*inde Belgicam sancte ac diu rexit. ibi Chaucis, Germaniae populis qui Albi fluvium adcolebant, erumpentibus restitit tumultuariis auxiliis provincialium. ob quae consulatum meruit testimonio imperatoris. Chattos etiam debellavit.*"

Iulianus M.S. 175’de Pertinax’la *consul*’lüğü paylaşmıştır.¹²²² M.S. 176-177’da *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla önce Dalmatia¹²²³, daha sonra M.S. 178’de Aşağı Germania eyaletinde valilik yapmıştır.¹²²⁴ Bu memuriyetlerin ardından Marcus Aurelius’un son seneleri ve hatta Commodus döneminin başında *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla Bithynia-Pontus’da, ardından M.S. 189-190’da 56 yaşındayken¹²²⁵ *proconsul* unvanıyla Africa eyaletinde görev yapmıştır.¹²²⁶

Pertinax’ın 28 Mart 193 yılında öldürülmesinden sonra Iulianus askerlere kendisini imparator seçmeleri karşılığında büyük para vaadinde bulunmuştur. Böylece askerlerin desteğini alan Didius Iulianus Senato’da imparator ilan edilmiştir.¹²²⁷ Ancak halkın kendisine olan yoğun tepkisi ve Yukarı Pannonia valisi Septimius Severus’un askerleri tarafından imparator ilan edilmesi işleri büsbütün karışık bir hale sokmuştur. Septimius Severus bir suikast sonucu öldürülen Pertinax’ın katillerinin cezalandırılmasını istemiş ve ardından ordusuyla Roma’ya yürümüştür. Senato kendisine elçiler göndererek onun tarafına geçmiştir. Bunun üzerine Senatonun da onayıyla Didius Iulianus 2 Haziran 193’de bir suikast sonucu öldürülmüştür. Böylece Didius Iulianus’un kısa süren imparatorluğu 193 senesinin Haziran ayındaki ölümüyle sona ermiştir.¹²²⁸

¹²²² Grant, 1996, s. 2; *CIL* VI 1401; *ILS* I 412: “...*Sev]ero Iuliano [co(n)s(uli)...*”

¹²²³ *CIL* VI 1401; *ILS* I 412; “...*leg(ato) Aug(usti) pr(o) praetore Dalmatiae...*”.

¹²²⁴ *ILS* I 412; *CIL* VI 1401: “...*leg(ato) Aug(usti) pr(o) praetore Germani]ae...*”; Marek, 2003, s. 47.

¹²²⁵ Severus’lar döneminde Africa ve Asia gibi önemli eyaletlerde *proconsul*’lük yapmak bazı şartlara bağlanmıştı. Bu eyaletlere *proconsul* olarak gönderilecek kişilerin *consul* oldukları tarihten itibaren en az 15-17 sene geçmesi gerekiyordu. M.S. 3. yüzyılda bir senatörün *consul* olabilmesi için ortalama 40-45 yaşlarında olması gerekiyordu. Bu nedenle M.S. 3. yüzyılda Africa ve Asia eyaletlerine genellikle 60’lı yaşlarındaki *proconsul*’ler vali olarak gidebiliyordu. (Grasby, 1975, s. 123).

¹²²⁶ *CIL* VI 1401; *ILS* I 412; “...*proco(n)s(uli) provinciae Africae, leg(ato) Aug(usti)/ [pro praet(ore) provinciae P]onti et Bithyniae...*”; Grant, 1996, s. 2; Marek, 2003, s. 51; Thomasson, 1960, s. 92; Grasby, 1975, s. 123.

¹²²⁷ Akşit, 1985, s. 313.

¹²²⁸ Grant, 1996, s. 2; Akşit, 1985, s. 314.

**5.2.1.5. L. Fabius Cilo Septimius Catinius Acilianus Lepidus Fulcinianus (M.S.
ca. 194)**

Belgeler:

1.) *ILS* I 1141; *CIL* VI 1408

L FABIO M F GAL CILONI SEPTIMINO / CATINIO ACILIANO LEPIDO / FVLCINIANO
COS / COMITI IMP L SEPTIMI SEVERI PII / PERTINACIS AVG ARAB ADIAB P P /
SODAL HADRIANAL CVR MIN LEG / AVG PR PR PROVINC PANN ET MOESIAE /
SVP BITHYN ET PONTI DVCI VEXILL / PER ITALIAM EXERCITUS IMP / SEVERI PII
PERTINACIS AVG ET M / AVRELI ANTONINI AVG PRAEPOSITO / VEXILLATION
PERINTHI PERGENTIBVS / LEG AVG PR PR PROVIN GALAT / PRAEF AER MILITAR
PROCOS PROV / NARBON LEG AVG LEG XVI F F PR VRB / LEG PR PR PROV NARB
TRIB MIL LEG XI CL / XVIR STLIT IVDIC CVR R P NICOMEDENSIVM /
INTERAMNATIVM / NARTIVM ITEM GRAVISCANORVM / TI CL AMBERLIANVS
LEG V / MACEDONICAE OB MERITA.

2.) *ILS* I 1142; *CIL* VI 1409

L FABIO M F GAL CILONI / SEPTIMINO COS PRAEF VRB / LEG AVGG PRO PR
PANNON / SVPER DVCI VEXILL LEG PRO / PR PROVINCIAE MOESIAE SVPER /
PONTI ET BITHYNIAE / COMITI AVGG LEG AVGG PRO / PR PROV GALATIAE
PRAEF / AER MILITARIS PROCOS / ITEMQ LEG PROV NARBONENS / LEG LEG XVI
FL F SAMOSATE / SODAL HADRIANAL / PR VRB TRIB PLEB Q PROV / CRETAE
TRIB LEG XI CL XVIR STLITIB IVDICANDIS / MEDIOLANENSES / PATRONO /

3.) *CIL* VI 312

*Te precor Alcide sacris, / invicte peractis rite tuis laetus dona, / ferens meritis /
Haec tibi nostra potest / tenuis perferre camena / nam grates dignas tu / potes
efficere / Sume libens simulacra, / tuis quae munera Cilo / aris urbanus dedicat
/ ipse sacris.*

4.) *CIL* XIV 251 (M.S. 192)

*Imp(eratore) Caesare Augusto (P(ublio) Heluio Pertinace II co(n)s(ulibus) /
ordo corporatorum lenuncularior(um) tabularior(um) auxiliar(iorum)*

Ostiensium / patr(oni) senat(ores) / [[C(aius) Allius Fuscus]], / L(ucius) Fabius Cilo Septiminus, / M(arcus) Vmbilius Maximinus...

5.) *CIL III 4640, 4642 (M.S. 197)*

Imp(erator) Caes(ar) L(ucius) Sep(timius) S[everus] / Pius [P]ertinax Au[g(ustus)], / Arab(icus), Adiab(enicus), Part(hicus) Max(imus), / pont(ifex) max(imus), trib(unicia) pot(estate) [VI], / imp(erator) XI, co(n)s(ul) II, p(ater) / [p(atriciae), proco(n)s(ul) et] / [Im]p(erator) Caes(ar) M(arcus) Aur(elius) [Ant]on[inus] / [Aug(ustus), tr(ibunicia)] p(otestate), proco(n)s(ul)] per leg(ionem) / X [G(eminam) p(iam) fidelem] / curante Fab[i]o Cilone leg(ato) Aug(ustorum) / [a] Kar(nunto) m(ilia) p(assuum) XXI.

6.) *CIL III 4617(M.S. 201)*

[---] / [c]o(n)s(ul) II, pro[co(n)s(ul), p(ater) p(atriciae)] / [Imp(erator) C]ae(sar) M(arcus) Aure/[lius Antonin]us Pius / Au[g(ustus) Felix trib(unicia) po]tes(tate) III, pr[oco(n)sul)] / et [[P(ublius) Septimius Geta]] / [[Caesar]] uias et pon[tes] / [uetustat]e conrupt[as] / [rest]ituerunt / [curante Fabio] Cilone leg(ato) Aug(usti).

7.) *Hist. Aug., Comm. XX, 1*

“...Et cum iussu Pertinacis Liuius Larensis, procurator patrimonii, Fabi Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Cmmodi cadauer sepultum...”

8.) *AE, 1977, 807*

Exemplum sacrarum / litterarum / Severi et Antonini Aug(ustorum) / Videris nobis S(enatus) [Co(nsultum)] igno/rare, qui si cum [pe]rritis / contuleris [sc]ies sen[a]/tori p(opuli) R(omani) nece[ss]e non/ esse hospitem/ suscipere. / S(ub) s(crispsi). Dat(um [pr]I(die) k[al]endas) Iu]n(ias) Rom[a]e / Fab(io) Cilone [II] et / Anni[o] L[ibo]ne co(n)ss(ulibus).

Literatür:

*PIR*² III, s. 97-100, nr. 27; E. Groag, *RE* VI, 1, 1909, s. 1763-1768, nr. 65; Lambrechts, 1936, s. 168-9, nr. 1129; Thomasson, 1984, s. 249, nr. 47; s. 32, n. 12; s. 128, nr. 48; s. 106, nr. 45.

L. Fabius Cilo imparator Septimius Severus dönemindeki önemli politikacı ve senatörlerden biri idi. Hispania Baetica eyaletinde doğmuştur. Cilonia Fabia ile evlenmiştir.¹²²⁹ Kariyerine *vigintivir*'in hukuki niteliği olan *Illvir capitalis* memuriyetiyle başlamış ve daha sonra Aşağı Moesia'daki Durostorum'da bulunan *XI Claudia pia fidelis*¹²³⁰ lejyonunun askeri *tribunus*'u olarak askeri kariyerine adım atmıştır.¹²³¹ Ardından önce Crete-Cyrenaica eyaletinde *quaestor* olarak görev yapmış¹²³², sonra Gallia Narbonensis eyaleti *proconsul*'ünün *legatus*'u olarak adı geçen eyalete gitmiştir.¹²³³ Bu görevi takiben *cursus*'un sırasına uygun olarak *tribunus plebis* olarak hizmet etmiştir.¹²³⁴

¹²²⁹ Platner, 1929, s. 264-273.

¹²³⁰ *XI Claudia pia fidelis* lejyonu M.Ö. 58'de Iulius Caesar tarafından oluşturulmuştu. İç Savaş sırasında M.Ö. 49'dan sonra Caesar'ın emri altında İtalya'nın istilasında yer almış ve bir süre Apulia'da kalmıştır. Caesar'ın öldürülmesinden sonra Octavianus bu lejyonu yeniden düzenlemiş ve Caesar'ın katilleri Brutus ve Cassius'a karşı yapılan Philippi savaşında yer almıştır. Augustus döneminde Balkanlar'a gönderilmiş ve yaklaşık bir yüzyıl burada kalmıştır. M.S. 114'den çok az bir zaman önce Aşağı Moesia'daki Durostorum'a gönderilmiştir.

¹²³¹ *ILS* I 1141; *CIL* VI 1408; *CIL* VI 1409: "...trib(uno) mil(itum) leg(ionis) XI Cl(audiae), ..."; Ritterling, *RE*, XII, col. 1698; Remy, 1989, s. 105.

¹²³² *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "...quaest(ori) / prov(inciae) Cret(ae) Cyr(enarum)..."; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1142: "...q(uaestori) prov(inciae) Cretae..."; Marek, 2003, s. 47.

¹²³³ *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "...leg(ato) pr(o) pr(aetore) prov(inciae) Narbonensis..."; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1142: "...proco(n)s(uli) itemque leg(ato) prov(inciae) Narbonen(is)...".

¹²³⁴ *CIL* VI 1408-9; *ILS* I 1141-2: "...trib(uno) pleb(is)...".

M.S. 180-184 yılları arasında *Legio XVI Flavia Firma*'nın¹²³⁵ *legatus*'u olarak görev yaptıktan sonra¹²³⁶ M.S. 185'de daha önce *proconsul legatus*'u olarak görev yaptığı Gallia Narbonensis eyaletinin *proconsul*'ü olmuştur.¹²³⁷ Bu görevinin bitiminde Roma'ya dönmüş ve *praetor urbanus* memuriyetine seçilmiştir.¹²³⁸ M.S. 187-189 yılları arasında *praefectus aerarii militaris*¹²³⁹, ardından M.S. 189-192 yılları arasında Galatia eyaleti valiliği görevlerinde bulunmuştur.¹²⁴⁰ Tüm bu görevlerinden sonra Commodus döneminde (M.S. 180-192) imparatorluğun doğusundaki seçkin yöneticiler arasına girmiştir.¹²⁴¹

Commodus'un ölümünden sonra da L. Fabius Cilo'nun parlak kariyeri aralıksız devam etmiştir. M.S. 193'de *suff. consul* olmuştur.¹²⁴² M.S. 193'de Niger'le

¹²³⁵ *Legio XVI Gallica* Severus tarafından yeniden organize edilip adı *Legio XVI Flavia Firma* olarak değiştirilmiştir. Bu lejyon imparatorluğun doğu eyaletlerine sevk edilmiştir. Bu lejyonun askerleri Galya kökenliydi. Bu lejyon imparatorun yeni doğu politikasına uygun olarak Euphrates (=Fırat Irmağı) boyunca uzanan sınırındaki Satala'ya yerleştirilmişti. *Legio XVI Flavia Firma* imparator Traianus'un Parth Seferine (M.S. 114-117) katılmış ve imparator tarafından Samosata'ya gönderilmiştir. Daha sonra bu lejyonun Lucius Verus'un Mesopotamia'ya yaptığı sefere katıldığını görüyoruz. *Legio XVI Flavia Firma*'nın Lucius Septimius Severus'un Parth başkenti Ctesiphon ele geçirmesiyle ve Mesopotamia eyaletini oluşturmasıyla sonuçlanacak olan seferlerinde (M.S. 194 ve 197-198) ve Caracalla'nın doğu seferinde önemli görevler üstlenmiştir. *Legio XVI Flavia Firma* M.S. III. ve IV. yüzyıllar boyunca devamlı savaşların olduğu doğu sınırında varlığını devam ettirmiştir.

¹²³⁶ *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "...*leg(ato) Aug(usti) leg(ionis) XVI Fl(aviae) f(irmae)*..."; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1142: "...*leg(ato) leg(ionis) XVI Fl(aviae) f(irmae) Samosate*..."; Ritterling, *RE*, XII, col 1765.

¹²³⁷ *PIR*² F 27; *ILS* 1141; *CIL* VI 1408: "...*proco(n)s(uli) prov(inciae) Narbon(ensis)*..."; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1142: "...*proco(n)s(uli) itemque leg(ato) prov(inciae) Narbonen(is)*".

¹²³⁸ *CIL* VI 312: "... *tuis quae munera Cilo aris urbanus dedicat*..."; Remy, 1989, s. 105.

¹²³⁹ *ILS* I 1141; *CIL* VI 1408: "... *praef(ecto) aer(ar)ii militaris*..."; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1142: "...*praef(ecto) / aer(ar)ii militaris*..."; Remy, 1989, s. 106.

¹²⁴⁰ *PIR*² F 27; *ILS* I 1141; *CIL* VI 1408: "...*leg(ato) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) provinc(iae) Ga/lat(iae),...*"; *CIL* VI 1409; *ILS* I 1141: "...*leg(ato) Aug(ustorum) duorum) pro/ pr(aetore) prov(inciae) Galatiae,...*"; Remy, 1989, s. 106.

¹²⁴¹ *ILS* I 141-2; *AE*, 1926, 79; Haris-Ryde, 1980, s. 896.

¹²⁴² *Hist. Aug., Comm. XX*, 1: "*Et cum iussu Pertinacis Liuius Larensis, procurator patrimonii, Fabi Chiloni consuli designato dedisset, per noctem Cmmodi cadauer sepultum.*"; *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "*L(ucio) Fabio, M(arci) f(ilio), Gal(eria) tribu, Ciloni Septi/mino Catinio Aciliano Lepido*

yaptığı savaştan galip ayrılarak tüm imparatorluğa hakim olan Septimius Severus aynı sene Bithynia-Pontus eyaletine güvendiği birisi olarak L. Fabius Cilo'yu göndermiştir.¹²⁴³ Fabius Cilo Bithynia-Pontus eyaletinde M.S. 193/194 arasında görev yapmış ve sonra M.S. 195-196'da Moesia Superior valisi olmuştur.¹²⁴⁴ Ardından Roma'nın içinde üç lejyon bulunduran nadir eyaletlerinden biri olan Pannonia eyaletine bizzat imparator tarafından *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla vali olarak atanmıştır.¹²⁴⁵ Bu görevinden sonra Roma'ya dönmüş ve M.S. 202'den M.S. 204'e kadar *praefectus urbi* (belediye başkanı) olarak Roma'da kalmıştır.¹²⁴⁶ Roma'da bulunduğu sırada M.S. 204'te Annius Flavius Libo ile birlikte ikinci kez *consul*'lüğü paylaşmıştır.¹²⁴⁷ Septimius Severus'un ölümünden sonraki iç karışıklıklar sırasında askerler tarafından tüm malları yağmalanmış ve canını zor kurtarmıştır.¹²⁴⁸ Bu tarihten sonra L. Fabius Cilo'nun *cursus honorum*'u da noktalanmaktadır.

L. Fabius Cilo'nun döneminin seçkin kişilerinden biri olduğu bir zamanda Bithynia-Pontus eyaletine vali olarak gönderilmesi üzerinde durulması gereken bir noktadır. Onun eyalete gönderilmesi Lucius Septimius Severus'un M.S. 194'deki Parth seferinin öncesine denk gelmesi bir raslantı değildir. Özellikle doğuya sefer yapmayı planlayan imparatorların çoğu bu seferler öncesinde Bithynia-Pontus eyaletine ayrı bir değer vermişler ve en güvendikleri kişileri buraya vali olarak

Fulciniano, co(n)s(uli),..."; *ILS* I 1142; *CIL* VI 1409: "*L(ucio) Fabio, M(arci) f(ilio), Gal(eria) tribu, Ciloni / Septimino, co(n)s(uli),...*".

¹²⁴³ *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "... *leg(ato) / Aug(usti) pr(o) pr(aetore) provinc(iarum) ... Bithyn(iae) et Ponti,...*"; *PIR*² F 27; Marek, 2003, s. 51; *ILS* I 1142; *CIL* VI 1409: "...*leg(ato) pro / pr(aetore) provinciar(um) ... Ponti et Bithyniae...*".

¹²⁴⁴ *ILS* I 1142; *CIL* VI 1409: "...*leg(ato) pro / pr(aetore) provinciar(um) Moesiae super(ioris),...*"; *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "... *leg(ato) / Aug(usti) pr(o) pr(aetore) provinc(iarum) Pann(oniae) et Moesiae...*"

¹²⁴⁵ *CIL* VI 1408; *ILS* I 1141: "... *leg(ato) / Aug(usti) pr(o) pr(aetore) provinc(iarum) Pann(oniae)...*".

¹²⁴⁶ *ILS* I 1142; *CIL* VI 1409: "... *praef(ecto) urb(i)...*"; Platner, 1929, s. 154-198.

¹²⁴⁷ *AE*, 1977, 807: "...*Dat(um) [pr]I(die) k[al]endas Iu[n]ias Rom[a]e / Fab(io) Cilone [II] et / Anni[o] L[ibo]ne co(n)ss(ulibus).*"; Remy, 1989, s. 106; *PIR*² F 27; Platner, 1929, s. 264-273.

¹²⁴⁸ Dio Cass. LXXVII, 4-5.

atamışlardır.¹²⁴⁹ Bu valiler aracılığıyla da Bithynia-Pontus eyaletini doğuya yapacakları sefer öncesinde lojistik bir merkez olarak yeniden organize etmişlerdir. Bu nedenle L. Fabius Cilo'nun Bithynia-Pontus eyaletine vali olarak gönderilmesini bu açıdan değerlendirmek gerektiğine inanıyorum. Ayrıca L. Fabius Cilo'nun bir zamanlar o sırada doğudaki Parth sınırında görev yapmakta olan *Legio XVI Flavia Firma*'nın *legatus*'u olduğunu da unutmamak gerekir.

5.2.1.6. Q. Tineius Sacerdos (M.S. ca. 197/198-198/199)

Belgeler:

1.) *CIL* VI 1978 (M.S. 170)

[C(aio) Erucio Claro,]/ M(arco) Cornelio Cethego co(n)s(ulibus)/ Q(uintus) Tineius Rufus loco T(iti) Hoeni Severi co(n)s(ulis) / Q(uintus) Tineius Sacerdos loco L(ucii) Anni Largi flaminis.

2.) *CIL* XVI 133 (M.S. 192)

... a(nte) d(iem) kal(endas) / Apriles Q(uinto) Tineio Sacer/doti (sic), P(ublio) Iulio Scapula Prisco co(n)s(ulibus).

3.) *TAM* IV, 1, 13 (M.S. 197-198)

b(ona) F(ortuna) / Imp(erator) Caesar L. Septimius Severus / Pius Pertinax Aug{g}(ustus) {Augustus}, Arabicus, Adiabenicus, Parthicus, pontifex / maximus, tribuniciae potestatis / VI, imperator XI, có(n)s(ul) II, p(ater) p(atriciae), prócónsul et imp(erator) Caesar M. Aurelius Antoninus / Aug(ustus) tribuniciae potestatis / et imp(erator) P. Septimius Geta / restituerunt per Q. Tine<i>um / Sacerdotum leg(atum) Augg(ustorum) pr<o> praetore.

¹²⁴⁹ İmparator Traianus döneminde Genç Plinius'un Bithynia'ya *leg. Aug. pr. pr.* olarak gönderilmesi de Traianus'un M.S.114-117 yılları arasındaki doğu seferiyle ilişkilidir.

4.) *CIL VI 31162*

... *III kal(endas) Oct(obres) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Antonino Aug(usto) II et Tineio Sacerdote II co(n)s(ulibus).*

Literatür:

PIR^I T 171; H. von Petrikovits, *RE VI A*, 1937, s. 1380-1381, nr. 8; Lambrechts, 1936, s. 165, nr. 1102; Lambrechts, 1937; s. 38, nr. 368; Barbieri, 1952, s. 115-116, nr. 501; Thomasson, 1984, s. 249, nr. 48; s. 233, nr. 175.

Q. Tineius Sacerdos'un soylu bir aileye mensup olduğu anlaşılıyor. Kökeni hakkında bazı tartışmalar olsa da Tineius isminin Etrüsk kökenli bir kelime olması, onun M.S. 150 yılında İtalya'nın Etruria bölgesindeki Volaterrae şehrinde doğduğu ve buranın yerlisi olduğu tezini ön plana çıkarmaktadır.¹²⁵⁰ Atalarından birkaçı *consul*'lük yapmıştır. Babası Quintus Tineius Sacerdos Clemens M.S. 152 *consul*'lerinden biri idi.¹²⁵¹ Q. Tineius Sacerdos'un ismine ilk olarak M.S. 170'e tarihlenen bir yazıtta kardeşi ve M.S. 182 *consul*'u Q. Tineius Rufus'la birlikte rastlıyoruz.¹²⁵²

Q. Tineius Sacerdos'un da parlak bir kariyeri vardı. Sırasıyla *consul suff.*, Bithynia eyaleti *proconsul*'lüğü, Asia eyaleti *proconsul*'lüğü ve *cos. suff.*'lük görevlerini yapmıştır. M.S. 192'de P. Iulius Scapula Priscus ile birlikte *cos. suff.* idi.¹²⁵³ Daha sonra M.S. 197/198 veya 198/199'da Bithynia eyaleti valisi olmuştur.¹²⁵⁴ Onun Bithynia valiliği sırasında eyalette geniş çaplı yol onarım ve inşaat faaliyetlerine tanık oluyoruz. Bu dönemde Prusa-Apollonia¹²⁵⁵, Nicomedia-

¹²⁵⁰ *PIR^I* T 171; Remy, 1989, s. 109; Johnson, 1940, s. 273; Grasby, 1975, s. 123.

¹²⁵¹ *PIR^I* T 171.

¹²⁵² *CIL VI 1978; PIR^I* T 171.

¹²⁵³ *CIL XVI 133*: "... *a(nte) d(iem) kal(endas) / Apriles Q(uinto) Tineio Sacer/doti (sic), P(ublio) Iulio Scapula Prisco co(n)s(ulibus)*"; *AE*, 1914, 84; *PIR^I* T 171; Harrer-Griffin, 1930, s. 362.

¹²⁵⁴ *TAM IV*, 1 13; *PIR^I* T, 171; French, 1981, s. 51, nr. 3; s. 56, nr. 12; Şahin, 1981, nr. 1008; *AE*, 1984, 833; Dörner, 1941, s. 111-112, nr. 130; Remy, 1989, s. 107-109, nr. 78; Marek, 2003, s. 51.

¹²⁵⁵ Döner, 1941, s. 111-112, nr. 130; *AE*, 1931, 66.

Prusias ad Hypium¹²⁵⁶, Nicaea-Ancyra¹²⁵⁷ ve Amastris-Tieum¹²⁵⁸ arasındaki karayolları büyük ölçüde onarım görmüştür. Eyaletteki bu büyük ölçekli yol onarımları Septimius Severus'un Parth seferiyle ilişkili olmalıdır. Çünkü özellikle Parth savaşları sırasında Bithynia eyaleti lojistik bir merkez olarak kullanılmıştır. Askerlerin ve askeri malzemenin taşınmasında Bithynia eyaleti köprü vazifesi görmüştür. Roma imparatorlarının böyle olağanüstü dönemlerde eyalete *procurator*'larını göndermelerine şaşmamak gerekir.

Q. Tineius Sacerdos'un parlak kariyeri Bithynia valiliğinden sonra da devam etmiştir. M.S. 210/211'de Asia eyaleti *proconsul*'u olmuştur.¹²⁵⁹ Böylece Severus'ların çevresindeki önemli kişilerden biri durumuna gelmiştir. Q. Tineius Sacerdos M.S. 219 yılında imparator Elagabalus ile birlikte ikinci kez *consul*'lüğü paylaşma şerefini elde etmiştir.¹²⁶⁰

5.2.1.7. M. Claudius Demetrius (M.S. ca. 199-202 veya 205-211)

Belgeler:

1.) TAM IV, 1, 25; CIG 3771; IGR III 6 (Nicomedia-Bithynia Pontus)

ἀγαθῆ τύχη / Ἰουλίαν Αὐγούσταν Σεβ[αστήν], / μητέρα στρατοπέδων, ἡ
με[γίστη] / μητρόπολις καὶ πρώτη / Βειθυνίας τε καὶ Πόντου / Ἄδριανῆ
Σεουηριανῆ δις / νεωκόρος Ν<ει>κομήδεια / ἱερὰ καὶ ἄσυλος, φίλη, πιστὴ /
καὶ σύμμαχος ἄνωθε τ<ῶ> δῆμῳ / τῶ Ῥωμαίων, διέποντος τὴν / ἐπαρχείαν

¹²⁵⁶ TAM IV, 1, 13; French, 1981, s. 51, nr. 3.

¹²⁵⁷ AE, 1984, 833; French, 1981, s. 56, nr. 12; Şahin, 1981, nr. 1008.

¹²⁵⁸ IGR III 82; AE, 1938, 158.

¹²⁵⁹ CIG 3882; MAMA IV 10; IGR IV 674; PIR¹ T 171; Thomasson, 1966, s. 25; Barbieri, 1952, nr. 501; Grasby, 1975, s. 123.

¹²⁶⁰ CIL VI 31162: "... III kal(endas) Oct(obres) / Imp(eratore) d(omino) n(ostro) Antonino Aug(usto) II et Tineio Sacerdote II co(n)s(ulibus)"; Dio Cass. LXXX; PIR¹ T 171.

Μ. Κλ. Δημητρίου / τοῦ λαμπροτάτου <ύ>πατικοῦ, / πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου / τῶν Σεβαστ<ῶ>ν, / λογιστεύοντος Καισερνίου / Στατιανοῦ τοῦ κρατίστου.

2.) IGR III 44 (Olympia-Achaia eyaleti)

Διὶ Ὀλυμπίῳ / Κλ. Βαιβίαν Βαιβιανήν, / Κλ. Δημητρίου ἀν/θυπάτου τῆς Ἀχαιίας / καὶ πρεσβ. Σεβ. καὶ ἀντι/στρατήγου καὶ ἐπαν/ορθωτοῦ τῶν ἐλευ/θέρων πόλεων θυ/γατέρα, ἐ[π]ὶ σημνότη/τι βίου καὶ σωφροσύ/νη Ὀλυμπικῆ βουλῆ ἐν ἱερείαις σχήματι / ἐφηφίσατο.

Literatür:

PIR² II, s. 192, nr. 845-846; E. Groag, RE III, 1899, s. 2702, nr. 125-126; Lambrechts, 1937; s. 21, nr. 119; Barbieri, 1952, s. 40, nr. 150; Groag, 1939, s. 80-81; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 49; s. 195, nr. 45.

M. Claudius Demetrius'un *cursus honorum*'u hakkındaki bilgilerimiz az sayıdaki yazıtlara dayanmaktadır. Ancak bu yazıtlar kentler tarafından eyalet valisini onurlandırmak için dikilmiş yazıtlardır. Bu yazıtlarda Demetrius'un *cursus honorum*'u hakkında verilen tek bilgi onun eyalet valiliği ile ilgilidir. Achaia'daki Olympia kentinde bulunan yazıt sayesinde onun Achaia valiliğinden de haberdar oluyoruz.¹²⁶¹ Aynı şekilde Nicomedia'da bulunan yazıttan da onun Bithynia-Pontus eyaletinde valilik yaptığını anlıyoruz.¹²⁶²

Yukarıda belirttiğimiz bu iki yazıttan Olympia'da bulunan yazıtı dayanarak Claudius Demetrius'un *legatus Augusti pro praetore ad corr. stat lib. civ.* unvanıyla imparator Severus döneminde Achaia eyaleti valiliği yaptığını yukarıdaki satırlarda

¹²⁶¹ IGR III 44.

¹²⁶² TAM IV, 1, 25; CIG 3771; IGR III 6.

vurguladık.¹²⁶³ Demetrius'un *legatus Augusti pro praetore* unvanı, önceden Senato eyaleti olan Achaia'nın onun valiliğiyle birlikte imparator eyaleti statüsüne geçtiğini göstermektedir.¹²⁶⁴

Nicomedia'da bulunan yazıtta göre ise M. Claudius Demetrius imparator Septimius Severus döneminde Bithynia-Pontus eyaletinde valilik yapmıştır.¹²⁶⁵ Yazıtta tarihlemeye yardımcı olacak tek kayıt yazıtın Nicomedia'nın *neokoros*'luğundan bahseden satırıdır.¹²⁶⁶ Nicomedia'ya *neokoros* unvanının imparator Septimius Severus tarafından M.S. 193-194'de verildiğini biliyoruz. Bu nedenle bu tarih M. Claudius Demetrius'un Bithynia-Pontus eyaleti valiliği için bir *terminus ante quem*'dir. Ancak Demetrius'un selefi Q. Tineius Sacerdos'un M.S. 197-199 yılları arasında Bithynia-Pontus eyaletinde valilik yaptığını biliyoruz. Bu nedenle Demetrius en erken M.S. 199'da eyalete gelmiş olmalıdır. Bu varsayıma göre onun Bithynia valiliğini M.S. 199-202 yılları arasına yerleştirebiliriz.¹²⁶⁷ İkinci bir görüşe göre Demetrius M.S. 205-211 yılları arasında Bithynia-Pontus eyaleti valiliği yapmıştır.¹²⁶⁸ Eldeki kaynaklar bu iki görüşten hangisinin kabul edilebilir olduğu konusunda yetersiz kalmaktadır.

Kaynaklar M. Claudius Demetrius'un Bithynia-Pontus eyaleti valiliğinden sonraki kariyeri hakkında sessiz kalmaktadır.

¹²⁶³ *IGR* III 44: "...Κλ. Δημητρίου ἀν/θυπάτου τῆς Ἀχαΐας / καὶ πρεσβ. Σεβ. ..."; Marek, 2003, s. 47; Johnson, 1940, s. 272.

¹²⁶⁴ Johnson, 1940, s. 272.

¹²⁶⁵ *CIG* 3771; *IGR* III 6; *TAM* IV 1, 25; "...Μ. Κλ. Δημητρίου / τοῦ λαμπροτάτου <ύ>πατικοῦ, / πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου / τῶν Σεβαστ<ω>ν ..."; Remy, 1989, s. 109, nr. 79; Marek, 2003, s. 51.

¹²⁶⁶ *TAM* IV, 1, 25; *CIG* 3771; *IGR* III 6: "...νεωκόρος Νεικομήδεια...".

¹²⁶⁷ *PIR*², II, s. 192, nr. 846.

¹²⁶⁸ Remy, 1989, s. 110.

5.2.1.8. Ti. Claudius Callippianus Italicus (M.S. ca. 202–205)

Belgeler:

1.) Şahin, 1979, nr. 59; Schneider-Karnapp, 1938, s. 46-47, nr. 16; *AE*, 1939, 295.

ἀγαθῆ τύχη· [[Φουλο]ύιαν Πλαυτίλλα[ν]] / Σεβαστήν / ἡ λαμπροτάτη καὶ
μεγίστη / φίλη καὶ σύμμαχος, πιστή / τῷ δήμῳ τῷ Ῥωμαίων καὶ / ἐκ
προγόνων οἰκεία τῷ / οἴκῳ τῶν Αὐτοκρατόρων, / Αὐρηλιανῆ Ἀντωνία- / νῆ
εὐσεβεστάτη Νικα[ι]- / έων πόλις διέπον[τος] / τὴν ἐπαρχείαν Τιβ. Κλ.] /
Καλλιππιανοῦ Ἰ[ταλικοῦ] / τοῦ λαμπροτάτο[υ πά]- / [τρ]ωνο[ς ἡμ]ῶν [— —
—].

2.) *IG²* III, 2, 4215

Ἡ πόλις / Τιβ. Κλ. Καλλιππιανὸν Ἰταλικόν, ὕπατον, / πρεσβευτὴν καὶ
ἀντιστράτηγον / τῶν Σεβαστῶν, λογιστὴν καὶ ἐπανορθωτὴν / τῶν ἐλευθέρων
πόλεων, τὸν εὐεργέτην.

Literatür:

PIR², II, s. 187, nr. 821; E. Groag, *RE*, III, 1899, s. 2691, nr. 94; A. Von Premerstein, *RE*, IV, 1899, s. 1646, 1651; Stein, 1940, s. 10-11; Barbieri, 1952, s. 31, nr. 107; s. 344, nr. 1996; Groag, 1939, s. 133; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 50.

Ti. Claudius Callippianus Italicus'un kökenini tam olarak bilemiyoruz ama imparatorluğun Grek nüfusunun yoğun olduğu doğu eyaletlerinden birinde doğduğu kabul edilmektedir.¹²⁶⁹ İmparator Septimius Severus tarafından Bithynia-Pontus eyaletine vali olarak gönderilmiştir.¹²⁷⁰ Eyaletteki görevi M.S. 202'den M.S.205 yılına kadar devam etmiştir.

¹²⁶⁹ Remy, 1989, s. 111.

¹²⁷⁰ Marek, 2003, s. 51.

Ti. Claudius Callippianus Italicus'un Bithynia-Pontus valiliğinden sonraki *cursus honorum*'u hakkında çok az şey biliyoruz. *Consul*'lüğünden çok kısa bir süre sonra Achaia eyaleti valisi olmuş¹²⁷¹, daha sonra geçici olarak Senato'dan çıkarılmış, ardından bağımsız şehirlerin *corrector* ve *curator*'u olarak kariyerine devam etmiştir.

5.2.1.9. Aelius Antipater (Severus zamanında) (M.S. ca. 205-211)

Belgeler:

1.) *IKEp.* IV 2026

[Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μ. Αὐρήλιος] / [Ἀντωνεῖνος Εὐσεβῆς] Εὐτυχ[ῆς Σεβαστὸς] / [Ἐφεσίων τοῖς ἄρχο]υσι καὶ τῇ βουλῇ [καὶ τῶ δήμῳ] / ἅ δὲ] προεπρέσβευεν ἡ πάτριος ὑμῶν θεὸς Ἀρτέμις ... / ... [ο]ί κράτιστοι φίλοι μου, Αἰλ. Ἀντίπατρος ὁ φίλος καὶ διδάσκαλος κ[αὶ τὴν] / [τά]ξις τῶν Ἑλλη[νι]κῶν ἐπιστολῶν ἐπιτετραμμένος, Αἰλ. Κοίρανο[ς---].

2.) Philostr. *vit. soph.*, II, 24, 2.

“... ὑπάτοις δὲ ἐγγραφεῖς ἤρξε μὲν τοῦ τῶν Βιθυνῶν ἔθνους, δόξας δὲ ἐτοιμότερον χρῆσθαι τῶ ξίφει τὴν ἀρχὴν παρελύθη...”

Literatür:

*PIR*² A 137; W. Schmid, *RE* I, 1894, s. 2517, nr. 29; K. Gerth, *RE Suppl.* VIII, s. 737, nr. 21; Lambrechts, 1937; s. 13, nr. 3; Barbieri, 1952, s. 11, nr. 4; Pflaum, 1960, s. 610-613, nr. 230; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 51.

¹²⁷¹ *IG*² III, 2, 4215: “ Ἡ πόλις / Τιβ. Κλ. Καλλιπιανὸν Ἰταλικόν, ὑπάτον, / πρεσβευτὴν καὶ ἀντιστράτηγον / τῶν Σεβαστῶν, λογιστὴν καὶ ἐπανορθωτὴν / τῶν ἐλευθέρων πόλεων, τὸν εὐεργετὴν.”; Remy, 1989, s. 111.

Aelius Antipater, Aelius Zeuxidemus Aristus Zeno'nun oğlu olarak¹²⁷² Phrygia'daki Hieropolis kentinde doğmuştur. Cognomen'i *gens Aelii*'ye dayanmaktadır. Ailesi atlı sınıfına mensup idi.¹²⁷³ Philostratus tarafından birkaç kez zikredilmiş olan Aelius Antipater¹²⁷⁴ imparator Septimius Severus'un *ab epistulis Graecis*'i idi.¹²⁷⁵ Ayrıca Caracalla ve Geta'nın da hocalığını yapmıştır.¹²⁷⁶ Septimius Severus tarafından *adlectio* yoluyla *consularis* sınıfına alınmış ve bunu takiben *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla M.S. 205-211 yılları arasında Bithynia-Pontus valiliği yapmıştır.¹²⁷⁷ Hierapolis'li (Phrygia) ünlü sofist Aelius Antipater imparator Caracalla'nın Ephesus'lulara yazdığı mektupta imparatorun *consilium*'unun bir üyesi olarak zikredilmiştir.¹²⁷⁸

Genç Plinius istisna ozan Petronius'dan beri eyalet yönetici olarak böyle bir edebiyat adamı görmemiştir. Antipater, imparator tarafından imparatorluk tarihini yazmakla görevlendirilmiştir. Ancak Aelius Antipater eyaletliler tarafından çok sevilen bir kişi olmamıştır. Özellikle adli uygulamaları eyaletlilerin tepkisini çekmiştir.¹²⁷⁹ Hakkındaki şikayet üzerine grevden alınmış ve doğum yeri olan Hieropolis'e dönmüş ve burada 68 yaşında ölmüştür.

¹²⁷² Ramsay, 1895, s. 45.

¹²⁷³ Pflaum, 1960, s. 550-551, nr. 205.

¹²⁷⁴ Philostr. *Vit. Soph.* II, 24, 2.

¹²⁷⁵ Philostr. *Vit. Soph.* II, 24, 25, 4; Oliver, 1967, s. 332.

¹²⁷⁶ Bkz. Belge, sat. 17: “ó φίλος μου καί διδάσκαλος”.

¹²⁷⁷ Remy, 1989, s. 111-112.

¹²⁷⁸ Philostr. *Vit. Soph.* II, 24, 2'ye göre, Aelius Antipater, 212 yılı felaketinden sağ çıkmakla birlikte, 68 yaşında Caracalla'nın gözünden düşmüş bir halde ölmüştür.

¹²⁷⁹ Marek, 2003, s. 51.

5.2.1.10. C. Claudius Attalus Paterculianus (M.S. 193-214)

Belgeler:

1.) *IGR* IV 414

Γ. Κλ. Ἄττ[αλος Πατε]ρκλιανός / τριτ[εύσας φιλο]τίμως / καὶ ἐκ τῶ[ν ἰδίων
εἰς τ]ήν τριτείαν / πολλὰ ἀν[αλώσας ἐξεχ]ώρησε καὶ τό / τοῦ Πούλχ[ρου
ἐπιδόσ]ιμον εἰς ἐ/πισκευ[ήν---].

2.) *IGR* IV 415

Ἄτταλος οὗτος / ὁ τήνδε θεῶν / πανυπείροχον εἷσας / Ῥωμαίων
ὑπατος πρόσπολός ἐστι θεᾶς.

3.) *AE*, 1896, 106; *PIR*² III, s. 191, nr. 433

[---] / Φιλίππου τοῦ κρατίστου / ὑπατικοῦ ἀδελφιδῆν / Φλαβίου Ἀντωνείνου /
ὑπατικοῦ, ἀνθυπάτου / Ἀφρικῆς, καὶ Φλαβίου / Δαμιανοῦ ὑπατικοῦ / καὶ
Φλαβίου Φαίδρου ὑπατικοῦ, καὶ / συγγενῆν Μενυλλίου / Ἀττάλου ὑπατικοῦ, /
ἀνθυπάτου Ἀσίας / ἀνεφιαδῆν Κλαυδίου / Ἀττάλου Πατερκλια/νοῦ ὑπατικοῦ,
/ ἡγεμόνος Βειθυνίας, / Γάιος ὁ πραγματευτῆς / τὸν ἀνδριάντα / ἀνέστησεν ἐν
τῷ ἐρ[γ]ῷ / τῷ ἰδίῳ αὐτῆς.

Literatür:

*PIR*² II, s. 173, nr. 800; *PIR*² C 795; E. Groag, *RE* III, 1899, s. 2677, nr. 70;
Lambrechts, 1937; s. 20, nr. 111; Barbieri, 1952, s. 38, nr. 142; Thomasson, 1984, s.
251, nr. 58; Grasby, 1975, s. 127.

Yazıtlarda ismi bazen Claudius Attalus Paterculianus¹²⁸⁰, bazen de C. Claudius Attalus Paterculianus olarak geçmektedir.¹²⁸¹ Septimius Severus döneminde *consul suff.* olmuştur.¹²⁸² Ailesi Asia eyaleti kentlerinden Pergamon'un yerlisidir.¹²⁸³

5.2.1.11. Caecilius Aristo (M.S. 215/216-217/218)

Belgeler:

1.) Dio Cass. LXXXIX, 39, 1-5

Καὶ ὁ οὕτως τῇ Ἰουνίου ὀγδόῃ ἡττηθεὶς (οὐ γὰρ ἐθάρσησεν ἐν τὴν Νικομήδειαν ἐσελθεῖν, φοβηθεὶς τὸν τῆς Βιθυνίας ἄρχοντα Καϊκίλιον Ἀρίστωνα).

2.) *CIL* VI 31338

Magno et Invicto / ac super omnes prin/cipes fortissimo / felicissimoque / imp(eratori) Caes(ari) M(arco) Aurellio (sic) / Antonino Pio Fel(ici) Aug(usto), / Parth(ico) Max(imo), Brit(annico) Max(imo), / German(ico) Max(imo), pont(ifici) max(imo) / trib(unicia) potest(ate) XVII, imp(eratori) III, / co(n)s(uli) III, p(atr) p(atr)iae) /...

Loc(o) adsign(ato) ab Caecilio Aris[tone] / c(larissimo) v(iro), cur(atore) oper(um) publ(icorum) et M(arco) Ax[io] / Paulino c(larissimo) v(iro), cur(atore) aed(ium) sac(rarum). / Dedic(ante) V Non(is) Iul(iis) / L(ucio) Valerio Messalla, C(aio) Suet[rio] Sabino co(n)s(ulibus).

¹²⁸⁰ *AE*, 1896, 106: "...ἀνεφιαδῆν Κλαυδίου / Ἀττάλου Πατερκλια/νοῦ ὑπατικοῦ, / ἡγεμόνος Βειθυνίας,..."; *PIR*² III, s. 191, nr. 433; Remy, 1989, s. 112.

¹²⁸¹ *IGR* IV 414: "Γ. Κλ. Ἀττ[αλος Πατε]ρκλιανὸς / τριτ[εύσας φιλο]τίμως..."

¹²⁸² *IGR* IV 415-416: " Ἀτταλος οὗτος / ὁ τήνδε θεῶν / πανυπέροχον εἴσας / Ῥωμαίων ὑπατος πρόσπολός ἐστι θεᾶς."

¹²⁸³ Remy, 1989, s. 112.

Literatür:

*PIR*², II, s. 4, nr. 22; E. Groag, *RE* III, 1899, s. 1196, nr. 33; Lambrechts, 1937; s. 18, nr. 73; Barbieri, 1952, s. 27-28, nr. 94; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 52.

Caecilius Aristo'nun kariyeri hakkında çok az şey biliyoruz. İsmi Grek kökenli olduğundan imparatorluğun doğu eyaletlerinden birinden gelmiş olduğu fikri ağır basmaktadır. Ancak ne ailesi ne de doğum yeri hakkında yeterli bilgilere sahip değiliz.

Caecilius Aristo'nun ismine ilk olarak M.S. 214 yılında Roma'da kamu binalarının *curator*'u olarak görev yaptığını belirten yazıtta rastlıyoruz.¹²⁸⁴ Onun *suff. consul*'lük yaptığı tarihi tespit edemiyoruz. M.S. 215-216 ve 217-218'de imparator Elagabalus döneminde iki yıl Bithynia eyaleti valiliği yapmıştır.¹²⁸⁵ Bu görevinden sonraki kariyeri hakkında ne yazıtlarda ne de sikkelerde herhangi bir kayda rastlamıyoruz.

5.2.1.12. Claudius Aelius Pollio (M.S. 218)

Belgeler:

1.) *CIL* XIII 6807

Cl(audio) Aelio / Pollioni / leg(ato) Aug(usti) / pr(o) pr(aetore) G(ermaniae) s(uperioris) / praesidi integerrimo / b(eneficiarii) co(n)s(ularis) G(ermaniae) s(uperioris).

2.) Dio Cass. LXXX, 3,1

¹²⁸⁴ *CIL* VI 31338: "...*Caecilio Aris[tone] / c(larissimo) v(iro), cur(atore) oper(um) publ(icorum)*"; Marek, 2003, s. 51.

¹²⁸⁵ Dio Cass. LXXIX, 39, 1-5; Remy, 1989, s. 113.

ὁ δὲ Ἀουῖτος τὸν Πολλίωνα ... τῆς Γερμανίας ... ἄρξαι προσέταξεν,
ἐπεὶ καὶ Βιθυνίας ... τα ἐκεῖνος περιεγεγόνει.

3.) Dio Cass. LXXIX, 40, 1

“...διὰ γὰρ τοῦ Ζεύγματος αὐτόν, δι’ οὗ πρότερον διῶν Καῖσαρ
ἀπεδέδεικτο, διελαύνοντα Κλαύδιος Πολλίων ὁ τοῦ στρατοπέδου
ἐκατόνταρχος συνέλαβεν...”

4.) Dio Cass. LXXX, 2, 4

ἀναγνῶναι... / τὰ γράμματ ... Σαρδαναπαλλο... / νος τοῦ Κλ ... / ἐς
τούς ὑπατευκότας ἐγκατελέξατο, ... ἐνετιλατο ἵνα, εἴ τις ἀνθίστατο,
τῇ χειρὶ τῇ τῶν στρατιωτῶν χρήσηται.

Literatür:

*PIR*², II, s. 165, nr. 770; *PIR*², II, s. 223, nr. 964; E. Groag, *RE*, III, 2, 1889, s. 2672,
nr. 36; Wolf, *RE*, XXI, 1952, s. 1414, nr. 3; Lambrechts, 1937; s. 46, nr. 521;
Barbieri, 1952, s. 201, nr. 991; Ritterling, 1932, s. 40; Thomasson, 1984, s. 20, nr.
53; s. 52, nr. 43; Eck, 1985, s. 89, nr. 46.

Claudius Aelius Pollio imparator Elegabalus’un güvendiği isimlerden birisi idi. Consul veya *adlectus inter consulares* unvanını almıştır.¹²⁸⁶ Pollio, Elagabalus döneminde M.S. 218’de Bithynia-Pontus eyaleti valiliği yapmıştır.¹²⁸⁷ Eyaletteki görevi M.S. 218 yılının sonuna kadar devam etmiştir. Bu görevinin hemen ardından

¹²⁸⁶ Dio Cass. LXXX, 2, 4: “ἀναγνῶναι... / τὰ γράμματ ... Σαρδαναπαλλο... / νος τοῦ Κλ ... / ἐς
τούς ὑπατευκότας ἐγκατελέξατο, ... ἐνετιλατο ἵνα, εἴ τις ἀνθίστατο, τῇ χειρὶ τῇ τῶν στρατιωτῶν
χρήσηται.”

¹²⁸⁷ Marek, 2003, s. 51; Remy, 1989, s. 114.

imparator tarafından Germania Superior eyaleti valiliğine atandı.¹²⁸⁸ Pollio'nun Bithynia-Pontus gibi içinde lejyon bulunmayan bir eyaletten içinde iki Roma lejyonu bulunan Germania Superior'a atanması biraz şaşırtıcıdır. Ancak onun imparatora olan yakınlığı göz ardı edilmemelidir.

5.2.1.13. L. Egnatius Victor Lollianus (M.S. ca. 227-230)

Belgeler:

1.) *CIL* VI 2001 (M.S. 213)

[Imp(eratore) Antonino Pio] Felic(e) Aug(usto) [IIII], D(ecimo) Caelio [Balbino II co(n)s(ulibus)] / [a(nno)p(ost) R(oman) c(onditam) dcccclxv] III non(as) mai(as) in aede divi [Pii et divae] / [Faustinae ex lit]teris Imp(eratoris) Antonini Pii Feli[cis Aug(usti) et] / [omnium consen]su f(actus) L(ucius) Egnatius Victor Loll[ianus].

2.) *CIL* III 6058; Bosch, 1967, s. 333, nr. 273; French, 1981, s. 72, nr. 39. (M.S. 218).

B(onae) F(ortunae) / [Imp(eratori)] Caes(ari), divi Antonin[i] / [fi]lio, divi Severi nepoti, / [M(arco) Aure] l(io) Antonino Pio Fel(ici) / [Au]g(usto), trib(unicia) potest(ate), co(n)s(uli), / [pr]oco(n)s(uli), p(atri) p(atriciae), domino / [in]dulgentissimo dica/[ti]ssima numini eius / [met]ropolis Ancyranorum ([per] L(ucium) Egnatium Victorem / Lollianum leg(atum) eius pr(o) pr(aetore) / m(ilia) p(assum) / III.

3.) *CIL* VI 1405

L(ucio) Egnatio [Victori] / Lollia[no proco(n)s(uli)] prov(inciae) Asia[e---] / praef(ecto) [urbi---]in omni or[ationis munere] serv[ienti rei p(ublicae)].

¹²⁸⁸ *CIL* XIII 6807: “Cl(audio) Aelio / Pollioni / leg(ato) Aug(usti) / pr(o) pr(aetore) G(ermaniae) s(uperioris)...”; Dio Cass. LXXX, 3, 1: “ὁ δὲ Αουῖτος τὸν Πολλίωνα ... τῆς Γερμανίας ... ἄρξαι προσέταξεν, ἐπεὶ καὶ Βιθυνίας ... τα ἐκεῖνος περιεγεγόνει.”

4.) *IGR* III 33

Ἀγαθῆι τύχη[ι] Τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος Λ. Ἐγνάτιον Οὐίκτορα / Λολλιανον,
/ πρεσβευτὴν Σεβαστοῦ ἀν/τιστράτηγον Βειθυνίας / καὶ Πόντου.

5.) *IG* II³, 2, 4217

ἀγαθῆι τύχη. / ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλῆ / Λ Ἐγνάτ Οὐίκτορα Λολλιανὸν /
ἀντὶ τῆς πρὸς ἑαυτοῦς εὐνοίας / τῆς τε κηδεμονίας τῶν Ἀθηναίων / τὸν
ῥήτορα..

6.) *IG* VII 2510

ἀγαθῆι τύχη. / τὸν λαμπρότατον ὑπατικόν, ἐπανορθωτὴν Ἀχαιΐας / Λ(ούκιον)
Ἐγνάτιον Βίκτορα Λολλιανόν, τὸν ἀγνὸν καὶ δίκαιον, / παρὰ τῶ Ἐλευθερίῳ
Διὶ καὶ τῆ Ὀμονοίᾳ τῶν Ἑλλήνων / Πλαταιέων <ή> πόλις τὸν ἑαυτῆς
εὐεργέτην.

7.) *IG* VII 2511

τὸν λαμπρότατον / ὑπατικὸν Λ(ούκιον) Ἐγνά- / τιον Βίκτορα Λολ- / λιανὸν
Θεσπιέων / ἡ βουλῆ καὶ ὁ δῆ- / μος τὸν εὐεργέ- / την.

8.) *IKEp.* VII, 1, 3164; *CIL* III 12270

Imp(eratori) Caes(ari) M(arco) Iul(io) Philippo Pio Fel(ici) / Invicto Aug(usto)
et M(arco) Iul(io) Philippo / [n]ovillissimo Caes(ari) et Marciae / [S]everae
Aug(ustae) matri castrorum / Ἀυτοκράτορι Καίσαρι Μ. Ἰουλ. Φιλίπ/πω
Εὐσεβεῖ Εὐτυχεῖ Σεβ. καὶ / Μ. Ἰουλ. Φιλίπῳ Θεοφιλεστάτῳ / Καί[σ]αρι καὶ
Μαρκία Ὠτακειλία Σεουήρα μητρί κάστρων, / ἐπὶ ἀνθυπάτου Λ. Ἐγνατίου /
Οὐίκτορος Λολλιανοῦ τὸ γ' / ἀπὸ Ἐφέσου / μ(ιλια).

Literatür:

*PIR*² III, s. 73-74, nr. 36; E. Groag, *RE* V, 2, 1905, s. 2001-2002, nr. 42; Lambrechts, 1937, s. 48-49, nr. 552; Barbieri, 1952, s. 207-8, nr. 1023; Groag, 1939, s. 135-136; Thomasson, 1984, s. 251, nr. 60; s. 236, nr. 19; s. 258, nr. 37.

M.S. 207'de Pannonia *legatus*'luğu yapmış olan Egnatius Victor'un oğludur.¹²⁸⁹ *Gens Egnatia*'ya mensuptur.¹²⁹⁰ Kardeşi Egnatius Victor Marinianus M.S. 230 yılı Moesia Superior eyaleti *legatus*'u idi. L. Egnatius Victor Lollianus M.S. 190 yılında doğmuştur.¹²⁹¹ İtalya'da yaygın olarak görülen *gens Egnatia*'ya dayanarak onun İtalya kökenli olduğu ileri sürülmüştür.¹²⁹² Magie ise bu görüşe karşı çıkarak Lollianus'un Bithynia'daki Prusa kentinde doğduğunu savunmaktadır.¹²⁹³ Ancak imparator Marcus Aurelius eyaletlere vali olarak gönderilecek kişilerin o eyaletin yerlisi olmamasına özellikle dikkat etmiş, hatta bunu yasaklamıştır. Hatta bunu yasaklamıştı. Septimius Severus dönemine gelindiğinde bu uygulamanın devam edip etmediğini bilmiyoruz. Eğer devam ediyorduydu Lollianus'un İtalyan kökenli olduğu kabul etmemiz gerekir.

L. Egnatius Victor Lollianus M.S. 213'de *sodales Antoniani collegium*'una seçilmiştir.¹²⁹⁴ Elegabalus döneminde M.S. 215/216-217/218 yıllarında Galatia eyaleti valisi olarak görev yapmıştır.¹²⁹⁵ Yazıtlardan Lollianus'un Achaia'ya *corrector* olarak gönderildiğini öğreniyoruz. Fakat hangi tarihte bu görevi yaptığını

¹²⁸⁹ *IGR* III 1359; Remy, 1989, s. 117.

¹²⁹⁰ *PIR*² II, III, s. 75, nr. 39.

¹²⁹¹ Körner, 2002, s. 338.

¹²⁹² Groag, 1939, s. 136.

¹²⁹³ Magie, 1950, s. 700.

¹²⁹⁴ *CIL* VI 2001: "...*Faustinae ex lit]teris Imp(eratoris) Antonini Pii Feli[cis Aug(usti) et] / [omnium consen]su f(actus) L(ucius) Egnatius Victor Loll[ianus].*"

¹²⁹⁵ Bosch, 1967, s. 333, nr. 273; *CIL* III 6058: "...*[met]ropolis Ancyranorum ([per] L(ucium) Egnatium Victorem / Lollianum leg(atum) eius pr(o) pr(aetore) / m(ilia) p(assum) / III.*"; Körner, 2002, s. 195; Remy, 1989, s. 116.

tespit edemiyoruz.¹²⁹⁶ Ancak Lollianus'un Achaia *corrector*'luğunu Galatia *legatus*'luğundan sonraya yerleştirmek gerekir. Achaia *corrector*'luğundan sonra M.S. 223-225 arasındaki bir tarihte *suff. consul* olarak görev yapmıştır.¹²⁹⁷ Daha sonra Severus Alexander döneminde M.S. 227-230 yılları arasında Bithynia-Pontus eyaleti valiliği yapmıştır.¹²⁹⁸ Onun bu göreve atanması şüphesiz daha önce Galatia eyaletinde görev yapmış olmasıyla yakından ilişkilidir. Ancak Lollianus'un Bithynia-Pontus eyaletinde ne gibi faaliyetlerde bulunduğunu bilemiyoruz.

İmparator Gordianus döneminde ise tüm bu başarılı hizmetlerine karşılık olarak M.S. 242/243, 243/244, 244/245 yıllarında üç yıl boyunca Asia *proconsul*'ü olarak görev yapmıştır.¹²⁹⁹ Asia *proconsul*'lüğünden sonra M.S. 254'de *praefectus urbis* görevini elde etmiştir.¹³⁰⁰ Lollianus'un *cursus honorum*'u hakkındaki çizgi burada kesintiye uğramaktadır. Onun daha sonraki kariyeri hakkında bilgimiz yoktur.

¹²⁹⁶ *IG*² III, 2, 4217: "...ἀγαθῆι τύχηι. / ἡ ἐξ Ἀρείου πάγου βουλή / Ἀ Ἐγνάτ Οὐίκτορα Λολλιανὸν / ἀντὶ τῆς πρὸς ἑαυτοὺς εὐνοίας / τῆς τε κηδεμονίας τῶν Ἀθηναίων / τὸν ῥήτορα."; Groag, 1939, s. 135-136; *IG* VII 2510-11: "Λολλιανόν, τὸν ἀγνὸν καὶ δίκαιον, / παρὰ τῶ Ἐλευθερίῳ Διὶ καὶ τῆ Ὀμονοίᾳ τῶν Ἑλλήνων / Πλαταιέων <ή> πόλις τὸν ἑαυτῆς εὐεργέτην."; Remy, 1989, s. 118.

¹²⁹⁷ *CIL* III 6058: Bosch, 1967, s. 333, nr. 273; Körner, 2002, s. 195.

¹²⁹⁸ *IGR* III 33: "...πρεσβευτήν Σεβαστοῦ ἀν/τιστράτηγον Βειθυνίας / καὶ Πόντου."; Pflaum, 1966, s. 67; Marek, 2003, s. 47, 51; Remy, 1989, s. 116; Körner, 2002, s. 195.

¹²⁹⁹ *CIL* VI 1405: "*L(ucio) Egnatio [Victori] / Lollia[no proco(n)s(uli)] prov(inciae) Asia[e---]...*"; *IGR* III 33; *ILS* 467; *AE*, 1899, nr. 22; *IKEp*. VII, 1, 3164; *CIL* III 12270: "... ἐπὶ ἀνθυπάτου Λ. Ἐγνατίου / Οὐίκτορος Λολλιανοῦ τὸ γ' / ἀπὸ Ἐφέσου / μ(ιλια)."; Haris-Ryde, 1980, s. 896; Remy, 1989, s. 116; Körner, 2002, s. 195.

¹³⁰⁰ *CIL* 1405: "*L(ucio) Egnatio [Victori] / Lollia[no ...praef(ecto) [urbi---]in omni...*"; *IKEp* III, 664; *IKEp*. VII, 1, 3091: "... *Lollianus praefectus urbis...*".

5.2.1.14. C. Furius Sabinus Aquila Timesitheus (M.S. ca. 235-236)

Belgeler:

1.) *CIL* XIII 1807

C(aio) Furio Sabinio Aquilae / Timesitheo proc(uratori) prov(inciarum) Lugud(unensis) et / Aquit(anicae), proc(uratori) prov(inciae) Asiae ibi vice XX / et XXXX itemq(ue) vice procons(ulis), proc(uratori) / prov(inciae) Bithyniae Ponti Paphlagon[iae] / tam patrimoni quam rat(ionis) privata[e] / ibi vice proc(uratoris) XXXX item vice praes(idis) / proc(uratoris) patrimon(i) prov(inciarum) Belgic(ae) et duarum / Germaniar(um) ibi vice praesid(is) prov(inciae) / German(iae) inferior(is), proc(uratori) prov(inciae) Syriae Palaestinae ibi exactori reli/quor(um) annon(ae) sacrae expediti/onis, proc(uratori) in urbe magistro XX / ibi logistae thymelae, proc(uratori) prov(inciae) / Arabiae ibi vice praesid(is) bis, proc(uratori) / ration(is) privat(ae) per Belgic(am) et duas / Germ(anias), praef(ecto) coh(ortis) / Gallic(ae) in Hispan(ia) / C(aius) Atilius Marullus Arvern(us) / et C(aius) Sacconius Adnatus Med/iomatr(icus), patrono optimo.

2.) *Hist. Aug., Gord.* XXIII, 5-6

“Finita igitur sollicitudine in Africa Gordiano iam iterum et Pompeiano consulibus bellum Persicum natum est. Quando et adulescens Gordianus, priusquam ad bellum proficisceretur, et duxit uxorem filiam Misisithei, doctissimi viri, quem causa eloquentiae dignum parentela sua putavit et praefectum statim fecit.”

3.) *Hist. Aug., Gord.* XXV, 6-7

“...et Misisithei quidem epistulam Graecam quidam fuisse dicunt, sed in hanc sententiam. 7 tantum autem valuit eius gravitas et sanctimonia, ut ex obscurissimo praeter nobilitatem gestis etiam Gordianum clarum principem fecerit.”

4.) *Hist. Aug., Gord. XXVII, 2*

“... *sed haec omnia per Misitheum, socerum Gordiani eundemque praefectum, gesta sunt.*”

Literatür:

*PIR*² III, s. 228-229, nr. 581; A. Stein, *RE* VII, s. 364-367, nr. 89; Ritterling, 1932, s. 84-85, nr. 49; Thomasson, 1984, s. 332, nr. 23; s. 235, nr. 189.

Carinus Sabinus Aquila imparator Severus Alexander, Maximinus ve Gordianus III dönemlerinde devlet hizmetinde çeşitli görevlerde bulunmuştur. Kariyerine Hispania Citerior'daki Veleia'da *praefectus cohortis Gallicae* olarak başlamıştır.¹³⁰¹ Daha sonra Belgica ve Germania'da *procuratori rationis privatae* olarak kariyerine devam etmiştir.¹³⁰² Bu görevindeki başarılarından dolayı imparator tarafından Arabia eyaletinin *procurator*'luğuna terfi ettirilmiştir.¹³⁰³ Arabia eyaleti *procurator*'u olarak M.S. 221-222 arasında görev yapmıştır. Carinus Sabinus Aquila'nın Arabia eyaleti *procurator*'luğu sırasında imparator Elagabalus (M.S. 218-222) bir suikast sonucu öldürülmüş yerine Severus Alexander Roma imparatoru olmuştur.¹³⁰⁴ Severus Alexander onu Roma'ya çağırması, Roma'da kaldığı süre içerisinde bazı mali görevleri üstlenmiştir.

Aquila M.S. 232-233'de imparator Severus Alexander'ın Persler'karşı yaptığı Doğu seferine katılmıştır. Bu seferin ardından Syria ve Palaestina eyaletlerinde *procurator* olarak görevlendirilmiştir.¹³⁰⁵ Buradaki görevini tamamladıktan sonra yine imparatorun isteğiyle *procuratoris patrimonii* olarak Belgica ve Germania

¹³⁰¹ *CIL* XIII 1807: “... *praefecto coh(ortis) / Gallic(ae) in Hispan(ia)...*”; Akşit, 1985, s. 391.

¹³⁰² *CIL* XIII 1807: “... *proc(uratori) / ration(is) privat(ae) per Belgic(am) et duas / Germ(anias)...*”; Akşit, 1985, s. 391; Remy, 1989, s. 122.

¹³⁰³ *CIL* XIII 1807: “... *proc(uratori) prov(inciae) / Arabiae...*”; Remy, 1989, s. 122.

¹³⁰⁴ Akşit, 1985, s. 362; Remy, 1989, s. 122.

¹³⁰⁵ *CIL* XIII 1807: “... *proc(uratori) prov(inciae) Sy(ri)ae Palaestinae...*”.

eyaletlerine gitmiştir.¹³⁰⁶ Carinus Sabinus imparator Maximinus Thrax (M.S. 235-238) döneminde M.S. 235-236'da Bithynia-Pontus eyaleti *procurator*'u olmuştur.¹³⁰⁷ Bu görevinin hemen ardından Asia eyaleti *procurator*'luğuna getirilmiştir.¹³⁰⁸

İmparator Maximinus Thrax'ın M.S. 238'de bir suikast sonucu öldürülmesinden sonra Roma tahtını ele geçiren Gordianus III (M.S. 238-244) Carinus Sabinus Aquila'yı kariyerine yakışır şekilde Lugdunensis ve Aquitania eyaletlerine *procurator*'u olarak atamıştır.¹³⁰⁹ Carinus Sabinus'un Lugdunensis ve Aquitania *procurator*'luğu M.S. 238/239 yıllarına tarihlendirilmektedir. Onun bu memuriyetinden sonra izini kaybediyoruz. Ancak M.S. 241 yılında Carinus Sabinus'u imparator Gordianus III'un *praefectus praetorius*'u (Hassa Alayı Kumandanı) olarak görüyoruz. İmparator Gordianus III Carinus Sabinus'un kızı Furia Sabina Tranquillina ile evlenmiştir.¹³¹⁰ Bu olaydan sonra Carinus Sabinus imparator Gordianus III katında önemli bir şahsiyet haline gelmiştir.

Gordianus III tahta çıkmadan önce Sasani Devletinin kurucusu Artaxerxes Nisibis ve Carrhae'yı ele geçirmişti. Artaxerxes'in oğlu Sapor I de babasının politikalarını devam ettirerek Roma'ya karşı düşmanca bir tavır sergilemeye başlamıştır. M.S. 241 yılında Orontes (Asi Nehri) üzerine yaptığı sefer Antiocheia'yı (=Antakya) ciddi şekilde tehdit etmiştir. Bunun üzerine hareket geçen Gordianus yanına Carinus Sabinus'u da alarak ordusuyla buna karşı harekete geçmiştir. Bu sırada Goth'lar ayaklanmıştı. Gordianus III Moesia'ya ilerleyerek isyancıları yenilgiye uğratmıştır.¹³¹¹ Carinus Sabinus'un müdahalesiyle barış yapılmıştır. Bu zaferden sonra ordu Asia'ya geçirilmiş ve Carinus Sabinus Suriye'yi Persler'den

¹³⁰⁶ CIL XIII 1807: "...*proc(uratoris) patrimon(i) prov(inciarum) Belgic(ae) et duarum / Germaniar(um)*..."

¹³⁰⁷ CIL XIII 1807: "...*proc(uratori) / prov(inciae) Bithyniae Ponti Paphlagon[iae]* ..."; Akşit, 1985, s. 392.

¹³⁰⁸ CIL XIII 1807: "...*proc(uratori) prov(inciae) Asiae*..."; Remy, 1989, s. 122-3.

¹³⁰⁹ CIL XIII 1807: "*C(aio) Furio Sabinio Aquilae / Timesitheo proc(uratori) prov(inciarum) Lugud(unensis) et / Aquit(anicae)*..."

¹³¹⁰ Akşit, 1985, s. 391.

¹³¹¹ Akşit, 1985, s. 393.

kurtararak Carrhae'yı geri almıştır. Bu zaferin ardından Carinus Sabinus'a birçok şeref payeleri verilmiştir. Ancak çok kısa bir süre sonra hastalanmış ve M.S. 243 yılında hayatını kaybetmiştir.¹³¹²

5.2.1.15. M. Aurelius Artemidorus (M.S. ca. 245/246–247/248)

Belgeler:

1.) *CIL* VI 30841 (M.S. 244)

Locus adsi[gnatus] kal(endis) Febr(uariis)/ Pere[gr]ino et Fulvio Aemiliano co(n)s(ulibus) / per Au[rel]ium Artemidorum, c(larissimum) v(irum), curat(orem) aluei/ [et ripar(um)] Tiber(is) et cloacar(um) urbis.

Literatür:

*PIR*² I, s. 296, nr. 1457; P. von Rohden, *RE* II, 1896, s. 1454, nr. 69; Lambrechts, 1937, s. 63, nr. 874; Barbieri, 1952, s. 255, nr. 1466.

M. Aurelius Artemidorus yazıtlarda ilk olarak M.S. 244 yılında *curator alvei et riparum Tiberis et cloacarum urbis* olarak karşımıza çıkmaktadır.¹³¹³ Philippus Arabs'ın imparatorluğunun ikinci yılında M.S. 245-246'da Bithynia-Pontus eyaleti valisi olmuştur.¹³¹⁴ Büyük olasılıkla bu görevi M.S. 247-248 yılında da yürütmüştür.¹³¹⁵

M. Aurelius Artemidorus'un Bithynia eyaletindeki faaliyetleri ve daha sonraki kariyeri hakkında elimizde herhangi bir bilgi yoktur. Ailesi ve kökeni hakkında da hiçbir şey bilemiyoruz.

¹³¹² Remy, 1989, s. 123; Akşit, 1985, s. 94.

¹³¹³ *CIL* VI 30841: "...curat(orem) aluei/ [et ripar(um)] Tiber(is) et cloacar(um) urbis."; Körner, 2002, s. 197; Remy, 1989, s. 118-119.

¹³¹⁴ Körner, 2002, s. 192, 197.

¹³¹⁵ Remy, 1989, s. 119.

5.2.1.16. Velleius Macrinus (M.S. ca 269)

Belgeler:

1.) *CIG* 3747; Şahin, 1979, nr. 11; *IGR* III 39; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 32. (M.S. 269).

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Μᾶρκος Αὐρ. Κλαύδιος Εὐσεβῆς Εὐτυχῆς Σεβ(αστός), ἀρχιερεὺς μέγιστος, δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δεύτερον, ὑπατος, πατὴρ πατρίδος, ἀνθύπατος, τὰ τεῖχη τῆ λαμπροτάτη Νεικαία, ἐπὶ Οὐελλ(εῖου) Μακρείνου τοῦ λαμπρ(οτάτου) ὑπατικοῦ, πρεσβ(ευτοῦ) καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβ(αστοῦ), καὶ Σαλλίου Ἀντωνίνου τοῦ λαμπρ(οτάτου) λογιστοῦ.

2.) Şahin, 1979, nr. 12; *IGR* III 40; *CIG* 3748; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 1. (M.S. 269).

Αὐτοκράτορι Καίσαρι Μ. Αὐρ. Κλαυδίῳ Εὐσεβεῖ Εὐτυχεῖ Σεβ(αστῶ), δημαρχικῆς ἐξουσίας τὸ δεύτερον, ἀνθυπάτω, πατρὶ πατρίδος καὶ τῆ ἱερᾶ συνκλήτῳ καὶ τῶ δήμῳ τῶ Ῥωμαίων ἢ λαμπροτάτη καὶ μεγίστη καὶ ἀρίστη Νεικαιέων πόλις τὸ τεῖχος ἐπὶ τοῦ λαμπρ(οτάτου) ὑπατικοῦ Οὐελλεῖου Μακρείνου, πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβ(αστοῦ) καὶ Σαλλίου Ἀντωνίνου τοῦ λαμπρ(οτάτου) λογιστοῦ.

3.) *IGR* III 1039

[Σ]ηδάτιον Οὐελλήιον / Πρείσκον Μακρείνον τὸν / ἀγνὸν καὶ δίκαιον σωτήρα, / Μάννος ὁ καὶ Μεζαββάνα[ς] / Θαιμῆ τὸν εὐεργέτην.

Literatür:

PIR^I III, s. 394, nr. 235; R. Hanslik, *RE* VIII A, 1955, s. 659-660, nr. 8; Lambrechts, 1937; s. 74, nr. 1102; Barbieri, 1952, s. 314, nr. 1747; Thomasson, 1984, s. 250, nr. 55.

Velleius Macrinus imparator M. Aurelius Claudius (M.S. 268-270) tarafından M.S. 268-9'da *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla Bithynia-Pontus eyaletine vali olarak atanmıştır.¹³¹⁶ Onun Bithynia-Pontus eyaletine vali olarak gönderilmesi tüm Bithynia kentlerinin yağmalanmasıyla sonuçlanan Goth baskınlarının sonrasına rastlar.¹³¹⁷ Onun eyaletteki asıl görevi Goth'ların yakıp yıktığı Bithynia kentlerinin savunma tertibatlarını güçlendirmektir. Velleius Macrinus'un Bithynia'daki görevi süresince Nicaea surlarını güçlendirmek için bir dizi önlem aldığını biliyoruz.¹³¹⁸ Nicaea'da bulunan bir yazıtta Velleius Macrinus o sırada Nicaea'nın *curator*'u olan Sallius Antoninus'la birlikte onurlandırılmıştır.¹³¹⁹ Sallius Antoninus Goth baskının etkilerini ortadan kaldırmak için imparator tarafından *curator* olarak görevlendirilmiş olmalıdır.

Velleius Macrinus tespit edemediğimiz bir tarihte *consul*'lük yapmıştır. Onun hakkındaki tüm bildiklerimiz bu kadardır. Lambrechts, Velleius Macrinus'u *IGR* III 1039'da¹³²⁰ adı geçen C. Sedatius Velleius Priscus Macrinus'la özdeşleştirmiştir.¹³²¹ Ancak böyle bir eşleştirme doğru gözükmemektedir. Muhtemelen bu iki şahsiyet aynı aileye mensup farklı kişilerdi.

¹³¹⁶ *CIG* 3747: "...Οὐέλλ(είου) Μακρείνου τοῦ λαμπρ(οτάτου) ὑπατικοῦ, πρεσβ(ευτοῦ) καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ Σεβ(αστοῦ)..."; *IGR* III 39; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 32; Şahin, 1979, nr. 11; *PIR*^I III, s. 190, nr. 233: "*Legatus Bithyniae sub Claudio Gothico...*"; Magie, 1950, s. 1571, nr. 35.

¹³¹⁷ Aur. Vict. *Caes.* 33.3; Eutr. IX 8; Ridley, 1987, s. 561; Olmstead, 1942, s. 411.

¹³¹⁸ Magie, 1950, s. 1571, nr. 35; Remy, 1989, s. 119.

¹³¹⁹ *IGR* III 39: "...καὶ Σαλλίου Ἀντωνίνου τοῦ λαμπρ(οτάτου) λογιστοῦ..."; *CIG* 3747; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 32; Şahin, 1979, nr. 11.

¹³²⁰ *IGR* III 1039: "...[Σ]ηδάτιον Οὐέλλιον / Πρείσκον Μακρείνον τὸν / ἀγνὸν καὶ δίκαιον σωτήρα, / Μάννος ὁ καὶ Μεζαββάννα[ς] / Θαιμή τὸν εὐεργέτην.

¹³²¹ Lambrechts, 1937, s. 74; Hanslik, *RE*, VIII A, s. 659-660.; Remy, 1989, s. 119.

5.2.1.17. M. Clodius Pupienus Maximus (?)

Belgeler:

1.) *Hist. Aug., Balb.V 6, 9*

Maximus attamen militaris tribunus fuit et multos egit numeros et postea praeturam, sumptu Pescenniae Marcellin(a)e, quae illum loco filii suscepit et aluit. Inde proconsulatum Bithyniae egit et deinceps Graeciae ac tertio Narbonae missus praeterea legatus Sarmatas in Illyrico contudit atque inde translatus ad Renum rem contra Germanos satis feliciter gessit post haec praefectus urbi prudentissimus, et ingenniosissimus et severissimus adprobatus est.

2.) *CIL XIV 4562 (M.S. 234)*

Pupie[niae] / Sext(ae) Pau[linae] / Cetheg[illae] / c(larissimae) p(uellae), / Pupieni c(larissimi) [v(iri) co(n)s(ulis) (bis)] / [---]ri filiae / [---]antiae Pulchrae / [Pu]pieni Maximi / [c(larissimi)] v(iri) co(n)s(ulis) II / [ca]stae pulchrae / [---My]rtale.

3.) *CIL VII 104 (M.S. 234)*

Dedicat[um] VIII a(nte) d(iem) k(alendas)] / Oc[tobr]es / [Pu]p[ie]nio / Maximo II / et Urbano co(n)s(ulibus).

Literatür:

*PIR*² II, s. 278-279, nr. 1179; A. Stein, *RE* IV, 1, 1900, s. 88-98; Lambrechts, 1937; s. 47-8, nr. 538; Barbieri, 1952, s. 203, nr. 1006; Ritterling, 1932, s. 89; Groag, 1939, s. 87; Thomasson, 1984, s. 251, nr. 59.

M. Clodius Pupienus Maximus'un Bithynia-Pontus valiliği sadece *Historiae Augustae*'da geçmektedir. Bu eserde M. Clodius Pupienus'un birçok askeri görevden

sonra Achaia, Narbonensis ve Bithynia eyaletlerinde valilik görevi yaptığı belirtilmektedir.¹³²² Eserde M. Clodius Puppienus'un *proconsul* unvanıyla eyalette valilik yaptığı belirtilmektedir. Ancak M.S. 162'de L. Hediüs Lollianus Avitus ve ondan sonraki Bithynia valililerin *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla eyalet valisi olduklarını biliyoruz. Çünkü bu tarihe kadar Senato eyaleti olan Bithynia-Pontus eyaleti L. Hediüs Lollianus Avitus'la birlikte imparator eyaleti satüsüne alınmıştır.

Yazıtlarda M. Clodius Puppienus Maximus'un Bithynia-Pontus eyaleti valiliğine dair herhangi bir kayda rastlamıyoruz. Yazıtlar onun Bithynia-Pontus eyaleti valiliği konusunda sessiz kalmaktadır. Bu nedenle M. Clodius Puppienus Maximus'un eyalette valilik yaptığını yine de kesin olarak söyleyemiyoruz.

5.2.1.18. D. Caelius Calvinus Balbinus (?)

Belgeler:

1.) *Hist Aug., Balb.* VII 1-2

*Balbinus nobilissimus et iterum consul, rector provinciarum infinitarum. nam et Asiam et Africam et Bithyniam et Galatiam et Pontum et Thracias et Gallias civilibus administrationibus rexerat, ducto nonnumquam exercitu, sed rebus bellicis minor fuerat quam in civilibus; attamen bonitate, nimia sanctitate ac verecundia ingentem sibi amorem conlocaverat. Familiae vetustissimae, ut ipse dicebat, a Balbo Cornelio Theophane originem ducens, qui per Gnaeum Pompeium civitatem meruerat, cum esset suae patriae nobilissimus idemque historiae scriptor.*¹³²³

¹³²² *Hist. Aug., Balb.* V 6,9: "Maximus attamen militaris tribunus fuit et multos egit numeros et postea praeturam, sumptu Pescenniae Marcellin(a)e, quae illum loco filii suscepit et aluit. Inde proconsulatum Bithyniae egit et deinceps Graeciae ac tertio Narbonae..."; Remy, 1989, s. 120.

¹³²³ "Balbinus çok asil bir ailedendi. İki *consul*'lük ve birçok bölgenin yöneticiliğini yaptı. Askeri işlerde sivil yönetimdeki kadar başarılı olamadığı için Asya, Afrika, Bithynia, Galatia, Pontus, Thrakia ve Gallia'nın sivil yöneticiliğinde bulundu."

2.) *Hist. Aug., Balb. XV, 2*

"Pupieno et Balbino Augustis Claudius Iulianus. cum primum Iovis Optimi Maximi et deorum immortalium senatusque iudicio et consensu generis humani suscepisse vos rem publicam a nefarii latronis scelere servandam regendamque Romanis legibus, domini sanctissimi et invictissimi Augusti, quamquam nondum ex divinis litteris, sed tamen ex senatus consulto quod ad me Vir Clarissimus Celsus Aelianus collega transmiserat, comperissem; gratulatus sum urbi Romae, cuius ad salutem estis electi, gratulatus senatui, cuius pro iudicio, quod in vos habuit, reddidistis pristinam dignitatem, gratulatus Italiae, quam cum maxime ab hostium vastatione defenditis, gratulatus provinciis, quas inexplebili avaritia tyrannorum laceratas ad spem salutis reducit, denique legionibus ipsis et auxiliis, quae ubique terrarum iam vultus vestros adorant, quod deposito dedecore pristino nunc in vestro nomine dignam Romani principatus speciem receperunt.

Literatür:

*PIR*² II, s. 24-26, nr. 126; A. Stein, *RE*, III, 1897, s. 1258-1265; Lambrechts, 1937; s. 18, nr. 78; Barbieri, 1952, s. 29, nr. 99; Thomasson, 1984, s. 250-251, nr. 57.

Balbinus soylu bir aileye mensuptur. İki kez *consul*'lük ve birçok eyalette yöneticilik yapmıştır. Askeri işlerde sivil yönetimdeki kadar başarılı olamadığı için Asia, Africa, Bithynia-Pontus, Galatia, Thrakia ve Gallia eyaletlerinde valilik görevinde bulunmuştur.¹³²⁴

Ancak bazı araştırmacılar Balbinus'un Bithynia-Pontus ve Galatia eyaletleri valiliklerinin mümkün olmadığını ileri sürmüşlerdir.¹³²⁵ Neden olarak da onun Bithynia-Pontus ve Galatia eyaleti valiliklerinin sadece *Historia Augusta*'da yer

¹³²⁴ *Hist. Aug., Balb. VII, 1.2.*

¹³²⁵ Remy, 1989, s. 121.

almasını göstermektedirler.¹³²⁶ Yazıtlarda Balbinus'un Bithynia valiliği hakkında herhangi bir kayıt yoktur. *Historia Augusta*'da onun yedi ayrı eyalette valilik görevinde bulunduğu belirtilmektedir. Balbinus'un bu kadar çok eyalette görev yapmasının mümkün olmadığı ileri sürülmüştür.¹³²⁷

¹³²⁶ *Hist. Aug. Balb.* VII, 1-2.

¹³²⁷ Remy, 1989, s. 121.

5.2.2. Değerlendirme

5.2.2.1. Bithynia-Pontus Eyaletindeki *Legati Augusti Pro Praetore* Unvanlı Valilerin Kronolojik Listesi

No	Adı	Eyalette Görev Yaptığı Tarih	Belgeler
1	L. Hedijs Rufus Lollianjs Avitus	M.S. 162/163-164/165 veya 165/166	“...πρεσβευτήσ καὶ ἀντιστράτηγοσ...” (<i>IGR</i> III 84)
2	L. Albinus Saturninus	M.S. ca. 180	“... <i>leg. Aug. pr. pr. Ponti et Bith. prov...</i> ” (<i>CIL</i> X 4750)
3	[---] Severus	M.S. 183/184-185/186	“... καὶ Σεβήρου Βιθυνίας ἡγεμονευόντοσ...” <i>Chron. Pascal.</i> , s. 491.
4	M. Didius Severus Iulianus	M.S. 186/187-187-188	“... <i>leg. Aug. [pro pr. provinciae P]onti et Bithyniae...</i> ” (<i>CIL</i> VI 1401; <i>ILS</i> I 412). “... <i>Bithyniam deinde rexit...</i> ” (<i>Hist. Aug. Did. Iul.</i> , II, 3.).
5	L. Fabius Cilo Septiminus Catninius ...	M.S. ca. 194	“... <i>leg. Aug. pr. pr. provinc. Bithyn. et Ponti...</i> ” (<i>CIL</i> VI 1408). “... <i>leg pro pr. provinciar Ponti et Bithyniae...</i> ” (<i>CIL</i> VI 1409). “... <i>leg. Aug. pr. pr. provinc. Bith[y]niae et Ponti...</i> ” (<i>AE</i> , 1926, 79).
6	Q. Tineius Sacerdos	M.S. 197/198-198-199	“... <i>legatus pro praetore...</i> ” (<i>AE</i> , 1931, 66). “...πρεσβευτήσ καὶ ἀντιστράτηγοσ...” (<i>IGR</i> III 82). “...ὁ λαμπρότατοσ ὑπατικὸσ...” (<i>AE</i> , 1938, 58).

7	M. Claudius Demetrius	M.S. 199-202 veyā M.S. 205-211	Βειθυνίας τε καὶ Πόντου... πρεσβευτοῦ καὶ ἀντιστρατήγου / τῶν Σεβαστ<ῶ>ν...” (TAM IV 1, 25; CIG 3771; IGR III 6).
8	Ti Claudius Callipianus Italicus	M.S. 202-205	“... διέπον[τος] / τὴν ἐπαρχίαν Τ[ιβ]. Κλ.] / Καλλιπιανοῦ Ἰ[ταλικοῦ] / τοῦ λαμπροτάτο[υ πά]...” (AE, 1939, 295; Şahin, 1979, nr. 59; Schneider-Karnapp, 1938, s. 46-47, nr. 16).
9	Aelius Antipater	M.S. ca. 205-211	“... ὑπάτοις δὲ ἐγγραφεῖς ἤρξε μὲν τοῦ τῶν Βιθυνῶν ἔθνους, δόξας δὲ ἐτοιμότερον χρῆσθαι τῷ ξίφει τὴν ἀρχὴν παρελύθη...” Philostr. vit. soph., II, 24, 2.
10	C. Claudius Attalus Paterculianus	M.S. 193-214	“...ἀνθυπάτου Ἀσίας / ἀνεφιαδῆν Κλαυδίου / Ἀττάλου Πατερκλια/νοῦ ὑπατικοῦ, / ἡγεμόνος Βειθυνίας...” (AE, 1896, 106; PIR ² III, s. 191, nr. 433).
11	Caecilius Aristo		“...Καὶ ὁ οὕτως τῇ Ἰουνίου ὀγδοῇ ἠττηθεῖς (οὐ γὰρ ἐθάρσησεν ἐν τὴν Νικομήδειαν ἐσελθεῖν, φοβηθεῖς τὸν τῆς Βιθυνίας ἄρχοντα Καικίλιον Ἀρίστωνα)...” (Dio Cass. LXXIX, 39, 1-5).
12	Claudius Aelius Pollio	M.S. 218	“...ἐπεὶ καὶ Βιθυνίας ... τα ἐκεῖνος περιεγεγόνει.” (Dio Cass. LXXIX, 3, 5).
13	L. Egnatius Victor Lollianus	M.S. ca. 227-230	“ Ἀγαθῆι τύχη[ι] Τὸν οἰκιστὴν τῆς πατρίδος Λ. Ἐγνάτιον Οὐίκορα / Λολλιανον, / πρεσβευτὴν Σεβαστοῦ ἀν/τιστράτηγον Βειθυνίας / καὶ Πόντου.” (IGR III 33)
14	C. Furius Sabinus Aquila Timesitheus	M.S. ca. 235-236	“...procons(ulis), proc(uratori) / pron(inciae) Bithyniae Ponti Paphlagon[iae]...” (CIL XIII 1807).
15	M. Aurelius Artemidorus	M.S. ca 245/246- 247/248	“...πρεσβευτῆς καὶ ἀντιστράτηγος...”.
16	Velleius Macrinus	M.S. 269	“...τοῦ λαμπροτάτου) ὑπατικοῦ, πρεσβ(ευτοῦ) καὶ ἀντιστρατήγου τοῦ

			Σεβ(αστοῦ)...” (CIG 3747; Şahin, 1979, nr. 11; IGR III 39; Schneider-Karnapp, 1938, nr. 32.).
17	M. Clodius Pupienus Maximus	?	“...Inde proconsulatum Bithyniae egit et deinceps...” (Hist. Aug., Balb.V 6, 9).
18	D. Caelius Calvinus Balbinus	?	“...nam et Asiam et Africam et Bithyniam et Galatiam et Pontum et Thracias et Gallias...” (Hist Aug., Balb. VII 1-2).

Bilindiği gibi, L. Hediüs Lollianus’un *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla eyalet valisi olmasından itibaren (M.S. ca. 162) Bithynia-Pontus Senato eyaleti statüsünden düşürülüp daimi olarak imparator eyaleti statüsüne alınmıştır. Ancak diğer imparator eyaletlerinden farklı olarak Bithynia-Pontus’da hiçbir zaman kalıcı bir askeri lejyon (legion) bulunmamıştır. Bithynia-Pontus imparator eyaleti olduktan sonra valileri bizzat imparator tarafından atanmış ve bu yöneticiler yaptıkları işlerden dolayı imparatora hesap vermişlerdir.¹³²⁸ Bunların görev süreleri teorik olarak 36 ay olmakla birlikte çoğunlukla bu kurala uyulmadığı görülmektedir. Bazıları bir yıl görevde kalırken, bazıları 36 aydan daha fazla bir süre bu görevi yürütmüştür. Bu dönemdeki (M.S. 162-M.S. 284) Bithynia-Pontus eyaleti valilerini Latince yazıtlarda *leg(atus) Aug(usti) pr(o) pr(aetore) provinciae Ponti et Bithyniae*, Grekçe yazıtlarda ise *πρεσβευτῆς καὶ ἀντιστράτηγος τοῦ Σεβαστοῦ ἐπαρχείας Πόντου καὶ Βειθυνίας* unvanlarıyla görüyoruz.

Yukarıdaki tablo bize Bithynia-Pontus eyaleti *legatus Augusti pro praetore* unvanlı valilerinin listesini vermektedir. Ancak tabloya baktığımızda birçok eksiklik gözümüze çarpar. Örneğin L. Hediüs Lollianus Avitus’tan (M.S. 162-165) sonra M.S. 180 yılına kadar hiçbir Bithynia-Pontus eyaleti valisinin ismini bilmiyoruz. Benzer şekilde Claudius Aelius Pollio ile (M.S. 218) L. Egnatius Victor Lollianus (M.S. 227-230) arasındaki Bithynia valilerinin isimlerini de tespit edemiyoruz. Bunun en önemli nedeni kaynakların yetersiz kalmasıdır. Bithynia’da bugüne değin sistemli herhangi bir kazı yapılmamış olması tablodaki eksiklikleri giderebilmemiz için gerekli epigrafik malzemeye ulaşmamızı imkansız

¹³²⁸ Dio Cass. LIII, 13, 5-6.

kılmaktadır. Eğer gelecekte bölgede arkeolojik kazılar yapılırsa tablodaki bu eksikliklerin giderilmesi mümkün olacaktır.

5.2.2.2. Bithynia-Pontus Eyaletindeki *Legati Augusti Pro Praetore* Unvanlı Valilerin Coğrafi Kökenleri

No	Adı	Eyalette Görev Yaptığı Tarih	Coğrafi Kökeni
1	L. Hediüs Rufus Lollianus Avitus	M.S. 162/163-164/165 veya 165/166	Liguria'daki (Kuzeybatı İtalya) Pollentia kasabası
2	L. Albinus Saturninus	M.S. ca. 180	İtalya
3	[---] Severus	M.S. 183/184-185/186	?
4	M. Didius Severus Iulianus	M.S. 186/187-187-188	İtalya (Mediolanum)
5	L. Fabius Cilo Septiminus Catninius ...	M.S. ca. 194	Baetica
6	Q. Tineius Sacerdos	M.S. 197/198-198-199	İtalya'nın Etruria bölgesinde ki Volaterrae kenti
7	M. Claudius Demetrius	M.S. 199-202 veya M.S. 205-211	Bithynia-Pontus (?)
8	Ti Claudius Callipianus Italicus	M.S. 202-205	Doğudaki Grek orijinli Roma eyaletlerinden biri (?)
9	Aelius Antipater	M.S. ca. 205-211	Asia eyaleti (Hierapolis)
10	C. Claudius Attalus Paterculianus	M.S. 193-214	Asia eyaleti (Pergama)
11	Caecilius Aristo		Doğudaki Grek orijinli Roma eyaletlerinden biri (?)
12	Claudius Aelius Pollio	M.S. 218	?
13	L. Egnatius Victor Lollianus	M.S. ca. 227-230	İtalya? Bithynia-Pontus (Prusa) ?
14	C. Furius Sabinus Aquila Timesitheus	M.S. ca. 235-236	?
15	M. Aurelius Artemidorus	M.S. ca 245/246-247/248	Asia Minor
16	Velleius Macrinus	M.S. 269	?

17	M. Clodius Pupienus Maximus	?	?
18	D. Caelius Calvinus Balbinus	?	?

Yukarıdaki tabloya baktığımızda Bithynia-Pontus eyaletinde *legatus Augusti pro praetore* unvanlı valilerinden beş tanesinin İtalya kökenli olduğunu görüyoruz. Bunlardan L. Hedijs Rufus Lollianus (nr.1) Liguria (Kuzeybatı İtalya), L. Albinus Saturninus (nr. 2) İtalya, M. Didius Severus Iulianus (nr. 4) İtalya'nın Mediolanum kenti, Q. Tineius Sacerdos (nr. 6) Etruria (İtalya'da) ve L. Egnatius Victor Lollianus İtalya (?) kökenlidir. Tespit edebildiğimiz eyalet kökenli *legatus Augusti pro praetore* unvanlı valilerin sayısı da dördür. Bunlardan L. Fabius Cilo (nr. 5) İspanya, Aelius Antipater (nr. 9) Asia (Hierapolis kenti), C. Claudius Attalus Paterculianus (nr. 10) Asia (Pergama kenti), M. Aurelius Artemidorus (nr. 15) Asia kökenlidir. Bunlara ek olarak M. Claudius Demetrius (nr. 7) Bithynia-Pontus (?), Ti. Claudius Callippianus Italicus (nr. 8) ve Caecilius Aristo (nr. 11) köken olarak doğudaki eyaletlerden gelmektedirler. Bu durumda tablodaki 18 tane Bithynia-Pontus valisinin 7 tanesi kesinlikle eyalet kökenli yöneticilerdir. Beş tanesi İtalya kökenlidir. Geriye kalan 6 valinin imparatorluğun hangi bölgesinden geldiklerini tespit edemiyoruz.

Bithynia-Pontus eyaletine gönderilen *legatus Augusti pro praetore* unvanlı valileri köken olarak diğer Roma eyaletlerine gönderilen valilerle karşılaştığımızda büyük farklılıklar olmadığını görüyoruz. Roma imparatorları eyaletlere gönderecekleri valileri seçerken nereden geldiklerine değil yaptıkları işlere göre değerlendirme yapmışlardır.

SONUÇ

“Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)” adlı doktora tezimiz beş ana bölümden oluşmaktadır. İlk dört bölüm tezin özgün konusunu temsil eden beşinci bölüme giriş niteliğindedir.

Birinci bölümde tezimizde kullanılan epigrafik, nümizmatik ve edebi kaynaklar hakkında kısaca bilgi verilmiştir. Kullanılan eserlerin tezimiz açısından önemi belirtilmiştir. Antik yazarlar ve eserleri hakkında genel bilgiler verilmiştir.

Tezin ikinci bölümünde ortaya çıkışından itibaren Roma “provincia” sistemi ele alınmıştır. Burada Roma’nın özelde Bithynia eyaletine bakış açısını ele almadan önce Roma’nın genel eyalet politikası üzerinde durulmuştur. Roma’nın eyaletlerdeki en yüksek temsilcileri olan valilerin yetkileri, yardımcıları ve bu yardımcılardan görevleri de bu bölümün konusu olmuştur. Sonuçta Roma’nın Bithynia eyalet politikasının, genel eyalet politikaları ile paralel gittiği görülmüştür. Ancak Bithynia eyaletinin coğrafi konumu dolayısıyla zaman zaman (özellikle Parth savaşları sırasında) ön plana çıktığı görülmüştür. Bu savaşlar sırasında Bithynia imparator eyaleti statüsüne dönüştürülmüş (imparator Nero ve Traianus dönemlerinde) ve doğudaki Roma lejyonlarının lojistik merkezi olmuştur. Barış zamanlarında ise eyaletin yönetimi tekrar Senato’ya verilmiştir. Eyaletin statüsündeki güncel politik olayların niteliğinden kaynaklanan bu değişiklikler sıradan halkın yaşantısında herhangi bir değişime neden olmamıştır. Eyalet Senato’nun atadığı valiler tarafından yönetilirken başkent Nicomedia’da imparator kültü için tapınak yapılması imparatorların Bithynia eyaletine verdiği önemi açıkça ortaya koymaktadır.

Üçüncü bölümde son Bithynia kralı Nicomedes IV’in krallığını vasiyetle Roma’ya bırakmasıyla (M.Ö. 74) başlayan bağımlılık süreci ele alınmıştır. Bithynia üzerinde hak iddia eden Pontus kralı Mithridates VI ile Roma arasındaki mücadeleler M.Ö. 63’de Pontus kralının ölümüyle sona ermiş ve Pompeius’un *Lex Pompeia*’sı ile Bithynia Roma eyaleti olarak organize edilmiştir. Pompeius’un bu düzenlemeleri daha sonraki Roma imparatorları döneminde de geçerliliğini korumuştur. Ancak bu kanunda zamanla bazı değişiklikler yapıldığı da tespit edilmiştir.

Ne var ki, *Lex Pompeia*'daki diğer bir eksiklik, bu kanunla eyaletin sınırlarının tam olarak tespit edilmemiş olmasıdır. Bu durumda eyaletin sınırlarını tespit etmek amacıyla antik kaynaklara başvurulmuştur. Ancak bu kaynaklar da çoğu zaman birbiriyle çelişmektedir ve coğrafi terimlerde belirsizlikler vardır. Bu bölümde “Eyaletin Sınırları” adı altında bir altbaşlık açılmış ve bu sorunsal ele alınmıştır. Antik ve modern kaynaklar karşılaştırılarak eyaletin sınırları tespit edilmiştir. Diğer bir altbaşlıkta eyalet *koinon*'u ele alınmış ve epigrafik malzeme yardımıyla bu meclisteki memurlar ve bunların görevleri tespit edilmiştir. Bununla birlikte modern araştırmacılar arasında bir *consensus* sağlanamamış olduğunu belirtmekte fayda vardır.

Roma'nın Bithynia'daki mali, askeri ve adli politikaları da yine bu bölümde ele alınmıştır. Mali bakımdan Roma'nın önceliği vergilerin düzenli olarak toplanmasını sağlamak olmuştur. M.Ö. 63'de Pompeius'un yaptığı düzenlemelerden sonra eyalette vergilerin toplanması yetkisi *publicani* denilen vergi mültezimlerine devredilmiştir. Ancak *publicani*'lerin normalde alınması gerekenin çok üstünde vergi talep etmesi zaten Mithridates savaşlarının mali yükünü henüz üzerlerinden atamamış olan halkın tepkisiyle karşılaşmıştır. Augustus döneminde eyalet vergi sistemi yeniden düzenlenmiş ve *publicani*'lerin vergi toplama uygulaması kaldırılmıştır. Bu düzenleme ile vergi sistemi daha basit bir yapıya büründürülmüştür. Buna göre *tributum soli* ve *tributum capitis* olarak adlandırılan vergilerin toplanması kentlere devredilmiştir. Kentlerdeki *boule*'ler de vergi toplama işini kendi üyeleri arasından seçtikleri *dekaprotai* komitesine devretmişlerdir. Böylece Roma hem eyalet halkının *publicani*'ler hakkındaki şikayetlerinden hem de vergi toplama işini yerel yönetimlere bırakarak vergilerin toplanmasındaki mali külfetten kurtulmuştur.

Roma eyaleti olarak organize edilmesinden (M.Ö. 63) imparator Nero (M.S. 54-68) dönemine kadar Bithynia Senatonun sıradan bir eyaleti olarak görülmüştür. Ancak bu dönemde imparatorluğun doğusundaki gelişmeler Bithynia'nın askeri açıdan ne kadar önemli bir eyalet olduğunun anlaşılmasını sağlamıştır. Doğuya

gönderilen askeri birliklerin geçiş yolu üstünde olması nedeniyle imparatorlar sık sık eyalete *procurator*'larını göndererek yolların bakımı ve onarımını üstlenmişleridir. M.S. 58'de C. Iulius Aquilia ve M.S. 78 yılında L. Antonius Naso adlı *procurator*'lar bu amaçla eyalete gönderilmişlerdir. Bu *procurator*'lar eyalet valisinden ve hazinesinden bağımsız hareket etmişlerdir. Yolların yapımında merkezi hazineden kendileri için ayrılan fonu kullanmışlardır. Yine imparator Traianus döneminde (M.S. 98-117) Genç Plinius'un eyalete *legatus Augusti pro praetore* unvanıyla vali olarak gönderilmesinin altında askeri nedenler yatmaktadır.

Antik kaynaklar Bithynia'daki adli uygulamalar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Her Roma eyaleti gibi Bithynia'da da *conventus (diocesis)* denilen idari ve adli bölgeleri tespit edebiliyoruz. Yasama yetkisi yasaların uygulayıcısı olarak da karşımıza çıkan eyalet valilerine verilmiştir. Bithynia eyaletinde mahkeme düzenleme uygulamasının ilk kez ne zaman başladığını tam olarak bilmiyoruz. Ancak Flavius'lar döneminden itibaren kesin olarak tüm *proconsul* eyaletlerinde *conventus* sisteminin uygulandığını söyleyebiliyoruz. Bu nedenle bu dönemi bir *terminus post quem* olarak düşünebiliriz. Dion Chrysostomos ve Genç Plinius Bithynia'da valinin her yıl düzenli olarak eyaletin büyük kentlerinde mahkemeler düzenlediğini açıkça belirtmektedirler.

Çalışmamızın 4. bölümünde Bithynia'daki *civitates*'ler incelenmiştir. Önce "civitas" terimi üzerinde durulmuş, ardından Bithynia'da bu tanıma uyan kentler tespit edilmiştir. Yaşlı Plinius, Strabon, Genç Plinius ve coğrafyacı Ptolemaios'un eserleri Bithynia *civitates*'leri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Ancak bu bilgiler kimi durumlarda birbirleriyle çelişmektedir. Antik kaynaklar ve epigrafik malzemeye dayanarak Bithynia'da "civitas" tanımına uyan 12 kent olduğunu söyleyebiliyoruz. Bithynia eyaletindeki diğer bir sorun da kentlerin statüsü meselesi idi. Nicomedeia, Nicaea, Prusa gibi eyaletin önde gelen kentleri eyalet valisinin tam denetimi altındayken, Apamea bir *colonia*, Chalcedon ve Byzantium ise bağımsız kentler olarak (*civitas libera*) farklı bir statüye sahiptiler. Apamea halkının kentin hesaplarını incelemek isteyen eyalet valisi Plinius'a karşı çıkması bu durumu özetlemektedir.

Augustus'la başlayan *Pax Romana* (Roma Barışı) dönemi boyunca tüm Roma eyaletleri gibi Bithynia'nın refahının arttığını görüyoruz. Bunda eyaletin doğu-batı ve güney-kuzey ticaret yollarının geçiş noktasında yer alması ve eyaletin ticaret limanlarının önemi yadsınmaz. Özellikle M.S. 2. ve 3. yy.lar boyunca Bithynia'daki Nicaea ve Nicomedia kentleri arasındaki unvan mücadelesi süresince büyük ölçekli kamu binalarının inşa edilmiş olması bu zenginliğin bir göstergesidir. Ancak M.S. 3. yüzyılın ikinci yarısındaki Goth akınları neticesinde eyaletin tüm kentleri yağmalanmıştır.

Çalışmamızın 5. bölümü “Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri” ismini taşımaktadır. Bu başlık altında Roma Principatus döneminde Bithynia eyaleti valileri; coğrafi köken, kariyer ve eyaletteki faaliyetleri olarak üç farklı bakış açısından incelenmiştir. Her vali prosopografik bir tarzda incelenmiştir. Önce ele aldığımız valiler hakkındaki belgeler (yazıtlar, sikkeler, edebi kaynaklar), ardından literatür verilmiştir. Daha sonra bu belgeler ve literatür ışığında tespit edilen eyalet valileri ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ancak burada şunu ifade etmek gerekir ki, bölgede bugüne kadar sistemi bir arkeolojik kazının yapılmamış olması özellikle epigrafik malzemenin eksik kalmasına neden olmuştur. Bu nedenle bazı eyalet valileri hakkındaki bilgilerimiz sadece tek bir yazıtta dayanmaktadır. Bunun dışında Bithynia'da valilik görevinde bulunmuş birçok yöneticinin ismi halen tespit edilememiştir. Bölgede ileriki zamanlarda bulunacak epigrafik malzemenin bu sayıyı azaltacağını umuyoruz. Çalışmamızda elimizdeki kaynaklar ışığında (M.Ö. 27-M.S. 165) tarihleri arasında Senato eyaleti olan Bithynia'da görev yapmış olan toplam 41 adet vali tespit ettik. M.S. 165'de Senato eyaleti olarak düzenlenmesinden M.S. 284 yılına kadar ise toplam 18 valinin ismini biliyoruz.

Bithynia eyalet valilerininin coğrafi kökenlerini incelediğimiz zaman ilginç bir tabloyla karşılaştık. Özellikle Senato eyaleti olduğu dönemde (M.Ö. 63-M.S. 165) valilerin çoğunun İtalic kökenli olduklarına tanık oluyoruz. Ancak M.S. 165'de eyalet kalıcı olarak imparator eyaleti olduktan sonra İtalic kökenli valilerin yerini eyalet kökenlilere bıraktığını görüyoruz. Bu dönemde (M.S. 165-284) Bithynia

eyaletinde *legatus Augusti pro praetore* unvanlı valilerinden sadece beş tanesinin İtalya kökenli olduğunu tespit ettik. Aynı dönemde en az yedi tane eyalet kökenli valiyi biliyoruz.

Bithynia valilerinin birçoğunun eyaletteki faaliyetleri hakkında kaynakların yeterli bilgi vermediğini gördük. Bazı valilerin eyalette görev yaptığını sadece *cursus* yazıtları yardımıyla tespit ettik. Bu yazıtlarda “*legato Augusti pro praetore Ponti et Bithyniae*” gibi genel ifadeler kullanılmıştır ve adı geçen valinin Bithynia’daki faaliyetleri hakkında herhangi bir bilgi vermemektedir. Ancak edebi kaynakların yoğun olduğu Traianus döneminde görev yapmış olan Bithynia valileri hakkında daha ayrıntılı bilgilere sahibiz.

KISALTMALAR VE KAYNAKÇA

A. Modern Kaynaklar

- Abbott-Johnson 1926 F. F. Abbott-A. C. Johnson, *Municipal Administration in the Roman Empire*, Princeton, 1926.
- AE* *L'Année épigraphique*.
- AJA* *American Journal of Archaeology*.
- Akerman 1834 J.Y. Akerman, *A Descriptive Catalogue of Rare and Unedited Roman Coins*, London, 1834.
- Akşit 1985 Oktay Akşit, *Roma İmparatorluk Tarihi (M.Ö. 27-M.S. 192)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul, 1985.
- Alföldy 1967 G. Alföldy, *Die Legionslegaten der römischen Rheinearmeen*, Cologne, 1967.
- Alföldy 1969 G. Alföldy, *Fasti Hispanienses. Senatorische Reichsbeamte und Offiziere in den spanischen Provinzen des römischen Reiches von Augustus bis Diocletian*, Wiesbaden, 1969.
- Alföldy 1977 G. Alföldy, *Konsulat und Senatorenstand unter den Antonien; prosopographische Untersuchungen zur senatorischen Führungsschicht*, Bonn, 1977.

- Ameling 1984a Walter Ameling, “Cassius Dio und Bithynien”, *EA*, Heft 3, Bonn, 1984, s. 123–138.
- Ameling 1984b Walter Ameling, “Das Archontat in Bithynien und die Lex Provinciae des Pompeius”, *EA*, Heft 3, Tafel 6a, Bonn, 1984, s. 19–31.
- Ameling 1985 Walter Ameling, *Die Inschriften von Prusias ad Hypium*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 27, Bonn, 1985.
- Anadolu 1970 Mükerrerem Anadolu, *Küçük Asya’da Bulunan Roma İmparatorluk Çağı Tapınakları*, İstanbul, 1970.
- Anderson 1898 J.G.C. Anderson, “A Summer in Phrygia II”, *JHS*, Vol. 18, 1898, s. 81-128.
- Anderson 1900 J.G.C. Anderson, “Pontica”, *JHS*, Vol. 20, 1900, s. 151-158.
- Anderson 1927 J.G.C. Anderson, “Augustan Edicts from Cyrene”, *JRS*, Vol. 17, s. 33-48.
- ANRW* *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt*, H. Temporini and W. Haase (eds.), Berlin, 1972- .
- Arslan 2000 Murat Arslan, *Antikçağ Anadolu’sunun Savaşçı Kavmi Galatlar*, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul, 2000.

- Aune 2000 David E. Aune, "Greek", *Eerdmans Dictionary of Bible*, ed. Allen C. Myers, Michigan, 2000. s. 532-533.
- Babelon 1897 E. Babelon, *La collection Waddington au Cabinet des médailles*, Paris, 1897.
- Badian-Sherk 1984 E. Badian-Robert K. Sherk, *Rome and the Greek East to the Death of Augustus (Translated Documents of Greece and Rome)*, Cambridge University Press, Cambridge, 1984.
- Barbieri 1952 G. Barbieri, *L'albo senatorio da Septimio Severo a Carino (193-285)*, Rome, 1952.
- BCH* *Bulletin de Correspondance Hellénique*
- Becker-Bertau 1986 Friedrich Becker-Bertau, *Die Inschriften von Klaudiu Polis*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 31, Bonn, 1986.
- Bennett 1997 Julian Bennett, *Trajan Optimus Princeps: A life and Times*, London, 1997.
- Berger 1991 Adolf Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, Philadelphia, 1991.
- Berry 1983 Edmund Berry, "Dio Chrysostom the Moral Philosopher", *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 30, No. 1, Apr.-1983, s. 70-80.

- Birley 1962 Eric Birley, “Die Staathalter der Romischen Provinzen Nordafrikas von Augustus bis Diocletianus”, *JRS*, Vol. 52, Parts 1 and 2, s. 219-227.
- BMC Pont.* *British Museum Catalogues of Grek Coins. Pontus, Paphlagonia, Bithynia. Kingdom of Bosporus*, by Warwick Wroth, Bologna, 1963.
- Bosch 1935 C. Bosch, *Die kleinasiatischen Münzen der Römischen Kaiserzeit*, Verlag von W. Kohlhammer, Stuttgart, 1935.
- Bosch 1937a C. Bosch, *Tarihte Anadolu Mahsusatı*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937.
- Bosch 1937b C. Bosch, *İzmit Şehrinin Muhtasar Tarihi*, Devlet Basımevi, İstanbul, 1937.
- Bosch 1940 C. Bosch, *Roma Tarihinin Ana Hatları (I. Kısım: Cumhuriyet)*, çev: Sabahat Atlan, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 1940.
- Bosch 1946 C. Bosch, “Bithynia Tetkikleri”, *Belleten*, c. X, sayı: 37, Ankara, 1946, s. 29-53.
- Bosch 1947 C. Bosch, *Eski Çağda Anadolu'nun Müstakil Meskukat Darbının Vü'sati*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1947.

- Bosch 1948 C. Bosch, *Nikaia Bayram Oyunları*, çev: Cevriye Artuk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1948.
- Bosch 1967 C. Bosch, *Quellen zur Geschichte der Stadt Ankara in Altertum*, Ankara, 1967.
- Bowersock 1964 G.W. Bowersock, “Marcius Censorinus, Legatus Caesaris: In Memoriam A. D. Nock”, *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 68, 1964, s. 207-210.
- Bowersock 1965 G.W. Bowersock, *Augustus and the Greek World*, Oxford, 1965.
- Brandis 1897 Brandis, “Bithynia: Bithynien als römische Provinz”, *RE*, III, 1897, s. 524-539.
- Braund 1982 D. C. Braund, “Three Hellenistic Personages: Amynder, Prusias II, Daphidas”, *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 32, No. 2, 1982, s. 350-357.
- Bremmer 1998 Jan Bremmer, “Aspects of the Acts of Peter: Women, Magic, Place and Date”, *The Apocryphal Acts of Peter*, Leuven, 1998.
- Broughton 1934 T.R.S. Broughton, “Roman Landholding in Asia Minor”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 65, 1934, s. 207-239.

- Broughton 1948 T.R.S. Broughton, "More Notes on Roman Magistrates", *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 79, 1948, s. 63-78.
- Broughton 1951 T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, vol. I, Washington, 1951.
- Broughton 1952 T.R.S. Broughton, *The Magistrates of the Roman Republic*, vol. II, Washington, 1952.
- Broughton 1959 T.R.S. Broughton, "Roman Asia Minor", *An Economic Survey of Ancient Rome*, vol. IV, Baltimore, 1959.
- Broughton 1960 T.R.S. Broughton, *Supplement to the Magistrates*, New York, 1960.
- Brunt 1983 P.A. Brunt, "Princeps and Equites", *JRS*, Vol. 73, 1983, s. 42-75.
- Brunt 1984 P.A. Brunt, "The Role of the Senate in the Augustan Regime", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 34, No. 2, 1984, s. 423-444.
- Brunt 1990 P.A. Brunt, *Roman Imperial Themes*, Oxford University Press, New York, 1990.
- Burton 1972 G.P. Burton, "Senatoren von Vespasian bis Hadrian", *JRS*, vol. 62, 1972, s. 183.

- Burton 1975 G.P. Burton, "Proconsuls, Assizes and the Administration of Justice under the Empire", *JRS*, 65, 1975, s. 92–106.
- Burton 1996 G.P. Burton, "The Lex Irnitana, ch. 84, the Promise of Vadimonium and the Jurisdiction of Proconsuls", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 46, No. 1, 1996, s. 217-221.
- CAH* *The Cambridge Ancient History*, ed. By J.B. Bury, S.A. Cook, vol. I-XII, London, 1923-1939.
- Calp 1955 H. Calp, "Dion Chrysostomos'un XL ve XLI'inci Nutku Üzerine Notlar", *DTCFD*, c. XIII, sayı: 1-2, Ankara, 1955, s. 137-147.
- Campbell 1975 Brian Campbell, "Who Were the 'Viri Militares'?", *JRS*, Vol. 65, 1975, s. 11-31.
- Chamoux 2003 François Chamoux, *Hellenistic Civilization*, Blackwell Publishing, Oxford, 2003
- Christol-Demougin 1988 M. Christol-S. Demougin, "Notes de Prosopographie Equestre", *ZPE*; 74, 1988, s. 14-21.
- CIG* *Corpus Inscriptionum Graecarum*, ed. by A. Boeckh, vol. I-IV, Berlin, 1828-1877.

- CIL* *Corpus Inscriptionum Latinorum*, vol. I-XVI, Leipzig-Berlin, 1826-1843. (Birçok ek cildi bulunmaktadır).
- CIL III* *Corpus inscriptionum latinarum*. Vol. 3, Parts 1-2, ed. Theodor Mommsen, *Inscriptiones Asiae, provinciarum Europae Graecarum, Illyrici Latinae*. 2 vols. Berlin 1873. Vol. 3, Supplement, Parts [1],1-2 & 2, ed. Theodor Mommsen, Otto Hirschfeld, Alfred von Domaszewski, *Inscriptionum Orientis et Illyrici latinarum supplementum*. 4 vols. Berlin 1889-1902.
- Comparette 1906 T. Louis Comparette, “The Reorganization of the Municipal Administration under the Antonines”, *The American Journal of Philology*, Vol. 27, No. 2, 1906, s. 166-183.
- Corbier 1974 M. Corbier, *L'aerarium Saturni et l'aerarium militare*, Rome, 1974.
- Corsten 1985 Thomas Corsten, *Die Inschriften von Kios*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 29, Bonn, 1985.
- Corsten 1987 Thomas Corsten, *Die Inschriften von Apameia (Bithynien) und Pylai*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 32, Bonn, 1987.

- Corsten 1991 Thomas Corsten, *Die Inschriften von Prusa ad Olympum*, 2 vols., Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 39-40, Bonn, 1991-1993.
- Çapar 1995 Ömer Çapar, “Roma’nın Asia Eyaletinde Conventus (Diocesis) Sistemi”, *DTCFD*, c. XXXVII, sayı: 1-2, Ankara, 1995, s. 731-755.
- Danoff Danoff, “Pontus Euxinos”, *RE*, Supp. XI, s. 1141.
- Dabrowa 1980 E. Dabrowa, *L’Asie Mineure sous les Flaviens; recherches sur la politique provinciale*, Varsovie, 1980.
- Dean 1922 L. R. Dean, “Latin Inscriptions from Corinth III”, *AJA*, Vol. 26, No. 4, Oct.-Dec.-1922, s. 451-476.
- Degrassi 1952 A. Degrassi, *I fasti consolari dell’impero romano dal 30 a.C. al 613 d.C.*, Rome, 1952.
- Demircioğlu 1970 Halil Demircioğlu, “Roma Devletinin Eyalet (Provincia) Sistemi Hakkında”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Ankara, 1970, s. 443-459.
- Demircioğlu 1987 Halil Demircioğlu, *Roma Tarihi I/1. Menşelilerden Akdeniz Havzasında Hakimiyet Kurulmasına Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1987.

- Dessau 1924 H. Dessau, *Geschichte der römischen Kaiserzeit*, 2 Bde., Berlin, 1924-1930.
- Dig.* *Corpus Iuris Civilis 1: Institutiones, Digesta*, ed. by Th. Mommsen-P. Kruger, Berolini, 1992.
- Dmitriev 2005 Sviatoslav Dmitriev, *City Government in Hellenistic and Roman Asia Minor*, Oxford University Press, New York, 2005.
- Doğancı 2003 Kamil Doğancı, “Bithynia Tarihi I: Bithynia Krallığı (M.Ö. 297-M.Ö. 74)”, *Bursa Defteri*, sayı: 20, Bursa, Aralık-2003, s. 74-84.
- Doğancı 2005 Kamil Doğancı, “Antik Prusa Kenti”, *1. Bursa Turizm Sempozyumu (30 Eylül-2 Ekim 2005)*, Osmangazi Belediyesi, Bursa, 2005, s. 35-40.
- Dörner 1941 F. K. Dörner, *Inschriften und Denkmaler aus Bithynien*, Berlin, 1941.
- Dörner 1952 F.K. Dörner, *Bericht über eine Reise in Bithynien*, Vienna, 1952.
- Dörner 1957 F.K. Dörner, “Prusias”, *RE*, No. 5, 1957, s. 1128-1147.
- Dräger 1993 Michael Dräger, *Die Städte der Provinz Asia in der Flavierzeit*, Berlin, 1993.
- DTCFD* *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*

- Duncan-Jones 1994 Richard Duncan-Jones, *Money and Government in the Roman Empire*, Cambridge University Press, Cambridge, 1994.
- Du Prey 1994 Pierre de la Ruffinière du Prey, *The Villas of Pliny from Antiquity to Posterity*, The University of Chicago Press, Chicago and London, 1994.
- EA* *Epigraphica Anatolica: Zeitschrift für Epigraphik und historische Geographie Anatoliens.*
- Eck 1970 W. Eck, *Senatoren von Vespasian bis Hadrian. Prosopographische Untersuchungen mit Einschluss der Jahres-und Provinzialfasten der Statthalter*, Munich, 1970.
- Eck 1985 W. Eck, *Die Staatshelpter des germanischen Povinzen vom 1-3 Jahrhundert*, Bonn, 1985.
- Eilers 2002 Claude Eilers, *Roman Patrons of Greek Cities*, Oxford Classical Monographs, New York, 2002.
- Erdemir 2004 H. Palaz Erdemir, “Roma’nın Küçük Asya’da İdari Bir Meselesi: Bağımsız Şehirler”, *Adayla*, No. VII, 2004, s. 171-184.
- Erzen 1958 Afif Erzen, “Roma İmparatorluğunun Dağılmasında Eyaletlerin Oynadığı Rol”, *Belleten*, cilt XXII, sayı: 85, Ankara, 1958, s. 93-100.

- FGrHist* *Die Fragmente der griechischen Historiker*, von F. Jacoby, Bd. I-XV, Berlin-Leiden, 1923–58.
- Fıratlı 1953 Nezih Fıratlı, “Bitinya Araştırmalarına Birkaç İlave”, *Belleten*, cilt: XVII, sayı: 65, Ankara, 1953, s. 15-25.
- Fıratlı 1965 Nezih Fıratlı, “Two Galatian Tumuli in the Vicinity of Bolu”, *AJA*, Vol. 69, No. 4, Oct.-1965, s. 365-367.
- FiE* *Forschungen in Ephesos*, hrsg. vom Österreichischen Archäologischen Institut, Wien: II, 1906 (=Theater); III, 1923 (=Agora); IV 1, 1932 (=Konzilskirche); IV 2, 1937 (=Siebenschläfergrotte); IV 3, 1951 (=Johanneskirche); V 1, 1944 (=Bibliothek); IX 1/1, 1981 (=Staatsmarkt).
- Fletcher 1939 William G. Fletcher, “The Pontic Cities of Pompey the Great”, *Transactions and Proceedings of the American Philological Association*, Vol. 70, 1939, s. 17-29.
- Frank 1927 Tenney Frank, “Dominium in Solo Provinciali, and Ager Publicus”, *JRS*, Vol. 17, 1927, s. 141-161.
- Frederiksen 1965 M. W. Frederiksen, “The Republican Municipal Laws: Errors and Drafts”, *JRS*, Vol. 55, No. 1/2, Parts 1 and 2, 1965, s.183-198.

- Freeman 2003 Charles Freeman, *Mısır, Yunan ve Roma: Antik Akdeniz Uygarlıkları*, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara, 2003.
- French 1981 D. French, *Roman Roads and Milestones of Asia Minor, fasc. I: The Pilgrim's Road*, BAR International Series 105, Ankara, 1981.
- Gallivan 1974 Paul Gallivan, "Some Comments on the Fasti for the Reign of Nero", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 1, No. 2, Dec.-1974, s. 290-311.
- Gallivan 1981 Paul Gallivan, "The Fasti for A. D. 70-96", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 31, No. 1, 1981, s. 186-220.
- Gamsey 1968 Peter Gamsey, "The Criminal Jurisdiction of Governors", *JRS*, Vol. 58, Parts 1 and 2, 1968, s. 51-59.
- Griffin 2000a Miriam Griffin, "Nerva to Hadrian", *CAH*, vol. XI, Cambridge University Press, 2000, s. 84-131.
- Griffin 2000b Miriam Griffin, *Nero: The End of a Dynasty*, Routledge, Florence, 2000.
- Griffin 2000c Miriam Griffin, "The Flavians", *CAH*, vol. XI, Cambridge University Press, 2000, s. 1-83.

- Grant 1946 M. Grant, *From Imperium to Auctoritas: a Historical Study of Aes Coinage in the Roman Empire 49 BC-AD 14*, Cambridge, 1946.
- Grant 1986 M. Grant, *A Guide to the Ancient World*, New York, 1986.
- Grant 1996 M. Grant, *The Severans, The Changed Roman Empire*, London, 1996.
- Grasby 1975 K. D. Grasby, "The Age, Ancestry, and Career of Gordian I", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 25, No. 1, May-1975, s. 123-130.
- Greatrex-Lieu 2002 Geoffrey Greatrex-Samuel N.C. Lieu, *The Roman Eastern Frontier and the Persian Wars: Part II, AD 363–630: A narrative sourcebook*, Florence, Routledge, New York, 2002.
- Groag 1939 E. Groag, *Die römischen Reichsbeamten von Achaia bis auf Diokletian*, Vienne, 1939.
- Grosso 1964 F. Grosso, *La lotta politica al tempo di Commodo*, Turin, 1964.
- Habicht 1957 C. Habicht, "Prusias II", *RE*, XXIII, 1957, s. 1107-1127.
- Habicht 1972 C. Habicht, "Ziaelas", *RE*, vol. X/A, 1972, s. 387-397.

- Halfmann 1979 H. Halfmann, *Die Senatoren aus dem östlichen Teil des Imperium Romanum bis zum Ende des 2 Jahrhunderts*, Göttingen, 1979.
- Hall 2000 John F. Hall, "Trajan", *Eerdmans Dictionary of Bible*, ed. Allen C. Myers, Michigan, 2000, s. 1326-1327.
- Hammond 1938 Mason Hammond, "Pliny the Younger's Views on Government", *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 49, 1938, s. 115-140.
- Hardy 1906 E. G. Hardy, *Studies in Roman History*, London, 1906.
- Haris-Ryde 1980 B.F. Haris-North Ryde, "Bithynia: Roman Sovereignty and Survival of Hellenism", *ANRW*, ed. Hildegard Temporini, Berlin-New York, 1980, s. 857-901.
- Harland 2000 Philip A. Harland, "Bithynia", *Eerdmans Dictionary of Bible*, ed. Allen C. Myers, Michigan, 2000, s. 190.
- Harrer-Griffin 1930 G. A. Harrer-M. H. Griffin, *Fasti Consulares*, *AJA*, Vol. 34, nr. 3, 1930, s. 360-364.
- Hasluck 1910 Hasluck, F.W., *Cyzicus*, Cambridge University Press, Cambridge, 1910.
- Head 1911 B.V. Head, *Historia Numorum: A Manual of Greek Numismatics*, Oxford, 1911.

- Heichelheim 1944 F. M. Heichelheim, "Attius Laco, the Proconsul, and Iunius Cilo, the Procurator, in Bithynia", *AJA*, Vol. 48, No. 2, Apr.-Jun.-1944, s. 176-177.
- Hicks 1907 E. L. Hicks, "Three Inscriptions from Asia Minor", *JHS*, Vol. 27, 1907, s. 226–228.
- Hirschfeld 1905 O. Hirschfeld, *Kaiserliche Verwaltungsbeamte bis auf Diocletian*, Berlin, 1905.
- Holleaux, 1924 M. Holleaux, "Inscription Trouvee a Broussee", *BCH*, XLVIII, 1924.
- Humphreys 1853 H. Noel Humphreys, *The Coin Collectors's Manual*, Vol. I, London, 1853.
- IG* *Inscriptiones Graecae*, Berlin, 1873 vd.
- IGR III* *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, 3, ed. René Cagnat, Roma, 1964.
- IGR IV* *Inscriptiones graecae ad res romanas pertinentes*, 4, ed. René Cagnat, Roma, 1964.
- IGUR* *Inscriptiones Graecae Urbis Romae I-IV*.
- IKEp.* *Die Inschriften von Ephesos*, ed. W. Wankel-C. Borker-R. Merkelbach et. Al., 8 vol., Bonn, 1969-1984.

- ILS* Hermann, *Inscriptiones Latinae Selectae*, ed. H. Dessau, 3 vols. in 5 parts, Berlin, 1892-1916.
- Imhoof-Blumer 1901 F. Imhoof-Blumer, *Kleinasiatische Münzen*, Des Österreichischen Archäologischen Institutes, Vienne, 1901.
- Imhoof-Blumer 1972 Imhoof-Blumer, *Griechische Münzen*, Akademische Druck, Graz, 1972.
- Inscr. Ital.* *Inscriptiones Italiae*, Rome, 1931.
- IvE* *Die Inschriften von Ephesos*, hrsg. von R. Merkelbach, H. Engelmann, D. Knibbe, Teile Ia-VIII,2, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, Bonn, 1979–84.
- Işık 2001 Adem Işık, *Antik Kaynaklarda Karadeniz Bölgesi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 2001.
- Itin. Burd.* *Itinerarium Burdigalense (The Itinerary of the Anonymous Pilgrim of Bordeaux, 333A.D.)*, <<http://198.62.75.1/www1/ofm/pilgr/bord/10Bord04Const.html>>, 22.02.2005.
- Itin. Rom.* *Itineraria Romana I*, ed. O Cuntz, Lipsiae, 1929.

- İplikçioğlu 1997 Bülent İplikçioğlu, *Eskibati Tarihi I: Giriş, Kaynaklar, Bibliyografya*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1997.
- Jacques 1983 F. Jacques, *Les curateurs des cités dans l'Occident romain, de Trajan à Gallien*, Paris, 1983.
- Jameson 1965 Shelagh Jameson, "Cornutus Tertullus and the Plancii of Perge", *JRS*, Vol. 55, No. 1/2, Parts 1 and 2, 1965, s. 54-58.
- JHS* *Journal of Hellenistic Studies*.
- Jones 1940 A.H.M. Jones, *The Greek City (From Alexander to Justinian)*, Oxford University Press, New York, 1940.
- Jones 1971 A.H.M. Jones, *The Cities of the Eastern Roman Provinces*, Clarendon Press, Oxford, 1971.
- Jones 1974 C.P. Jones, "Senatoren von Vespasian bis Hadrian", *The American Journal of Philology*, Book Review, Vol. 95, No. 1, 1974, s. 89-90.
- Johnson 1940 A. Chester Johnson, "Die Römischen Reichsbeamten von Achaia bis auf Diokletian, Schriften der Balkankommission Antiquarische Abteilung IX by Edmund Groag", *AJA*, vol. 44, No. 2, 1940, s. 272-273.
- JRS* *The Journal of Roman Studies*.

- Kaya 1998 M. A. Kaya, “Anadolu’da Roma Egemenliği ve Pompeius’un Siyasal Dzenlemeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XIII, İzmir, 1998, s.163-173.
- Kaya 2000 M. Ali Kaya, *Anadolu’daki Galatlar ve Galatya Tarihi*, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, No: 112, İzmir, 2000.
- Kaya 2005 M. Ali Kaya, “Anadolu’da Roma Eyaletleri: Sınırlar ve Roma Yönetimi”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt. XXIV, sayı: 38, Ankara, 2005, s. 11-30.
- Koenen 1970 L. Koenen, “Die ‘Laudatio Funeris’ des Augustus für Agrippa auf einem neuen Papyrus”, *ZPE*, 5, 1970, s. 217-283.
- Kornemann 1900 E. Kornemann, “Conventus”, *RE* 4, 1900, s. 1173 vd.
- Kökten 1952a Kılıç Kökten, “Anadolu’da Prehistorik Yerleşme Yerleri ve 1944–48 Yıllarında Yapılan Tarih Öncesi Araştırmaları”, *IV. Türk Tarih Kongresi (Ankara 10–14 Kasım 1948)*, Ankara 1952, 195-209.
- Kökten 1952b Kılıç Kökten, “Anadolu’da Prehistorik Yerleşme Yerlerinin Dağılışı Üzerine Bir Araştırma”, *DTCFD*, c. X, Ankara, 1952, s. 162-207.

- Körner 2002 Christian Körner, *Philippus Arabs: Ein Soldatenkaiser in der Tradition des Antoninisch-severischen Prinzipats*, Göttingen, 2002.
- Laet 1941 S.J. de Laet, *De Samenstelling van den romeischen Senaat gedurende de eerste Eeuw van het Principat (28 vor Chr.-68 na Chr.)*, Anvers, 1941.
- Lambrechts 1936 P. Lambrechts, *La composition du sénat romain de l'accession au trone d'Hadrien à la mort de Commode*, Anvers, 1936.
- Lambrechts 1937 P. Lambrechts, *La composition du sénat romain de Septime Sévère à Dioclétien (193-284)*, Budapest, 1937.
- Lang 2003 Gernot Lang, *Klassische Antike Stätten Anatoliens, Band II: Larissa, Zeleia*, Germany, 2003.
- Langer 1978 Nancy Patricia Langer, *Power and Propaganda: Relations Between Rome and Bithynia under the Empire*, University of Virginia, Virginia, 1981.
- Last 1936 H. Last, "Rome and the Empire (*The Imperial Peace AD 70-192*)", *CAH*, vol. XI, chap. XI, 1936, s. 435-477.

- Leach 1986 John D. Leach, *Pompey the Great*, London, 1986.
- Lendering 2004 Jona Lendering, “Cursus Honorum”, http://www.livius.org/ctcz/cursus/cursus_honorum.html, 21.10.2004.
- Levick 1958 Barbara Levick, “Two Pisidian Colonial Families”, *JRS*, Vol. 48, No. 1/2, 1958, s. 74-78.
- Levick 1979 Barbara Levick, “Pliny in Bithynia-And What Followed”, *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 26, No. 2, Oct.-1979, s. 119-131.
- Levick 1999 Barbara Levick, *Vespasian*, Routledge, New York, 1999.
- Lewis 1973 Mary Frances Lewis, *A History of Bithynia under Roman Rule (74 B.C.-14 A.D.)*, University of Minnesota, 1973.
- Liebenam 1897 W. Liebenam, “Curator Rei Publicae”, *Philologus*, 56, 1897, s. 290–325.
- Lintott 1981 A. Lintott, “What Was the ‘Imperium Romanum’?”, *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 28, No. 1, Apr.-1981, s. 53-67.
- Lintott 1993 A. Lintott, *Imperium Romanum: Politics and Administration*, Routledge, London, 1993.

- Lintott 1999 Andrew Lintott, *The Constitution of the Roman Republic*, Clarendon Press, Oxford, 1999.
- Long 1875 George Long, "Provincia", *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, ed. William Smith-John Murray, London, 1875, s. 964-970.
- Long 1875b George Long, "Fiscus", *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, ed. William Smith-John Murray, London, 1875, s. 537-538.
- Long 1875c George Long, "Civitas", *A Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, ed. William Smith-John Murray, London, 1875, s. 288-293.
- Longden 1931 R. P. Longden, "Notes on the Parthian Campaigns of Trajan", *JRS*, Vol. 21, 1931, s. 1-35.
- Macro 1980 A.D. Macro, "The Cities of Asia Minor Under the Roman Imperium", *ANRW*, ed. Hildegard Temporini, Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1980, s. 659-695.
- Magie 1950 D. Magie, *Roman Rule in Asia Minor I-II*, Princeton, 1950.
- MAMA* *Monumenta Asiae Minoris Antiqua*, 8 vols., Manchester, 1928-62.
- Mansel 1999 A. Müfid Mansel, *Ege ve Yunan Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1999.

- Marek 2003 Christian Marek, *Bithynia et Pontus*, Berlin, 2003.
- Mattingly 2004 Harold B. Mattingly, *From Coins to History*, Michigan, 2004.
- McElderry 1913 R. Knox McElderry, "Some Conjectures on the Reign of Vespasian", *JRS*, Vol. 3, Part 1, 1913, s. 116-126.
- McFayden Donald McFayden, "The Princeps and the Senatorial Provinces", *Classical Philology*, Vol. 16, No. 1, Jan.-1921, s. 34-50.
- Mellink 1960 Machteld J. Mellink, "Archaeology in Asia Minor", *AJA*, Vol. 64, No. 1, Jan.-1960, s. 57-69.
- Mellink 1993 Machteld J. Mellink, "Archaeology in Anatolia", *AJA*, Vol. 97, No. 1, 1993, s. 105-133.
- Merkelbach-Dörner 1980 Reinhold Merkelbach-Friedrich Karl Dörner-Sencer Şahin, *Die Inschriften von Kalchedon*, Inschriften griechischer Städte aus Kleinasien, 20, Bonn, 1980.
- Merkelbach 1985 Reinhold Merkelbach, "Nikaia die Rankenreiche ein Übersehenes Fragment aus Arrians Bithyniaka", *EA*; Heft 5, Bonn, 1985, s. 1-4.

- Meyer 1897 Ed. Meyer, “Bithynia”, *RE*, III, 1897, s. 510–524.
- Millar 1966 Fergus Millar, “The Emperor, the Senate and the Provinces”, *JRS*, Vol. 56, Parts 1 and 2, 1966, s.156-166.
- Millar 1977 F. Millar, *The Emperor in the Roman World (31 BC-AD 337)*, London, 1977.
- Millar 2002 Fergus Millar, *The Roman Republic and the Augustan Revolution*, ed. by Hannah M. Cotton and Guy M. Rogers, University of North Carolina Press, 2002.
- Miller 1962 Konrad Miller, *Die Peutingersche Tafel*, Stuttgart, 1962.
- Mionnet T. E. Mionnet, *Description des médailles antiques grecques et romaines avec leur degré de rareté et leur estimation*, Paris, 1808-1837.
- Mitchell 1860 S. Augustus Mitchell, *Ancient Geography*, Philadelphia, 1860.
- Mitchell 1974 Stephen Mitchell, “The Plancii in Asia Minor”, *JRS*, Vol. 64, 1974, s. 27-39.
- Mitchell 1982 Stephen Mitchell, *Regional Epigraphic Catalogues of Asia Minor, II. The Ankara*

- District, the Inscriptions of North Galatia*, BAR International Series 135, Ankara, 1982.
- Mitchell 1987 Stephen Mitchell, “Imperial Building in the Eastern Roman Provinces”, *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 91, 1987, s. 333-365.
- Mitchell 1993 Stephen Mitchell, *Anatolia. Land, Man and Gods in Asia Minor*, vol. I, Oxford, 1993.
- Mommsen 1887 T. Mommsen, *Römisches Staatsrecht*, 3rd ed., 3 vols., Leipzig, 1887.
- Mommsen 1899 T. Mommsen, *Römisches Strafrecht*, Leipzig, 1899.
- Moore 1950 F.G. Moore, “Three Canal Projects, Roman and Byzantine”, *AJA*, Vol. 54, No. 2, Apr.-June 1950, s. 97-111.
- Munro 1901 J. Arthur R. Munro, “Roads in Pontus, Royal and Roman”, *JHS*, Vol. 21, 1901, s. 52-66.
- Murray 1886 J. Murray, *Supplementary Papers*, by Royal Geographical Society, Great Britain, 1886.
- Münsterberg 1911 R. Münsterberg, “Die Beamtennamen auf den griechischen Münzen, geographisch und alphabetisch geordnet”, *NZ*, 1911, s. 144–145.

- Nicols 1990 John Nicols, “Patrons of Provinces in the Early Principate: The Case of Bithynia”, *ZPE*, 80, 1990, s. 101–108.
- Noerr 1969 Dietrich Noerr, *Imperium und Polis in der hohen Prinzipat*, 2nd ed., München, 1969.
- NumChron.* *The Numismatic Chronicle.*
- OGIS* Wilhelm Dittenberger, *Orientis Graeci Inscriptiones Selectae*, 2 vols, Leipzig, 1903-1905.
- Oliver 1941 J. H. Oliver, “The Sacred Gerusia”, *Hesperia*, Supp. VI, 1941.
- Oliver 1967 J. H. Oliver, “The Sacred Gerusia and the Emperor’s Consilium”, *Hesperia*, Vol. 36, nr. 3, 1967, s. 329-335.
- Olmstead 1942 A. T. Olmstead, “The Mid-Third Century of the Christian Era. II”, *Classical Philology*, Vol. 37, No. 4, Oct.-1942, s. 398-420.
- Oost 1973 Stewart Irvin Oost, “Senatoren von Vespasian bis Hadrian: Prosopographische Untersuchungen mit Einschluß der Jahres- und Provinzialfasten der Statthalter”, *Classical Philology*, Vol. 68, No. 2, April-1973, s. 154–155.
- Peeters 1932 C: Peeters, *Le musée belge: Revue de philologie classique*, Bruxelles, 1932.

- Petersen 1955 Hans Petersen, “Senatorial and Equestrian Governors in the Third Century A.D.”, *JRS*, Vol. 45, Parts 1 and 2, 1955, s. 47-57.
- Perrot 1872 G. Perrot, *Exploration archéologique de la Galatie et de la Bithynie, d'une partie de la Mysie, de la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont*, 2 vol., Paris, 1872.
- Petrus-Hout 1999 Michael Petrus-Josephus Hout, *A Commentary on the Letters of M. Cornelius Fronto*, Brill Academic Publishers, Leiden, 1999.
- Pflaum 1950 H.G. Pflaum, *Les Procurateurs équestres sous le haut-empire romain*, Paris, 1950.
- Pflaum 1960 H.G. Pflaum, *Les carrières procuratoriennes équestres sous le Haut-Empire romain*, 4 vol., Paris, 1960.
- Pflaum 1962 H.G. Pflaum, “Legats impériaux à l’intérieur de provinces sénatoriales”, *Hommages à Grenier*, Bruxelles, 1962, s. 1232–1242.
- Pflaum 1966 H.G. Pflaum, *Les Sodales Antoniniani de l’époque de Marc Aurèle*, Paris, 1966.
- PIR*¹ *Prosopographia Imperii Romani*, saec. I-III., Hrsg. v. E. Klebs, H. Dessau und P. von Rohden, 3 Bde., Berlin, 1897-98.

- PIR*² *Prosopographia Imperii Romani*, saec. I-III., Hrsg. von E. Groag, E. Stein und L. Petersen, Berlin, 1952 vd.
- Platner 1929 Samuel Ball Platner, *A Topographical Dictionary of Ancient Rome*, (completed and revised by Thomas Ashby), Oxford University Press, London, 1929.
- Radice 1962 Betty Radice, "A Fresh Approach to Pliny's Letters", *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 9, No. 2, Oct.-1962, s. 160-168.
- Radice 1969 *The Letters of the Pliny the Younger*, Penguin Classics, ed. Betty Radice, London, 1969.
- Ramsay 1895 W.M. Ramsay, *The Cities and Bishoprics of Phrygia*, Clarendon Press, Oxford, 1895.
- Ramsay 1960 W. M. Ramsay, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*, çev: Mihri Pektaş, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1960.
- Rawson 1982 Elizabeth Rawson, "The Life and Death of Asclepiades of Bithynia", *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 32, No. 2, 1982, s. 358-370.
- RE* *Paulys Real-Encyclopädie der classischen Alterthumswissenschaft in alphabetischer Ordnung*, ed. by August Friedrich von Pauly,

- Christian Walz, Wilhelm Sigismund Teuffel, Stuttgart.
- Reinach 1887 T. Reinach, *Trois Royaumes de l'Asie Mineure*, Paris, 1887.
- Remy 1989 Bernard Remy, *Les Carrières Sénatoriales dans les Provinces Romaines D'Anatolie au Haut-Empire (31 av. J.-C.-284 ap. J.-C.)*, İstanbul-Paris, 1989.
- Reynolds 1971 J. Reynolds, "Roman Inscriptions 1966-1970", *JRS*, vol. 61, 1971, s. 136-152.
- Reynolds-Perkins 1952 J. Reynolds-J.B. Ward Perkins, *The Inscriptions of Roman Tripolitania*, Londres, 1952.
- RG W.H. Waddington-E. Babelon-Th. Reinach, *Recueil général des monnaies grecques d'Asie Mineure: Bithynie*, Paris, 1908 vd.
- RIC H. Mattingly-E.A. Sydenham, *The Roman Imperial Coinage*, London, 1926.
- Richardson 1994 J. Richardson, "The Administration of the Empire", *CAH*, vol. IX (2. edit), Cambridge, 1994, s. 564–598.
- Ridley 1987 R.T. Ridley, *History of Rome (A Documented Analysis)*, Roma, 1987.

- Rigsby 1996 Kent J. Rigsby, *Asyilia: Territorial Inviolability in the Hellenistic World*, University of California Press, California, 1996.
- Ritterling 1927 E. Ritterling, "Military Forces in the Senatorial Provinces", *JRS*, vol. 17, 1927, s. 28-32.
- Ritterling 1932 E. Ritterling, *Fasti des römischen Deutschland uner dem Prinzipat*, Vienne, 1932.
- Robert 1937 L. Robert, *Études Anatoliennes*, Paris, 1937.
- Robinson 1905 David M. Robinson, "Greek and Latin Inscriptions from Sinope and Environs", *AJA*, Vol. 9, No. 3, Jul.-Sept-1905, s. 294-333.
- Robinson 1906 David M. Robinson, "Ancient Sinope: second Part", *The American Journal of Philology*, Vol. 27, No. 3, 1906, s. 245-279.
- Rogers 1935 R. Samuel Rogers, *Criminal Trials and Criminal Legislation Under Tiberius*, American Philological Ass., Connecticut, 1935.
- Roller 1998 Matthew Roller, "Pliny's Catullus: The Politics of Literary Appropriation", *Transactions of the American Philological Association (1974-)*, Vol. 128, 1998, s. 265-304.
- Rostovtzeff 1926 M. Rostovtzeff, *Social and Economic History of Roman Empire*, Oxford, 1941.

- Rostovtzeff 1916 M.I. Rostovtzeff, "Pontus Bithynia and the Bosporus", *Annual of the British School at Athens*, 22, 1916, s. 1–22.
- Rountree 2003 Asa Rountree, *The Roman Republic: An Historical Paralel?*, Xlibris Corporation, USA, 2003.
- RPC Andrew Burnett-Michel Amandry-Pere Pau Ripollè, *Roman Provincial Coinage, Volume I: from the death of Caesar to the death of Vitellius (M.Ö. 44-M.S. 69); Volume II: from Vespasian to Domitian (M.S. 69-96); Supplement I*, British Museum Press, London, 1998.
- Rutledge 2001 Steven H. Rutledge, *Imperial Inquisitions: Prosecutors and Informants from Tiberius to Domitian*, London, 2001.
- Ryan 1994 Francis Xavier Ryan, "The Magistrates in Dio 36.40-41", *Classica et Mediaevalia*, vol. XLV, Copenhagen, 1994, s. 185-192.
- Salway 2001 Benet Salway, "Travel, Itineraria And Tabellaria", *Travel and Geography in the Roman Empire*, ed. by Colin Adams and Ray Laurence, New York, 2001, s. 22-66.
- Sarıgöllü 1971 Ayşe Sarıgöllü, *Roma Edebiyatında Tarih*, Ankara Üniveritesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, Ankara, 1971.

- Schneider-Karnapp 1938 Alfons Maria Schneider-Walter Karnapp, *Die Stadtmauer von İznik (Nicaea)*, Istanbuler Forschungen 9, Berlin, 1938.
- Schwertheim 1983 E. Schwertheim, *Kyzikos und Umgebung, Teil II: Miletupolis*, Bonn, 1983.
- Scullard 1982 H.H. Scullard, *From the Gracchi to Nero*, Routledge, London, 1982.
- SEG *Supplementum Epigraphicum Graecum*. Vols. 1-11, ed. Jacob E. Hondius, Leiden, 1923-1954. Vols. 12-25, ed. Arthur G. Woodhead, Leiden, 1955-1971. Vols. 26-41, eds. Henry W. Pleket and Ronald S. Stroud, Amsterdam, 1979-1994. Vols. 42-44, ed. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 1995-1997. Vols. 45-49, ed. Henry W. Pleket, Ronald S. Stroud, Angelos Chaniotis and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 1998-2002. Vols. 50- , ed. Angelos Chaniotis, Ronald S. Stroud and Johan H.M. Strubbe, Amsterdam, 2003- .
- Seltman 1928 C. T. Seltman, “The Administration of Bithynia under Claudius and Nero”, *NumChron.*, 5th ser. viii, 1928.
- Sherk 1955 Robert K. Sherk, “The Inermes Provinciae of Asia Minor”, *The American Journal of Philology*, Vol. 76, No. 4, 1955, s. 400–413.

- Sherk 1988 Robert K. Sherk, *The Roman Empire: Augustus to Hadrian*, Cambridge University Press, Cambridge, 1988.
- Sherk 1992 Robert K. Sherk, "The Eponymous Officials of Greek Cities IV", *ZPE*, vol. 93, Bonn, 1992, s. 223-272.
- Sherwin-White 1966 A.N. Sherwin-White, *The Letters of Pliny (A Historical and Social Commentary)*, Oxford University Press, New York, 1966.
- Sherwin-White 1966b A.N. Sherwin-White, "Pliny's Praetorship Again", *JRS*, Vol. 47, No. 1/2, 1957, s. 126-130.
- Sherwin-White 1969 A.N. Sherwin-White, "Pliny, the Man and His Letters", *Greece & Rome*, 2nd Ser., Vol. 16, No. 1, Apr.-1969, s. 76-90.
- Sherwin-White 1973 A. N. Sherwin-White, *The Roman Citizenship*, Oxford University Press, New York, 1973.
- Sherwin-White 1977 A. N. Sherwin-White, "Roman Involvement in Anatolia, 167-88 B.C.", *JRS*, Vol. 67, 1977, s. 62-75.
- Sherwin-White 1984 A.N. Sherwin-White, *Roman Foreign Policy in the East (168 BC to AD 1)*, University of Oklahoma Press, Oklahoma, 1984.

- Smallwood 1967 E.M. Smallwood, *Documents Illustrating the Principates Gaius, Claudius and Nero*, Cambridge, 1967.
- Smallwood 2001 E. M. Smallwood, *The Jews under Roman Rule (From Pompey to Diocletian)*, Brill Academic Publishers Inc., Boston-Leiden, 2001.
- Smith 1684 Tho Smith, “An Account of the City of Prusa in Bithynia, and a Continuation of the Historical Observations Relating to Constantinople”, *Philosophical Transactions (1683-1775)*, Vol. 14, 1684, s. 431-454.
- Smith 1861 W. Smith, *Dictionary of Greek and Roman Geography*, London, 1861.
- SNG Copenhagen* *Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals: Bosphorus-Bithynia*, Danish National Museum, Copenhagen, 1944.
- SNG von Aulock* *Sylloge Nummorum Graecorum: Pontus-Paphlagonien-Bithynien*.
- Spiedel 1980 Michael P. Spiedel, “Legionaries from Asia Minor”, ed. Hildegard Temporini, *ANRW*, Walter de Gruyter, Berlin-New York, 1980, s. 730-746.
- Stein 1940 A. Stein, *Die Reichsbeamten von Dazien*, Budapest, 1940.

- Stevenson 1939 G.H. Stevenson, *Roman Provincial Administration till the Age of the Antonines*, Oxford, 1939.
- Storey 1998 S. Jonathon Storey, *Bithynia: History and Administration to the Time of Pliny the Younger*, Edmonton, 1998.
- Stumpf 1991 Gerd R. Stumpf, *Numismatische Studien zur Chronologie der Römischen Statthalter in Kleinasien (122 v. Chr.-163 n. Chr.)*, Saarbrücker Studien zur Archäologie und Geschichte, Bd. 4, Saarbrücken, 1991.
- Sullivan 1986 J.P. Sullivan, *The Satyricon and Seneca the Apocolocyntosis*, Penguin Classics, London, 1986.
- Syme 1946 Ronald Syme, "Die Reichsbeamten von Dazien", *JRS*, Vol. 36, Parts 1 and 2, 1946, s. 159-168.
- Syme 1968 Ronald Syme, "People in Pliny", *JRS*, Vol. 58, Parts 1 and 2, 1968, s. 135-151.
- Syme 1980 Ronald Syme, *Tacitus*, Oxford University Press, Cambridge, 1980.
- Syme 1982 Ronald Syme, "The Career of Arrian", *Harvard Studies in Classical Philology*, Vol. 86, 1982, s. 181-211.

- Syme 1985 Ronald Syme, “The Dating of Pliny’s Latest Letters”, *The Classical Quarterly*, New Series, Vol. 35, No. 1, 1985, s. 176-185.
- Syme 2002 Ronald Syme, *The Roman Revolution*, Oxford University Press, New York, 2002.
- Şahin 1979 S. Şahin, *Katalog der antiken Inscriptions des Museums von Iznik (Nikaia)*, 2 vol., Bonn, 1979-1981.
- Şahin 1981 Sencer Şahin, *Katalog Der Antiken Inschriften Des Museums von Iznik (Nikaia)*, Teil II, 1, nr. 701-1210, Bonn, 1981.
- Şahin 1982 Sencer Şahin, *Katalog Der Antiken Inschriften Des Museums Von Iznik (Nikaia)*, Teil II, 2, nr. 1230–1597, Bonn, 1982.
- Şahin 1987a Sencer Şahin, *Katalog Der Antiken Inschriften Des Museums Von Iznik (Nikaia)*, Teil II, 3, Bonn, 1987.
- Şahin 1987b Sencer Şahin, “Yazıtların Diliyle İznik’te (Nikaia) Tarih”, *V. Araştırma Sonuçları Toplantısı*, c. I, Ankara, 1987, s. 367-371.
- Şahin 1997 Sencer Şahin, “Perge Tiyatrosu Yayın Çalışmalarının Ön Raporu: Yazıtlar”, *XVIII. Kazı Sonuçları Toplantısı (27-31 Mayıs 1996)*, c. II, Ankara, 1997, s. 72-73.

- Talbert 2000 Richard Talbert, *Barrington Atlas of the Greek and Roman World*, Princeton University Press, 2000.
- TAM IV,1* *Tituli Asiae Minoris, IV. Tituli Bithyniae linguis Graeca et Latina conscripti, 1. Paeninsula Bithynica praeter Chalcedonem. Nicomedia et ager Nicomedensis cum septentrionali meridianoque litore sinus Astaceni et cum lacu Sumonensi*, ed. Friedrich Karl Dörner, with the assistance of Maria-Barbara von Stritzky. Wien 1978.
- Tarn 1927 W.W. Tarn, *Hellenistic Civilisation*, London, 1927.
- Taşlıklioğlu 1955 Z. Taşlıklioğlu, “Son Zamanlarda Bulunmuş Olan Birkaç Bithynia Kitabesi”, *Belleten*, cilt: XIX, sayı: 73, Ankara, 1955, s. 81-97.
- Texier 2002 Charles Texier, *Küçük Asya*, çev. Ali Suat, Enformasyon ve Dökümantasyon Hizmetleri Vakfı Yayınları, Ankara, 2002.
- Thomasson 1960 B. E. Thomasson, *Die Statthalter der römischen Provinzen Nordafrikas von Augustus bis Diokletianus*, Lund, 1960.
- Thomasson 1984 B.E. Thomasson, *Laterculi Praesidum*, Göteborg, 1984.

- Thomasson 1991 B.E. Thomasson, *Legatus. Beiträge zur römischen Verwaltungsgeschichte*, Stockholm, 1991.
- Thomasson 2001 B. E. Thomasson, “The Eastern Roman Provinces till Diocletian a rapid Survey”, *The Greek East in the Roman Context Proceedings of a Colloquium Organised by the Finnish Institute at Athens (May 21 -22, 1999)*, Helsinki, 2001, s. 1-9.
- Thomson 1997 D.F.S. Thomson, *Catullus*, University of Toronto Pres, Toronto, 1997.
- Torchia 1969 Marion Kettling Torchia, *Trajan and Civic Autonomy in Bithynia: A Study of the Governments of Nicaea, Nicomedia and Prusa*, Yale University, 1969.
- Vidman 1960 L. Vidman, *Étude sur la correspondance de Pline le jeune avec Trajan*, Prague, 1960.
- Wagner 1976 J. Wagner, *Seleukeia am Euphrat/Zeugma*, Wiesbaden, 1976.
- Walton 1929 C. S. Walton, “Oriental Senators in the Service of Rome: A Study of Imperial Policy down to the Death of Marcus Aurelius”, *JRS*, Vol. 19, 1929, s. 38-66.

- Ward 1975 Allen M. Ward, "Caesar and the Pirates", *Classical Philology*, Vol. 70, No. 4, Oct.-1975, s. 267-268.
- Watson 1969 G. R. Watson, *The Roman Soldier*, New York, 1969.
- Weiser 1983 Wolfram Weiser, *Katalog der Bithynischen Münzen der Sammlung des Instituts für Altertumskunde der Universität zu Köln; Band 1: Nikaia*, Köln, 1983.
- Wesch-Klein 2001 G. Wesch-Klein, "Bithynia, Pontus et Bithynia, Bithynia et Pontus—Ein Provinzname im Wandel der Zeit", *ZPE*, 2001, 136, s. 251–256.
- Wesenberg 1957 G. Wesenberg, "Provincia", *RE*, XXIII/1, 1957, s. 995-1029.
- WFLW* *Werken uitgegeven door de Faculteit van de Letteren en Wijsbegeerte*, Rijksuniversiteit te Gent. Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte, 1888.
- Whittow 1990 Mark Whittow, "Ruling the Late Roman and Early Byzantine City: A Continuous History", *Past and Present*, No. 129, Nov.-1990, s. 3-29.
- Wilson 1961 D. R. Wilson, *The Historical Geography of Bithynia, Paphlagonia and Pontus in the Greek and Roman Periods*, Oxford University, 1961.

Wiseman 1971

T. P. Wiseman, *New Men in the Roman Senate (139 B.C.-A.D. 14)*, Oxford University Press, Oxford, 1971.

Yourcenar 1992

Marguerite Yourcenar, *Hadrianus'un Anıları*, çev: Nili Bilkur, Adam Yayınları, İstanbul, 1992.

ZPE

Zeitschrift für Papyrologie und Epigraphik.
(Bonn).

B. Antik Kaynaklar

- Amm. Ammianus Marcellinus, *Rerum Gestarum Libri*, ed. J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1963-1964.
- App. *civ.* Appianus, *Bella civilia (The Civil Wars)*, ed. J. Carter Penguin Classics, London, 1996.
- App. *Hisp.* Appianus, *Hispaniensis*, ed. by H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.
- App. *hist.* Appianus, *Historia Romana*, ed. by H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.
- App. *Mithr.* Appianus, *Mithridateios*, ed. by H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.
- App. *Pun.* Appianus, *Libyka (Punica)*, ed. by H. White, Loeb Classical Library, London, 1955.
- Arr. *anab.* Arrianus, *Anabasis*, with an English translation by P.A. Brunt, I-II, Loeb Classical Library, Cambridge, Mass-London, 1976-1983.
- Ascon. Quintus Asconius Pedianus, *Q. Asconii Pediani Oratium Ciceronis Quinque Enarratio*, ed. A.C. Clark, Oxford, 1956.
<http://www.thelatinlibrary.com/asconius.html>
- Aur. Vict. *Caes.* Aurelius Victor, *Epitome De Caesaribus*, ed. by Franz Pichlmayr, Teubner, 1911.

- Caes. *civ.* C. Iulius Caesar, *De bello civili (The Civil Wars)*, ed. by A.G. Peskett, Loeb Classical Library, London, 1914.
- Caes. *Gall.* C. Iulius Caesar, *De bello Gallico (Galya Savaşı)*, çev: H. Dereli, Maarif Basımevi, İstanbul, 1942.
- Catull. *Catullus*, With an English translation by F.W. Cornish, Loeb Classical Library, Cambridge, Mass.-London, 1998.
- Ced. Georgius Cedrenus, *Compendium Historiarum ab Orbe Condita ad Isaacum Comnenum*, ed. Bekker, 2 vol, Bonn, 1838–1839.
- Chron. Pascal* *Chronicon Paschale*, ed. Bonn, 1832.
Translated from Dindorf's text (in Migne, PG.92; the references in red are the page numbers of that edition).
<http://www.attalus.org/translate/paschal.html>
- Cic. *ad Q. fr.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Quintum fratrem*,
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/fratrem.shtml>
- Cic. *ad. fam.* M. Tullius Cicero, *Ad familiares*, ed. W.G. Williams, Loeb Classical Series, London, 1958.
- Cic. *Att.* M. Tullius Cicero, *Epistulae ad Atticum*, part 14, ed. E.O. Winstedt, Harvard University Press, Loeb Classical Library, Cambridge, 1964.
- Cic. *Balb.* M. Tullius Cicero, *Oratio pro Balbo*, With an English translation by R. Gardner, Loeb Classical Library, London-New York, 1958.

- Cic. *Cluent.* M. Tullius Cicero, *Pro A. Cluentio*, With an English translation by H.G. Hodge, (Loeb Classical Library), London, New York, 1927.
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/cluentio.shtml>
- Cic. *de leg. agr.* M. Tullius Cicero, *De lege agraria*, With an English translation by J.H. Freese, I-III, Loeb Classical Library, New York, 1930.
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/legagr.shtml>
- Cic. *dom.* M. Tullius Cicero, *De domo sua ad pontifices*,
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/domo.shtml>
- Cic. *off.* M. Tullius Cicero, *De officiis*, Translated by Walter Miller, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1913.
- Cic. *Phil.* M. Tullius Cicero, *Philippicae*, With an English translation by W.C. Ker, Loeb Classical Library, London, New York, 1926.
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/phil.shtml>
- Cic. *prov.* M. Tullius Cicero, *De provinciis consularibus*,
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/prov.shtml>
- Cic. *Verr.* M. Tullius Cicero, *In Verrem*, With an English translation by L.H.G. Greenwood, I-II, Loeb Classical Library, London, New York, 1959-1960.
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/ver.shtml>

- Cic. *Pis.* M. Tullius Cicero, *In L. Pisonem*, With an English translation by N.H. Watts, Loeb Classical Library, New York, 1931.
<http://www.thelatinlibrary.com/cicero/piso.shtml>
- CTh* *The Theodosian Code and Novels and the Sirmondian Constitutions*, ed. C. Parr, Princeton, 1952.
- Curt. *Hist. Alex.* Quintus Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*, ed. J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1962.
- Dio Cass. Cassius Dio, *Historia Romana*, ed. by E. Carry, Loeb Classical Library, London, 1954.
- Diod. Diodorus Sicilius, *Bibliothèque*, ed. by C. H. Oldfather, *Diodorus of Sicily*, Loeb Classical Library, London, 1933-1967.
- Dion Chr. Dion Chrysostomos, *Orationes*, English translation by H. L. Crosby, Loeb Classical Library, London, 1962.
- Eras. *acta* Erasmus, *In Acta Apostolorum paraphrasis*, ed. by Robert D. Sider, University of Toronto Press, Toronto, 1985.
- Euseb. Eusebius, *Historia Ecclesiastica*, ed. by K. Lake, Loeb Classical Library, London, 1953.
- Eutr. Eutropius, *Breviarium Historiae Romanae*, çev. Çiğdem Menzilcioğlu, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2007.

- Hdt. Herodotos, *Historiae*, İş Bankası Kültür Yayınları çev. M. Ökmen, İstanbul, 1991.
- Herod. *Hist.* Herodian, *Historia Romana*, ed. by C.R. Whittaker, Loeb Classical Library, Harvard University Press, Cambridge, 1920.
- Hist. Aug.* *Scriptores Historiae Augustae*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Hist Aug., Get.* *Scriptores Historiae Augustae (Geta)*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Hist. Aug., Did. Iul.* *Scriptores Historiae Augustae (Didius Iulianus)*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Hist. Aug., Comm.* *Scriptores Historiae Augustae (Commodus)*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Hist. Aug., Gord.* *Scriptores Historiae Augustae (Gordianus)*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Hist. Aug., Balb.* *Scriptores Historiae Augustae (Maximus et Balbinus)*, ed. by D. Magie, I-III, Loeb Classical Library, London, 1960-1961.
- Ios. *bel. Iud.* Flavius Iosephus, *Bellum Iudaicum*, Ed. H. J. Thackeray, Loeb Classical Library, London, 1961.

- Ios. *ant. Iud.* Flavius Iosephus, *Antiquitates Iudaicae*, With an English translation by St. J. Thackeray, IV-IX, Loeb Classical Library, London, New York, 1930-1939.
- Liv. Titus Livius, *Ab Urbe condita*, ed. E.T. Page, Loeb Classical Library, London, 1954-1957.
- Liv. *perioch.* Titus Livius, *Ab Urbe condita*, ed. E.T. Page, Loeb Classical Library, London, 1954-1957.
- Malal. Johannes Malalas, *Chronicon*, Jeffreys & Scott, Melbourne, 1986.
- Mart. *epig.* Martial, *Epigrams*, With an English translation by C. A. Walter-M.A. Ker, I-II, Loeb Classical Library, London, New York, 1927-1930.
- Mela *chorog.* Pomponius Mela, *Chorographia*, ed. A. Silberman, Paris, 1988.
- Mem. *Memnon*, With an English translation by Müller, *FGrHist.* III 536, Paris, 1853.
http://www.tertullian.org/fathers/photius_copyright/photius_06bibliotheca.htm
- Not. Dig.* *Notitia Dignitatum Omnium tam Civilium Quam Militarium (AD 395-425)*, ed. O. Seeck, Berlin, 1876.
<http://webu2.upmf-grenoble.fr/Haiti/Cours/Ak/Varia/notitia2.htm>

- Paus. Pausanias, *Descriptio Graeciae*, ed. by W.H.S. Jones, Loeb Classical Library, London, 1964.
- Petron. *Satyr.* Petronius, *Satyricon*
- Philostr. *vit. soph.* Philostratus, *Vitae sophistarum (Βίοι σοφιστών)*, (*Lives of the Sophists*), with an English translation by W. C. Wright, Loeb Classical Library, London, 1998.
- Plin. *epist.* Plinius, *Epistulae*, çev: Ç. Dürüşken-E. Özbayoğlu, *Genç Plinius'un Anadolu Mektupları*, İstanbul, 1999.
- Plin. *nat.* Plinius d. J., *Historia Naturalis*, ed. H. R. Racham, Loeb Classical Library, London, 1947.
- Plut. Plutarkhos, *Bioi Paralleloi*, ed. B. Perin, Loeb Classical Library, London, 1959.
- Plut. *Marc. Ant.* Plutarchos, *Marcus Antonius*, çev: Mehmet Özaktürk, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992.
- Plut. *Pomp.* Plutarchos, *Pompeius*, ed. B. Perin, Loeb Classical Library, London, 1959.
- Plut. *Ser.* Plutarchos, *Bioi Paralleloi*, ed. B. Perin, Loeb Classical Library, London, 1959.
- Polyb. Polybios, *Historiai*, ed. by W.R. Paton, Harvard University Press, Loeb Classical Library, London, 1960.
- Prok. *aed.* Prokopios, *De aedificiis*, ed. by J. Haury, Teubner, Leipzig, 1913.

- Ptol. *geogr.* Claudius Ptolemaeus, *Geographia*, Books 1-5, ed. C. Müller, 2 vols. + maps, Paris, 1883-1901. Books 6-8, ed. C.F.A. Nobbe, Leipzig, 1833-45. Book 6.1-6.21, ed. H. Humbach and S. Ziegler, *Ptolemy Geography*, Book 6, Part 1, Wiesbaden, 1998.
- Ruf. *hist.* Curtius Rufus, *Historiarum Alexandri Magni Macedonis*, ed. J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1962.
- Sall. *Hist.* Sallustius, *The Histories*, I-II, translated by Patrick McGushin, Oxford, 1992-1994.
- Sall. *Iug.* Sallustius, *De bello Iugurthino*, *Tercüme*, XIV, 73-74, çev: Samim Sinanoğlu, 1961, s. 4-14.
- Strab. Strabon, *Geographika (The Geography of Strabon)*, English translation by H. L. Jones, Loeb Classical Library, London, 1957.
- Strab. Strabon, *Geographika*, çev. Adnan Pekman, *Antik Anadolu Coğrafyası* (12-13-14), Arkeoloji Sanat Yayınları, İstanbul, 1991.
- Suet. *Caes.* C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum*, ed. by J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1956.
- Suet. *Tib.* C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum*, ed. by J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1956.

- Suet. *Vit.* C. Suetonius Tranquillus, *De Vita Caesarum*, ed. by J.C. Rolfe, Loeb Classical Library, London, 1956.
- Tac. *ann.* Cornelius Tacitus, *Annales (The Annals of Tacitus)*, ed. by C.H. Moore and J. Jackson, Loeb Classical Library, London, 1962.
- Tac. *hist.* Tacitus, *Historiae (The Histories of Tacitus)*, ed. by C.H. Moore and J. Jackson, Loeb Classical Library, London, 1962.
- Theop. *chron.* Theophanes, *Chronographia*, ed. C. De Boor, *Theophanis chronographia*, 2 vols, Leipzig, 1883–85.
- Trog. *Prol.* Pompeius Trogus, *Prologi*, ed. J.C. Yardley, "Justin", Atlanta, 1994. (http://www.tertullian.org/fathers/justinus_08_prologi.htm).
- Vell. Velleius Paterculus, *Res Gestae Divi Augusti*, ed. F. W. Shipley, Loeb Classical Series, London, 1992.
- Xen. *anab.* Xenophon, *Anabasis*, çev: T. Gökçöl, *Anabasis (Onbinlerin Dönüşü)*, İstanbul, 1984.
- Xen. *Hell.* Xenophon, *Hellenika*, çev: S. Sinanoğlu, *Yunan Tarihi I-III*, Ankara, 1963.
- Zos. *hist.* Zosimos, *Historia nova*, ed. by James J. Buchanan and Harold L. Davis, Trinity University Press, San Antonio, 1967.

ÖZET

Doğancı, Kamil, **Roma Principatus Dönemi (M.Ö. 27-M.S. 284) Bithynia Eyaleti Valileri (Prosopografik Bir İnceleme)**, Doktora Tezi, Danışman: Prof. Dr. Ömer Çapar, XII+ 361 s.

Prosopografik bir inceleme olan bu tez beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümün konusu kullanılan epigrafik, numizmatik ve edebi kaynaklardır. İkinci bölümde ortaya çıkışından itibaren “provincia” sistemi incelenmiştir. Augustus’un bu sistemde yaptığı köklü değişiklikler ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Bu bağlamda eyaletlerdeki Romalı yöneticiler hakkında da genel bilgiler verilmiştir.

Üçüncü bölümde son Bithynia kralı Nicomedes IV’in ölümü ve krallığını vasiyetle Roma’ya bırakmasıyla ortaya çıkan gelişmelere değinilmiştir. Bithynia’nın Roma eyaleti olarak organize edilmesi de bu bölüm içinde anlatılmıştır. Bithynia önce Senato eyaleti olarak düzenlenmiş, Augustus’un eyaletleri kendisi ve Senato arasında paylaşırmasından sonra da Senato’ya ait bir eyalet olarak kalmıştır. Ancak daha sonraki imparatorlar doğu sınırındaki istikrarsızlık dönemlerinde Bithynia eyaletinin yönetimini Senatodan alarak kendi atadıkları *legatus*’larına devretmişlerdir. Buradaki amaç askeri birliklerin geçiş rotası üzerinde bulunan eyaleti lojistik bir merkez haline getirmektir. Özellikle M.S. 2. yüzyılın ikinci yarısından itibaren doğudaki Parth tehlikesinin artması neticesinde M.S. ca. 165’den itibaren Bithynia eyaleti kalıcı olarak imparator eyaleti yapılmış ve imparatorun atadığı *legatus Augusti pro praetore*’ler tarafından yönetilmeye başlanmıştır.

Dördüncü bölümde Bithynia eyaletindeki civitates’ler ele alınmıştır. Beşinci bölümde eyalette görev yapmış olan valiler prosopografik bir bakış açısıyla ele alınmıştır. Bu bağlamda valilerin Bithynia eyaletinde göreve başlamadan önceki ve buradaki görevlerini tamamladıktan sonraki *cursus honorum*’larına da kaynakların elverdiği ölçüde değinilmiştir.

SUMMARY

Doğancı, Kamil, **The Governors of the Bithynia Province of Rome during the Period of Principatus (27 B.C.-284 A.C.) (A Prosopographic Study)**, Ph.D. Thesis, Supervisor: Prof. Dr. Ömer Çapar, XII+ 361 p.

This thesis standing as a prosopographic research; consists of five main parts. The literary, numismatic and the epigraphic sources constitute the first part, whereas the historical path the “provincial” system had been following subsequent to its construction is examined through the second part. Not only, the deep alterations Augustus applied by Augustus to this system is discussed in this part, but also within a parallel context, general knowledge about the Roman governors in the province is presented.

The third chapter of the study is dedicated to the death of the Nicomedes IV, the last king of Bithynia, and the advancing events after his decisions in the testament leaving the directive initiatives of the kingdom to the Romans. The organization of Bithynia as a Roman province is also discussed within this chapter. Bithynia is firstly accepted as a province of the senate and maintained this position even after the decision of Augustus about splitting of the provinces between him and the senate. But, the latter emperors transferred the ruling authority of the province from the senate to the “*legatus's*” appointed by them, during the periods of instability in the eastern border of the empire. The aim for this application was to shape the province; standing upon the transition routes of the military troops; up as a logistic center. Especially, as a result of the increasing Parth threat through the east following the second half of the 2nd century A.D., on 165 A.C. ca. Bithynia was approved as a permanent province of the emperor and had been started to be directed by the “*legatus Augusti pro praetore's*” appointed by the emperor itself.

In the fourth chapter, the “*civitates*” in the province of Bithynia are discussed, whereas in the fifth chapter the governors who had directed the province are concentrated with a prosopographic point of view. In this sense, the “*cursus honorum*” of the governors prior and latter to their duty in the province of Bithynia are referred to within the adequacy of the sources.